

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
2016-YL-011**

**AFET RİSKİ NEDENİYLE KENTSEL DÖNÜŞÜM:
İZMİR ÖRNEĞİ**

**HAZIRLAYAN
Bulut DOĞAN**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ**

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Bulut DOĞAN tarafından hazırlanan “Afet Riski Nedeniyle Kentsel Dönüşüm: İzmir Örneği” başlıklı tez, 05.01.2016 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan : Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR	Pamukkale Üniv.
Üye : Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ	Adnan Menderes Üniv.
Üye : Yrd. Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU	Adnan Menderes Üniv.

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2016

Bulut DOĞAN

ÖZET

AFET RİSKİ NEDENİYLE KENTSEL DÖNÜŞÜM: İZMİR ÖRNEĞİ

Bulut DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ

2016, 200 sayfa

Üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyası tarih boyunca başta deprem ve sel gibi doğal afetlerin yanı sıra endüstriyel kazalar, ulaşım ile ilgili afetler, yangın, teknolojik afetler gibi birçok felaketle karşı karşıya kalmıştır. Bu afetlerin sonucunda maddi ve manevi birçok kaybın yaşandığı bilinmektedir. Türkiye ve dünyada afet ile ilgili yapılan çalışmaların ana eksenini, önceleri yara sarma olarak adlandırılabilen konvansiyonel bir anlayışla değerlendirilse de özellikle 90'lı yıllardan itibaren daha kapsayıcı ve çok yönlü, en başta afet kayıplarını önleyici – risk azaltıcı- bir anlayış benimsenmiştir. Bu değişime paralel olarak ülkemizde de özellikle 1999 Marmara Depremi'nin ardından riskleri önceden öngörüp azaltıcı bir anlayış yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Afetlerin oluşumundan önce kayıpların yaşanmasını engellemek için birçok yöntem kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları da, afeti önleme yöntemlerinden biridir. Türkiye'de afet nedeniyle kentsel dönüşümün yasal dayanağına bakıldığında 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun dikkati çekmektedir. Kanunun adından da anlaşılacağı üzere afet yönetimi ve içeriğindeki konular kentsel dönüşüm ile çok yakından ilgilidir.

İzmir kenti de tarihi boyunca birçok defa yukarıda bahsedilen afetlere uğramış ve yıkılıp tekrar inşa edilmiştir. Dolayısıyla İzmir'in dönüşüme alışık bir kent olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Afet ve afet yönetimi konuları bu tez çalışmasının teorik altyapısını oluştururken, İzmir kentinin afet tarihinin kentin bugününe yansımaları ile İzmir'de kentsel dönüşüm uygulamalarının afetleri önlemede ne derece etkili olduğu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Afet Yönetimi, Risk, Kentsel Dönüşüm, Sendai Çerçevesi, İzmir

ABSTRACT

URBAN RENEWAL OWING TO DISASTER RISK: THE CASE OF İZMİR

Bulut DOĞAN

M.sc. Thesis, at Political Sciences and Public Administration

Supervisor: Prof.Dr. Fatma Neval Genç

Throughout the history, Anatolian region we live on has been faced with many disasters such as the disasters related to transportation and technological disasters like fire, as well as earthquakes and floods. As a result of these disasters, it is known that many losses, both material and spiritual, were experienced. The main axis of studies related to disasters in Turkey and the world, firstly considered as an conventional approach to heal wounds; particularly since the 90s more inclusive and versatile approach have been adopted (at first disaster loss preventing and risk reducing). In parallel with this change, especially after the 1999 Marmara Earthquake, an understanding reducing and predicting the risk in advance has been tried to place, in our country as well.

Many methods are used to prevent the experience of losses before the occurrence of disasters. Urban renewal practices are also stand out as one of the ways to prevent the disaster. When we look at the legal basis for urban renewal in Turkey, Law on Renewal of Disaster Areas Under Risk numbered 6306 is seen. Therefore, disaster management and issues in its content are very closely related to urban renewal. City of İzmir suffered the disasters mentioned above many times throughout the history, was destroyed and built again. So, it will not be wrong to say that İzmir is a city accustomed to renewal.

While disaster and disaster management issues form the theoretical basis of this study, reflections of history of disasters of city of İzmir and how much disaster preventing are practices of urban renewal form main issues of this study.

KEY WORDS: Disaster Management, Risk, Urban Renewal, Sendai Framework, İzmir

ÖNSÖZ

Afetler, Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada tarih boyunca etkili olmuştur. Aktif bir fay kuşağı üzerinde bulunan İzmir de tarih boyunca başta deprem olmak üzere çeşitli afetlerden etkilenmiştir.

Afetler meydana gelmeden önce risklerin ve afet sonrası kayıpların yaşanmasını engellemek için bazı yöntemler kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları da afeti önleme yöntemlerinden biri olarak göze çarpmaktadır.

Bu tez, değişen ve dönüşen afet yönetimi çerçevesinde risk azaltımı ve hazırlık çalışmalarına yönelik uygulamaları incelemekte ve bir afet risk azaltımı yöntemi olarak İzmir'de kentsel dönüşüm uygulamalarını konu almaktadır.

Tez çalışmasının oluşması sürecinde desteği, sabrı ve rehberliğinden dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ'e, görev yaptığım kurumda benden değerli bilgilerini ve desteğini esirgemeyen başta Sayın Doç. Dr. Alican KAPTI olmak üzere fakültemizin tüm değerli hocalarına ve tez jürimde yer alan sayın Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU'na teşekkürü borç bilirim.

En büyük teşekkürü tezin her safhasında, sabır ve anlayışıyla yanımda olan sevgili eşim Özlem KORUCUOĞLU DOĞAN'a, geniş ailemizin tüm üyelerine ve dostlarıma sunuyorum. İyi ki varlar...

Bu tez, görev yaptığım Artvin'in Hopa ilçesinde meydana gelen sel ve heyelan afetlerinde hayatını kaybeden canlara adanmıştır.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ	xi
SİMGELER DİZİNİ.....	xix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xxi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xxiii
EKLER DİZİNİ.....	xxv
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR	3
1.1. Araştırmanın Konusu.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Kavramsal Çerçeve ve Varsayım.....	5
1.4. Materyal ve Yöntem	7
1.5. Literatür Özeti.....	9
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	14
2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	16
2.1. Afet ve İlişkili Kavramlar.....	16
2.1.1. Afet	16
2.1.1.1. Doğal Afetler.....	17
2.1.1.2. Teknolojik Afetler.....	22
2.1.2. Tehlike	25
2.1.3. Risk	26
2.1.4. Hasar Görebilirlik.....	27

2.1.5. Kriz	29
2.2. Afet Yönetimi.....	30
2.2.1. Afet Yönetiminin Aşamaları	32
2.2.1.1. Risk Azaltma	34
2.2.1.2. Hazırlık.....	35
2.2.1.3. Müdahale.....	36
2.2.1.4. İyileştirme.....	37
2.2.2 Afet Yönetim Sistemleri.....	38
2.2.2.1. Modern Afet Yönetim Sistemi	38
2.2.2.2. Toplum Tabanlı Afet Yönetim Sistemi	39
2.2.2.3 Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi.....	40
2.3. Afet Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm İlişkisi	42
3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE AFET YÖNETİMİ.....	48
3.1. Küresel Gündemde Afet Yönetimi.....	48
3.2. Türkiye’de Afet Yönetimi.....	59
3.2.1. 1944 Öncesi Türkiye’de Afet Yönetimi Politika ve Uygulamaları	62
3.2.2. 1944-1958 Yılları Arası Türkiye’de Afet Yönetimi Politika ve Uygulamaları	65
3.2.3. 1958-1999 Yılları Arası Türkiye’de Afet Yönetimi Politika ve Uygulamaları.....	66
3.2.3.1. İmar ve İskân Bakanlığının Kuruluşu (1958).....	67
3.2.3.2. 7126 sayılı “Sivil Müdafaa (Savunma) Kanunu” (1958)	67
3.2.3.3. 7269 sayılı ‘Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun’ (1959).....	68
3.2.3.4. 1571 sayılı Kanun (1972).....	70
3.2.3.5. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi (1997)	71
3.2.3.6. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi (1868/1983).....	73

3.2.4. 1999-2009 Yılları Arası Türkiye’de Afet Yönetim Politika ve Uygulamaları.....	73
3.2.4.1. 4452 Sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler Ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğal Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu (1999).....	74
3.2.4.2. 583 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1999).....	75
3.2.4.3. Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) (2000).....	76
3.2.4.4. Ulusal Deprem Konseyi (2000-2007)	78
3.2.4.5. 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun (2001)	79
3.2.5. 2009 ve Sonrası Türkiye’de Afet Yönetim Politika ve Uygulamaları	80
3.2.5.1. 5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2009)	80
3.2.5.2. 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (2010)	84
3.2.5.3. Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP-2023)	86
3.2.6. Yerel Yönetimlerin Afetlere ve Kentsel Dönüşüme İlişkin Görevleri.....	87
3.2.7. Türkiye’de Afet Yönetiminin Değerlendirilmesi	89
4. İZMİR’DE AFET VE KENTSEL DÖNÜŞÜM.....	91
4.1. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm.....	91
4.2. Tarihsel Süreçte İzmir’ de Yerleşme ve Kentleşme Özellikleri.....	93
4.3. Tarihsel Süreçte İzmir’de Yaşanan Önemli Afetler.....	97
4.4. RADIUS Projesi, İzmir Deprem Senaryosu ve Deprem Master Planı.....	105
4.5. İzmir’de Kentsel Dönüşüm.....	108
4.5.1. Konak İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları	111
4.5.2. Karabağlar ve Gaziemir İlçelerinde Yer Alan Dönüşüm Alanları	115
4.5.3. Bayraklı İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları	119
4.5.4. Bornova İlçesi’nde Yer Alan Dönüşüm Alanları	121
4.5.5. Çiğli İlçesi’nde Yer Alan Dönüşüm Alanları.....	122

4.5.6. Karşıyaka İlçesi’nde Yer Alan Dönüşüm Alanları.....	122
4.5.7. Narlıdere İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları	123
4.5.8. Buca İlçesi’nde Yer Alan Dönüşüm Alanları.....	123
4.5.9. Kemalpaşa İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları.....	124
4.5.10. Menemen İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları	124
5. AFET RİSKLERİ NEDENİYLE KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİ: İZMİR ÖRNEĞİ.....	127
5.1. Alan Araştırmasının İçeriği ve Bulguları.....	127
5.1.1. Politika Yapıcı ve Uygulayıcılar ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularına Yönelik Bulgular	132
5.1.1.1. Devletin İlgili Birimlerinin Koordinasyonu ve Sorumluluğu.....	133
5.1.1.2. Paydaşlar Arasında Sorumluluk Paylaşımı.....	134
5.1.1.3. Karar ve Uygulama Süreçlerine Toplumun Tüm Kesimlerinin Katılımı	136
5.1.1.4. Karar Birimleri İle Uygulayıcıların Uyumu	139
5.1.1.5. Yerel Otoriteler ve Toplulukların Güçlendirilmesi	140
5.1.1.6. Risk Faktörlerine İlişkin Çalışmalar.....	141
5.1.1.7. Riskleri Azaltmak İçin Önlemler Belirlenirken Yerel Özelliklerin Dikkate Alınması	142
5.1.1.8. Kentsel Dönüşüm Sonucu Oluşacak Yapıya Dair Beklentiler	143
5.1.1.9. Kentsel Dönüşüm Sürecine Küresel Aktörlerin Katılımı	144
5.1.1.10. Kentsel Dönüşümde Gelişmiş Ülkelerdeki Benzer Durumdaki Uygulamalar İle İşbirliği.....	144
5.1.2. Politikalardan Etkilenenler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularına Yönelik Bulgular	145
5.1.2.1. Kişilik Ve Mülkiyet Haklarının Korunması	147
5.1.2.2. Yerelin Bilgilendirilmesi ve Farkındalık.....	149
5.1.2.3. Karar ve Uygulama Süreçlerine Toplumun Tüm Kesimlerinin Katılımı	150

5.1.2.4. Riskleri Azaltmak İçin Önlemler Belirlenirken Yerel Özelliklerin Dikkate Alınması.....	152
5.1.2.5. Kentsel Dönüşüm Sonucu Oluşacak Yapıya Dair Beklentiler	153
5.2. Alan Araştırmasından Elde Edilen Bulgularının Değerlendirilmesi	154
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	163
KAYNAKLAR	171
EKLER.....	185
ÖZGEÇMİŞ	199

SİMGELER DİZİNİ

AAYTS	: Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü,
AB	: Avrupa Birliği
ADRC	: Asya Afet Azaltım Merkezi
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BKYM	: Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BSP	: Bayraklı Belediyesi Stratejik Planı
BSTS	: Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü
ÇŞB	: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu
EADRCC	: Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Eşgüdüm Merkezi
EM-DAT	: Uluslararası Afet Veritabanı
FEMA	: Amerika Birleşik Devletleri Federal Acil Durum Yönetimi Kurumu
GPDRR	: Afet Risk Azaltma Küresel Platformu
GVP	: Küresel Volkanizma Programı
HFA	: Hyogo Çerçeve Eylem Planı
IDNDR	: Doğal Afetleri Azaltma Onyılı
İDSMP	: İzmir Deprem Senaryosu ve Deprem Master Planı
IFRC	: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
ISDR	: Afet Azaltma Uluslararası Stratejisi
İKBNİP	: İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı
JİCA	: Japonya Uluslararası İş Birliği Ajansı
JPI	: Johannesburg Uygulama Planı

KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
NPA	: Japonya Polis Teşkilatı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RADIUS	: Şehirlerin Sismik Afetlere Karşı İncelenmesi İçin Risk Değerlendirmesinde Kullanılacak Araçlar
SFDR	: Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi Raporu
TAMP	: Türkiye Afet Müdahale Planı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Genel Müdürlüğü
UDK	: Ulusal Deprem Konseyi
UDSEP-2023	: Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
USGS	: Birleşik Devletler Jeolojik Araştırmalar Kurumu
Vd.	: Ve diğerleri
YTE	: Yeni Türk Ansiklopedisi
WDR	: Dünya Afet Raporları
WMO	: Dünya Meteoroloji Örgütü
WWW	: Dünya Hava İzleme Programı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Afetlerin Oluşum Mekanizması	29
Şekil 2.2. Afet Yönetimi Aşamaları	33
Şekil 4.1. Olası İzmir Depreminde Binalarda Oluşabilecek Mali Kayıplar	107
Şekil 4.2. Kadifekale ve Yeşildere Kentsel Dönüşüm Alanları	112
Şekil 4.3. Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı	113
Şekil 4.4. Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı	114
Şekil 4.5. Aktepe-Emrez Kentsel Dönüşüm Alanları.....	118
Şekil 4.6. Uzundere Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı	119
Şekil 4.7. Bayraklı Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı	121
Şekil 4.8. Örnekköy Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı	123
Şekil 5.1. Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Uygulama Planı	138

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Doğal Afetler Ve Etkileri	22
Çizelge 2.2. Teknolojik Afetler Ve Etkileri	25
Çizelge 2.3. Hasar Görebilirlik Türleri	28
Çizelge 2.4. Klasik ve Modern Afet Yönetimi Yaklaşımlarının Karşılaştırılması.....	39
Çizelge 3.1. Türkiye’de Afet Yönetimi Politika Süreci	61
Çizelge 3.2. Öncesi ve Sonrası Afet Yönetiminde Merkezi Örgütlenme.....	83
Çizelge 3.3. 2009 Öncesi Ve Sonrası Afet YönetimindeTaşra Örgütlenmesi.....	84
Çizelge 4.1. İKBNİP Yenileme Sağıklaştırma Program Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı	110
Çizelge 5.1. Görüşülen Kişi ve Kurumlar (Politika yapıcı ve uygulayıcılar).....	132
Çizelge 5.2. İzmir’de Ekim 2015’e kadar Tespiti Yapılan Riskli Yapıların Türleri ve Sayıları	136
Çizelge 5.3. Görüşülen Kişi ve Kurumlar (Politikalardan etkilenenler)	146

EKLER DİZİNİ

Ek.1. Görüşme Yapılan Kişi ve Kurumlar	185
Ek.2. Politika Yapıcılara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	186
Ek.3. Politikalardan Etkileneenlere Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	187
Ek.4. Karşıyaka, Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Hak Sahibi Uzlaşma Sözleşmesi.....	188
Ek 5. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Anketi	192
Ek 6. Aktepe Emrez Kentsel Dönüşüm Eşdeğer Projeleri.....	196

GİRİŞ

Afetler, tarih boyunca meydana gelmiş ve toplumları derinden etkilemiştir. Türkiye'nin üzerinde bulunduğu Anadolu coğrafyası da antik dönemden günümüze değin başta deprem olmak üzere birçok afetten etkilenmiştir.

Geçtiğimiz yüzyıldan bugüne değin, kentsel nüfus artışı, sağlıksız kentleşme, yerleşim yerinin jeolojik ve coğrafi özellikleri, sosyal yapısı ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak afetleri algılama düzeyi gibi unsurlar riskleri artırmış, afetlerde oluşan kayıpların miktarını bir hayli artırmıştır. Buna karşılık, BM, OECD, IFRC ve diğer uluslararası aktörlerinde etkisi ile afet yönetiminde birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişiklikler, Antik dönemden bugüne devam eden ve yalnızca afet sonrası çalışmaları eksenine alan, müdahale ve yeniden inşa aşamaları gibi tepkisel ve kriz yönetimine özgü klasik anlayış yerine, risk ve zarar azaltma ve hazırlık aşamalarını da içeren, afetler meydana gelmeden önce yapılacak çalışmaları öne alan modern ve bütüncül bir anlayışa doğru evrilmeyi ifade etmektedir.

Paradigmada, belirtilen değişim ve dönüşümlere paralel olarak, yeni bir takım afet politikaları belirlenmiş, Dünya Afet Riskini Azaltma Onyılı (1990-2000)'ndan başlayarak, Johannesburg Uygulama Planı (The Johannesburg Plan of Implementation,1992), Daha Güvenli Bir Dünya İçin Yokohama Stratejisi ve Uygulama Planı (The Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World,1994), Afet Riskini Azaltma Küresel Platformları (2009, 2011, 2013) Kobe Konferansı ve Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005-2015), son olarak da Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi (2015-2030) gibi uluslararası politika belgeleri ile de bahsedilen afet politikaları formüle edilmiştir.

Afetlerden sıklıkla etkilenen ve 1999 Marmara Depremi'nin yıkıcı etkilerini deneyimleyen Türkiye de dünyada değişen ve dönüşen politikalara yönelik olarak atılması gereken adımları hızlandırmış, buna göre mevzuatını şekillendirmeye çalışmıştır. Uluslararası alanda yapılan çalışmalara da gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak katılım gösterilmiştir. Bu kapsamda İzmir özelinde Doğal Afetleri Azaltma Onyılı Bilim ve Teknik Komitesi Tarafından Başlatılan RADIUS projesi (Şehirlerin Sismik Afetlere Karşı İncelenmesi İçin Risk Değerlendirmesinde Kullanılacak Araçlar) gibi projelere gösterilen katılım ve dünyada uzun yıllardır deneyimlenen kentsel dönüşüm uygulamalarının Türkiye'nin diğer kentlerinin

yanı sıra İzmir’de de uygulamaya başlanması afet risklerini azaltma önlemleri kapsamında önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, tezde öncelikle afet, risk, kriz, hasar görülebilirlik, afet yönetimi ve afet yönetim sistemleri gibi afete ilişkin kavramlara yer verilmiş, dünyada afet yönetiminin gelişimi ve paradigmadaki dönüşüm incelenmiş, Türkiye’de afet yönetiminin gelişimi ve mevzuat tarihsel süreç analizi ile değerlendirilmiştir. Tez kapsamında çalışma alanı olarak belirlenen İzmir’de, gerçekleştirilen kentsel dönüşümün niteliği ve içeriği de literatür taraması, uluslararası veriler ve yapılan nitel araştırma vasıtasıyla incelenmiş ve ‘İzmir’de gerçekleşen afet nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamaları, uluslararası çerçevelerde belirlenen, afet risklerinin azaltılması amacına hizmet etmekte midir?’ sorusunun cevabı aranmıştır.

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tez, son on yıllarda dünyada değişen ve dönüşen afet yönetimi anlayışı çerçevesinde, Türkiye’de afet yönetiminin tarihsel süreçteki gelişimini ve İzmir’in afet tarihi ile afetlere karşı risk azaltıcı bir uygulama olarak düşünülen kentsel dönüşüm uygulamalarını konu almaktadır.

Çalışma kapsamında afet, afet yönetimi, afet nedeniyle kent yenilemeye ilişkin temel kavramlar verilmiş, dünyada ve Türkiye’de afet yönetimi anlayışı incelenmiş; bu kapsamda afet yönetimine ilişkin mevzuat ve kurumsal yapılanma kronolojik olarak sıralanmıştır. Örnek olay olarak ise İzmir kentinde gerçekleştirilen afete yönelik kentsel dönüşüm alanları incelenmiştir.

Tez çalışması, giriş ve sonuç bölümleri dışında beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, çalışmanın konusu ana hatlarıyla anlatılmaktadır.

Giriş bölümünün ardından gelen birinci bölümde, araştırma hakkında açıklamalar yer almaktadır

İkinci bölümde, afet ve ilişkili kavramlar, afet yönetimi, afet yönetim sistemleri ile kent yenileme ve kentsel dönüşüm konuları ele alınmakta ve bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıkların ilkinde, afetlere ilişkin kavramsal çerçeve ortaya konulmakta, doğal ve teknolojik afetler hakkında bilgi verildikten sonra; risk, tehlike, hasar görülebilirlik gibi afete ilişkin kavramlar ve birbirleri ile olan ilişkileri açıklanmaktadır. İkinci alt başlık altında afet yönetimi hakkında bilgi verilmekte ve afet yönetiminin aşamalarını oluşturan afet öncesi hazırlık, risk ve zararın azaltılması ile afet sonrası müdahale ve iyileştirme aşamaları anlatılmaktadır. Günümüzde uygulanan, modern, toplum tabanlı ve bütünleşik afet yönetim sistemleri ve modelleri de bu başlık altında ayrıntılandırılmaktadır. Üçüncü ve son alt başlıkta ise kentlerin yenilenmesi, afet nedeniyle yenileme ve kentsel dönüşüm konuları incelenmiş, kentsel dönüşüm ve afet yönetiminin ilişkisine bakılmıştır.

Üçüncü bölümde genel olarak tarihsel süreçte dünyada ve Türkiye’de afet yönetiminin gelişimi üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla, öncelikle dünyada afet yönetiminde, değişim ve dönüşümünde kilometre taşları olan olay ve etkinlikler

incelenmiş, buna paralel olarak da Türkiye’de afet yönetiminin gelişimi ve uygulanan politikalar tarihsel süreçte gruplandırılarak ele alınmıştır. Bu kapsamda yasal mevzuatın gelişimine de yer verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde, İzmir’in tarihsel süreçte kentleşme özellikleri, İzmir’de yaşanan bazı önemli afetler ve etkileri ile İzmir’de uygulanan afet yönetimine ilişkin plan ve projelere yer verilmiş ve riskli alanlar ve kentsel dönüşüm ilan edilen alanlarda yapılan uygulamalar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Beşinci bölümde, tezin ana çatısını oluşturan, dünyada Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi gibi afet politikalarını formüle eden belgeler ve Türkiye’de Marmara depremi sonrası dünyadaki gelişmelere paralel şekilde dönüşen afet yönetimi politikaları kapsamında, ‘İzmir’de gerçekleşen afet nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamaları, uluslararası çerçevelerde belirlenen, afet risklerinin azaltılması amacına hizmet etmekte midir?’ sorusunun cevabı aranmıştır. Bu soruya paralel olarak, ‘Risk azaltım amaçlı kentsel dönüşüm projelerinde halk katılımı sağlanmış mıdır?’, ‘Sözkonusu projelerde etkinlik/amaçlara ulaşma düzeyi nedir?’ alt soruları çerçevesinde politika yapıcı ve uygulayıcı kurumlar ve politikardan etkilenen gruplara ayrı ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu¹ uygulanması sonucunda edinilen bulgulara ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tezde, dünyada son on yıllarda ve Türkiye’de 1999 Marmara Depremi sonrasında önem kazanan modern ve bütünleşik afet yönetim sistemleri çerçevesinde, afetler meydana gelmeden önce yapılması gereken hazırlık ve risk azaltma çalışmaları kapsamında uygulanan yöntemlerden biri olarak kentsel dönüşüm projelerinin İzmir özelinde ne derece uygulandığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, tezde afet literatürünün temel kavramlarına yer verilip afet yönetimi anlayışında görülen paradigma değişimi ile afet yönetimi konusunu

¹ Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli bir sistematik ve yapı çerçevesinde, görüşme klavuzu takip edilerek açık uçlu sorular ile yapılan görüşmeleri ifade eder (Demir, 2009: 279).

küresel ölçekte ele alan Hyogo ve devam eden süreçte Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi gibi etkinliklerde ele alınan, afet risklerini anlamak, ‘afet risk yönetişimi’ ni güçlendirmek, dirençlilik için afet risk yönetimine yatırım yapmak, eski haline getirme, yeniden inşa ve iyileştirme uygulamaları ile ‘yerine daha iyisini inşa etmek’ ve etkili müdahale için afet hazırlıklarının artırılması gibi ilke kararların, sebep-sonuç döngüsü içerisinde anlatılması; afetler nedeniyle kentsel yenileme ve kentsel dönüşümün sebeplerinin açıklanması; Türkiye’de afet yönetiminin gelişiminin tarihsel süreç analizi ile incelenmesi; İzmir’in afet tarihini inceleyip günümüze uzanan süreçte sorunlarının tespit edilmesi ve risklerin azaltılması için bir çözüm önerisi olarak sunulan kentsel dönüşüm uygulamalarının incelenmesi; İzmir’de kentsel dönüşüm uygulamalarının ne derece afetlere yönelik ve riskleri azaltma motivasyonu ile yapıldığının tespit edilmesi amaçlanmıştır; tez bu yönde kurgulanmıştır.

Bu tez, afetlere ilişkin kavramları açıklayıcı nitelikte olması, dünyada afet yönetimine yönelik yapılan etkinlikleri ve paradigmadaki dönüşümü açıklaması; Türkiye’nin afet yönetimi mevzuatında yaşanan değişim ve dönüşümleri tarihsel süreçte incelemiş olması, İzmir özelinde kentin afet tarihini analiz etmesi ve kentsel dönüşüm uygulamalarının, Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi gibi uluslararası belgelerde belirtilen ilkeler doğrultusunda ne derece afet risklerini azaltmaya yönelik oluşturulduğunu açıklaması bakımından daha önceden çalışılmamış pek çok konuyu ele almakta ve bu nedenle önem arz etmektedir.

1.3. Kavramsal Çerçeve ve Varsayım

Türkiye’nin büyük bir bölümü afetlerden ve fay hatları üzerinde olduğu için özellikle depremlerden etkilenmektedir. İzmir de bu kentler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun afet tehlikesi altında yaşadığı ve İzmir’in de içerisinde olduğu birçok kentin afet riski altında bulunduğu bilinmektedir. RADIUS Projesinde ve “İzmir Deprem Senaryosu ve Master Planı”nda İzmir’in afet risklerini barındırdığı ve karşı karşıya kalabileceği afetler sonrası kayıplarının büyük olacağı tespit edilmiştir.

Tez, Türkiye’nin, kentlerin etkin bir planlama yapılmadan tüm yetersizlikleri ile büyümeleri sonucu gerçek birer risk alanı oluşturduğu ve sağlıksız binalar, plansız yerleşmeler, zemin etüdü iyi yapılmayan ve yerleşime uygun olmayan alanların yerleşime açılması ile ekonomik, sosyo-kültürel ve

sosyo-politik yapılardan doğan sorunların kentsel alanda hasar görebilirlik ve risk faktörlerini artırdığı ön kabulüne dayanmaktadır. Bu bağlamda, kentlerin iyileştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinde, uluslararası politika belgelerinde belirtilen, afet yönetimine uygun ilkeler çerçevesinde bir yapılanmanın gerekliliği zaruridir. Bu süreç, Türkiye’de 1999 Marmara Depremi ve 2009 yılında Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ’nın kurulmasıyla hızlansa da henüz arzulanan noktada değildir.

Bununla beraber, kökenleri geçtiğimiz yüzyıla dayansa da, uluslararası politika belgelerinde afet risklerinin azaltımı için bir çözüm önerisi olarak vurgulanan, kentsel dönüşüm uygulamaları Türkiye’nin birçok yerinde planlanmış ve uygulamaya konmuştur.

Bu tez, Risk azaltımı kapsamında İzmir’de yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarını örnek almaktadır. İzmir, tarihsel süreçte birçok kez afetlerden etkilenmiş olması, yakın geçmişte ve günümüzde de afet risklerini barındırması gibi sebeplerle ‘Doğal Afetleri Azaltma Onyılı Bilim ve Teknik Komitesi’ tarafından yapılan RADIUS (1996) projesi içerisinde yer almış ve proje çerçevesinde Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile ‘İzmir Deprem Senaryosu ve Master Planı’ oluşturulmuştur. Edinilen bilgiler ve tecrübeler ışığında, 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planında ve açıklama raporunda İzmir’in %39’unun afetler karşısında risk altında olduğu tespit edilmiş; 15 adet yenileme ve sağlıklaştırma program alanı belirlenmiş ve buna göre kentsel dönüşüm projeleri oluşturulmuştur.

Tüm bu bilgiler kapsamında; *‘İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, afet risklerinin azaltılması amacına hizmet etmektedir’*, bu çalışmanın ana hipotezini oluştururken, buna dayalı alt hipotezler aşağıda belirtilmiştir:

- İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları Sendai Risk Azaltımı Rehber İlkeleri ile büyük oranda örtüşmektedir.
- sorumlu yerel politika yapıcılar, kentsel dönüşüm uygulamalarında, afet risklerini azaltma ekseninde/yönünde kararlar vermişlerdir.
- İzmir’de afet nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamalarının hayata geçirildiği bölgelerde yaşayan halk, karar alma sürecine etkin olarak katılmamıştır.

- İzmir’de kentsel dönüşüm projesi uygulama alanlarında yaşayan halkın “afet riski gündemi” bulunmamaktadır.
- İzmir’de, afet risklerini azaltma amacıyla yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları başarıya ulaşmıştır.

1.4. Materyal ve Yöntem

Tezde, afet yönetimi ve kentsel dönüşüm konuları ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür (kitap, tez, rapor, makale, sempozyum, seminer, kongre) incelenmiş; kitaplar dışında kalan kaynaklar, çevrimiçi veri tabanları ve kurumların web sitelerinden elde edilmiştir. Konuya ilişkin literatür çalışması yapılmasının yanı sıra nitel araştırma yöntemi² kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, alan araştırması sırasında, politika yapıcı ve politikarlardan etkilenenler ile birebir görüşme ve olguları ifade etmede oluşturduğu serbestlik sebepleriyle tercih edilmiştir.

Tezin ana soruları, oluşturulan hipotezler ve Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nin belirlediği yol gösterici ilkeler doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği³, belirli bir sistematik ve yapı çerçevesinde, görüşme klavuzu takip edilerek açık uçlu sorular ile yapılması sebebiyle hem belirtilen ilkelerin ölçülmesi hem de derinlemesine cevaplar alma serbestliği sağladığı için tercih edilmiştir. Çalışmada genelden özele doğru seyreden bir süreç izlenmiştir.

Tezde kentsel dönüşüm alanında “politika yapıcılar” olarak belirlenen aktör/kurumlar; İzmir’de ‘6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’ ve ‘5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. Maddesi kapsamında, kentsel dönüşüm alanlarına karar verme ve uygulama

² Nitel araştırma yöntemi, insanların kendileri ve diğerleriyle olan ilişkilerinin incelenmesini sağlayan, etnografi, biyoloji, fenomenoloji, olay incelemesi ve yerleşik teori gibi karşılıklı iletişim stratejilerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemidir. Nitel araştırma yöntemlerinin başlıcaları: görüşme, gözlem, odak grubu görüşmesi ve içerik incelemesidir (Böke, 2009: 16)

³ Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli bir sistematik ve yapı çerçevesinde, görüşme klavuzu takip edilerek açık uçlu sorular ile yapılan görüşmeleri ifade eder (Demir, 2009: 279).

yetkileri olan İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ile iletişim ve tanıtım ofisleridir. İletişim ve tanıtım ofisleri ise uygulama aşamasında etkilenenler ile birebir temas halinde olması ve uzlaşma vd. alanlarda faaliyet gösteriyor olası sebebiyle seçilmiştir. 2015 Aralık ayı içerisinde çeşitli tarihlerde, bu kurumlardaki 10 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır⁴.

Tezde “politikalardan etkilenen” kesimler İzmir’de kentsel dönüşüm projelerinin uygulandığı mahallelerin (Kadifekale, Yeşildere, Ballıkuyu, Ege, Uzundere, Aktepe, Emrez, Örnekköy, Fuat Edip Baksı, Alparıslan ve Cengizhan Mahalleleri) muhtarları ve bu alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını ifade etmektedir. Mahalle muhtarları ve sivil toplum kuruluşlarının seçilmesinin sebebi bunların yerel halk (sözkonusu mahallede yaşayan halk) ile yöneticiler (kentsel dönüşüm projelerinden sorumlu yerel yöneticiler) arasında köprü vazifesi gören bir konumda olmaları ve politikalardan kendileri de etkilenecek olmaları sebebiyle bu kesimde daha sağlıklı bilgiye ulaşma imkanının bulunmasıdır. 2015 Aralık ayı içerisinde çeşitli tarihlerde bu kesimlerden 14 katılımcı⁵ ile görüşülmüştür.

Hem politika yapıcılar hem de politikalardan etkilenenler ile görüşme yapılması ile bu iki grubun afet riskleri ve kentsel dönüşüme dair algı düzeyleri, farkındalıkları ve kentsel dönüşüm sürecine dair motivasyonları ile katılım oluşturulan ve uygulanan politikaların yönetim perspektifinden değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır.

Tezi temellendirirken afet ve afetle ilişkili kavramlar, afet yönetiminin aşamaları ve modelleri; uluslararası alanda Hyogo ve Sendai Çerçeve eylem planları gibi politika belgeleri; bu belgelerde belirtilen afet risklerini azaltmaya yönelik temel ilkeler kullanılmıştır. Bu ilkelere paralel biçimde Türkiye’de afet yönetiminin yasal ve kurumsal boyutları, kentsel dönüşüm mevzuatı ve uygulama örneklerine ilişkin veriler; İzmir’in afet tarihi konuları literatür ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile alandan elde edilen veriler sonucunda tez konusu işlenmiştir.

⁴ Ek.1 ‘de bu kurumlar listelenmiştir.

⁵ Ek.1’de bu kurumlar listelenmiştir.

Bu veriler çerçevesinde, ‘İzmir’de gerçekleşen afet riski nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamaları, afet risklerinin azaltılması amacına hizmet etmekte midir?’, ‘İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları Sendai Risk Azaltımı’nın yol gösterici ilkeleri ile örtüşmekte midir?’, ‘Risk azaltım amaçlı kentsel dönüşüm projelerinde halk katılımı sağlanmış mıdır?’, ‘Sözkonusu projelere etkinlik/amaçlara ulaşma düzeyi nedir?’ gibi temel soruların cevabı araştırılmıştır.

1.5. Literatür Özeti

Son yıllarda, afet yönetimi ve kentsel dönüşüm literatürü giderek zenginleşmektedir. Bu alanlarda Türkçe literatürde de birçok tez çalışması ve makale yayınlanmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu, doğa bilimciler, mühendisler ve mimarlar tarafından yayınlanan teknik çalışmalar olsa da sosyal bilimler alanında ve özellikle kamu yönetimi perspektifinden, kurumsal yapı ve politikalarda meydana gelen dönüşüm ve toplumsal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik konuları öne alan çalışmalar da yapıldığı gözlemlenebilmektedir. Bu tez çalışması sırasında bahsedilen konularda yazılmış tez, kitap, makale, sempozyum ve diğer bildiriler taranmış ve çalışmanın içerisinde atıf yapılarak yararlanılmıştır.

Konuyla alakalı olarak sosyal bilimler alanında yazılmış tezler şu şekilde özetlenebilir; bu tezin hazırlanmasında en büyük katkıyı veren ve tezi yöneten Prof.Dr. Fatma Neval Genç’in 2005 yılında savunulan ‘Türkiye’de Doğal Afet (Yıkım) Olayları Sonrası Kent Yenileme Uygulamaları’ (Gazi Üniversitesi SBE) adlı doktora tezi bu çalışmaya temel kaynak olmuştur. Tezde doğal afetler sonrası kentlerin yenilenmesi konu edilmiş ve 1999 Marmara depremi sonrası kent yenilemesi örnek olay olarak seçilmiştir. Tezde 17 Ağustos ve 12 Kasım Depremleri sonrasında hasar gören kentlerde yapılan alan araştırmasında ortaya çıkan kentsel risklerin ortadan kaldırılması fırsatından yararlanma boyutu sorgulanmış, hasar gören kentlerde güvenlik önceliği doğrultusunda düzenlemeler yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

‘Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit Ve Çözümüne İlişkin Bir Araştırma’ (2007) adlı başlığıyla Recai Akyel tarafından hazırlanan doktora tezinde, afet yönetim sistemlerinin verileri ışığında, Türk afet yönetiminin sorunlarının tespiti ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri yer almakta ve Türk afet yönetiminin yapısı incelenmektedir.

'Kentsel Afet Risklerine Yönelik Zarar Azaltma Stratejilerinin Geliştirilmesi' (2009) adlı, Gülay Aşıkoğlu Şahin tarafından savunulan doktora tezinde, Türkiye'de çağdaş bir afet ve risk yönetim yapısı oluşturulamadığı ve afet risklerini azaltmaya yönelik stratejilerin uygulamaya aktarılması konusunda gerekli mekanizmalar kurulamadığı sürece yerleşim alanlarında yapılacak olan afet riskini önleme ve zarar azaltma çalışmalarının işlerlik kazanamayacağı temel hipotezi üzerinde durulmuştur.

Gonca Girit McDaniel tarafından 2010 yılında savunulan 'Kentsel Dönüşüm Politikalarının Küreselleşme Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Sulukule Örneği' adlı yüksek lisans tez çalışmasında, örnek alanlarda kentsel dönüşüm projesinin kentsel mekândaki toplumsal dokuyu nasıl etkilediğini tartışmıştır.

Alanda tezler dışında yazılan kitap, makale, sempozyum, bildiri vd. çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Pelin Pınar Özden tarafından I.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi'nde yayınlanan 'Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler Ve İstanbul Örneği'(2000) adlı makale, kentsel yenileme olgusu üzerinde durmuş, konu özelinde İstanbul kentsel yenileme uygulamalarını incelemiştir.

Betül Şengezer ve Hatice Kansu'nun 'Kapsamlı Afet Yönetimi' (2001) ve Cemaleetin Şahin ile Şengün Sipahioğlu'nun 'Doğal Afetler ve Türkiye' adlı kitapları afet yönetimi ile ilgili tanımlayıcı kitaplardandır.

Fatma Neval Genç tarafından 2007 yılında yayınlanan 'Türkiyede Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi', 'Türkiyede Kentleşme ve Doğal Afet Riskleri İle İlişkisi' ve 2008 yılında yayınlanan 'Kriz İletişimi: Marmara Depremi Örneği', 'Doğal Afet Risklerinin Azaltılmasında Sigortacılığın Rolü: Zorunlu Deprem Sigortası Örneği ve DASK' ve 'Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü' adlı çalışmalar alanda yer alan diğer değerli çalışmalardır. Bu çalışmalar, Türkiye'de afet yönetiminin çeşitli uygulama alanlarında önemli analizler içermektedir.

B. Burçak Başbuğ'un 'Türkiye'de Doğal Afet Sigortaları Kurumu'nun Başlangıcı ve Geleceği' konulu 2007 de yayınlanan makale ve 'Successes And Failures Of Compulsory Risk Mitigation: Re-evaluating The Turkish Catastrophe

Insurance Pool' adlı 2015 tarihli makaleleri Türkiye'de afet sigortacılığı alanında inceleme ve tespitlerde bulunmaktadır.

Ruşen Keleş'in 2007 yılında yayınlanan 'Afet Yönetimi Açısından Türkiye'de Merkezi ve Yerel Yönetim' adlı makalesi ve İlhan Tekeli'nin 2003 yılında yayınlanan 'Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek' adlı makaleleri afet yönetimi ve kentsel dönüşüm alanlarında çok önemli iki çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

2013 yılında Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı tarafından derlenen 'Kamu Politikası Kuram ve Uygulama' adlı kitabın bir bölümünü oluşturan ve Fatma Neval Genç tarafından yazılan 'Türkiye'de Afet Yönetiminin Dönüşümü' adlı makale, Türkiye'nin afet yönetim sistemini yasal ve kurumsal boyutları ile ele alarak dönemler halinde incelemektedir.

Bir diğer önemli çalışma ise 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisinde yayınlanan 'Türkiye'nin Afet Yönetim Sistemine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme' adlı makaledir. Makalelerinde, Bülent Özmen ve Ali Tolga Özden, Türkiye'deki mevcut afet yönetim sistemini uluslararası afetler politikasında özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan dönüşüm çerçevesinde incelemiş ve değerlendirmişlerdir.

Tolgahan Aydın ve Hüseyin Özgür tarafından 2014 yılında, 12. Kamu Yönetimi Forumu'nda sunulan, 'Yönetişim ve Doğal Afetler: Türkiye'de Doğal Afet Yönetişimi Ne Kadar ve Hangi Biçimde Mümkün?' adlı bildiri, gittikçe önemli bir hal alan yönetişim anlayışının afet yönetimine uyarlanması konusunda önemli bir çalışmadır.

Yararlanılan uluslararası kaynaklardan biri olan Ulrich Beck'in 'Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru' adlı çalışması, tezin üzerinde durduğu temel dökümanlardan biridir. Beck, kitabında günümüzde 'modern toplumdan', 'risk toplumu'na geçiş süreci yaşandığından bahsetmekte ve bu tezini farklı açılardan temellendirmektedir.

Tez kapsamında, afet yönetimi alanında doğa bilimleri alanı ve mimarlık, mühendislik gibi teknik alanlarda çalışan araştırmacıların çalışmaları da incelenmiştir. Bunlardan birkaçı aşağıda yer almaktadır:

Oktay Ergünay tarafından yayınlanan, ‘Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır? Erzincan Ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye’nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları’ (1996) ve aynı yazar tarafından yazılan ‘1999 Depremleri Afet Mevzuatını Nasıl Değiştirdi: Mevzuat Açısından Neredeyiz?’ adlı makaleler, Türkiye’nin afet yönetiminde geldiği noktaları açıklaması bakımından önemlidir.

Polat Gülkan, Murat Balamir ve Ahmet Yakut’un 2003 yılında yayınlanan ‘Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri: Türkiye ve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış’ adlı makaleleri, afet yönetimine yönelik temel kavramlar ve stratejiler ile dünyada afet yönetimi alanında değişen paradigmayı açıklaması yönünden önemlidir.

Murat Balamir’in 2007 yılında TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı’nda yayınlanan ‘Afet Politikası Risk ve Planlama’ adlı bildirisi, uluslararası alanda afet yönetiminde yaşanan paradigma değişimi ve yeni yönelişleri açıklaması bakımından önem taşımaktadır.

Mikdat Kadioğlu tarafından 2008 yılında yayınlanan, ‘Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri’ ve aynı yazar tarafından 2011 yılında yayınlanan ‘Afet Yönetimi, Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek’ adlı kitaplar, afet, afet yönetimi ve süreci konularında kavramsal çerçeveyi oluşturmak adına yararlanılan ve daha çok teknik içeriği olan önemli kaynaklardır.

‘Türkiye’de Afet Yönetimi’ başlıklı, Doğu Coğrafya dergisinde 2009’da yayınlanan ve Tefvik Erkal ile Mehmet Değerliyurt tarafından kaleme alınan makale, temel kavramların açıklanması açısından önem arz etmekte ve Türk afet yönetim sistemini kısmen dünya ile karşılaştırmaktadır.

İzmir özeline yönelik yapılan çalışmalar kapsamında, İzmir’in tarihi, sosyo kültürel yapısı ve uygulanan kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde birkaç önemli tez çalışması öne çıkmaktadır.

‘İzmir’de Kentsel Dönüşüm Sürecinin İzmir Cennetçeşme Mahallesi Üzerinden İrdelenmesi’ (2008) adlı yüksek lisans tez çalışmasında Özgür Hamdi Bal, kentsel dönüşümün hedef alanlarından biri olması itibari ile gecekondular alanları, sahip oldukları yoksulluk koşulları kapsamında ele alınarak dönüşüm

sürecinde karşılaşılabilecek sorunlar ve çözümleri Cennetçeşme Mahallesi özelinde irdelemiştir.

‘Bir Planlama Stratejisi Olarak Arkeolojik Envanterleme Ve Kentsel Arkeolojik Değer Yönetimi: İzmir Tarihi Kent Merkezi’ adlı 2010 tarihli doktora tez çalışmasında Ayşegül Altınörs Çırak, Türkiye örneğinde arkeolojik değerlerin kent ve bölge planlarında hangi yöntemle ve hangi yasal ve kurumsal düzenlemelerle temsil edilmekte olduğunu tartışmış, İzmir’in tarihi kent merkezini örneklem alması ile kentin tarihsel süreçteki gelişimini de incelemiştir.

Sinem Dengiz tarafından 2010 yılında hazırlanan, ‘Belediyelerde Kentsel Dönüşüm Projeleri: İzmir Büyükşehir Bütünü İçin Bir Çözümleme’ adlı yüksek lisans tezin de, yarattığı kentsel rantla sermayenin ilgi alanına girdiği düşünülen kentsel dönüşüm projelerini, planlama, yönetim ve diğer boyutlarıyla tartışmakta ve İzmir özelinde soruna bir çözüm getirmeyi amaçlamaktadır.

Alanda tezler dışında yazılan kitap, makale, sempozyum, bildiri vd. çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Antik Yunan Tarihçisi Strabon’un, ‘Antik Anadolu Coğrafyası Geographica XII, XIII, XIV’ adlı ve 2000 yılında A.Pekman tarafından çevrildikten sonra Arkeoloji Sanat Yayınları’ndan çıkan kitabı, antik dönem Anadolu şehirlerini ve özellikle İzmir’de kentin kuruluşu ve yaşayışını anlatmaktadır.

Fügen Selvitopu tarafından 2000 yılında yazılan ‘Deprem Hasar Senaryoları Ve İzmir RADIUS Projesi’ adlı makale, RADIUS projesi ve İzmir Deprem Master Planının oluşum ve işleyişini ayrıntılı olarak vermektedir.

Tuncer Baykara tarafından 1974 yılında yayımlanan ‘İzmir Şehri ve Tarihi’, John Cecil Cadoux’un 2004’te Türkçeye çevrilen ‘İlkçağ’da İzmir: Kentin, En Eski Çağlardan İ.S. 324’e Kadar Tarihi’, Ersin Doğer’in ‘İzmir’in Smyrna’sı Paleolitik Çağdan Türk Fethine Kadar’ ve Herve Georgelin’in ‘Smyrna’nın Sonu-İzmir’de Kozmopolitizimden Milliyetçiliğe’ adlı kitapları da İzmir’in tarihsel süreçte farklı dönemlerdeki gelişimini anlatması bakımından önemlidir.

2009 yılında gerçekleştirilen İzmir Afet Riskini Azaltma Sempozyumu’nda, Selçuk Savcı tarafından sunulan ‘Kentsel Dönüşüme Yönelik Afet Riski Azaltma

Çalışmaları' adlı bildiri, İzmir'de son dönemde kentsel dönüşüme yönelik eylemleri açıklaması ve bakımından önem arz etmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı tarafından 2011'de basılan Rauf Beyru'nun '19. Yüzyılda Doğal Afetler' ve Melih Tınal'ın 'İzmir Depremleri' adlı kitaplar da, İzmir'in afet tarihine ışık tutmaktadırlar.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Afetler ve kent yenileme ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle mühendislik ve doğa bilimleri ve şehir bölge planlamanın ilgi alanlarında ilerlerken, sosyal bilimler ve özellikle kamu yönetimi alanındaki çalışmalar görece daha yeni sayılmaktadır. Buna rağmen son yıllarda yapılan çalışmalar dikkate alındığında afet yönetiminin kurumsal yapılanmasının irdelenmesi, kriz ve risk yönetimi alanlarında çalışılması, afet yönetiminde paydaşların durumunun yönetim boyutuyla incelenmesi gibi başlıklarda alana ilginin kısmen arttığı söylenebilir. Aynı şekilde kentsel dönüşüm başlıklı çalışmalar genellikle mühendislik, mimarlık ve şehir bölge planlama alanlarında devam etmektedir. Bu anlamda bu tez çalışması özgün olarak, afet yönetiminde değişen paradigmaya paralel, uluslararası alanda gerçekleştirilen 'Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi' gibi politika belgeleri ve belirlenen ilkeler kapsamında afet risklerini azaltmayı amaçlayan kentsel yenileme uygulamalarını İzmir özelinde ele almıştır.

İzmir İli bütününde 6306 sayılı Kanun kapsamında 918,2 hektar, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesi kapsamında 305,47 hektar olmak üzere toplam 1223,67 hektarlık, "Riskli Alan/Kentsel Dönüşüm Ve Gelişim Proje Alanı" ilanı kapsamında gerçekleştirilen, Bayraklı, Kadifekale, Yeşildere, Aktepe-Emrez, Uzundere, Örnekköy, Ballıkuyu, Ege Mahallesi kentsel dönüşüm alanları bu tezin coğrafi sınırlarını oluşturmaktadır.

Tezin ana ve alt soruları ile buna bağlı temel hipotezleri kapsamında politikardan etkilenen kitlenin temsilcileri olan muhtarlar ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmeler, Kadifekale, Yeşildere, Ballıkuyu, Ege, Uzundere, Aktepe, Emrez, Örnekköy Fuat Edip Baksı, Alpaslan ve Cengizhan mahalleleri gibi kentsel dönüşüm projelerinden birinci derecede etkilenen

bölgelerde gerçekleştirilmiştir. Belirlenen kitle ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Sorulan sorular⁶ ile afet risklerinin farkındalığı, kentsel dönüşüm uygulamasının afetlere karşı bir çözüm olarak görülüp görülmediği, mülkiyet hakları, kurumlar ve politikalar arası eşgüdüm, katılımcılık ve sivil toplumun güçlendirilmesi gibi başlıklar altında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tezin ana ve alt soruları ile buna bağlı hipotezler kapsamında, İzmir’de kentsel dönüşüm uygulamalarının planlama ve uygulamasında yetkili olan, İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığının yetkilileri ve kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım ofisleri temsilcileri ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler ile Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinin İlkeleri kapsamında risk unsurlarının ne kadar dikkate alındığı, kurumlar arası koordinasyon, paydaşların katılımı, yerel özellikler gibi faktörler ile uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin afet risklerini azaltma amacına ulaşma konusundaki etkinliği ölçülmeye çalışılmıştır.

Hem politika yapıcı ve uygulayıcı kurumlar hem de politikardan etkilenenlerle yapılan görüşmelerde sorulan sorular (Ek.2-3) Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nin belirttiği yol gösterici ilkeleri ile sınırlandırılmıştır.

Tez kapsamında yapılan alan araştırması, İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, belirtilen dönüşüm alanlarında bulunan iletişim ve tanıtım ofisleri yetkilileri, dönüşüm alanlarının yer aldığı mahallelerin muhtarları ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile sınırlandırılmıştır (Ek.1).

⁶ Ek.3: yarı yapılandırılmış görüşme soruları

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Afet ve İlişkili Kavramlar

Afetler ve afet yönetimine ilişkin, afet, tehlike, hasar görebilirlik, risk ve kriz gibi temel kavramlar ve bu kavramların ifade ettiği anlamlar özellikle sosyal bilimler alanından bakıldığında önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu önemli kavramlardan bazıları zaman zaman birbiriyle karıştırılmakta ve ya birbiri yerine kullanılabilir. Örneğin, afet kavramının tehlike ile ilişkisine bakıldığında, afetler bir olayın veyahut bir tehlikenin kendisini değil, bu tehlikelerin yol açtığı olumsuz sonuçları ve kayıpları ifade ettiği görülmektedir. Birçok kez birbirleri yerine kullanılan tehlike ve risk kavramları arasında da benzer bir ilişki olduğu görülebilir. Tehlike, büyük zararlara ve tamamen yok olmaya yol açabilecek durumlar olarak tanımlanırken, risk ise tehlikelere açık olma durumunu, yani bir tehlikenin risk altında olan unsurlar üzerine etkisi sonucunda ortaya çıkması öngörülen olumsuz sonuçları ifade etmektedir.

Bahsedilen afet ve afet yönetimine ilişkin bu kavramların ayrıntılı tanımlamaları ve birbiri ile olan ilişkileri bu kısımda incelenecektir.

2.1.1. Afet

Afet, en geniş tanımıyla; canlı ve cansız çevreye önemli ölçüde zarar veren dikkate değer oranda can ve mal kaybına sebep olan olağan dışı doğal ve teknolojik (insan kaynaklı) olaylardır (Şahin ve Sipahioğlu, 2009: 5).

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies-IFRC)'na göre, 'afetler bir topluluğun ya da toplumun işleyişini ciddi şekilde bozan; insan, malzeme, ekonomik veya çevresel kayıplara sebep olan; topluluğun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yeteneğini aşan, ani ve talihsiz olaylardır.' Aynı kurumun hazırladığı Dünya Afet Raporlarında (World Disaster Reports-WDR) afetin büyüklüğünü ölçmek için can kayıplarının esas alındığı izlenmektedir. Buna göre afetler, ondan fazla kişinin ölümüne ve yüzden fazla kişinin etkilenmesine veya resmi kuruluşlara yardım alabilmek için başvurmasına neden olan olaylardır. Bütün toplumlarda yer alan insan hayatına atfedilen kutsiyet, bu algının oluşmasına katkı sunmaktadır; ancak afetlerin büyüklüğü, can kayıpları ve

yaralanmaların yanı sıra yapısal hasarlar ve ekonomik kayıplar ile sosyal, kültürel ve psikolojik kayıplarla da ölçülebilmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 149). Örneğin ekonomik kayıplar bağlamında Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Küresel Değerlendirme Raporu'na (2015) göre deprem, tsunami, hortum ve sel gibi afetler sonucu yalnızca ekonomik kayıpların miktarı yıllık 250 ile 300 milyar dolar arasında değişmektedir ve gelecekte (yıllık) 314 milyar dolara kadar çıkması beklenmektedir. Bununla beraber afetlerin büyüklüğü ve etkileri toplumsal ve kültürel çöküntülerin de yaşanmasına yol açabilecek niteliktedir. Sayılan nedenler afet ile ilgili çalışmaların yalnızca doğa bilimciler, mimar ve mühendisler tarafından yapılmaması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Afeti yaşamış veya yaşama ihtimali bulunan bölgelerde ikamet eden insanların, afet öncesi ve sonrasında ortaya çıkabilecek toplumsal ihtiyaçlarının belirlenmesi gereği ve tüm bu ihtiyaçların giderebilmesi için sosyal bilimcilerin bu alana dâhil olması zaruridir (Şahin ve Sipahioğlu, 2009: 13).

Afetler farklı disiplinlerce farklı açılardan tanımlanabilmektedir. Sosyal bilimciler açısından afet; diğer tanımlamalara ek olarak, sosyal, ekonomik ve toplumsal kayıpları da öne çıkartmakta ve “normal yaşamı sekteye uğratan olaylar” olarak nitelendirilmektedir (Karancı, 2005: 93).

Bu tezin temel kavramı olan “Afet” terimi İngilizce 'de yer alan ‘disaster’ kelimesinin karşılığı olarak verilmektedir. Türkçe'de kullanılan afet teriminin etimolojik köküne bakıldığında ise Arapça kökenli olduğu ve anlamının ‘doğa olaylarının sebep olduğu yıkım’ anlamında kullanıldığı görülmektedir (Cübran, 2005; İşler ve Özay, 2012).

Afetler, ikili üçlü ve hatta dörtlü sınıflandırmaya tabi olabilmektedir. Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Eşgüdüm Merkezi (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre–EADRCC) yönerge ekinde afetler; doğal ve teknolojik afetler olarak ikili bir ayrıma tabii tutulmuş ve tezde bu ayrım benimsenmiştir.

2.1.1.1. Doğal Afetler

Doğal afetler, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel etkinliklerini sekteye uğratan, önemli miktarda can ve mal kaybına neden olabilen, doğal tehlikelerle ortaya çıkan ve doğal etkenlerin neden olduğu olaylar olarak tanımlanabilir (Şahin

ve Sipahioğlu, 2009: 6). Doğal afetler sınıflandırılmak istenirse oluşum sebepleri ve oluştukları ortama göre 3 gruba ayrılabilir: yer kökenli (jeolojik-jeomorfolojik) doğal afetler, atmosfer kökenli (klimatolojik-meteorolojik) doğal afetler ve biyolojik doğal afetler.

- Yer kökenli doğal afetler, yapı ve yeryüzü şekillerine bağlı olarak ortaya çıkan ve tehlikeli doğal olaylar sonucunda yaşanan afetlerdir. Bu afetlere deprem ve volkanlar örnek gösterilebilir.
- Atmosfer kökenli doğal afetler, hava ve iklim koşullarıyla ilişkili olarak görünen afetlerdir. Fırtına, dolu vb. afetler bunlara örnek olarak sayılabilir.
- Biyolojik doğal afetler ise biyolojik tehlikelere bağlı olarak yaşanan; örnek olarak hastalık salgınları ve böcek istilası vb. verebileceğimiz afetlerdir.

Doğal afetler, oluşum hızları bakımından da farklılık göstermektedirler. Yavaş gelişen doğal afetler ve hızlı gelişen doğal afetler olarak ikili bir ayrım yapmak mümkündür (Şahin ve Sipahioğlu, 2009: 13).

- Yavaş gelişen doğal afetler; belirli bir süreçte yavaş yavaş gelişen tehlikeli doğal olayların neden olduğu kuraklık, çölleşme iklim değişikliği gibi afetlerdir.
- Hızlı gelişen doğal afetler ise ani olarak ortaya çıkan doğal tehlikelerin neden olduğu deprem, tornado, yıldırım gibi afetlerdir.

Doğal afetlerin sınıflandırılmasının ardından, sayılan maddelerde belirtilen doğal afet türlerini incelemek yerinde olacaktır. Deprem, çığ, kütle hareketleri, fırtına, sel, yangın, tsunami ve son olarak biyolojik afetler doğal afetlerin en bilinenleridir. Bu doğal afet türlerinin kısa tanımlamaları ve açıklamaları aşığıda verilmiştir.

Deprem, ‘yer kabuğu içindeki katmanların yerinden oynamalarıyla oluşan sarsıntının, dışa ve çevreye doğru yayılan titreşim biçimindeki devinimi’dir. (Coğrafya Terimleri Sözlüğu, 1980). Depremler ani olarak meydana gelen ve engellenmesi mümkün olmayan, meydana geldiği alanda ciddi kayıplara sebep olabilen afetlerdir.

Depremlerin büyüklüğünün yanı sıra, meydana geldiği yerin fiziki koşulları, sağlıksız yerleşmeler, zemin etüdü iyi yapılmayan ve yerleşime uygun olmayan alanların yerleşime açılması ile ekonomik sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapılardan doğan risk faktörleri kayıpların derecesini belirlemektedir. Afetin meydana geldiği saat ve meteorolojik koşullar gibi etmenler de kayıpların oranını etkilemektedir.

Çığ, orman örtüsünden yoksun eğimli ve dağlık arazilerde katmanlar halinde birikmiş kar kütlesinin, iç ve dış kuvvetlerin etkisiyle, ani olarak bulunduğu yerden yamaç eğimi yönünde hızlı bir şekilde akmasıdır. Çığların oluşumunu, iklimin özellikleri, kar tabakalarının yapısı, yamaç eğimi, bakı, yamaçların bitki örtüsü, yamaçların jeolojik ve toprak yapısı gibi etmenler belirlemektedir (Göl, 2005: 51).

Kütle hareketleri, yamaç dengesinin bozulması sonucu, arada rüzgâr, akarsu, buzul ve benzeri taşıyıcılar olmadan, yerçekiminin etkisiyle arazinin bir bölümünün şekil ve yer değiştirmesi olarak tanımlanabilmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2009: 86).

Kütle hareketlerinin en bilinenleri heyelanlardır. Heyelan veya toprak kayması, tabanı kayalardan, topraktan ya da dolgu malzemesinden oluşan bir yamacın eğiminin fazlalığı, suya doygunluğu, yerçekimi ve diğer kuvvetlerin etkisiyle yerinden koparak yamaçlardan aşağı doğru hareket etmesi olarak tanımlanabilir. Heyelanların bazıları, hızlı bir şekilde gerçekleşebildikleri gibi, bazı heyelanlar nispeten daha yavaşça gerçekleşebilirler. Heyelanlar yeryüzünde sıkça meydana gelmektedirler ve yeryüzünün aşınmasında önemli rol oynarlar. Bu doğal afet çeşiti, büyüklüklerine göre meydana geldikleri coğrafyada derin izler bırakabilirler (Tokmak, 2012: 12).

Fırtına, hızı 63 km/s ve üzeri olan rüzgârlarla beraber, diğer birçok doğa olayını tetikleyebilecek büyüklükte, şiddetli sağanaklar, şimşek ve yıldırım üretebilen tehlikeli bir atmosfer olayıdır (MGM, 2014). Fırtına dendiğinde akla çoğu kez hızlı esen rüzgâr gelse de gerçekte bir hava sistemini ifade etmektedirler. Fırtınalar, sel ve taşkınlar, orman yangınları ve diğer birçok afeti tetikleyebilmektedirler.

Fırtınaların en bilinen türleri, tropikal siklonlar olarak değerlendirilen kasırgalardır ve dünyanın farklı bölgelerinde farklı adlarla anılmaktadırlar. Örneğin; ABD’de ‘hurricane’, Filipinler’de ‘Baguio’, Japonya’da ‘Kamikaze’, Çin’de ise “Tayfun” olarak bilinmektedirler. Tornadolar, Toz şeytanları, Orajlar ile toz, kum ve kar fırtınaları ise fırtınaların diğer türleridir.

Sel, bir afet olarak, akarsuların bulunduğu yerden yükselerek veya başka bir yerden gelip, yerleşime açık alanları kaplaması olayının, meydana geldiği alanda ekonomik, sosyal ve fiziksel kayıplara sebep olması, gündelik yaşamı ve toplumsal faaliyetleri kesintiye uğratarak ya da durdurarak, negatif yönde etkilemesi ve her afette olduğu gibi yerel imkânlar ile baş edilememesi durumlarını ifade etmektedir.

Seller, vadi tabanlarında, akarsuların yataklarında, yamaçlarda düzensiz ve geçici sel yataklarında, kıyılarda ve şehirlerde görünen bir afet olarak dikkat çekmektedir. Seller, kent ve diğer yerleşim yerleri ile tarım ve turizm alanlarına, altyapı ve sanayi tesisleri gibi alanlara zarar verebilmekte, sosyal ve ekonomik olarak zararlar doğurabilmektedirler. Dünya üzerinde sellerden en çok etkilenen ülkeler Çin, Bangladeş, Hindistan ve Vietnam olarak sayılabilmektedir. Son yıllarda Türkiye’nin kuzey doğusunda da önemli afetler yaşanmaktadır⁷.

Yangın, hem doğal afet hem de insan kaynaklı afetler içerisinde değerlendirilebilecek bir olay olarak dikkat çekmektedir. Doğal afetler kapsamında orman yangınları en çok görülen ve zarar veren afetlerdir. Ormanların, içerisinde barındırdığı canlı çeşitliliği ve dünya iklimi ile diğer etmenler üzerinde oynadığı roller göz önüne alındığında, son derece karmaşık ve çok yönlü ekosistemler olduğu görülmektedir. Bu durum ormanların daha hassasiyetle yaklaşılması gereken alanlar olduğunu göstermektedir.

Volkan, bir afet olarak yanardağların patlaması sonucu ortaya çıkan zehirli gaz, kül bulutu, aşırı yüksek sıcaklıktaki lav vb. maddelerin saçımı (volkan püskürmesi ya da volkanizma) ile çevreye zarar vermeleri ile ortaya çıkmaktadır. Volkan püskürmeleri doğal nedenlere dayanan tehlikeli afetlerdir.

⁷ 24 Ağustos 2015’te Artvin’in Hopa ilçesinde yaşanan ve tez yazarının da maruz kaldığı afet örnek olarak verilebilir.

Tsunami, Japonca da ‘Liman Dalgası’ anlamındadır ve denizin yüzeyinde çok büyük ölçüde karışıklıkların veya denizin altında meydana gelen depremlerinin ortaya çıkardığı, çok uzun deniz dalgası olarak tanımlanmaktadır (BSTS / Yerbilim Terimleri Sözlüğü, 1971).

Biyolojik afetler, çeşitli zamanlarda ortaya çıkan ve canlı yaşamına büyük zarar veren salgın hastalıklar, böcek istilaları ve diğer biyolojik tehlikelere bağlı olarak oluşan afetlerdir (Şahin ve Sipahioğlu, 2009: 397).

Depremler, seller, yangınlar, taşkın, heyelan ve volkan püskürmeleri gibi doğal tehlikeler çeşitli sebepler ile afete dönüştüğünde, gerçekleştikleri coğrafyada sosyal ve kültürel ekonomik vb. birçok yıkımın yanı sıra can ve mal kayıplarına yol açmaktadırlar. Bu afetlerin etkilerinin, oluşturabilecekleri zararların rakamsal olarak gösterilebilmesi adına aşağıdaki örnek çizelge Türkiye’de 1900’lerin başından bugüne gelen süreçte doğal afetlerin sayısını ve meydana gelen kayıpların miktarını vermektedir.

Çizelge 2.1. Doğal Afetler ve Etkileri (Em-Dat, 2015)

Türkiye’de 1900- 2015 yılları arasında yaşanan doğal afetler				
		Vaka Sayısı	Ölüm	Toplam Etkilenen
Deprem	Yer Hareketleri	77	89236	6924329
Salgın Hastalıklar	Bakteri Kaynaklı	1	11	150
	Parazit Kaynaklı	2	0	100000
	Virüs Kaynaklı	5	602	104750
Aşırı Sıcaklık	Soğuk Hava Dalgası	3	69	0
	Sıcak Hava Dalgası	2	14	300
	Şiddetli Kış Koşulları	2	17	8150
Sel	Belirtilmemiş	15	946	372620
	Ani Su Baskını	10	243	1341382
	Nehir Sellenmesi	19	210	64521
Toprak Kayması	Toprak Kayması	10	293	13481
Kitle Hareketi	Heyelan	3	407	1075
Fırtına	Konvektif Fırtına	6	51	13636
Yangın	Orman Yangını	5	15	1150

2.1.1.2. Teknolojik Afetler

Teknolojik afetler, kaynağını doğadan almayan ancak canlı ve cansız çevreye ciddi zarar veren sosyolojik ve teknolojik sebepler ile ortaya çıkan afetlerdir. Teknolojik afetler, insan kaynaklı olmasının yanı sıra doğa olayları tarafından da etkilenebilmektedir. Bir depremin ardından meydana gelen tsunaminin bir nükleer santrali vurması ile ortaya çıkabilecek radyoaktif sızıntı, bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Ulaşım, endüstriyel, maden, nükleer kazalar, kritik yapı çökmeleri, siberetik tehditler, büyük yangınlar, terörizm (kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer tehditler) ile çevresel tehlikeler gibi can

kaybına, hastalıklara, sosyal, ekonomik ve çevresel bozulmalara neden olan afet ya da acil durumlar örnek olarak verilebilmektedir (AFAD, 2015).

Teknolojik afet türleri şunlardır:

- Büyük Endüstriyel Kazalar
- Maden ve Maden Atık Kazaları
- Radyolojik ve Nükleer Kazalar
- Tehlikeli Madde Taşımacılığı Kazaları
- Deniz Kirliliğine Neden Olan Kazalar
- Biyolojik Olaylar
- Çevresel Tehlikeler (Çölleşme, Kuraklık, Asit Yağmurları, vb)
- İklim Değişikliği
- Kritik Altyapılar ve Siber Güvenlik

Teknolojik afetler ile ilgili belirtilen olaylar daha ayrıntılı değerlendirildiğinde, aşağıdaki sınıflandırmanın yapılması mümkündür (Kadioğlu, 2011: 44):

- Çevrenin kirlenmesi ile artan asit yağışları
- Boykot, ayaklanma, grev ve bunlara benzer nitelikteki toplumsal olaylar
- Barajların taşması veyahut tahrip olmaları
- Yol, bina, tünel inşaatları ve madencilik faaliyetlerinden kaynaklanan durumlar
- Cephanelik, maden, bina boru hattı vb. sanayi ve askeri tesislerde oluşabilecek patlamalar

- Kamu hizmetlerinin aksaması sonucu oluşan çöplerin birikmesi ve toplanamaması, su, elektrik ve gaz kesintileri ile sanayi kazalarının meydana gelmesi, bina ve ev yangınları
- Kimyasal ve endüstriyel tesislerde yaşanabilecek gaz ve kimyasal kaçaklar ile biyolojik afetler, radyasyon ve nükleer kazalar ile birlikte serpintiler
- Kamusal ve özel alanlarda bilişim sistemlerinin geniş kapsamlı olarak çökmesi ya da kullanım dışı kalması ile internet ortamında yapılan siberetik saldırılar
- Salgın hastalıklar
- Gıda zehirlenmesi, hava kirliliği, bitkilerde ve hayvanlarda salgın hastalıklar, göçmen istilası ve savaşlar
- Suyun, havanın ve çevrenin kirlenmesi
- Deniz, kara, hava ve demiryolu gibi ulaşım alanında yaşanan kazalar
- Ekonomik kriz, açlık ve kıtlık gibi sorunlar
- Küresel ısınma gibi iklim değişikliği sonucu meydana gelebilecek sorunlar
- Silahlanma ve ateşle taciz,
- Şüpheli paket ve mektuplar, terör.

Görüldüğü üzere, teknolojik afetler, çok geniş bir alanda değerlendirilmekte ve birçok olay bu afetlerin kapsamına girmektedir. Teknolojik afetler, tıpkı doğal afetlerin verdiği zararlar gibi, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok kayba yol açabilmektedir. Bir teknolojik afet insan kaynaklı olabileceği gibi başka bir doğal ya da teknolojik afet tarafından da tetiklenebilmektedir. Dünya üzerinde bu durumun örneği birçok kez görülmüştür.

Teknolojik afetlerin etkilerinin büyüklüğünün anlaşılabilmesi adına belirtilen durum ve tasniflere paralel bir örnek olarak, Türkiye’de 1900 ile 2014

yılları arasında yaşanan, endüstriyel, ulaşım ve taşımacılık ile diğer muhtelif teknolojik afetlerden etkilenen kişi sayısı ile maddi kayıplara aşağıdaki çizelgede yer verilmektedir.

Çizelge 2.2. Teknolojik afetler ve etkileri (Em-dat, 2015)

Türkiye’de 1900- 2015 yılları arasında yaşanan teknolojik afetler				
		Vaka Sayısı	Ölüm	Toplam Etkilenen
Endüstriyel Kazalar	Zehirlenme	2	41	175
	Patlama	23	1154	750
Muhtelif Kazalar	Diğer	4	82	601
	Yıkılma	1	94	28
	Yangın	10	2379	386
Taşımacılık Kazaları	Hava Yolu	9	498	99
	Deniz Yolu	21	592	106
	KaraYolu	60	1269	978
	Tren Yolu	8	197	540

2.1.2. Tehlike

Tehlike, afetlere ilişkin en önemli kavramlardan biridir ve birçok tanımı yapılabilmektedir. En genel anlatımı ile büyük zarar ya da yok olmaya yol açabilecek bir durum olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2015).

Tehlikeler, bir olayın sonucunda ne olabileceğinin cevabı niteliğindedir. Bu sebeple, can ve mal kayıplarına sebep olan, toplumun sosyal ve ekonomik yapısı ile doğal, tarihi, kültürel ve doğal çevresine hasar verme olasılığı olan doğal ve teknolojik olaylar olarak da tanımlanabilir.

Doğal afetler açısından baktığımızda depremler, seller, taşkınlar, volkan püskürmeleri gibi olaylar doğal tehlike olarak değerlendirilmektedir. Bir doğal tehlike insanların canına ve mallarına zarar verdiği takdirde doğal afet olarak değerlendirilebilecektir.

Doğal olmayan, yani insan odaklı, teknolojik afetler açısından değerlendirildiğinde ise tehlike, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde yer alan, 'İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyelini' ifade etmektedir (ÇSGB Yönetmeliği, 2012: md. 4).

2.1.3. Risk

Risk kavramı gündelik yaşamda, en genel anlamıyla 'tehlikelere açık olma durumu'nu ifade etmektedir (Wisner vd., 2003: 50). Bir başka deyişle Risk bir olayın doğurabileceği olumsuz sonuçların toplamını ifade eden bir kavramdır (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008: 338). Risk kavramı, yalnızca afet literatüründe değil, diğer birçok alanda farklı adlarla da kullanılmaktadır. Örneğin, sigortacılık ve mühendislik gibi alanlar riski, 'kayıp olasılığı' olarak adlandırılmaktadır. Afetlerle ilgili literatürde ise bu kavram 'Afet Riski' olarak adlandırılmaktadır.

Afet riskini, Uluslararası Kızıllıhaç Ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, 'belirli bir süre içinde, belirli bir alanda, bir tehlikenin risk altında olan belirli bir unsur üzerine etkisi sonucunda ortaya çıkması beklenen ya da tahmin edilen olumsuz sonuçların toplamı' olarak vermektedir (IFRC, 2001: 12).

Beck'in (2011/ 1986: 21) ifadesiyle, günümüzde 'modern toplumdan', 'risk toplumu'na geçiş süreci yaşanmaktadır. Buna göre; günümüzün risklerini iki temel kaynaktan açıklamak mümkündür; dışsal riskler ve üretilmiş riskler. Dışsal riskler doğa olaylarını kapsamakta, üretilmiş riskler ise teknolojik ve insan kaynaklı yapılardan doğabilecek riskleri içermektedir. Üretilmiş riskler bağlamında, özellikle iş güvenliği anlamında çok önemli bir yer tutan kavram; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde, 'tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali' olarak belirtilmektedir (ÇSGB Yönetmeliği, 2012: md. 4).

Risk unsuru, genel olarak bir tehlikenin etkisine alabileceği veya etkilediği insan ve kıymetlerin miktarı ve sayısı olarak tanımlanabilmektedir (Kadioğlu, 2011: 27). Bu tanıma destekler nitelikte, aşağıdaki maddeler risk kavramının başlıca unsurlarını oluşturmaktadırlar. Bunlar;

- Afet tehlikesinin gerçekleşmesi ihtimali,
- Afetler ile karşı karşıya kalan insan yapısı ve unsurların dağılımı,
- Bir tehlikenin etki altına alması muhtemel ya da etkilediği insanların, taşınır ve taşınmazlarının miktarını ve sayısını belirten hasar görebilirlik düzeyi.

2.1.4. Hasar Görebilirlik

Hasar görebilirlik kavramı, bireyin ya da belli bir topluluğunun, bir afetin etkileri ile baş edebilme, afete karşı direnebilme ve afetin ardından normal duruma geri dönebilme kapasitesini etkileyen durumları ifade etmektedir (Wisner vd., 2003: 11).

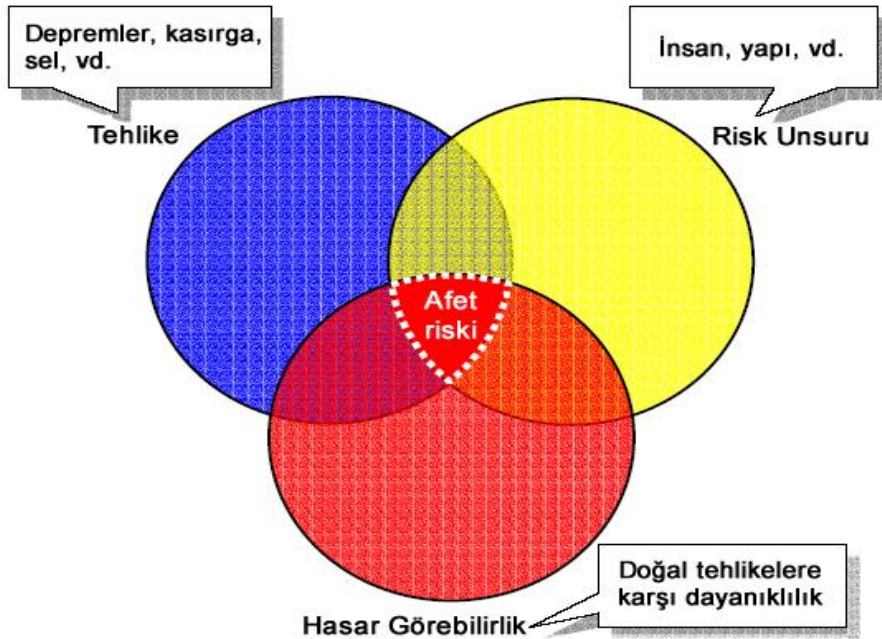
Tezgider (2008: 210), benzer bir şekilde hasar görebilirlik kavramını “bireylerin, toplulukların, kurumların ya da ülkelerin tehlikeye maruz kalmaları ve tehlikeyle başa çıkma, tehlikenin etkilerini azaltma konularında gerekli özellik ve kaynaklara (kapasiteye) sahip olmamaları” şeklinde tanımlamaktadır.

Bir başka deyişle hasar görebilirlik; öngörülen bir tehlikenin, öngörülen zarar düzeyinde oluşması durumunda, bir risk unsurunda meydana gelecek kayıp derecesi olarak tanımlanır (Akbulut ve Aytuğ, 2005: 91).

Çizelge 2.3. Hasar görülebilirlik türleri (Nathan, 2005 den aktaran Genç, 2007b: 351)

Hasar Görülebilirlik Türleri	
Korunmasızlık	
Fiziksel	Afet riski fazla olan alanlarda yaşayan insanların, menkul ve gayri menkullerin varlığı; tehlikesi yüksek olan alanlara yerleşme; sosyal ve mekansal uyumsuzluk; farklı toplumsal sınıf ve marjinal grupların varlığı
Sosyo-ekonomik	Karmaşık ekosistemler; su ve katı atık yönetiminin yeterli olmaması; teknik bilgide eksiklik; çevre yönetimindeki yetersizlikler; ormansızlaştırma; yoksulluk; göçler; eşitsizlik; marjinalleşme
Tehlikeler ve afetlerle mücadele konusunda yetersiz korunma, hazırlık, önleme kapasitesi	
Fiziksel	Afetlerin etkileri ile mücadele ve afete karşı direnç konularında yetersiz fiziki kapasite; salgın hastalıklar; yalnız başına mücadele edememek; yoksulluk; eşitsizlik; marjinalleşme
Yasal	Afet azaltma ve afetten korunma noktasında yasal mevzuatın eksikliği; arazi kullanımının planlanmasına ilişkin mevzuatın eksikliği; kontrol ve şikayet sistemlerinin işlevsizliği; finansal kaynak ve insan kaynağı eksikliği; hazırlık ve acil durum sisteminin merkezileşmesi; rüşvet; dış kaynaklara bağımlılık; karmaşa
Kurumsal	Entegre ve koordineli örgütsel risk yönetiminin olmaması; ilgili kurumlar arasında eşgüdüm sorunları; entegre bir koruma stratejisinin bulunmaması; kaynak eksikliği; hazırlık ve acil durum sisteminin merkezileşmesi; hiyerarşik yapı; karmaşa
Teknik	Risk azaltma metodlarının etkin kullanılmaması; çevre yönetiminin olmaması; teknik bilgide eksiklik; hazırlık ve acil durum sisteminin merkezileşmesi;
Politik	Entegre bir afet-risk yönetim sisteminin yokluğu; politik gücün etkin olmaması ve istikrarın olmaması; uzun dönemli vizyon eksikliği; sınıflı toplum yapısı; dış kaynaklara bağımlılık; hiyerarşik ilişkiler; sınıfsal hiyerarşi
Sosyo-ekonomik	Yoksulluk; işsizlik; ekonomik krizler; serbest piyasa ekonomisi; dış kaynaklara bağımlılık; sınıflı toplum yapısı; kayıt dışı ekonomi; sosyal sermaye eksikliği; çocukların yeterli beslenememesi; ev alma, kredi alma konusunda yetersizlikler; toprağın eşit olmayan biçimde dağıtımı; hiyerarşi; bölgede yaşayanlar arasındaki güç ilişkilerinin dengesizliği marjinalleşme; eşitsizlik
Psiko-sosyal ve Kültürel	Riskleri doğru kestirememek; afetler ve risklere karşı hazırlıkların yetersizliği; yanlış inanışlar; yüksek risk toleransı; öncelikli sosyal risklerin varlığı; mevcut kurum ve örgütlere karşı güven eksikliği; koruma gücünün olmaması; işsizlik; geçim, suç, risk ve risk yönetimi konularında eğitimin yetersizliği ve eğitim için kaynak eksikliği; kitlesel işsizlik; serbest piyasa ekonomisi; iç egemenlik yapıları; dış kaynaklara bağımlılık; göç;

Yukarıdaki çizelgede yer alan veriler incelendiğinde, hasar görebilirlik kavramı ile ilgili dar anlamda yalnızca afetin büyüklüğü yer seçimindeki yanlışlıklar ve konut yapımında kullanılan malzemenin kalitesizliği gibi unsurların anlaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu unsurların yanında hasargörebilirliğin ekonomik, sosyal, fiziksel, politik, ideolojik, teknik, psiko-sosyal ve kültürel faktörler ile eğitim durumu, ekolojik durum, kurumsal kapasite ve yasal mevzuat gibi diğer birçok faktörün bir fonksiyonu olduğu görülmektedir. Aşağıdaki şekilde ise buraya kadar tanımlanan kavramların biraraya gelmesiyle afetlerin oluşum mekanizması yer almaktadır (Şekil 1.1.).

Şekil 2.1. Afetlerin Oluşum Mekanizması (ADRC, 2005)

2.1.5. Kriz

Krizler istenmeyen, beklenmeyen, tahmin edilemeyen, aniden ortaya çıkan, sahip oldukları belirsizlikler nedeniyle yönetilmesi güç, olağan dönemlerde karşılaşılanlardan farklı ve örgütün varlığını ve temel amaçlarını tehdit eden, rutin sistemini bozan, zaman baskısı altında acil karar verilmesini gerektiren olaylardır (Genç, 2008a: 162; Tüz, 2014: 3; Genç ve Koçak, 2011: 321). Bu durum krizleri, geniş kapsamlı, ciddi bir tehdit olması, büyük oranda belirsizlik göstermesi gibi özellikleriyle normal olaylardan ayırmaktadır.

Krizler, afetler açısından müdahale aşamasına tekabül eden, yönetilmesi için yoğun bir koordinasyon gerektiren durumlardır. Krizin ortaya çıkmasından itibaren, hızla ihtiyaçların tespit edilmesi, iletişim kanallarının açık tutulması, daha önceden eğitilmiş personelin hızla müdahale edebilecek durumda olması gerekmektedir.

Türkiye’de afet mevzuatındakrizler geniş bir tanımlama ile verilmiştir. Buna göre kriz; ‘Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü ile milli hedef ve menfaatlerine yönelik hasmane tutum ve davranışların, Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik şiddet hareketlerinin, tabi afetlerin, tehlikeli ve salgın hastalıkların, büyük yangınların, radyasyon ve hava kirliliği gibi önemli nitelikteki kimyasal ve teknolojik olayların, ağır ekonomik bunalımların ve iltica ve büyük nüfus hareketlerinin ayrı ayrı veya birlikte vuku bulduğu halleri’ ifade etmektedir (BKYM Yönetmeliği, 1997: md. 4).

Buraya kadar tanımlanan kavramlar aracılığı ile görüldüğü üzere, depremler, seller, taşkınlar, volkan püskürmeleri gibi doğal tehlikeler ile sanayi tesisleri ve benzeri insan yapımı alanlarda meydana gelecek bir tehlikenin, insan, yapı ve benzeri risk unsurları ile bir araya gelmesi ciddi riskler oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak şehirlerin, toplumların, tehlikelerle başa çıkabilme ve bunların etkilerini azaltma konularında gereken özelliklere ve yeterli kapasiteye sahip olmamaları sonucu var olacak hasar görebilirlik potansiyeli, afetlere karşı savunmasız bir yapı oluşturmakta ve riski artırmaktadır. Bahsedilen, tehlike, risk unsurları ve hasar görebilirlik faktörlerinin bir araya gelmesi, afetin oluşmasına, dolayısı ile bir kriz haline yol açacaktır. Afetin boyutunun büyük olması ise kayıpların bir hayli yüksek olmasına yol açacaktır. Bu noktada afetler meydana gelmeden alınacak önlemlerin belirlenmesi ve afetler meydana geldikten sonra yapılacakların belirlenmesi uygulanması ve koordinasyonu için afet yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2. Afet Yönetimi

En geniş tanımla ile afet yönetimi, afeti oluşturabilecek olayların zararlarının azaltılması veya önlenmesi amacıyla, afetlere hazırlıklı olma ve riskin ve zararların azaltılması; afetlerin meydana gelmesinin ardından müdahale etme ve iyileştirme gibi çalışmaların tamamında yapılacak çalışmaların, toplumda var olan

tüm kesimleri içine alacak bir biçimde planlanması, yön ve destek verilmesi, organize edilmesi, gerekli görülen yasal mevzuat ve kurumsal altyapının oluşturulması veyahut yeniden düzenlenmesi ile etkin ve verimli bir uygulamanın sağlanabilmesi için toplumda yer alan tüm kurum ve kuruluşların, kaynaklarının belirtilen ortak amaçlar doğrultusunda yönetilmesidir (Kadioğlu, 2011: 48).

Bu tanımdan yola çıkarak afet yönetiminin, afet sonucu oluşabilecek can ve mal kayıplarını en az seviyeye indirmek için, gerek afet öncesi riskleri bertaraf etmeyi, gerekse afet sonrası oluşacak krizi yöneterek, oluşacak sorunları en çabuk şekilde çözmeyi hedeflediğini söylemek mümkündür. Bu hedefler doğrultusunda ise afet yönetiminin, yalnızca afet sırasında ve sonrasında kapsayan sınırlı bir anlayışı değil, aynı zamanda afet öncesi riskleri de en aza indirgeyici bir yapısı olduğu görölmektedir.

Afet yönetimi, hem tehlike ve riskin belirlenmesi ve gerekli analizlerin yapılmasıyla, imkânların, kaynakların ve önceliklerin belirlenerek idare edilen süreci ifade eden ve afet senaryolarının hazırlanması, uygulama önceliklerinin belirlenmesi ve riskin azaltılabilmesi için genel politika ve stratejik planlarla, uygulama planlarının hazırlanması ve hayata geçirilmesi süreci olan ‘Risk Yönetimi’ni (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008: 339); hem, doğal ve teknolojik afetler gibi olağan üstü haller süresince uygulanan ve durumu normale döndürmeyi amaçlayan sürekli olmayan bir yönetim şekli olan ‘Kriz Yönetimi’ni (Tüz, 2014: 3); hem de doğal ve teknolojik afetlerin yol açtığı zararları gidermek, arama-kurtarma ve yardım faaliyetlerinde verimli olmak, afet sonrasında yapılması zorunlu olan faaliyetleri önceden planlamak, orta vadede ise meydana gelen can ve mal kayıplarını tespit etmek ve zararları gidermek gibi çalışmaları öngören ‘Acil Durum Yönetimi’ni (Şahin, 2009: 40) kapsayan bir yönetim biçimidir.

Afet yönetiminin başarılı bir süreç olması, etkin bir afet yönetim sisteminin varlığıyla mümkündür. Bu kapsamda modern, bütünleşik ve toplum tabanlı afet yönetim sistemleri geliştirilmiştir. Bu sistemlerin etkin ve verimli bir şekilde işleyebilmesi için ise afet yönetiminin temel aşamaları olan risk azaltma, hazırlık, iyileştirme ve müdahale adımlarının tamamını içeren bir anlayışın benimsenmesi gerekmektedir.

2.2.1. Afet Yönetiminin Aşamaları

Afet yönetimi, belirtildiği üzere afetlerin önlenmesi ve mevcut zararlarının azaltılması amacıyla, afetten önce, afet sırasında ve sonrasında alınması gereken tedbirler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, mevcut imkân ve kaynakların daha önceden belirlenen stratejik hedefler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (AAYTS, 2014).

Afet yönetiminin, afet öncesi, sırası ve sonrasında kapsayan, risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirmeden oluşan ve afet döngüsü olarak adlandırılan 4 temel aşaması vardır. Afet döngüsü, bir afetin meydana gelişinden hemen sonra başlayarak, bir sonraki afete kadar birbirini takip eden aşamaların tümünü ifade etmektedir. Bu aşamalarda yapılan çalışmaların başarı durumu, sonraki aşamalarda yapılan çalışmaların başarısını büyük ölçüde etkilediğinden bu döngü iç içe geçmiş zincir halkaları veya daire ile gösterilmektedir (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008: 303).

Afet yönetiminin aşamalarından risk azaltma ve hazırlık aşamaları afet henüz meydana gelmeden önce alınması gereken önlemleri içeren aşamalardır. Kısaca koruma olarak nitelendirebileceğimiz bu aşamalar aynı zamanda afet risk yönetiminin de temelini oluşturmaktadır.

İyileştirme ve müdahale aşamaları ise afet meydana geldikten sonra oluşan kriz durumunu yönetmek ve bir an önce normale dönmesini sağlamak üzerine alınan tedbirleri kapsayan temel aşamalardır. Özetle, “düzeltme” olarak nitelendirebileceğimiz bu aşamalar, ‘Afet/Kriz Yönetimi’ nin başlıca aşamaları olarak görülmektedir.

Şekil 2.2. Afet Yönetimi Aşamaları (AFAD, 2015)

2.2.1.1. Risk Azaltma

Risk azaltıma (risk reduction), kısaca afetlerin etkisini azaltmak ve yok etmek için atılan adımların bütünü olarak nitelendirilebilir. Sağlıksız binalar, plansız yerleşmeler, zemin etüdü iyi yapılmayan ve yerleşime uygun olmayan alanların yerleşime açılması ile ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapılardan doğan sorunların (Kentleşme Şurası, 2009) ortadan kaldırılması için yapılan faaliyetlerin tümü risk azaltımı olarak açıklanabilmektedir.

Afet Azaltma Uluslararası Stratejisi (ISDR, 2002: 25)'ne göre risk azaltımı 'sürdürülebilir kalkınma bağlamında, tehlikelerin olumsuz etkilerini sınırlamak veya önlemek, toplum genelinde güvenlik açıklarını ve afet riskini en aza indirmek için, sistematik gelişim ve politikaların uygulanması, strateji ve deneyimlerdir.'

Risk azaltımı kapsamında, tehlike barındıran bölgelerin tespit edilmesi, modellenmesi, kamu hizmetlerinin götürülmesinin engellenmesi, bu alanların yerleşim dışı faaliyetlerde kullanılması ya da binaların güçlendirilmesi (Goodschalk vd, 2000: 13) gibi işlerin yapılması gerekmektedir. Bunların yanı sıra afetlere karşı sigorta (Türkiye'de DASK) ve reasürans (ikili sigorta) mekanizmalarının geliştirilmesi (Genç, 2008b), risk azaltmanın kırsal ve kentsel kalkınma planlarına dahil edilmesi, arazinin kullanımı ve teknik ölçütlerin geliştirilmesi, risk azaltma konularının çevre koruma konusunda hazırlanan politikalara dahil edilmesi ve etkin bir afet yönetimi sisteminin oluşturulması gibi yöntemler kullanılmalıdır.

Risk azaltmaya yönelik çalışmaların etkin, verimli ve başarılı olabilmesi için tüm bu çalışmaların önceden belirlenmiş bir strateji ve program çerçevesinde yürütülmesi gerekir. Risk azaltmaya yönelik stratejiler aşağıdaki adımlardan oluşmaktadır (Kadioğlu, 2011: 68-69):

- Afetin meydana gelmesi muhtemel alanda yapılacak durum analizleri
- Tehlikeleri analiz etme ve profilini oluşturma
- Afete maruz kalma düzeyinin ölçülmesi ve analiz edilmesi
- Hasar görebilirliğin analiz edilmesi

- Mevcut risklerin analiz edilmesi ve risk profili oluşturulması
- Risklerin azaltılması için yöntemlerinin belirlenmesi
- Risk azaltma eylem planı oluşturulması

Belirlenen bu strateji ve adımların izlenmesi sonucu, henüz afetler meydana gelmeden önce, riskin en aza indirilmesi için etkin bir şekilde önlem alınması sağlanabilecek ve yaşanabilecek maddi kayıplar ile sosyal kayıpların önüne geçilebilecektir.

2.2.1.2. Hazırlık

Hazırlık aşaması, afet yönetiminin ikinci önemli aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada yapılması gereken çalışmaların asıl hedefi, mevcut tehlikelerin, olumsuz etki oluşturması muhtemel sonuçlarına karşı gerekli önlemleri alarak, doğru zamanda ve etkin yöntemler ile organize bir şekilde müdahale edebilmeye hazırlanmaktır. Bu hazırlıklar kapsamında, olay komuta sistemi oluşturulmalı, planlamaya önem verilmeli, tahmin ve erken uyarı için önlemler alınmalı, tatbikatlar ve eğitim faaliyetleri ile afete karşı sürekli tetikte olunmalıdır.

Bahsedilen bu tanımdan yola çıkarak muhtemel bir afette ortaya çıkabilecek kayıpların, risk azaltma analizi, profili ve yöntemlerinin belirtilmesi sonucu ortaya çıkartılan eylem planlarına uygun olarak azaltılması için, eyleme geçilen aşama olarak görülmelidir. Bu koşullar altında ‘hazırlık’ aşaması ‘risk azaltma’ aşamasının devamı niteliğinde ve afet öncesi planların eyleme dökülmüş hali olarak değerlendirilebilir.

Hazırlıklı olma aşamasında, öncelikli olarak tehdit altında bulunanların ve kayıpların tespiti ile acil yardım faaliyetlerinin organizasyonu için önlemler alınmalı ve arama kurtarma hazırlıkları gözden geçirilmelidir. Afetin hemen sonrasında ortaya çıkacak birincil ihtiyaçlar olan sağlık, barınma, gıda ve lojistik faaliyetler için organize olma bu safhada gerçekleştirilmelidir.

Buna göre; resmi kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının (STK) ve afete müdahale konusunda görev alacak diğer tüm birimlerin ve personellerinin, bir afet ile karşılaşma durumuna karşı hazır ve koordineli bir şekilde tutulması

gerekmektedir. Planlama, teknik hizmetler, eğitim, öğretim, koordinasyon ve denetim gibi tedbirler ile bu durum sağlanmaya ve belli bir seviyede bulundurulmaya çalışılmalıdır (Gülkan, Balamir ve Yakut, 2005: 20).

Tahmin ve erken uyarı konusunda ise başta deprem olmak üzere diğer doğal afetler ve teknolojik afetlere karşı bir farkındalık yaratılmalı, teknik alanda çalışmalar yapılmalıdır. Dünya ölçeğinde bu tarz çalışmaların yaygınlık gösterdiği gözlemlenebilmektedir. Dünya Meteoroloji Örgütü'nün (World Meteorological Organization-WMO) Afet Risk Azaltma Programı (Disaster Risk Reduction-DRR) ve Dünya Hava İzleme Programı (World Weather Watch-WWW) gibi programlar bu duruma örnek teşkil etmektedir. Türkiye ölçeğinde özellikle deprem özelinde Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesinin çalışmaları örnek olarak gösterilebilir.

2.2.1.3. Müdahale

Müdahale aşaması, afetin meydana geldiği andan itibaren başlar. Bu aşama afet yönetimi süreci içerisindeki en önemli ve sorunların en çok yaşandığı aşamalardan bir tanesidir (İsbir ve Genç, 2008: 17). Bu aşama, afet ve acil durumların oluştuğu anda ve takip eden birkaç gün ile birkaç aylık sürede yapılan faaliyetlerin tümünü içermektedir. Bu faaliyetlerin ana amacı, olabilecek en az zamanda en fazla insanın hayatını kurtarmak, yaralananların tedavi edilmesini sağlamak ve birincil ihtiyaçlar olan gıda, su, giyecek, barınma ve güvenlik ihtiyaçları ile psikolojik destek hizmetlerinin verilmesine yönelik çalışmaları en uygun yöntemlerle karşılamaktır (TAMP, 2013: 2).

Afetler meydana geldikleri andan itibaren, bütün sosyo-ekonomik aktiviteler kesintiye uğrar ve genel bir kriz hali ortaya çıkar. Müdahale aşamasında atılacak adımlardan ilki afetin nerede olduğunu ve etki alanını tespit etmektir. Afet risk yönetiminin bir gereği olarak afet henüz meydana gelmeden önce yapılacak tahmin çalışmaları, müdahale aşamasında özellikle organizasyonun sağlanması adına büyük kolaylık sağlayacaktır. Bu sayede ilk yardım çalışmaları doğru yere yönlendirilebilecek ve afet sonrası kritik bir değeri olan zaman ve emek doğru yönlendirilebilecektir (Şengezer ve Kansu, 2001).

Afetlerin oluşumuyla ortaya çıkan ihtiyaçların tespit edilmesi, çok yönlü iletişim kurulabilmesi, önceden afet konusunda eğitilmiş sağlık ve acil yardım

kadrolarının afet noktasına ulaşması ve müdahale etmesi bu aşamada gerçekleştirilmesi gereken diğer önemli eylemler olarak öne çıkmaktadır (Akyel, 2007: 35).

Tüm bu eylemler gerçekleştirilirken, her kademedede koordinasyona önem verilmelidir. Afet ile ortaya çıkan olağanüstü koşullara uygun hareket edilmeli, yetki ve sorumluluklar önceden belirlenmiş olmalıdır. Risk azaltma ve hazırlık aşamalarında hazırlanan strateji ve 'Afet Eylem Planları' devreye sokulması bu aşamada gerçekleştirilmeli ve bilgi sistemleri harekete geçirilmelidir. Bu önlemlerin alınmaması halinde ise afet sonrası 'kaos' ortamının oluşması kaçınılmaz olacaktır.

2.2.1.4. İyileştirme

İyileştirme aşaması afetlerden etkilenen toplulukların gereksinimlerinin en rasyonel yol ve yöntemleri kullanarak karşılamak, hayatı olabildiğince hızlı bir şekilde normale döndürmek, gerçekleşmesi olası afetlerle baş edebilme imkânlarını geliştirilmek ve zarar görmelerini en aza indirecek daha güvenli bir yaşam alanı oluşturmak için yapılması gereken, yasal, kurumsal, fiziksel, sosyal, ekonomik faaliyetlerin tamamını içeren kapsamlı ve uzun bir süreç olarak tanımlanabilmektedir (AAYTS, 2014).

İyileştirme aşaması, afet yönetim döngüsü içerisinde müdahale aşamasının hemen ardından başlayan ve bunun devamı olarak nitelendirilebilecek bir aşamadır. Bu aşamada müdahale aşamasında karşılanması zorunlu olan birincil ihtiyaçlar olan yiyecek, su, giyecek, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasına devam edilmektedir. Bunların yanı sıra, afet meydana geldikten sonra ortaya çıkan ilk kriz durumundan sonra hasar tespiti yapılması ve enkazın kaldırılması kısa vadede ilk aşamaları oluşturmaktadır.

İyileştirme aşamasında uzun vadede, sürdürülebilir bir yeniden yapılanma organizasyonu yapılırken, gelecekte oluşabilecek afetlerin risklerini de azaltacağı öngörüldüğünden, bir sonraki afetin ilk aşaması olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, yeni yerleşim birimlerinin kurulması, istihdam sağlanması, işgücünün dengeli bir şekilde dağılımı ile göç verip, göç alan bölgelerin değişen demografik yapıları gözlemlenmeli ve afet öncesi durumla karşılaştırılması yapılmalıdır. Yine bu süreçte yerelde ekonomik etkinliklerin yeniden canlanması, altyapının

geliştirilmesi, ticaret ve sanayi kollarının desteklenmesi, afetten etkilenen topluluğun eğitimi, psikolojik ve sosyal destek hizmetleri verilerek toplumun daha sonra meydana gelebilecek yeni bir afet karşısında daha dirençli kılınması için çalışmalar yapılmalıdır (Şahin, 2009: 54).

Özetle iyileştirme aşaması, afet sonrasında afeti yaşamış olan kesimin, hayati ihtiyaçları olan, gıda ve temiz suya erişim, ulaşım, elektrik, altyapı, haberleşme, uzun süreli geçici iskân, eğitim, ekonomik ve sosyal faaliyetler gibi aktivitelerin gerekli seviyede karşılanabilmesi için gereken tüm çalışmaların etkin bir şekilde yapılmasını kapsamaktadır.

2.2.2 Afet Yönetim Sistemleri

Büyüyen ve gelişen kentlerde afetten etkilenen nüfusun artmasıyla, tarih boyunca meydana gelen afetlere karşı uygulanan, afet sonrası müdahaleleri öne alan konvansiyonel modelin yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum afetlerin sebep olduğu can ve mal kayıplarının önlenmesi için etkin bir afet yönetimi anlayışına ihtiyaç duyulmasına sebep olmuş ve bunun sonucu olarak afet yönetim sistemleri geliştirilmiştir. Bu sistemler; modern afet yönetim sistemi, toplum tabanlı afet yönetim sistemi ve bütünlük afet yönetim sistemi olarak sıralanmaktadır.

2.2.2.1. Modern Afet Yönetim Sistemi

Afet yönetimi ile ilgili değişim ve dönüşümler ve dünya ölçeğinde afet ile ilgili edinilen tecrübeler sonucunda oluşturulan politika ve etkinliklerin yönetiminde ve bunlara ilişkin kurumsal altyapının oluşturulmasında farklı yaklaşımlar oluşturulmuştur. Modern afet yönetim sistemi bu çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkmış bir afet yönetim sistemi anlayışıdır. Bu anlayışa göre afetlerin öncesinde ve sonrasında yapılması gereken işler vardır. Modern afet yönetim sistemi, afet yönetiminin döngüsel modelini oluşturan risk azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme aşamalarının her birinin ayrı ayrı uzmanlık alanları olduğu anlayışına dayanır ve bu şekilde değerlendirilir.

Afet yönetimi'nin amacı yalnızca afetten etkilenen insanları enkaz yığınlarından kurtarmak, sağlık birimlerine yetiştirmek ve çıkan yangınları söndürmek gibi müdahaleye dönük çalışmalar yapmak değildir. Bununla beraber

modern afet yönetimi anlayışında öncelik, afetlerin oluşmaması, müdahale faaliyetlerine gerek duyulmamasını sağlamak amacıyla, topluları tehlikelere karşı dirençli hale getirmek ve riskleri daha afetler meydana gelmeden önce azaltmaktır. .

Modern afet yönetimi sisteminde, zarar azaltma ve hazırlık gibi afet öncesi çalışmalara “risk yönetimi” denilirken; müdahale ve iyileştirme gibi afet sonrası mevcut durumu normale döndürmeye yönelik çalışmalara ise “kriz yönetimi” adı verilmektedir (Kadıoğlu, 2008: 3).

Çizelge 2.4. Klasik Ve Modern Afet Yönetimi Yaklaşımlarının Karşılaştırılması
(Kadıoğlu, 2011: 133)

Klasik Afet Planlaması	Modern (21. yy) Afet Yönetimi Planlaması
Tepkisel Acil Durum ve Kriz Yönetimi Karşı-Önlem Talimatı Yaklaşımı Önceden Belirlenmiş Planlama Sektörel Karşı-Önlem Yaklaşımı (Yukarıdan Aşağı)	Proaktif Sürdürülebilir Risk Yönetimi İleriye Dönük /Korumacı Yaklaşım Uyarlanabilir Yönetim Kapsamlı, Politika Bağlı Yaklaşım (Aşağıdan Yukarı)

2.2.2.2. Toplum Tabanlı Afet Yönetim Sistemi

Toplum tabanlı afet yönetim sistemi, adından anlaşılacağı üzere afet yönetimi içerisinde toplumun yer almasını benimseyen bir sistemdir. Buna göre, afet yönetim döngüsü içerisinde yer alan hazırlık, risk azaltımı, müdahale ve iyileştirme aşamalarının tümünde afetlerden etkilenmesi muhtemel toplumun tüm bireylerinin bulunması gerekmektedir. Afet ile ilgili çalışmalar salt kamu kurumlarının sorumluluğunda olmamalı; kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve toplumun diğer kesimlerinin de afet ile ilgili çalışmalarda etkin bir şekilde yer alması gerekmektedir.

Toplum tabanlı afet yönetimi, yalnızca devlet aygıtlarını değil sivil toplumu da afete ilişkin çalışmaların tüm kademelerinde içerisinde barındırmaktadır. Bu anlayışa paralel olarak günümüzde bir afet durumunda görev alan özel sektör kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının yerel ve ulusal düzeylerde afet

yönetim sistemi ile bağlantısının kurulması düşüncesi öne çıkmaktadır (Çorbacıoğlu, 2005: 18).

Toplum tabanlı afet yönetimi, ‘Afet Yönetişimi’ kavramı ile örtüşmektedir. Başta, Afet yönetiminin risk azaltımı ve hazırlık aşamalarını içine alan süreçte, yönetim modelinin uygulanabilirliği söz konusu olabilmektedir (Aydiner ve Özgür, 2014: 398). Afet süreci ve sonrasında ise anında komuta kontrol esasına dayalı hızlı karar alabilen ve hiyerarşik bir yönetim modelinin gerekliliği (Meuleman, 2008; Hy ve Waugh, 1990) genel olarak kabul görse de, afetin gerçekleştiği yer, büyüklüğü ve etkilediği alan gibi değişkenler göz önünde bulundurulduğunda merkezi idarenin yetersiz kalabileceği öngörülebilir. Bu durumda, etkin bir rol oynamaları şartıyla, halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin dâhil olduğu bir afet yönetimi, kayıpları azaltıcı bir etkide bulunabilir. Nitekim Hyogo Çerçeve Eylem Planı ile ortaya konulan yönetim yaklaşımı ve diğer eylem önceliklerinde söz konusu sürece halkın katılımının sağlanması; kaynak ve sorumlulukların merkezileştirilmemesi; toplum ile özel sektör kuruluşlarının işbirliği ve sürece gönüllü katılımın artırılması konuları yer almaktadır (Kutluk, 2013: 129).

Toplum tabanlı afet yönetimi çerçevesinde, gönüllülük esasına göre çalışan gençlik, spor, dağcılık ve izcilik örgüt ve dernekleri gibi sivil toplum kuruluşlarına, afet yönetimi, risk ve zarar azaltma konularında eğitim verilmeli ve ülke genelinde halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi faaliyetleri ile toplum tabanlı zarar azaltma faaliyetleri içerisinde görev almaları sağlanmalıdır (JICA Raporu, 2004: 123)

2.2.2.3 Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi

Bütünleşik afet yönetim sistemi; ‘afetler ile mücadele edebilen, dayanıklı ve dirençli bir toplum oluşturmak için tüm tehlikeleri dikkate alan, afet yönetiminin risk ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılması gereken çalışmalar ve alınması gereken önlemleri, toplumun tüm güç ve kaynaklarını kullanarak gerçekleştirebilen bir yönetim süreci; entegre afet yönetimi’ olarak tanımlanabilmektedir (AAYTS, 2014).

Bütünleşik afet yönetiminde, tüm afetlerin ortak birer noktası olduğu öngörülür. Buna göre yaşanacak olan her afet için, ayrı hazırlıkların yanı sıra

afetlerden sonra meydana gelebilecek beslenme, barınma, güvenlik ve tıbbi hizmetler gibi ihtiyaçların ortak olduğu ön kabulü ile hareket edilmektedir ve hazırlık safhasında bu anlayışa uygun bir örgütlenme benimsenmektedir.

Bütünleşik afet yönetimi anlayışı, yerel ve ulusal hükümetler ile Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi yerel, eyalet ve federal yönetimleri bir araya getirmektedir. Bu sistem kamu örgütlerinin yanı sıra gönüllü kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kaynaklarını da etkin bir şekilde kullanmayı amaç edinmektedir. Bu yönüyle 'Afet Yönetimi' anlayışıyla örtüştüğü görülmektedir.

Bütünleşik afet yönetimi, Toplam Kalite Yönetimi anlayışı ile örgütlenmelidir. Toplam Kalite Yönetimi, katı hiyerarşiyi temel alan ve tek elden yönetimi öngören, merkezîyetçi, dikey iletişimin egemen olduğu kuvvetli güç yapılarının aksine, müşteri talepleri ile tatminine önem veren, ürün ve hizmetin sürekli iyileştirilmesine çalışan, geleceğe ilişkin hedefleri olan, âdemi merkezîyetçi, katılımcı, iletişimin yatay olduğu, talep ve çevrede meydana gelebilecek değişimlere uyum sağlayabilecek esnek bir yapılanmanın olması gerektiğini öngörmektedir (Tosun ve Tosun, 1997: 51). Daha önce belirtildiği üzere, afet yönetiminde, anında komuta kontrol esasına dayalı hızlı karar alabilen ve hiyerarşik bir yönetim modelinin gerekliliği genel kabul görmektedir. Ancak, Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nda da belirtildiği gibi, afet yönetim sürecinde yapılacak plan ve eylemlerde gönüllülük teşvik edilmeli ve halk katılımı sağlanmalıdır. Kaynaklar ve sorumluluklar merkezileştirilmemeli; toplum ve özel sektörün işbirliği sağlanmalıdır. Bu bağlamda toplam kalite anlayışının bütünleşik afet yönetimi içerisinde yer alması gereklidir.

Bütünleşik Afet Yönetiminin, en önemli örneklerinden biri Amerika Birleşik Devletlerinde faaliyet gösteren Federal Acil Durum Yönetimi Kurumu (Federal Emergency Management Agency-FEMA)'dur. FEMA, gerçekleşmesi olası afetler sonrası ve sonrasında hemen devreye giren bir mekanizmaya sahip, yurttaş temelli bir kurum olarak örgütlenmiştir. ABD'de ulusal acil durum ve yardım çalışmaları, katılımcı bir anlayış ile yerel ve federal seviyede, resmi ve özel tüm kurum ve kuruluşların katılımını öngörmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 153).

Özetle, bütünleşik afet yönetimi, afet yönetiminin dört aşamasını ve afet ile ilgili bütün kaynakları bütünleştiren, katılımcı, toplam kalite anlayışına uygun ve afet yönetimini bir bütün olarak değerlendiren bir yönetim anlayışını ifade etmektedir.

2.3. Afet Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm İlişkisi

Rutin bir doğa olayının afet olarak değerlendirilebilmesi için bir topluluğu etkilemesi gerekmektedir ve bugün itibarıyla bu toplulukların büyük kalabalıklar halinde yaşadıkları mekânlar kentleri oluşturmaktadır. Kentler, canlı varlıklar gibi, doğan, büyüyen ve ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel yapıları sürekli olarak değişen toplumsal birimlerdir. Birçok kişinin bir arada yaşadığı nüfusun, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu kentsel alanlar diğer birçok sorunla birlikte afetlere karşı oluşabilecek ve önceden kestirilmesi zor riskler barındırmaktadır (Genç, 2007b: 349).

Etkin bir planlama yapılmadan, kentlerin tüm yetersizlikleri ile büyümeleri gerçek birer risk alanı oluşturmaktadır. Sağlıksız binalar, plansız yerleşmeler, zemin etüdü iyi yapılmayan ve yerleşime uygun olmayan alanların yerleşime açılması ile ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapılardan doğan sorunlar kentsel alanda hasar görülebilirlik ve risk faktörlerini artırmaktadır (Kentleşme Şurası, 2009). Bu özellikler ve modernizmin etkileri ile toplumların gittikçe risk faktörü haline gelmesi, Beck'in (2011/1986: 21) değimiyle 'risk toplumu' nu oluşturmaktadır. Beck risk toplumunu sanayi toplumunun son aşaması olarak tanımlamış ve daha önce de var olan risklerin farklı biçimlerde ve bu kez daha karmaşık olarak ortaya çıkıp toplumun bütününe kuşattığını savunmuştur.

Özetle, kentsel nüfus artışı, sağlıksız kentleşme, yerleşim yerinin jeolojik ve coğrafi özellikleri, sosyal yapısı ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak afetleri algılama düzeyi başlıkları altında sıralayabileceğimiz sorunlar kentsel riskleri ortaya çıkarmakta, meydana gelebilecek bir afet sonrası ve sonrasında kayıpları artırıcı etki yapmakta ve kent yenileme uygulamalarının yapılmasını zorunlu kılmaktadırlar (Genç, 2005: 54).

Bu bağlamda **nüfus ve yapıların fazlalığı** kentlerde oluşabilecek afetlerde kayıpların büyüklüğüne etki eden en önemli faktörlerdendir. Günümüz itibarıyla dünya ölçeğinde nüfusun yarısından çoğu kentlerde yaşamaktadırlar. 1920'li

yıllarda kentsel nüfus oranı yalnızca %14,5 iken devam eden süreçte uygulanan politikalar sonucu bu oran hızla artmış; 1950'lerde %25 80'de %42 ve 2000 yılında %51 ile ilk kez kentsel nüfus kırsal nüfusun önüne geçmiştir (Keleş, 2008). Bu durum kentleşme ve afet ilişkisi bağlamında ele alındığında afet risklerinin yoğun olduğu bölgelerde kentleşme hızının da yüksek olması ile afetlerin neden olacağı hasarın boyutlarının artması bakımından önemlidir (Genç, 2005: 54).

Sağlıksız kentleşme, afet risklerini en üst düzeye çıkartan önemli bir faktördür. 1970 ve 80 li yıllar itibariyle kentlere yönelen büyük nüfus kitlelerinin barınma ve diğer sorunları, daha önceleri çeşitli sebeplerle kullanıma açılmayan arazilerin imara açılmasına yol açmıştır. Yeşil ve boş alanlar, tarım arazileri, afet riskini barındıran alanlar, merkeze uzak alanlar bu türden bölgeleri oluşturmaktadır. Belirtilen alanların plansız ve yapılaşmaya uygun olmaması ile yerel hizmetlerin yeterince götürülmemesi sonucu afet riskleri ön plana çıkmaktadır (Genç, 2005: 54).

Afetleri algılama düzeyi ve güvenlik kültürü, toplumların afete maruziyetini etkileyen bir diğer önemli başlıktır. Toplum içerisinde afetlere karşı oluşacak duyarlılığın düzeyi, eğitim seviyesi, bilgiye erişim ve eyleme geçmek gibi etmenler, alınacak önlemler ve yapılacak hazırlıklar kapsamında önemli bir yer tutmaktadır. AFAD'ın Türkiye Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması (2014) gibi araştırma ve raporlar afetleri algılama düzeyinin önemi konusunda fikir vermektedir. Tüm bunların yanı sıra, afetleri algılama düzeyi yüksek olsa da eyleme geçme konusunda güvenliği yadsıyacak bazı etmenler etkili olabilmektedir. Bunlar, kararsızlık, sosyal yapı, yasal yetersizlikler ve ekonomik tercihler olabilmektedir. Düşük gelir grubuna mensup topluluklar riskleri bildikleri halde sağlıksız çevrelerde yaşamayı göze alabilirken tam tersine varlıklı kesim rant⁸ kaygısı ile sağlıksız alanlara daha yüksek katlı yapılar yapma eğiliminde olabilirler (Genç, 2005: 57). **Sosyo-ekonomik koşullar** da kentsel alanda afetler

⁸ Bu durumu rant teorileri açıklayabilmektedirler. Adam Smith toprak rantını toprakta özel mülkiyete ve bunun yol açtığı tekele bağlarken; Senior, rant kavramını bütün üretim girdilerine bağlamaktadır (Kazgan, 2010: 83). Toprak rantı denilince ilk akla gelen isim olan Ricardo'ya göre ise tarihsel süreçte insanlar önce en verimli ve merkezi alanlara yerleşmiş, ancak daha sonra nüfusun artışı vb. nedenler ile tarım alanları (ve dolayısı ile kentler) daha az değerli (ve verimli) ve merkeze uzak alanlara doğru kaymak zorunda kalmıştır (Kazgan, 2010: 83; Bocutoğlu, 2012: 95).

karşısında riskin artmasına yol açan ve kentsel dönüşümü gerektiren faktörlerdendir. Bu sebeple afetlerin neden etki ve sonuçları doğru bir şekilde analiz edebilmek için sosyo ekonomik yapı, farklı yaş ve cinsiyet grupları, etnik gruplar, göçmenler vb. sosyal yapı özelliklerinin analizi yapılmalıdır (Wisner vd., 2003: 6).

Afetler hem gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerde meydana gelen olaylardır. Gelişmiş ülkeler de sahip oldukları ekonomik kaynaklar ve bunların kayıpları nedeniyle afetlerden büyük hasarlar görebilmektedirler (Camerio, 1997: 166 dan Genç, 2005: 57). Gelişmiş ülkelerde meydana gelen afetler ve etkilerine örnek olarak verilebilecek 2011 yılında Japonya Töhoku'da Richter ölçeğine göre 9 büyüklüğünde meydana gelen deprem, depremin tetiklediği tsunami ve ardından gelen Fukuşima nükleer santralinde yaşanan hasar (NPA, 2015); en büyük ekonomilerinden biri olan Japonya'da önemli can ve mal kayıplarına yol açmış bunun yanı sıra ekonomik ve çevresel olarak dünya çapında bir etkiye sebep olmuştur.

Gelişmekte olan ülkeler ise hızlı nüfus artışı, yoksulluk, işsizlik, eğitim, sağlık, iletişim, altyapı gibi temel kamu hizmetlerindeki yetersizlikler, hızlı ve sağlıksız kentleşme yapısı, gecekondu olgusu, eğitim seviyesi, düşük verim ve siyasi istikrarsızlık gibi sebepler nedeniyle afetlere daha açık bir yapıdadırlar (Wisner vd., 2003: 67; Kentleşme Şurası, 2009). Bu durumu destekler bir şekilde, gelişmekte olan ülkelerin 2/3'ü afet riski yüksek olan bölgelerdedir ve afetler nedeniyle meydana gelen ölümlerin büyük kısmı gelişmekte olan ülkelere aittir (Genç, 2005: 60).

Son on yıllarda, buraya kadar sözü edilen kentsel riskler, afet yönetimi anlayışında yaşanan gelişmeler ve daha önce bahsedilen afet yönetim döngüsü ve sistemleriyle şekillenen politikalar sonucunda farklı çözüm önerileri ortaya konulmakta, gerekli önlemler alınarak değişen ve dönüşen afet politikalarının bütüncül anlayışına uygun bir afet planlaması ile risklerin afete dönüşmesinin önlenmesine çalışılmaktadır.

Bahsedilen önleyici adımlardan biri ve olağan dışı afet yenileme sebepleri arasında sayılan, afet nedeniyle yapılacak kentsel yenileme ve bu anlayışa paralel olarak kentsel dönüşüm öne çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm en genel anlamıyla kentsel alandaki sorunların çözümünü sağlamayı amaçlayan ve dönüşüme uğrayan

bölgelerin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına/sorunlarına etkin ve kalıcı bir çözüm sağlamayı amaçlayan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak tanımlanmaktadır (Thomas, 2003: 13). Tanımda da belirtildiği üzere kentsel dönüşümün sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi ve sonuca ulaşabilmesi için bir takım ilkeler ve eylem biçimlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm politikasına hâkim olması gereken beş temel ilke şöyledir (Roberts, 2000):

1. Kentlerin fiziki koşulları ile toplumsal sorunları arasında bağlantı kurulmalıdır: Kentlerdeki toplumsal bozulma, kentsel alanda çöküntü bölgelerinin oluşmasına yol açabilmektedir. Kentsel dönüşüm, projelendirilirken bu tarz problemler araştırılmalı çözümüne yönelik öneriler oluşturmalıdır.

2. Kentsel dönüşüm, kent dokusunu oluşturan ve sürekli gelişim ve büyüme gösteren ve bu süreçte de sıklıkla bozulmaya uğrayan kentsel öğelerinin, sürekli değişen fiziksel, ekonomik, çevresel ve toplumsal ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir.

3. Kentsel dönüşüm projeleri ile kentin refahını ve yaşam kalitesini artıracak bir ekonomik kalkınma hedeflenmelidir.

4. Kentsel alanların ekonomik canlılıklarını yitirmiş olması ve kentsel çöküntü alanları haline gelmelerinin ana sebeplerinden biridir. Kentsel dönüşüm projeleri ile kentin ekonomik etkinliklerini artırarak canlılığı sağlayacak stratejiler geliştirmeli ve yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmelidir.

5. Kentsel alanların etkin biçimde kullanılmasına, plansız ve ihtiyaca cevap vermeyen kentsel yayılmadan kaçınılmasına yönelik stratejiler geliştirilidir (Şişman ve Kibaroğlu, 2009).

Kentsel dönüşüm konusunda belirtilen temel ilkeler ile birlikte sürekli bahsedilen ve kentsel dönüşümü yönlendiren bazı eylem biçimleri vardır. Bunlar (McDaniel, 2010):

Kentsel yenileme (urban renewal) Eski olanının yıkılarak yeniden yapılmasını içermektedir (Tekeli, 2003: 5). Yenileme sürecinde, eskiyen kentsel bölgelerin yıkılmaları ve yapılacak fiziksel, çevresel ve altyapı proje

düzenlemeleri ile geliştirilmesinin sağlanmasını amaçlayan bir eylem türüdür. Bu anlamda kentsel yenileme uygulamaları, günün ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyen yapı stoğu ile çevrelenen alanın fiziksel olarak elden geçirilmesini ifade etmektedir. Afetlere karşı zamanla ve çeşitli sebepler ile oluşan çöküntü alanlarının yıkılarak yenilenmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

Kentsel yenileme ayrıca yoksul mahallerin temizlenmesi (slum clearance), kent merkezlerinin diğer kesimleri ve çevresinde yer alan kentler ile aralarındaki ekonomik canlılık farklarını ortadan kaldırmak üzere yenilenmesi, yerel yönetimlerin ekonomik olanaklarının artırılması anlamında da kullanılmaktadır (Keleş, 2008: 446).

Yeniden oluşum (regeneration) çeşitli sebeplerle çöküntü bölgesi haline gelen kentsel alanlarda yeni bir dokunun oluşturulması veya mevcut durumu iyileştirilmesini içermektedir (Özden, 2000: 257). Yeniden oluşum süreci, özellikle ekonomik alanda yerel kaynakların etkin bir hale getirilmesi ile birçok açıdan çöküntü evresini yaşayan kentsel alanların yeniden yaşanabilir, canlı alanlar haline getirilmesi ve kente yeniden kazandırılmasını amaçlayan kapsamlı ve entegre bir vizyon ve eylem bütünüdür (Roberts, 2000: 17).

Sağlıklaştırma (sanitation), yetersiz altyapıya sahip kentsel alanların, nispeten sınırlı yatırımlarla daha sağlıklı bir çevre haline getirilmesini ifade eder.

Yeniden canlandırma (revitalization), sosyal, ekonomik, kültürel veya fiziki açılardan çöküntü sürecine giren kentsel alanlarda, bu sürece neden olan sebepleri tespit edip ortadan kaldırmak ya da değiştirme sonucunda hayata yeniden döndürülmesidir (McDaniel, 2010: 45).

Kentsel koruma (urban conservation), tarihi, kültürel ve doğal gayrimenkullerin kentlerin gelişmesi sonucu zarar görmelerini önlemek ve buldukları çevreyi olduğu gibi muhafaza edebilmek için yasal düzenlemeler yapılmasını öngörmektedir. Bu tarz alanların korunmasının amacı tarihi yerleşmenin yok olmaktan kurtarılması, geçmişin mirasının modern hayat ile bütünleştirilmesidir. Bir başka deyişle toplumun tarihsel süreçte sosyal, ekonomik koşulları ile kültürel değerlerini yansıtan fiziki yapısının günümüzün ve geleceğin değişen sosyal ve ekonomik koşulları altında zarar görmesine engel olmak, çağdaş

toplumla bütünleştirerek yaşamını sağlamak olarak tanımlanabilir (Engin, 1997: 13).

Soylulaştırma (gentrification), Sosyal ve kültürel açıdan bozulmaya ve çöküntüye uğramış, bunun sonucu olarak da fiziki çevresi tahrip olmuş kentsel alanlarda, özellikle de tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesi olarak tanımlanabilir (Özden, 2000: 257).

Eski haline getirme (rehabilitation), kentsel bozulmalar başlamış olmasına rağmen, kendine has niteliklerini henüz kaybetmemiş olan kentsel alanların eski haline kavuşturulmasını ifade etmektedir (Özden, 2000: 257).

Görüldüğü üzere, özellikle risk boyutu ile değerlendirildiğinde kentsel dönüşüm ile amaçlanan hedeflerin birçoğu afet yönetiminin, bir parçası olarak kabul edilebilir niteliktedir. Afet yönetimine ilişkin uygulamalar, risk azaltımı anlayışı bağlamında yukarıda bahsedilen, fiziksel koşulların iyileştirilmesi, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre, kent parçalarının yeniden geliştirilmesi, çöküntü alanları haline gelen kent parçalarının yenilenmesi konularını kapsamakta ve bu kapsamda faaliyet göstermektedir. Bu bakımdan afet yönetimi ile kentsel dönüşüm anlayışının benzer noktalarda birleştiği görülmektedir. Özellikle bir afet durumunda meydana gelebilecek hasarın henüz afet meydana gelmeden önlenmesi bakımından bahsedilen bozulmuş kentsel alanların yenilenmesi ve daha dirençli hale getirilmesi afet sonrası kayıpların oranını bir hayli düşürücü bir etki yapacaktır. Böylece, risklerin en aza indirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar kapsamında kentsel dönüşüm uygulamasının önemli rol oynayacak bir seçenek olduğu görülebilmektedir.

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ

Dünyada son 30-40 yıllık süreçte, Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), HABITAT vb. kuruluşların çalışmalarının da etkisiyle afet yönetimi konusunda önemli bir anlayış değişikliği yaşanmıştır. Yalnızca afet sonrasını hedef alan müdahale etme ve yeniden inşa aşamaları gibi tepkisel, acil durum ve kriz yönetimine bağlı klasik anlayış değil; bunların yanı sıra afet öncesi risk azaltma ve hazırlık aşamalarının da önem kazandığı, afet risk yönetimine uygun bir değişim ve gelişim yaşanmıştır. Bu değişime paralel olarak da yeni bir takım politikalar benimsenmeye başlanmış, Dünya Afet Riskini Azaltma Onyılı (1990-2000), Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005-2015) ve Sendai Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi (2015-2030) gibi uluslararası politika belgeleri ile de bahsedilen politikalar formüle edilmiştir.

Türkiye de bahsedilen bu değişim ile ilgili yapılan çalışmalara gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak katılım göstermiştir. Ancak Türkiye'nin geniş çapta afet yönetimi ile ilgili farkındalık oluşturması ve politikalar geliştirmesinin hızlanması, 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi ile olmuştur. Depremin öncesinde gerekli önlemlerin alınmaması sebebiyle kayıpların çok büyük olması ve müdahalede yetersiz kalınması, afet sonrası daha etkin ve sürdürülebilir müdahale ve iyileştirme yaklaşımları benimsenmeye çalışılması ile risk azaltımı ve hazırlıklı olma gibi afet öncesi çalışmaların önem kazanmasına yol açmıştır.

Bu bölümde, kuramsal ve kavramsal perspektif oluşturulurken bahsedilen afet yönetiminin dünyada ve Türkiye'deki gelişimi incelenecektir. Küresel ölçekte afet yönetimi alanındaki etkinlikler ve politika oluşturma sürecinde atılan adımlar ile Türkiye'deki mevzuatın evrimi ve değişime sebep olan kırılma noktalarına yer verilecektir.

3.1. Küresel Gündemde Afet Yönetimi

Afetler insanlık tarihi boyunca meydana gelmiş ve her dönemde önemli bir gündem oluşturmuştur. Özellikle 20. Yüzyıldan itibaren hızlı kentleşme ve getirdiği sorunlar nedeniyle afetler, ciddi yıkıma yol açmış, sayıları onbinlerle ifade edilen ölümlere ve yaralanmalara neden olmuştur. Örneğin, 1900'de Hindistan ve 1921' de SSCB' de meydana gelen açlık; 1928, 1931 ve 1939 yıllarında Çin'de meydana gelen seller; 1985 yılında Ruiz Kolombiya'da meydana

gelen ve 25 bin kişinin hayatını kaybettiği volkan patlaması ve 1995-Kobe Depremi sayılabilir (Genç, 2005: 61; GVP, 2015). Yalnızca doğal afetler değil teknolojik afetler de önemli kayıplara yol açmıştır. Örneğin, 1984 yılında Hindistan Bhopal’da böcek ilacı üreten bir fabrikadan salınan 40 ton kimyasal madde, binlerce insanın zehirlenmesine neden olmuştur (Bhopal, 2015). Kimi durumlarda ise doğal ve teknolojik afetler bir arada yaşanmış ve kayıpların miktarını hayli artırmıştır. 2011 yılında Richter ölçeğine göre 9 büyüklüğünde meydana gelen Tōhoku depreminin ardından meydana gelen tsunami ve Fukushima nükleer santralinde meydana gelen sızıntı bu durumun bir örneğidir (NPA, 2015).

Afetlere ilişkin, antik dönemden itibaren genellikle, afetler meydana geldikten sonra müdahale etme olarak adlandırabileceğimiz, ‘yara sarma’ anlayışı ile sınırlı kalan, konvansiyonel afet yönetimi uygulamalarının geçerli olduğu görülmektedir. Özellikle 1970 ve 1980’li yıllar itibariyle sosyo-ekonomik koşullar, nüfus ve yapıların fazlalığı ve sağlıksız kentleşme gibi sebepler ile afetlerden etkilenen oranı anlamlı bir artış göstermiştir. Etkilenen nüfusun, afetler meydana geldikten sonra uluslararası kuruluşlarca yapılan yardımlara gereksinmelerinin büyümesi, yardım geri dönüşlerinin sınırlı kalması, tehlikelere karşı duyarsızlaşma ve risk alma eğilimlerinin artması gibi daha önce de bahsedilen sebepler klasik-konvansiyonel afet yönetimi anlayışının sorgulanmasına ve yeni çözümler aranmasına sebep olmuştur (Balamir, 2007: 33). 90’lı yıllarda ise, bu ve buna benzer afet sonrası müdahale politikalarının yetersiz kalması sonucu, BM, OECD, HABITAT ve diğer uluslararası kuruluşların çalışmalarının etkisiyle bir anlayış değişikliği yaşanmış ve yeni bir takım politikalar benimsenmiştir.

Bu politikaların benimsenmesi süreci, paradigmada yaşanan değişim ve dönüşümün içeriği ile atılan adımlar kronolojik olarak aşağıda sıralanmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından, 1990-2000 dönemi ‘Doğal Afetleri Azaltma On Yılı’ (the International Decade for Natural Disaster Reduction IDNDR) olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda Uluslararası alanda hükümetler ve diğer bileşenlerce eşgüdümü politikalar geliştirilerek, özellikle gelişmekte olan ülkelerde doğal afetlerden dolayı yaşanan can ve mal kaybı ile sosyal ve ekonomik kayıpların azaltılmasının amaçlandığı görülmektedir.

‘Doğal Afetleri Azaltma Onyılı’nın ilanından sonra afetlere yönelik politikaların oluşturulması sürecinde risk yönetimine ilişkin birçok uluslararası

toplantı, deklarasyon ve anlaşma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda, acil durum ve kriz yönetimlerinin yanında hazırlık aşamasında yapılacak çalışmalar ve risk yönetimine öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu durumun sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için bir ön koşul niteliğinde olduğu ve bu yönde programlar geliştirilmesinin küresel misyonun önemli bir kısmını oluşturduğu kabul edilmiştir (Şahin, 2009: 164).

1992 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde düzenlenen ve Johannesburg Uygulama Planı (The Johannesburg Plan of Implementation) olarak adlandırılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Uygulama Planının yayınlanması afet risk yönetimi açısından önemli bir diğer adım olmuştur. Planın yayımlanan metnin bazı maddeleri afet yönetiminin şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin bu planın 37. maddesinde 21. yüzyılda dünyanın daha güvenilir bir hale gelmesi için entegre, önleme, azaltma, hazırlık, müdahale ve kurtarmayı içeren, kapsayıcı bir risk değerlendirmesi ve afet yönetimine ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (JPI, 1992).

1994 yılında Birleşmiş Milletler Yokohama Konferansını düzenlemiş ve afetlerle mücadele kapsamında yeni bir takım strateji ve ilkelerin belirlenmesi amacıyla Doğal Afetler Dünya Konferansı (The World Conference on Natural Disasters) düzenlenmiştir. Bu konferanslarla belirlenen ilke ve stratejiler ise Daha Güvenli Bir Dünya İçin Yokohama Stratejisi ve Uygulama Planı (The Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World) ile hayata geçirilmiştir (Yokohama Stratejisi, 1994).

Yokohama Konferansında belirlenen stratejiler ve eyleme geçmede özellikle gözetilmesi gerekenler aşağıda belirtilmiştir (Balamir, 2007: 33):

Bu stratejiler;

- Öncelik verilmesi gereken en önemli konu risklerin belirlenmesidir.
- Doğru hazırlık ve sakinim (risk azaltma) çalışmaları afet sonrasında oluşabilecek yardım gereksinimini azaltabilmenin yoludur.
- Hazırlık ve risk azaltma çalışmaları kalkınma planının ayrılmaz bütünüdür.

- Katılımın sağlanması risk azaltma çalışmalarının başarılı olmasında en önemli faktörlerdendir.
- Eğitim, öğretim ve kapasitenin artırılması afete maruz kalma oranını ciddi oranda azaltacaktır.
- Çevrenin korunması, risk azaltma politikaları açısından bir zorunluluktur.
- Her ülke kendi kaynaklarının kullanımından sorumludur.

Belirlenen stratejiler çerçevesinde eyleme geçerken gözetilmesi gereken unsurlar ise şunlardır;

- Risklerin ortadan kaldırılması için yeni bir takım yöntemler araştırılmalı ve uygulanmalıdır.
- Afetlerden en çok etkileneceği varsayılan düşük gelir grubunda yer alan insanlar ayrıca kollarlanmalıdır.
- Alt yapı, nüfus ve diğer birçok değişkenin yoğun olarak bulunduğu büyük kentler büyük risk alanlarıdır ve ciddi tehlikeler barındırmaktadır ve bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

1996 yılında IDNDR bilim ve teknik komitesi tarafından RADIUS Projesi (Risk Assessment Tools for Diagnosis of Urban Areas Against Seismic Disasters) başlatılmıştır. Projenin Türkçe karşılığı ‘Şehirlerin Sismik Afetlere Karşı İncelenmesi İçin Risk Değerlendirmesinde Kullanılacak Araçlar’ olarak verilmektedir. Türkiye açısından tezimizin konusu olan İzmir’in bu projede yer alması önem arz etmektedir. İzmir’in deprem master planının oluşturulması ve afetlere karşı eylem planlarının oluşturulup geniş çapta farkındalık yaratma girişimlerinin başlangıcı bu proje ile olmuştur.

RADIUS Projesinin amacı, Doğal Afetleri Azaltma Onyılı kapsamında dünya çapında birçok şehrin depreme daha hazırlıklı hale getirilmesi, insanların bölgelerindeki deprem riskini anlamalarına ve deprem riskini azaltmanın ilk adımının kamuyu aydınlatmak olduğunu anlamasına yardım etmek olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yapılması gerekenler şunlardır:

- Deprem hasar senaryoları ve eylem planları geliştirmek;

- Dünyanın deprem riski altındaki herhangi bir şehrinde uygulanabilecek deprem risk yönetimi için pratik araçlar geliştirmek;
- Dünya üzerindeki kentlerin deprem riskini anlamak için karşılaştırmalı bir çalışma yapmaktır.

Proje kapsamında kent düzeyinde deprem risk azaltma bilgi alışverişini teşvik amaçlarıyla 9 örnek şehir 59 aday şehir arasından bu proje için seçilmiştir (RADIUS, 1996).

2000 yılında Yokohama Konferansı ile alınan kararların uygulanmasını tesis ve teşvik etmek amacıyla 'Afet Azaltma Uluslararası Stratejisi' (International Strategy for Disaster Reduction-ISDR, 2000) ile yeni bir birim oluşturmuş ve Birleşmiş Milletlerin yeni organı olarak tanınmıştır (Balamir, 2007: 33). Bu birimin sekreteryasının ise UN-ISDR adında yapılması kararı alınmıştır (karar no: A/ RES/ 54/ 219).

18 Ekim 2000 yılında Birleşmiş Milletler Milenyum Deklarasyonu'nu ilan etmiştir. Daha önce bahsedilen strateji ve eylem planlarına ek olarak deklarasyonun 23. maddesinde doğal ve insan kaynaklı afetlerin sayı ve etkilerini azaltmak üzere işbirliğinin yoğunlaştırılması konusuna vurgu yapılması önem arz etmektedir (karar no: A/ RES/ 55/ 2).

2004 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program-UNDP) tarafından Afet Riskini Azaltma-Kalkınma İçin Bir Zorluk/Engel (Reducing Disaster Risk- a Challenge for Development) raporu yayınlanmıştır (UNDP, 2004). Yayınlanan raporda özellikle deprem konusunda Türkiye'de 1999 yılında yaşanan Büyük Marmara Depremine ilişkin birçok atıf yapılmış; kayıplar hem rakamsal boyutuyla analiz edilmiş hem de sosyal açıdan afetin etkileri değerlendirilmiştir.

Aynı yıl Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) de 'Büyük Ölçekli Afetler, Öğrenilen Dersler' (Large Scale Disasters, Lesson Learned) başlığı altında önemli bir rapor yayınlamıştır. Türkiye tarihinde yaşanan en önemli afetlerden biri olan Marmara Depremi ve Türkiye'ye etkileri bu raporda da yer almış, örnek olay olarak incelenmiştir (OECD Raporu, 2004).

2005 yılında düzenlenen Kobe Konferansı ile 2005-2015 arasındaki on yıllık süreç yeni bir eylem dönemi olarak belirlenmiştir. Belirlenen politikalar, daha önceki anlaşmalarda da olduğu gibi, düşünce ve eylemleri salt afet sonrası acil durumu gerektiren süreçle sınırlı bırakmayıp, afet öncesi döneme ağırlık vermiştir. Hazırlanan planlarda risklerin göz önüne bulundurulması ve risklerin azaltılmasında 'Katılımlı karar alma' ilkesini tanımlamıştır. Özellikle Yokohama Konferansında alınan kararlara paralel olarak tehlike ve risklerin yoğun olarak bulunduğu kentsel alanların ve afetlerden en çok etkilenen dar gelirli kesimlerin risklerinin azaltılmasına öncelik verilmesini sağlamıştır (Genç, 2013: 499). Bu bağlamda Kobe Konferansı bildirgesiyle hedeflenenler şu şekilde özetlenebilir;

- Risklerin afet meydana gelmeden önce belirlenmesi ve risk azaltma çalışmalarına önem verilmesi,
- Çok sektörlü, bütünlük, somut eylemlerin zorunlu hale getirilmesi,
- Kalkınma programlarının ve risk azaltma etkinliklerinin birbirine entegre edilmesi,
- Risk azaltma faaliyetleri için düzenli kaynak ayrılması,
- Risk azaltma planlamasının kurumsal bir hale getirilmesi,
- Afetlere karşı dirençlilik kültürünün toplumun her kademesinde yaygınlaştırılması,
- Afet konusunda paydaşların belirlenerek katılımlı karar alma ilkesine uygun bağlantılar oluşturulması.

Kobe Konferansı'nda alınan kararların uygulanabilmesi için Hyogo Çerçeve Eylem Planı (Hyogo Framework for Action-HFA) oluşturulmuştur. HFA, ülkelerin 2015 yılına kadar afet yönetim sistemlerini geliştirmeleri ve afet risklerini en aza indirebilmeleri için rehber bir doküman ve yol haritası niteliğindedir (Kuterdem ve Akın, 2011: 2). Hyogo eylem planı ile ilgili öncelikli eylemler şunlardır:

- Afet risk azaltımında, ulusal ve yerel bazda kurumsal olarak uygulanmasından emin olunmalıdır.

- Erken uyarı oluşturabilmek için afet riskleri tanımlanmalı, izlenmeli ve değerlendirilmelidir.
- Her aşamada güvenlik ve dirençlilik kültürü oluşturmak için bilgi, yenilik ve eğitim kullanılmalıdır.
- Risk faktörlerinin altında yatan sebepler azaltılmalıdır.
- Her düzeyde etkin bir müdahale için afet hazırlıkları güçlendirilmelidir (HFA, 2005).

2005 yılında UN-ISDR tarafından Risk ile Yaşamak-Afet Azalma Girişimlerinin Küresel Bir Gözden Geçirilmesi Raporu (Living with Risk-A Global Review of Disaster Reduction) yayınlanmıştır.

2007'ye gelindiğinde, BM Genel Kurulunda daha önce Kobe Konferansı'nda kabul edilen, Hyogo Çerçeve Eylem Planını desteklemek amacıyla Afet Risk Azaltma Küresel Platformu (Global Platform on Disaster Risk Reduction-GPDRR) gerçekleştirilmiştir. Platformda yapılan çalıştayların ana başlıkları şunlardır:

- Ulusal platformların oluşturulması,
- Risk azaltmanın mevzuat içerisinde yer alması,
- Risk azaltma yöntemlerinin kalkınma program ve araçları ile bütünleşik hale getirilmesi,
- HFA uygulamalarının ulusaldan yerele kadar tüm eylemlerde sürdürülmesi,
- Risk azaltma yöntemlerinin, eğitim (okullar vd.), sağlık (hastaneler vd.) gibi başlıca sektörlerde uygulanması (Balamir, 2007: 33).

Platform kapsamında gerçekleştirilen yan etkinlikler kapsamında ise, yapı yönetmelikleri, riskin finansmanı, yangınlar, afet risklerinin dağılımı, afetin ardından iyileştirme çalışmalarında platform oluşturma, yerleşim yerlerinde risk azaltma, uydu teknolojilerinin kullanılması gibi konularda sunumlar yapılmıştır. Bu küresel platformların sonucusu Mayıs 2013'de Cenova'da yapılmıştır.

2009 yılında BM tarafından düzenlenen ‘Afet Risk Azaltımı İçin Bir Yerel Yönetim Antlaşması İnşa Etmek’ (Building a Local Government Alliance for Disaster Risk Reduction) teması ile Incheon Konferansı gerçekleştirilmiş ve Bildirgesi yayınlanmıştır. Bildirgede risk azaltma eylemlerinin yerelde daha etkin biçimde gerçekleştirileceği öngörüsü ile yerel yönetimler ‘Küresel aktörler’ olarak tanımlanmıştır. ‘Güvenli Kentler Kampanyası’ (2010-2011) da bu kongrede alınan kararlar sonucunda başlatılmıştır. Yerel yönetimlerin, küresel ölçekte değerlendirildiğinde risk azaltma etkinliklerinde, özen göstermeleri gereken konuların belirlenmesinin yanı sıra ISDR bu alanda yerel birimlerin birbirleri ile dayanışma faaliyetlerini artırmalarını, tecrübelerini aktarmalarını, başarılı örneklerin tanıtımını ve yerel yönetimler arasında giderek gelişen bir ağ oluşturulmasını desteklemeye çalışmıştır (Genç, 2013: 499).

2010 yılında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından Doğal Tehlike Farkındalığı ve Afet Risk Azaltımı Eğitim Üzerine Politika El Kitabı (OECD Policy Handbook on Natural Hazard Awareness and Disaster Risk Reduction Education) hazırlanmıştır.

Bu kitapta temel stratejiler belirlenmiştir. Bunlar;

- Tehlikeler ve Riskler hakkında bilimsel ve akademik bilgi edinme
- Arzu edilen davranış ve algı değişikliklerinin belirlenmesi
- Afet Risk Azaltımında rollerin, kullanılacak yöntemlerin ve araçların belirlenmesidir.

Mayıs 2011’de Cenevre de ‘Afet Riskini Azaltma Küresel Platform’ (GPDRR) ve ‘Dünya Yeniden İnşa Kongresi’ (WRC), ‘Daha güvenli bir yarın için bugünden yatırım- yerel düzeyde yatırımı artırmak’ başlığıyla düzenlenmiş, HFA ve Güvenli Kentler Kampanyası’nın 2015 ve sonrası sürece uzatılması, gerçekleştirilen çalışmalara ve oluşturulan ağlara kalıcı bir niteliğin kazandırılması kararlaştırılmıştır. Aynı eksenle Birleşmiş Milletler’in desteğiyle 2011’de Çin’de “Dünya Kentleri 2. Bilimsel Geliştirme Forumu” (WCSDA) ve “Şehir Yönetimleri 1. Zirvesi”, gerçekleşmiştir (Balamir, 2007: 33).

2013 yılında ‘dirençli insan, dirençli gezegen’ mottosuyla Afet Riskini Azaltma Küresel Platformu (GPDRR) 172 ülkeden ulusal ve yerel yönetimler,

sivil toplum kuruluşları ve diğer bileşenlerinden 3.500 kişinin katılımıyla Cenova’da düzenlenmiştir. Toplantılarda gerçekleşen dinamik tartışmaların ana eksenleri sonuç bildirisinde bazı başlıklar özetlenmiştir (GPDRR, 2013). Bunlar:

- Risklerin temel nedenlerini belirlemeyi hedeflemek
- Risk azaltma çalışmaları kapsamında karşılıklı olarak güçlendirilmiş gündemleri bağlantılandırmak
- Risklerin değerlendirilmesi
- Yerel düzeyde liderlik
- Pozitif sonuçlar elde eden korunmasız grupların ilişkilendirilmesi
- Özel sektörün bir aktör ve ortak olarak kabul edilmesi
- Bütünleşik risk yönetişimini güçlendirmek
- Bilimsel ve teknik desteğin güçlendirilmesidir.

Son olarak, 14-18 Mart 2015 tarihleri arasında UN-ISDR tarafından Japonya’nın Sendai şehrinde 2015 sonrası afet risk yönetiminin yol haritasını belirlemek amacıyla 3. Afet Riskini Azaltmak için Dünya Konferansı yapılmıştır. Aynı yılın Mayıs ayında ise ‘Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi 2015-2030’ yayımlanmıştır. Bu çerçevede beklenen çıktılar afet risklerinin, can kayıpları, geçim, sağlık, ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel, çevresel varlıklar ve toplumların, ülkelerin, işletmelerin üzerindeki etkilerinin önemli ölçüde azaltılması olarak belirtilmiştir.

Bu çerçevede yedi küresel amaç belirlenmiştir (SFDR, 2015). Bunlar;

- 2030 yılına kadar, küresel çapta afetlerde ölüm oranını büyük ölçüde azaltmak,
- 2030 yılına kadar, önceki on yıllara göre afetlerden etkilenen insan sayısını azaltmak,

- 2030 yılına kadar, afetlerin direkt ekonomik kayıplarının, gayri safi yurt içi hâsıla içindeki etkisini azaltmak
- 2030 yılına kadar, eğitim ve sağlık tesisleri ile kritik alt yapı ve temel hizmetlerin kesintiye uğramaması için dirençliliğin geliştirilerek afet risklerini azaltmak
- 2020 yılına kadar ulusal ve yerel afet risklerini azaltma stratejisini oluşturan ülke sayısını artırmak.
- 2030 yılına kadar, bu çerçevenin uygulanması için, gelişmekte olan ülkelerle uluslararası işbirliğini geliştirip, ulusal eylemlerini tamamlamalarına yönelik yeterli ve sürdürülebilir destek verilmesi
- 2030 yılına kadar hasar önleyici sistemler ve afet risk bilgisine erişimin ve kullanılabilirliğin artırılması olarak verilmektedir.

Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi'nin öncelikleri ise;

- Afet Risklerini Anlamak
- Afet Risklerini yönetebilmek için 'Afet Risk Yönetişimi' ni güçlendirmek
- Dirençlilik için afet risk yönetimine yatırım yapmak
- Eski haline getirme, yeniden inşa ve iyileştirme uygulamaları ile 'daha iyisini inşa etmek' ve etkili yanıt verebilmek için afet hazırlıklarının artırılması olarak belirlenmiştir (SFDR, 2015).

Belirtilen öncelikler çerçevesinde ise Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinde yerel, ülkesel, bölgesel ve uluslararası alanda yol gösterici bir takım ilkeler benimsenmiştir.⁹ Bu ilkeler;

- Devletlerin başlıca sorumluluğu işbirliği yolunu da içererek afet risklerini önlemek ve azaltmak.

⁹ Bahsedilen bu ilkeler tez kapsamında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin sorularının belirlenmesinde temel alınmıştır.

- Merkezi hükümet, ulusal yetkililer, sektörler, paydaşlar arasında ulusal koşullara uygun olarak sorumluluğu paylaşmak.
- Gelişme hakkını da kapsayan bütün insan haklarını korurken ve geliştirirken insanları ve onların varlıklarını korumak.
- Toplumun tümünden katılım sağlamak.
- Ulusal ve yerel düzeylerdeki yürütme ve yasama niteliğindeki bütün devlet kurumlarının tam katılımını sağlamak.
- Kaynaklar, teşvikler ve karar verme sorumlulukları yoluyla uygun görüldüğü şekilde yerel otoriteleri ve toplulukları yetkilendirmek.
- Çoklu-tehlike yaklaşımını kullanırken karar verme sürecini kapsayıcı ve risk-bililir [veya risk bilgisini dikkate alır] kılmak.
- Afet risk azaltımı ve sürdürülebilir kalkınma, planları, uygulamaları ve mekanizmalarının farklı sektörler boyunca uyumu.
- Riskleri azaltmak için önlemler belirlenirken afet risklerinin yerel ve spesifik karakteristiklerini dikkate almak.
- Öncelikli olarak afet sonrası müdahale ve kurtarmaya dayanmak yerine maliyet-etkin biçimde yapılacak yatırımlar yoluyla altta yatan risk faktörlerinin üzerine gitmek
- Afet riski oluşumunu engellemek ve mevcut riski azaltmak için “Yerine daha iyisini inşa et”
- Küresel ortaklığın ve uluslararası işbirliğinin kalitesi etkili, anlamlı ve güçlü olmak için önemlidir.
- Gelişmiş ülkelerin ve ortaklarının geliştirmekte olan ülkelere olan desteğini onların ihtiyaçlar ve önceliklerine göre tasarlamak.

Zaman içinde geleneksel afet yönetimi anlayışının yetersizliklerini vurgulayarak yeni anlayışlar geliştirmenin gerekliliğine vurgu yapan uluslararası ve ulusal düzeyde birçok çalışma yapılmıştır. Son olarak Sendai Afet Risk Azaltım

Çerçevesi ile 2015-2030 yılları arasında dünyada afet yönetiminin yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarla katılıma önem veren, afet öncesi risk azaltımı ve hazırlıklı olma yaklaşımları ile afet sonrasında etkin ve sürdürülebilir müdahale, iyileştirme ve sonrasında yeniden inşa yaklaşımlarını benimseyen, kapsayıcı politikaların geliştirilmesi ile afet yönetim sistemine uygun uygulamaların sağlanması yolunda etkinlikler yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye de bu politika ve kararların içerisinde gerek üye olduğu Birleşmiş Milletler ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü gibi örgütler aracılığıyla gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak katılım göstermiştir. RADIUS Projesinin İzmir’de uygulanmaya başlaması bu dönüşümün öncülü olarak değerlendirilebilirken, 17 Aralık ve 12 Kasım 1999 Depremlerinin olumsuz etkileriyle Türkiye’de afet yönetim anlayışında bir dönüşümün çalışılması başlatılmıştır. 2009 yılında AFAD’ın kuruluşu ile bu çalışmalar daha bütüncül hale getirilmeye çalışılmış, Hyogo ve ardından gelen Sendai çerçevelerinde belirtilen ilkeler dönüşüm sürecinde rehber olmuştur.

3.2. Türkiye’de Afet Yönetimi

Türkiye’nin içinde bulunduğu Anadolu coğrafyası tarih boyunca birçok doğal ve teknolojik afet ile karşı karşıya kalmıştır¹⁰. Türkiye’de afet yönetimi ile ilgili çalışmalar uzunca bir süre yara sarma olarak adlandırılacak konvansiyonel bir anlayışla değerlendirilse de son yıllarda daha kapsayıcı ve çok yönlü bir anlayışa doğru geçiş yaşanmaktadır. Özellikle 1999 yılında yaşanan ve etkileri çok büyük olan Marmara depremi bu dönüşümün hızlanmasında tetikleyici olmuştur. Depremi ardından, dünyada değişen afet yönetimi politikalarına paralel biçimde, içinde bulunulan dönemin değişen ihtiyaçları çerçevesinde bir anlayış yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu anlayışın şu an kabul gören afet yönetim yaklaşımına ne kadar yaklaştığı, kentlerin gelişime paralel olarak ortaya çıkan ve önceden kestirilmesi zor olan tehlike ve riskler ile mücadelede ne derece etkin olduğu tartışılması gereken konulardandır. Ancak öncelikle Türkiye’de afet yönetimi anlayışının ve politikalarının tarihsel süreçte nasıl geliştiği ve hangi yönlerden başarılı olduğu ve eksik kaldığı analiz edilmelidir. Tarihsel süreçte evrilen anlayış ve yaklaşımların incelenmesi konu özelinde Türkiye’nin mevcut

¹⁰ Türkiye’de meydana gelen doğal afetler ve etkileri çizelge 2.1, teknolojik afetler ve etkileri çizelge 2.2’de verilmiştir.

afet yönetim politika ve stratejilerini daha iyi açıklamak için gereklidir. Bu sebeple tarihsel sürecin afet yönetimi üzerine değerlendirilmesi bu bölümde yapılacaktır. Bu değerlendirmeler yapılırken bize göre daha iyi anlaşılabilmesi için kronolojik olarak bir tasnif yapılması ve belirtilen dönemler içerisinde ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Türkiye için bu dönemler aşağıdaki gibidir;

- 1944 öncesi dönem
- 1944-1958 yılları arası dönem
- 1958-1999 yılları arası dönem
- 1999-2009 yılları arası dönem
- 2009 ve sonrası

Çizelge 3.1. Türkiye’de Afet Yönetimi Politika Süreci (1509’dan günümüze).

Tarihsel Süreç	Afet Politikası
1944 öncesi	Afete müdahale etme ve yeniden yapım süreçlerini içeren sınırlı iyileştirme politikaları uygulanmıştır. Bu dönemde iyileştirici devlet anlayışı hâkimdir. Yalnızca afetin meydana geldiği bölge ile ilgili kanun çıkartma ve önlem alma anlayışı görülmektedir.
1944-1958 yılları arası dönem	Müdahale ve iyileştirme odaklı afet yönetimi yaklaşımı etkindir. Afet öncesi alınacak önlemler ile ilgili çalışmaları başlangıç seviyesinde görebilmek mümkündür. Geleneksel afet yönetim modelinin kurgulanması ve yerleşmesi bu dönemde başlamıştır. İyileştirici Devlet anlayışının afet yönetimi üzerine hâkimiyeti devam etmektedir.
1958-1999 yılları arası dönem	Müdahale ve iyileştirme odaklı afet yönetimi yaklaşımı devam etmektedir. Afet öncesi çalışmaları yetersiz ve bütünleştirilememiş de olsa gelişmektedir. Geleneksel afet yönetim modelinin uygulanması ve iyileştirici devlet anlayışının etkinli devam etmektedir ancak koruyucu devlet anlayışının başlaması da bu dönemdedir.
1999-2009 yılları arası dönem	Afet sonrası politikalarda daha etkin ve sürdürülebilir müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa yaklaşımlarının benimsenmesinin yanı sıra afet öncesi politikalarda da risk azaltma ve hazırlık çalışmaları önem kazanmıştır. Bu dönemde Afet Risk Yönetimi anlayışına doğru dönüşüm başlamış, afetlerin hem doğal hem de insan kaynaklı olduğu anlayışı gelişmiştir.
2009 – sonrası	AFAD’ın kurulmasıyla başlayan dönemde afet yönetim döngüsüne uygun Afet Risk Yönetimi anlayışına yönelik bütünlük bir afet yönetimi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Afetlerin hem doğal hem de insan kaynaklı olduğu anlayışı yerleşmektedir.

3.2.1. 1944 Öncesi Türkiye’de Afet Yönetimi Politika ve Uygulamaları

Türkiye coğrafyasında, afetlerle mücadeleye yönelik kayıtların Roma dönemine kadar uzandığı bilinmektedir. Ancak Türkiye tarihinden bahsederken birçok kaynakta daha yakın bir tarih olan ve 1509 yılında gerçekleşen Büyük İstanbul Depremi referans olarak alınmaktadır (Özden ve Özmen, 2013; Griffiths vd. 2007). Osmanlı döneminde yaşanan ve 13 bine yakın insanın hayatını kaybettiği, 109 cami ile 1047 binanın da yıkıldığı tahmin edilen deprem, hakkında birçok bilgiye sahip olmamız açısından önem arz etmektedir (TBMM, 1999: 12). 1509 İstanbul Depreminin ardından 2. Beyazıt’ın fermanıyla, evlerin yeniden inşası amacıyla hane başına 20 altın bağışta bulunmuş; 50 bin usta görevlendirilmiş, 14-16 yaşları arasındaki erkeklerin inşaat işlerinde çalışmaları emredilmiş, deniz kenarındaki dolgu zeminler üzerine ev yapmak yasaklanmış ve ahşap-karkas ev yapımı teşvik edilmiştir (Uluğ, 2009: 7).

Ahşap-karkas evlerin yapımının teşvik etmesi tekil olarak deprem afetinden koruma sağlarken, İstanbul, İzmir ve diğer şehirlerde, bir başka önemli afet olan yangınlar için potansiyel bir tehdit oluşturmuştur. Nitekim devam eden süreçte oluşan birçok önemli yangın sonucunda 1720 yılında ilk itfaiye teşkilatı olarak bilinen ‘Tulumbacılar Ocağı’ kurulmuş ve bir önlem olarak yangınların daha fazla yayılmamasını önlemek amacıyla evler arasına taş duvarlar örülmesi zorunluluğu getirilmiştir (Özgür ve Azaklı, 2001: 51).

Takip eden dönemlerde, dolaylı olarak afet yönetimine ilişkin hükümler taşıyan başta Tanzimat sonrası ortaya çıkan ve kentsel mekân düzenlemeleri üzerine ilk yazılı metin olan 1839 İlmühaber (Özcan, 2006: 149), 1848 yılında önce İstanbul ve devam eden süreçte tüm belediyelerde yapılaşmada bazı esasların belirlendiği Enbiye Nizamnamesi, 1882 yılında alt yapı ve yollarında yapımının esaslara bağlandığı Enbiye Kanunu ile mevzuat oluşturulmuştur. Bu kanun ve esaslarla hazırlanan planlarda, çıkmaz sokakların kaldırılması, yapıların yangına önlem olarak taş ve diğer dayanıklı ve yanmaz malzemelerden inşa edilmesi, kentlerde meydanlar oluşturulması, kentlerin geometrik bir şekilde dizayn edilmesi, yol kenarlarında yapılacak yapılara üç kat sınırı getirilmesi ile daha önce belirtildiği gibi alt yapı ve yolların yapımına düzenlemeler getirilmiştir (Genç, 2013: 501).

Yerel yönetimlerde de 1854 İstanbul Şehremanetinin İntizam-ı Şehir Komisyonu, 1857 de 6. Daire-i Belediye ve hemen ardından İzmir ve Selanik gibi liman kentlerinde kurulan belediyeler ve bu belediyelerin ulaşım, sokak, cadde düzenlemesi, yangınlara ve diğer bazı afetlere karşı önlem alması gibi faaliyetleri afet yönetimi açısından dolaylı fakat önemli düzenlemelerdir (Georgelin, 2008: 194; Özden, 2011: 69).

1868 yılında "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" (Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti) adıyla kurulan 'Kızılay' kuruluşundan bugüne afet yönetiminde en önemli rolü olan kurumlardan biridir. Kurum sırasıyla, 14.4.1877'de "Osmanlı Hilali-Ahmer Cemiyeti", 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra "Türkiye Hilali-Ahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de de "Türkiye Kızılay Derneği" adlarını almıştır (Kızılay Tüzüğü, 2009: md 2). Kızılay, kamu yararına çalışan dernek statüsünde faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Bir afet durumunda ilk başvuru kurumlardandır ve afetin meydana geldiği anda müdahale ve sonrasında iyileştirme aşamalarının tamamında faaliyet gösterir. Afet sonrasında afeti yaşamış olan kesimin, hayati ihtiyaçları olan, gıda, temiz suya erişim, barınma ve ilkyardım gibi aktivitelerin gerekli olan düzeyde karşılanabilmesi için gereken tüm çalışmaların etkin bir şekilde yapılmasını üstlenmektedir. Uluslararası organizasyonlar ile ilişkisi açısından bakıldığında Kızılay, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonunun üyesi ve Türkiye'deki temsilcisi durumunda olması bakımından da önem arz etmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşunun ardından, 1924 yılında meydana gelen Erzurum depremi, 212 kişinin ölmesine, 720 kişinin yaralanmasına ve Erzurum'un ilçelerinde 6300 yapının yıkılmasına neden olmuştur. Afet yönetimi açısından önemli olan kısmı ise Meclis kararıyla, afet sonrası il valisi başkanlığını yaptığı ve belediye başkanı, kamu kuruluşu yöneticileri ve komutanların katılımıyla 'Deprem Felaketi Komisyonu' kurulmasıdır (Genç, 2013: 501). 1928 yılında İzmir - Torbalı depreminde de göreceğimiz bu uygulama afet sonrası yardımların koordine edilmesi ve krizin yönetilmesi bakımından önem arz etmektedir. Kararnamede ayrıca;

- İlçelerde ve daha alt birimlerde benzer komisyonlar kurulması
- Bütün askeri ve mülki araçların, komisyonların emrine verilmesi

- Afetzedeler için zeminlik ve evler yapılması; bu iş için askerlerin görevlendirilmesi
- Evini kendi yapacaklar için ise inşaat malzemesi temin edilmesi
- Tahıl ürünleri ve hayvanların hükümetçe korunması gibi hususlar yer almıştır (Ortak, 2002: 197).

1928 yılında Bayındırlık Bakanlığının kurulması, doğrudan afet yönetimi amaçlanmamış olsa da, yerleşme ve yapılaşmaya dair yeni esaslar getirmesi açısından önemli bir etki yapmıştır. Yerel yönetimlerde ise 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere, yerleşme ve yapılaşmalarla ilgili denetim görevi ve ihtiyaç sahipleri için konut inşa ettirme görevi verilmiştir. 1933 tarih ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yolları Kanunu ile de şehirlerin imar planlarının hazırlanması, ruhsat alınması, yapı denetimi, yapı ve yollar gibi konular çağın şehircilik anlayışına uygun olarak düzenlenmiştir (AFAD Stratejik Planı, 2013-2017).

Afet yönetimi ve politikaları açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilen ve son yüzyılda Türkiye’de yaşanan en büyük afetlerinden biri 1939 Erzincan Depremidir. Depremde 32.962 kişinin hayatını kaybetmesi ve 116.720 yapının yıkılması veya ağır hasar görmesi sebebiyle ‘3773 sayılı Erzincan’da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntıklarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun’ çıkarılmıştır. Bu kanuna göre bölgede yaşayan ve afetten etkilenen halkın tüm vergileri kaldırılmış, memur ve diğer çalışanlara 3 maaş avans verilmiş, evleri yıkılmış ve kullanılamayacak hale gelenlere ise ücretsiz arsa verilmesi ve inşaat malzemeleri verilmesi ve bölgenin yeniden inşasını kolaylaştıracak tedbirleri içeren önlemler alınmıştır (Uluğ, 2009: 7).

1940’lı yıllarda Türkiye’nin birçok yerinde yaşanan yoğun su baskınları sonucu, 1943 yılında 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile ilk kez su baskınlarına karşı, afet olmadan önce alınacak önlemler belirlenmiş ve afet sırasında yapılacak çalışmalara yeni bir takım ilkeler getirilmiştir (Genç, 2013: 502).

3.2.2. 1944-1958 Yılları Arası Türkiye’de Afet Yönetimi Politika ve Uygulamaları

Afet yönetimi açısından 1944 ve 1958 yılları arasında kalan dönemde daha önceki dönemlerde olduğu gibi genel olarak müdahale ve iyileştirme gibi afet sonrası uygulamaları odaklı yaklaşımının etkin olduğu görülse de önceki dönemlerden farklı olarak, afetler meydana gelmeden alınacak tedbirler kapsamında, yasal ve örgütsel bazı düzenlemelerin de yapılmaya başlandığını görmek mümkündür. Bu kapsamda ‘4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun’ ile ‘6785 Sayılı İmar Kanunu’nun çıkarılması, Deprem Bürosunun ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’nün kurulması gibi afet yönetiminin gelişmesinde önemli rol oynayan kurumlar etkili olmuştur.

Erzincan depremi ile başlayan süreçte, kısa aralıklarla arka arkaya meydana gelen Niksar-Erbaa, Adapazarı-Hendek, Tosya-Lâdik ve Bolu-Gerede gibi depremler sonucu yaşanan kayıpların büyüklüğü, yalnızca afet sonrası yapılacak müdahale ve iyileştirme süreçleri ile afetlerle mücadele edilemeyeceği anlayışının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bunun üzerine 1944 yılında ‘4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Evvel Ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun’ çıkarılmıştır. Kanun, adından da anlaşılacağı üzere, Türkiye’de, afet mevzuatında afet öncesi çalışmalara atıf yapan ve afet yönetim sisteminin Türkiye’deki temellerinin atıldığı öncü bir belge olma özelliğini taşımaktadır.

Bu kanunla, jeolojik etüt çalışmaları ve Türkiye’de yer alan deprem bölgelerinin tespit edilmesi, belirlenen bölgelerde yapılacak yapılar için uyulması zorunlu kurallar getirilmesi ve deprem yönetmelikleri halinde yayınlanması, her il ve ilçede acil yardım ve kurtarma plan ve programlarının yapılması, imar planları hazırlanırken jeolojik ve sismolojik yapılması zorunluluğu, afet sırasında kurumların, yöneticilerin ve halkın görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir (Ergünay, 2005: 13). Bununla beraber, yasanın merkezi bir örgütlenmesi öngörmemesi sebebiyle her bakanlığın kendi görev alanında faaliyetleri ayrı ayrı yönetmeye devam etmesi ve merkezi düzeyde yardımların koordine edilmesini sağlayacak bir kurumun eksikliği sonraki afetlerde kendisini hissettirmiştir.

Belirtilen kanun gereğince, 1945 yılında Türkiye’nin ilk deprem bölgeleri haritası hazırlanmış; bugünkü adı, ‘Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar

Hakkındaki Yönetmelik’ olan ‘Türkiye Yer Sarsıntı Bölgeleri Yapı Yönetmeliği’ hazırlanmıştır (Uluğ, 2009: 8). Devam eden süreçte, Bayındırlık Bakanlığına bağlı olarak çalışan ‘Yapı ve İmar İşleri Reisliği’ne bağlı ‘Deprem Bürosu’ 1953 yılında kurulmuş, 1955 yılında ise kapsamı genişletilerek diğer doğal afetlerin de zararlarının azaltılması çalışmalarını yürütmüş ve DE-SE-YA (Deprem, Seylap, Yangın) şubesi haline gelmiştir. ‘Su İşleri Reisliği’ ise yeni bir yapılanma ile çalışma alanı ve kapsamı genişletilerek ‘Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’ biçiminde örgütlenmiştir (Genç, 2013: 503).

1950’li yıllar itibariyle çeşitli sebeplerle yoğunlaşmaya başlayan kentler ve kentleşme hareketleri sonucu, 1933 yılında kanunlaşan ‘Belediye Yapı ve Yollar Kanunu’ nun yetersiz kalması üzerine 1956 yılında yeni bir ‘İmar Kanunu’ çıkarılmıştır (6785 sayılı Kanun). Bu kanun ile yeni yerleşme yerlerinin belirlenmesi sırasında deprem başta olmak üzere afetlere ne derece maruz kalabileceğinin belirlenmesi gibi konulara önem gösterilmiştir. Aynı yıl belli bölgelerde belirli afetler yönelik çıkartılan kanunlara bir örnek olarak ‘6746 sayılı Aydın, Balıkesir, Bilecik, Edirne, Eskişehir, Konya ve Denizli Vilayetlerinde 1955-1956 Yıllarında Tabii Afetlerden Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkındaki Kanun’ çıkarılmıştır. Bu kanunla, benzer kanunlarda olduğu gibi, adı geçen bölgelerde afet sonrası yapılacak iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

3.2.3. 1958-1999 Yılları Arası Türkiye’de Afet Yönetimi Politika ve Uygulamaları

1958 yılı ve takip eden yıllar, Türkiye’nin afet zararlarının azaltılması bakımından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu süreçte yasal mevzuat, kurumsal yapılanma ve afet politikalarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bayındırlık Bakanlığının kapsamı ve görevleri genişletilerek önce İmar ve İskân Bakanlığı (1958) ve daha sonra ‘Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’ (1983) şeklinde örgütlenmesi, afetlere müdahalede önemli bir yer tutan ‘Sivil Savunma Genel Müdürlüğü’nün kurulması, çeşitli değişikliklerle halen afet yönetimi için temel kanunlardan biri olan ‘7269 sayılı ‘Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun’un bu dönemde düzenlenmesi ve diğer kurumların etkinliği ile mevzuattaki gelişmeler süreçte etkili olmuştur.

3.2.3.1. İmar ve İskân Bakanlığının Kuruluşu (1958)

1848 yılında kurulan ve zaman içerisinde oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda adı ve görevleri çeşitlenen Bayındırlık Bakanlığı¹¹, 1958 yılında ‘7116 sayılı ‘İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş ve Vazifeleri Hakkındaki Yasa’ ile yerini İmar ve İskân Bakanlığına bırakmıştır. Yasa ile afetler meydana gelmeden önce, afet sırası ve sonrasında gereken önlemleri almak, yerleşim yerlerinin planlarını yapmak, konut ve iskân sorunlarına çözüm oluşturmak, ülkenin yapı malzemelerinin gelişmesini sağlamak ve standartlarını belirlemek gibi görevler bakanlığa verilmiştir (Ergünay, 2011: 3). Ayrıca, Bakanlık bünyesinde doğal afetler ile ilgili görevlerin daha hızlı ve etkili yürütülebilmesi amacıyla Afet İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurumun temel görevleri özetle şöyledir;

- Afet meydana geldiğinde acil yardımın uygulanması ve koordinasyonu
- Afete uğrayan bölgede geçici iskânı sağlayacak tedbirleri almak
- İlgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak
- Afete uğraması muhtemel yerleri tespit etmek ve önleyici tedbirler almak (Şengezer ve Kansu, 2001: 150).

İmar ve İskân Bakanlığı, 1983 yılında yerini Bayındırlık ve İskân Bakanlığına, 2011 yılında ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bırakmıştır.

3.2.3.2. 7126 sayılı “Sivil Müdafaa (Savunma) Kanunu” (1958)

1958 yılında yürürlüğe giren 7126 sayılı ‘Sivil Müdafaa Kanunu’ ve bu kanuna dayalı olarak İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Sivil Savunma Genel Müdürlüğü Türkiye’de afet yönetiminin gelişimi açısından atılan önemli adımlardandır.

Sivil Savunma İngilizcede ‘Civil Protection’ ve ‘Civil Defence’ gibi iki kavramla ifade edilmektedir. ‘Civil Protection’ kavramı ‘Afet, acil durum, sivil

¹¹1848-Nafia Nezareti, 1920-Nafia Vekâleti, 1928-Bayındırlık Bakanlığı, 1958-İmar ve İskân Bakanlığı, 1983-Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2011-Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

savunma, savaş gibi konuların yanında halkın her türlü tehlike ve riske karşı korunması' anlamında kullanılmaktadır (AAYTS, 2014). İlgili kanun, sivil savunmayı 'civil defence' kavramını karşılayan 'Düşman saldırılarına karşı halkın can ve mal kaybının en az seviyeye indirilmesi, hayati önem taşıyan her türlü resmî ve özel tesis ve kuruluşların korunması ve faaliyetlerinin devamını sağlayacak iyileştirmenin yapılması, savunma gayretlerinin halk tarafından en yüksek seviyede desteklenmesi ve halkın moralini yüksek tutmak için alınacak her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyet' olarak tanımlamıştır.

Doğal afetlerin meydana gelmesi halinde sivil savunma gruplarının; '4373 sayılı Taşkın Sular Ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu' ve '4623 sayılı Yer Sarsıntısından Evvel Ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanunları'nın hükümleri çerçevesinde yapılacak her türlü arama-kurtarma ve yardım işlerinde, afetin meydana geldiği yerin mülki amirinin gerekli görmesi halinde görev alması zorunlu hale getirilmiştir (Şahin, 2009: 61).

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, 2009 yılında lağvedilerek görevleri 5902 sayılı kanunla kurulan Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına devredilmiştir.

3.2.3.3. 7269 sayılı 'Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun' (1959)

Türkiye'de afet yönetiminin gelişimi açısından atılan en önemli adımlardan biri, çeşitli dönemlerde yapılan gerekli değişiklikler ile günümüzde de yürürlükte bulunan 7269 sayılı 'Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun' dur. Bu kanunun kabul edilmesi ile 4623 sayılı Yer Sarsıntılarından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun yürürlükten kalkmıştır.

7269 Sayılı Kanun, 4623 sayılı yasada belirtilen yalnızca depremden önce ve sonra alınması gereken önlemler ile 4373 sayılı kanunla belirtilen su baskınları ve taşkınlara yönelik önlemlerin yanı sıra, heyelan, kaya ve çığ düşmeleri, yangınlar, fırtınalar gibi tüm doğal afetleri kapsamaktadır. Kanun, afet zararlarının azaltılması çalışmalarını, afet öncesinde, afet sırasında ve sonrasında yapılması gereken çalışmalar olarak düzenlemiştir ve bu amaçla Cumhuriyet döneminde afetlere ilişkin o tarihe kadar çıkartılmış tüm kanunları tek çatı altında toplamıştır

(Şahin, 2009: 62). Ayrıca, çeşitli kurum ve kuruluşlardan aktarılan ödenek ve karlarının bir kısmı ile iç ve dış nakdi yardımlar, yapılan konut yardımlarının geri ödemeleriyle meydana getirilen bir afet fonu oluşturulması öngörülmüştür.

7269 sayılı Kanun, daha önce belirtildiği üzere çeşitli zamanlarda meydana gelen afetler sonucu ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda birçok defa değiştirilmiş ve kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca bu kanuna dayanarak bazı kurumlar ortaya çıkmış ve çeşitli sürelerde faaliyet göstermiştir.

1960–1970 yılları arasında sıkça meydana gelen depremler, su baskınları ve heyelanlarda edinilen tecrübeler ve ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda bazı düzenlemeler yapma gerekliliği doğmuş, bunun üzerine 1968 yılında 1051 sayılı kanunla bazı önemli değişiklikler yapılmış ve kanuna 7 madde eklenmiştir. Bu maddelerin niteliğine bakıldığında, afetlerden sonra yapılması gereken hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde yapılması ile afetten etkilenen vatandaşlara yapılacak yardımların genişletilmesi için düzenlemeler yapıldığı görülmektedir (Uluğ, 2009: 9).

1966 yılında meydana gelen ve 2396 kişinin hayatını kaybettiği 20 binin üzerinde yapıda hasar oluşan Varto depreminin ardından Bakanlar Kurulu kararı ile İmar ve İskân Bakanlığına bağlı, kriz durumun getirdiği koşullara paralel geniş yetkilere sahip, merkezde ‘Deprem Bölgeleri İmar ve İskân Heyeti Başkanlığı’ etkilenen illerde ise inşaat amirlikleri kurulmuştur. 1968 yılına kadar etkinliğini sürdüren kuruluş daha sonra Afet İşleri Genel Müdürlüğü bünyesine alınmış ve 1971 yılında tamamen kaldırılmıştır.

Yine 1971 yılında, yasal dayanağını 7269 sayılı Kanunun oluşturduğu ve doğrudan bakanlığa bağlı olarak kurulan, süreç içerisinde Afet İşleri Genel Müdürlüğü çatısı içerisine alınan Deprem Araştırma Enstitüsü, deprem zararlarının azaltılması konusundaki araştırma ve geliştirme faaliyetlerini, üniversiteler ve diğer ilgili kurumlar ile işbirliği halinde yürütmekten sorumludur (Ergünay, 2011: 3-4).

7269 sayılı kanun, 1981 yılında 2479 sayılı kanunla, 1985 yılında 3177 sayılı kanunla ve 1995 yılında 4133 sayılı Kanunla tekrar değiştirilmiş, bazı maddeler eklenirken, kanunun bazı maddeleri de değiştirilmiştir. Yapılan bu değişiklikler

yıllar içerisinde oluşan bazı gereksinimler ve ortaya çıkan güncel sorunların giderilmesi amacıyla yapılan değişikliklerdir.

1988 yılında yine 7269 sayılı Kanunun öngördüğü hükümlere dayanarak 12777 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik ile afet öncesinde örgütlenme ve planlama faaliyetlerine öncelik verilmiş, afet meydana geldiği andan itibaren ise afetten etkilenen kesimlere en etkili biçimde müdahale aşamasının gerektirdiği yardımların yapılması için teşkilatların kuruluş ve görevleri düzenlenmiştir (Şahin, 2009: 64). Bu düzenleme, 2013 yılında çıkartılan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ile kaldırılmıştır.

1992 yılında meydana gelen ve 653 kişiyi hayatını kaybettiği ve 8057 binanın yıkıldığı veya ağır hasar gördüğü depremin ardından ‘3838 Sayılı Erzincan, Gümüşhane Ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti İle Şırnak Ve Çukurca’da Meydana Gelen Hasar Ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun’ çıkartılmıştır. Bu kanunla 7269 sayılı Afet Kanununun yetersizlikleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Yine bu kanun ile Erzincan merkez olmak üzere depremden etkilenen Tunceli ve Gümüşhane illerinde yaşamın bir an önce normale dönebilmesi için ve Şırnak ile Çukurca’da terörist faaliyetler dolayısıyla meydana gelen çatışmalar sebebiyle meydana gelen hasarın ve tahribatın giderilmesi amaçlanmıştır. Kanunun etkisi büyük olmuş ve Erzincan’da yaşayan halkın afetten gördüğü zararlar ile şehrin kayıpları kısa zamanda giderilebilmiş ve yeni bir Erzincan kurulabilmiştir.

1995 yılında meydana gelen Dinar depreminin ardından ise Erzincan depreminin ardından çıkartılan ve yalnızca depremden etkilenen bölgeleri kapsayan 3838 sayılı kanun yürürlükten kaldırılarak, tüm doğal afetler için uygulanmak kaydı ile ‘4123 sayılı Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun’ çıkarılmıştır.

3.2.3.4. 1571 sayılı Kanun (1972)

1960 ve 1970 yılları arası dönemin afetler açısından yoğun geçtiği ve bir hayli kayıp yaşandığı, bu kapsamda alınan önlemler ve yapılan uygulamalar arasında bir afet fonu oluşturulmasının öngörüldüğü bir önceki başlıkta açıklanmıştı. Bununla beraber, 1968-1971 yılları arasında meydana gelen ve

yaklaşık 27 bin yapının yıkılmasına ve ağır hasar görmesine yol açan depremler silsilesi (1968-Amasra ve Bartın, 1969- Demirci ve Alaşehir, 1970- Gediz, 1971-Burdur ve Bingöl) sonucu afet fonunun yetersiz kalması üzerine yeni gelir imkânları oluşturmak için 1972 yılında ‘1571 sayılı Bazı Tekel Maddeleri Fiyatlarına Yapılan Zamlardan Elde Edilen Hasılatın T.C Merkez Bankası’nda Açılacak Bir Deprem Fonu Hesabında Toplanmasına Dair Kanun’ çıkarılmıştır. Bu kanun ile ayrı bir deprem fonu oluşturulmuştur. Bir süreliğine önemli bir kaynak yaratan bu fon sayesinde afet zararlarının giderilmesi sağlanmış ancak devam eden süreçte inşaat masraflarının artması, maktu olan zamların sabit kalması gibi çeşitli sebeplerle bu fonda biriken miktar önemsiz bir hal almıştır (Genç, 2013: 506).

3.2.3.5. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi (1997)

7269 sayılı ‘Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun’un ve 12777 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ‘Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik’in öngördüğü komitelerin yeterince etkin olamamasından dolayı kriz yönetimine işlerlik kazandırabilmek amacıyla, 1997 yılında MGK Genel Sekreterliği koordinatörlüğü ve sorumluluğunda, 8716 sayılı Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Yönetmeliğin amacı; kriz durumlarında faaliyet gösterecek olan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi’nin teşkilatlanmasını, tertiplenmesini, çalışma usullerini, görev ve sorumluluklarını belirlemek ve bu suretle, krize neden olan olayların başlangıcından bitimine kadar geçen süre içerisinde;

- Kriz yaratan olayın önlenmesi, ortadan kaldırılması veya milli menfaatler doğrultusunda sona erdirilmesi maksadı ile gereken hazırlık ve faaliyetlerin yönlendirilmesini,
- Hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinde; Genelkurmay Başkanlığı, ilgili Bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon, işbirliği, sürat ve etkinlik sağlayarak krizin en az zararla ve milli menfaatler doğrultusunda atlatılmasının sağlamaktır (md. 1).

Bu yönetmelik ile bir afetin kriz olarak nitelendirilmesi durumunda afetin niteliğine göre farklı kurumlara sorumluluk yükleyen bir anlayış ortaya çıkmıştır. Buna göre, Milli Güvenlik Kurulunun koordine ettiği durumlar şunlardır;

- Yurt dışında; Türkiye'nin toprak bütünlüğüne, egemenlik haklarına, milli hedef ve menfaatlerine yönelik tehdit emarelerinin belirmesi ve gelişme göstermesi,
- Yurt içinde; Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini, temel hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin bozulması (md. 5)

Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün koordine ettiği durumlar şunlardır;

- Deprem
- Sel Baskını
- Çığ
- Toprak Kayması ve Kaya Düşmesi
- Büyük ölçekli ulaşım kazaları
- Diğer meteorolojik afetler
- İltica ve büyük nüfus hareketleri
- Büyük yangınlar
- Nükleer ve kimyasal madde kazaları (md. 5),

Sağlık Bakanlığı'nın koordine ettiği durumlar;

- Tehlikeli ve salgın hastalıklar (md. 5),

Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın koordine ettiği durumlar;

- Ağır ekonomik bunalımlardır (md. 5).

3.2.3.6. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi (1868/1983)

Temelleri 1868 yılında atılan ve başlarda meteoroloji rasathanesi olarak faaliyet gösteren Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi, Rasathane-i Amire adıyla kurulmuştur. Süreç içerisinde, dünyada deprem dalgalarının ölçülebileceği ortaya çıkması ile kurum, dünyada ki gelişmelere paralel olarak deprem ile ilgili çalışmalar ve ölçümlere de başlamıştır.

Kandilli Rasathanesi, 28.3.1983 tarih ve 2809 sayılı kanunla yasalaşan 41 sayılı kanun hükmünde kararnameyle Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde “Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü” adı altında rektörlüğe bağlı bir enstitüye dönüştürülmüştür (Kandilli Rasathanesi, 2015). Kurum, başta deprem olmak üzere afetlere yönelik verilerin alınması, kayıtlarının tutulması ve analizlerin yapılması konularında önemli bir işlev üstlenmektedir. Özellikle 1999 yılında yaşanan Marmara Depremlerinin ardından Türkiye afet yönetim sistemi içerisindeki önemi daha iyi anlaşılmıştır.

3.2.4. 1999-2009 Yılları Arası Türkiye’de Afet Yönetim Politika ve Uygulamaları

1999 yılı afet yönetimi açısından farkındalığın olduğu ve iyi bir afet planlaması yapılmaması sonucunda oluşabilecek hasarı gözler önüne sermesi açısından önemli bir yıl olmuştur. Önce 17 Ağustos Marmara Depremi ve henüz kriz hali atlatılmadan meydana gelen 12 Kasım Düzce Depremi sonucunda resmi rakamlara göre 18 bin civarında kişinin hayatını kaybetmesi, 48 bin civarında kişinin yaralanması ve 113 bin yapının yıkılması ya da hasar görmesi bu sonucu doğrulmuştur. Afet yönetiminin bütüncül anlayışına ve afet yönetim döngüsüne uygun, risk yönetimini öne alan yaklaşımlar bu dönem sonrasında önem kazanmıştır. Ulusal ve uluslararası boyutta toplantılar yapılmış, Hyogo Çerçeve Eylem Planı’na uygun projeler geliştirilmiş ve afet mevzuatı önemli ölçüde değiştirilmiştir. Bu kapsamda afet ve acil durumlarla ilgili yönetim yapısında düzenlemeler yapılmış, yapı yönetmeliği yenilenmiş, yapı denetim sistemi önemli hale gelmiş ve zorunlu deprem sigortası hayata geçirilmiştir.

3.2.4.1. 4452 Sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler Ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu (1999)

Marmara Depremine meydana gelmesinin ardından, afeti yaşayan bölgenin ekonomik ve sosyal işlevlerini normale döndürebilmesi, uzun vadede ise meydana gelebilecek afetlere karşı önlem alabilmek amacıyla '4452 Sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler Ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu' çıkarılmıştır. Kanunun birinci maddesinde bu durum 'doğal afetlere karşı alınacak önlemlerin belirlenmesi, bu afetler nedeniyle doğan zararların giderilmesi, yeni yerleşim alanlarının kurulması, imar, ihale, müteahhitlik, müşavirlik hizmetleri ile kültür ve tabiat varlıklarını koruma, sivil savunma, mevcut fonların işleyişi ve gerektiğinde ilave fon kurulması, her türlü bağış ve yardımların etkin kullanımı, ekonomik konularda düzenleme, doğal afetler sonucunda doğacak zararların karşılanmasına yönelik bir sigorta sisteminin oluşturulması doğal afet bölgelerinde yeni il ve ilçeler ile yeni büyükşehir belediyeleri kurulması ve teşkilat kanunlarında yapılacak değişiklikler ile ivedi ve zorunlu hallerde münhasır olmak üzere Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarma yetkisi vermektir (md. 1)' şeklinde belirtilmektedir. Kanun uygulanırken gözetilmesi gereken durumlar ise;

- Doğal afetlere maruz kalan yerlerde normal yaşamın devamını sağlayacak hizmetlerin verimli, etkin ve hızlı bir biçimde yürütülmesi
- Doğal afet bölgesindeki hasar ve tahribatın bir an önce giderilmesini,
- Doğal afet bölgesindeki hizmetlerin yürütülmesinde ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması
- Ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir yapılaşmanın sağlanmasını,
- Doğal afet meydana gelen bölgelerin ekonomisinde dengelerin ve güven ortamının sağlanmasını, istikrarın gerçekleştirilmesini ve hızlı kalkınma için gerekli tedbirlerin alınarak verimin yükseltilmesi
- Doğal afet bölgelerinde afetten kaynaklanan hukuki ihtilafların çözümüne dair işlemlerin hızlandırılması

- Doğal afet bölgelerinde çevrenin korunmasına yönelik hizmetlerin yürütülmesi olarak verilmiştir.

Bu yetki kanunu ile dönemin hükümetine çeşitli alanlarda geniş düzenlemeler yapabilme yetkisi verilmiş, bu kapsamda kanunda sayılan başlıklarda 2000 yılı ortasına kadar geçen sürede 38 kanun ve kanun hükmünde kararname, 28 kararname, 32 yönetmelik, tebliğ ve genelge çıkarılmıştır (Ergünay, 2011: 4).

3.2.4.2. 583 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1999)

583 sayılı ‘Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname’ acil durum yönetiminin daha etkin bir şekilde yapılmasını sağlayabilmek amacıyla bazı düzenlemeler yapılmasını öngörmüştür. Bu KHK ile 3056 sayılı ‘Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun’un, Başbakanlığın görevleri hakkındaki 2. maddesine ‘ülke güvenliğini etkileyecek ölçekteki deprem, heyelan, kaya düşmesi, yangın, kaza, meteorolojik afet, nükleer ve kimyasal madde kazaları ve göç hareketleri ile ilgili acil durum yönetiminin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almak ve acil durum yönetimi gerektiren olayların vukuundan önce alınacak önlemler, olay sırasında yapılacak arama, kurtarma ve yardım faaliyetleri ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak’ hükmü eklenmiştir (md. 2). Bu hüküm daha sonra 5902 Sayılı Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun ile yasalaşmıştır.

KHK ile ayrıca Başbakanlık bünyesinde ‘Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’ kurulmuştur. Başkanlığın görevleri şunlardır;

- Acil durum yönetiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarında acil durum yönetimi merkezlerinin kurulmasını sağlamak, çalışma esaslarını belirlemek ve bu merkezler arasında koordinasyonu sağlamak,

- Acil durum yönetimi gerektirecek olayların önlenmesi ve zararlarının azaltılması için kurum ve kuruluşlarca gerekli önlemlerin alınmasını, kısa ve uzun vadeli planların hazırlanmasını ve bilgi bankalarının kurulmasını izlemek ve değerlendirmek,
- Acil durum yönetimine geçilen hallerde kamu ve özel sektöre ait her türlü kara, deniz ve hava taşıtları ile kurtarma ve yardım araç ve gereçlerinden yararlanılmasında koordinasyon hizmetlerini yürütmek,
- Acil durumlarda yardım sağlayan gönüllü kuruluş ve kişiler için teşvik edici düzenlemeler yapmak, yardım malzemelerinin teslim alınmasını, korunmasını ve ihtiyaç noktalarına sevk edilmesinde koordinasyonu sağlamak,
- Başbakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak olarak belirlenmiştir (md. 2).

580 sayılı KHK'nın kabulünden kısa bir süre geçmişken 600 sayılı 'Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname' ile Başkanlık, 'Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü' haline getirilmiştir (Ergünay, 2011: 5).

Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, acil durum yönetimi ile ilgili daha önce çeşitli yönetmelikler ile kurulması öngörülen Başbakanlık Kriz Merkezi ile Acil Yardım Teşkilatlarının yanında üçüncü bir kurum olarak yerini almıştır.

Kurum, 2009 yılında lağvedilerek görevleri 5902 sayılı kanunla kurulan Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına devredilmiştir.

3.2.4.3. Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) (2000)

Deprem sonrası yapılan en önemli çalışmalardan biri '587 Sayılı Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükmünde Kararname'dir. Bu KHK ile meydana gelecek depremler sonucunda daire sahipleri ve kullanma hakkı olanların, binada meydana gelebilecek hasarlar sonucunda meydana gelebilecek maddi zararın karşılanabilmesi için zorunlu olarak deprem sigortası yapılmasını öngörmektedir

(Genç, 2008a: 56). Bu kapsamda KHK'nın öngördüğü sigortalama işlemlerini gerçekleştirmek ve diğer görevleri yerine getirebilmek üzere Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) Kurulmuştur. DASK yapısı itibariyle Kaliforniya (California Earthquake Authority) ve Yeni Zelanda (New Zealand Earthquake Commission) deprem sigorta sistemlerinin temel alınarak Türkiye'ye uyarlanmasıyla ortaya çıkmış bir risk havuzudur (Başbuğ, 2007: 143)

Kamu ve sigorta sektörü birlikteliği ile oluşturulan sistemin temel amaç ve hedefleri ile beklenen çıktılar şunlardır:

- Sigorta kapsamındaki konutların, uygun primlerle, depreme karşı güvence altına alınması
- Yurtiçinde risk paylaşımının sağlanması
- Deprem hasarlarının ülkemize getireceği mali yükümlülüğün, sigorta yoluyla, uluslararası reasürans ve sermaye piyasalarına dağıtılması
- Devletin, depremlerden -özellikle deprem sonrası afet konutları inşasından- kaynaklanan mali yükünün azaltılması
- Devletin mali yüklerinden kaynaklanan vatandaşa yansıyacak muhtemel ek vergilerin önlenmesi
- Sigorta sisteminin, sağlıklı yapıların üretiminde teşvik edici bir araç olarak kullanılması
- Deprem hasarlarının karşılanmasında uzun vadeli kaynak birikiminin temin edilmesi
- Toplumda sigorta ve sosyal dayanışma bilincinin gelişmesine katkıda bulunulmasıdır (DASK, 2015).

KHK ile yapılması zorunlu olan deprem sigortası, depremin doğrudan neden olduğu maddi zararlar ile depremin tetiklediği yangın gibi diğer afetlerin sigortalı binalarda neden olacağı muhtemel hasarlar koruma altına alınmıştır.

587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükümünde Kararname, 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu 2012 yılında yürürlüğe girmesiyle kaldırılmış, DASK ile ilgili tüm hükümler belirtilen kanun kapsamına alınmıştır.

6305 Sayılı Afet Sigortaları Kanununun amacı, ‘yapılarda deprem sonucu meydana gelebilecek maddi zararları karşılamak amacıyla yaptırılacak zorunlu deprem sigortası ile sigorta şirketlerince teminat verilemeyen veya teminat verilmesinde güçlükler bulunan çeşitli afetler ve riskler sonucu meydana gelebilecek maddi ve bedeni zararların karşılanabilmesini sağlamak amacıyla sunulacak sigorta ve reasürans teminatlarına ilişkin usul ve esasları belirlemek (md. 1)’ olarak belirtilmiştir.

Zorunlu deprem sigortası ile ülkenin herhangi bir yerinde meydana gelen bir afetten sonra devlet bütçesi zorlanmadan ve ek vergilere gereksinim duyulmadan maddi hasarın giderilmesi sağlanabilmekte, mülk ve kullanım hakkı sahipleri için bir güvence oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin her yerinden küçük miktarlarda toplanan sigorta ücretleri toplamda önemli bir miktar oluşturmaktadır.

DASK ve zorunlu deprem sigortası en önemli sınavlarından birini 2011 yılında Van’da meydana gelen depremin ardından vermiştir. Depremin ardından DASK, 7 bin 500 zorunlu deprem sigortalı konuta 120 milyon TL hasar ödemesi yapmıştır (DASK, 2015).

3.2.4.4. Ulusal Deprem Konseyi (2000-2007)

Ulusal Deprem Konseyi (UDK), Marmara Depremi Sonrası kurulmuş önemli kurumlardan biridir. Deprem sonrası özellikle basın organlarında oluşan bilgi kirliliğini ortadan kaldırabilmek adına fen ve sosyal bilimler alanından gelen 20 uzmandan oluşmuş ve bağımsız olarak görev yapmakla görevlendirilmiştir (UDK Raporu, 2002).

Ulusal Deprem Konseyinin Görevleri aşağıdaki gibidir (Gülkan, Balamir ve Yakut, 2005: 32).

- Bilim adamlarınca yapılan deprem tahminlerini bilimsel olarak değerlendirmek ve kamuoyunu doğru bilgilendirecek açıklamalarda bulunmak,

- Türkiye'nin ihtiyaçları gözeticilererek deprem zararlarının azaltılmasına yönelik araştırmalar için öncelikli alanları belirlemek
- Deprem ve ilişkili alanlarda kamu kurum ve kuruluşlarının yönetici ve yetkililerine danışmanlık yapmak; gerekli görülen alanlarda politika ve strateji üretimine dâhil olup uygulatılmasını sağlamak
- Deprem tahmini ile ilgili etik problemler içeren başvuruları değerlendirerek uluslararası kuruluşların deprem tahmini ile ilgili etik kurallarını esas alıp yol gösterici kararlar vermek.

Ulusal Deprem Konseyi belirtilen kapsamda çalışmalarına başlamış ve 2002 yılında 'Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi' raporunu açıklamıştır (Öngür, 2002: 39).

Ulusal Deprem Konseyi, 2007 yılında lağvedilmiştir.

3.2.4.5. 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun (2001)

Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren her afetten sonra söylenegelen ağdaş bir yapı denetim sisteminin oluşturulması istemi, Marmara depreminden sonra ciddi bir karşılık bulmuş 1999 yılında 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükümünde Kararname çıkartılmış ve 27 ilde uygulamaya konmuştur. KHK'nın Anayasa Mahkemesi tarafından mülkiyet haklarına sınırlama getirdiği gerekçesiyle iptal edilmesinin ardından ise 2001 yılında '4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun' ıkartılmıştır.

Kanunun amacı 'can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla, imar plânına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun kaliteli yapı yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak ve yapı denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemek' olarak belirtilmiştir (md1).

Bu Kanunda, 595 sayılı KHK'nın getirdiği meslek odalarına verilen yetki ve sorumluluklar ile il ve ilçe yapı denetimi komisyonu kurulması gibi maddeler yer almamıştır. Bu durum, neredeyse tüm yetkinin Bakanlık tarafından kullanıldığı ve meslek odalarının dışlandığı merkeziyetçi bir yapı ortaya çıkartmıştır (Ergünay, 2011: 6).

Kanun, 2011 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile tüm ülkede uygulanmaya başlanmıştır.

3.2.5. 2009 ve Sonrası Türkiye’de Afet Yönetim Politika ve Uygulamaları

1999 Marmara Depremi, Türkiye’de afet yönetimi konusunda ciddi bir yetersizlik olduğunu göstermiş, depremin ardından ise afet yönetimi kapsamında risk azaltıcı bazı önlemler alınmaya çalışılmış ve bu kapsamda birçok kanun ve yönetmelik çıkarılmıştır. Bu kanunlar ile de birçok yeni kurum ve kuruluş teşkil edilmiş, Türk afet yönetimi sistemine entegre edilmeye çalışılmıştır.

2009 yılına gelindiğinde, merkezde ve yerelde etkililiğin artırılması, afet yönetimi ile ilgili kurumların daha iyi organize olabilmesi adına bir merkezde toplanması amaçlarıyla 5902 Sayılı yasa çıkarılmış; bu yasa ile ‘Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’ Kurulmuştur.

Bu dönemde risk azaltmaya yönelik atılan bir diğer önemli adım da daha önce ‘5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. Maddesinde de düzenlenen kentsel dönüşüm uygulaması 2012 yılında yürürlüğe giren ‘6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’ ile yasalaşmasıdır.

2012 yılında hazırlanan ‘Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023’ da önümüzdeki dönemde depreme karşı alınacak önlemlerin geliştirilmesi ve afet yönetimine yön vermesi bakımından önem arz etmektedir.

3.2.5.1. 5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2009)

2009 yılında çıkarılan ‘5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’ Türk afet yönetimi alanında merkezi ve yerel düzeyde kapsamlı bir yeniden yapılandırılmasını içermektedir. Nitekim kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrası, ‘afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında

koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması hususlarını (md. 1)' kapsadığından bahseder.

5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile afet, acil durumlar ve sivil savunmaya yönelik hizmetleri yürütmek üzere Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuştur.

Başkanlığın kurulması ile daha önce afet yönetim sistemi içerisinde yer alan Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kaldırılmış, görev ve yetkileri yeni kurulan başkanlığa devredilmiştir. Düzenleme ile hedeflenen, Türk afet yönetimi çerçevesinde etkililiği tartışmalı, birbiri ile yeterince koordine olamamış, merkezde ve taşrada bulunan idare, kurum ve komiteleri bir çatı altında toplamaktır (Çorbacıoğlu ve Çelik, 2014: 407).

Bu kurumların yeniden organize olması aşamasında 'Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu' afet ve acil durumlara ilişkin hazırlanan planları, programları ve raporları onaylamakla görevlidir. Kurul, kanunda belirtildiği üzere Başbakan ya da Başbakanın görevlendireceği bir Başbakan Yardımcısının başkanlığında Millî Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Sağlık Bakanı, Maliye Bakanı, Dışişleri Bakanı, Millî Eğitim Bakanı, Kalkınma Bakanı, Çevre ve Şehircilik Bakanı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Orman ve Su İşleri Bakanı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanından oluşmaktadır. Ayrıca kurul toplantılarına ilgili uzmanların katılabilesine olanak verilmiştir (md. 3).

Afetler meydana gelmeden önce hazırlık ve zarar azaltma aşamalarını, afet sırasında müdahale ve afetin ardından iyileştirme çalışmalarını koordine etmek, değerlendirmek ve tedbirleri uygulamak amacıyla Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Kanuna göre kurul, Başbakanlık müsteşarının başkanlığında, Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı müsteşarları ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı ve afet

türüne göre görevlendirilecek diğer bakanlıkların üst yöneticilerinden oluşmaktadır (md. 4).

Başkanlık bazında kurulan bir başka kurul ise 1999 depremleri sonrası kurulmuş olan ancak 2007 yılında kapatılan Ulusal Deprem Konseyi'nin misyonunu yerine getirecek Deprem Danışma Konseyi'dir (Çorbacıoğlu ve Çelik, 2014: 408). Konsey, depremlerden korunabilmek, zararlarını en aza indirebilmek, deprem öncesi sırası ve sonrasında yapılacaklar hakkında öneri sunmak gibi amaçlar ile kurulmuştur. Kanunda bu kurul 'Başkanın başkanlığında, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Temsilcisi, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Müdürü, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Genel Müdürü, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı, deprem konusunda çalışmaları bulunan ve Yükseköğretim Kurulu tarafından bildirilecek en az on üniversite öğretim üyesi arasından başkan tarafından belirlenecek beş üye ile akredite edilmiş ilgili sivil toplum kuruluşlarından başkan tarafından belirlenecek üç üyeden' oluşturulmuştur (md. 5).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının başkanlık teşkilatı ise (md. 6);

- Planlama ve Zarar Azaltma Dairesi Başkanlığı
- Müdahale Dairesi Başkanlığı
- İyileştirme Dairesi Başkanlığı
- Sivil Savunma Dairesi Başkanlığı
- Deprem Dairesi Başkanlığı
- Yönetim Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı
- Bilgi Sistemleri ve Haberleşme Dairesi Başkanlığı
- Hukuk Müşavirliği'nden oluşmaktadır.

Çizelge 3.2. 2009 Öncesi ve Sonrası Afet Yönetiminde Merkezi Örgütlenme
(Çorbacıoğlu, 2014: 409)

2009 Öncesi Merkezi Örgütlenme	2009 itibariyle Merkezi Örgütlenme
Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Kriz Koordinasyon Kurulu (Bakanlar)	Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu(Bakanlar)
Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu (üst düzey bürokratlar)	Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu (Üst düzey Bürokratlar)
Ulusal Deprem Konseyi(2000-2007)	Deprem Danışma Konseyi

Kanun ile taşra teşkilatında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle 2011 Van depreminin ardından bazı değişikliklere gidilmiştir. Geçmiş yıllarda, yaşanan afetlere karşı planlama ve özellikle taşradaki örgütlenme prensiplerini düzenleyen 12777 Sayılı Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik yürürlükten kaldırılmış, 2013 yılında Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği çıkarılmıştır. Hemen ardından 20 Aralık 2013'te ise Türkiye Ulusal Afet Müdahale Planı (TAMP) yürürlüğe konmuştur. Ayrıca AFAD 2013-2017 yılları arası süreçte uygulanmak üzere bir stratejik plan oluşturmuştur. Yapılan düzenlemeler ile İl ve ilçe arama kurtarma ve yardım komiteleri kaldırılmış, yerine il afet ve acil durum koordinasyon kurulu getirilmiştir. İl ve ilçe savunma müdürlükleri kaldırılmış, arama kurtarma birlik müdürlükleri ise il özel idaresine bağlı hale getirilmiştir. Ayrıca 2014 yılı içerisinde 5525 Sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile de İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri, AFAD'ın taşra teşkilatı haline getirilerek, tekrar il genel yönetiminin altına alınmıştır (Çorbacıoğlu ve Çelik, 2014: 410).

Çizelge 3.3. 2009 Öncesi ve Sonrası Afet Yönetiminde Taşra Örgütlenmesi
(Çorbacıoğlu, 2014: 410)

2009 öncesi Taşra Örgütlenmesi	2009 itibariyle Taşra Örgütlenmesi
İl Sivil Savunma Müdürlükleri	İl Afet ve Acil Yardım Müdürlüğü (il Özel İdaresine Bağlı)
Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlikleri Müdürlükleri	Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlikleri Müdürlüğü (il Özel İdaresine Bağlı)
İl/İlçe Kurtarma Ve Yardım Komiteleri	İl Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu

3.2.5.2. 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (2010)

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, afet yönetimi sürecinde risk azaltma alanında önemli bir yer tutmaktadır. Daha önce 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesinde, 5366 sayılı Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun 5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu gibi kanunlarda yer verilen yer verilen kentsel dönüşüm ve gelişim alanı projeleri ile ilgili düzenlemeler 6306 sayılı kanun ile yasalaşmıştır.

Türkiye’de afet yönetiminin en önemli problemlerinden biri, kent planlaması ile afet yönetimi arasındaki ilişkinin kurulabilmesi ve en az yeterli ölçüdeki yapı güvenliği koşullarının sağlanabilmesidir (Keleş, 2007: 20). Daha güvenli bir çevrenin oluşturulması ve kentsel risklerin en aza indirilmesi, bir afet durumunda meydana gelebilecek can ve mal kayıplarının en aza indirilmesi amaçlarıyla sağlıksız yerleşmelerin, uygun bir planlama ile iyileştirilmesi ve yenilenmesi bu yasanın gerekçesini oluşturmaktadır. Nitekim Kanunun birinci maddesinde ‘Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir’ (md. 1) denilmektedir.

Kanunun uygulanmasında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, belediyeler, mücavir alan sınırları dışında İl Özel İdareleri ve Bakanlığın yetkilendirilmesi durumunda büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyeleri ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) uygulayıcı aktörler olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Kanun Kapsamında uygulama yapılabilmesi için ise, ‘riskli alan’, ‘riskli yapı’ ve ‘rezerv yapı alanı’ tespiti gerekmektedir. Kanuna göre (md. 2);

- **Riskli Alan:** Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Bakanlık veya İdare tarafından Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının görüşü de alınarak belirlenen ve Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan alanı,
- **Riskli Yapı:** Riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı veya yapıları,
- **Rezerv Yapı Alanı** ise Kanun uyarınca gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, Toplu Konut İdaresi Başkanlığının veya İdarenin talebine bağlı olarak veya resen, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenen alanları, ifade etmektedir.

Belirtilen kanun kapsamında Türkiye’nin birçok bölgesinde kentsel dönüşüm projelerine başlanmış ve devam ettirilmektedir¹². Bu kapsamda birçok sağlıklı yapı yıkılmış, kimi yeniden yapılmış, bazı bölgelerde ise afet riskinin yüksekliği sebebiyle belirtilen alanlar farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Kentsel dönüşüm, uygulama aşamasında gerek mülkiyet hakkı ve mülkiyet hakkı dışındaki sınırlı aynı haklara müdahale etmesi gerekse dönüşümün ardından ortaya çıkan rant vb. durumlar sebebiyle tartışmalı bir alan olmaya devam etmektedir. Afet yönetimi açısından değerlendirildiğinde kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarının ne denli etkili olduğu ise denetim mekanizmalarının işlerliği ile kanıtlanabilecek olsa da asıl sonuçlarını dönüşümün yapıldığı alanlarda meydana gelecek bir afet sonucundaki maddi ve manevi kayıplar belirleyecektir.

¹² İstanbul’da Sulukule, Ankara’da Kuzey Ankara ve İzmir’de Kadifekale kentsel dönüşüm projeleri en bilinenleridir.

3.2.5.3. Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP-2023)

Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP- 2023), 2012 yılında AFAD tarafından, deprem riskinin azaltılması, dirençli bir toplum yaratılması, kurumsal alt yapının oluşturulması gibi amaçlarla hazırlanmıştır. Udsep-2023 ün temel amacı, ”depremlerin neden olabilecekleri fiziksel, ekonomik, sosyal, çevresel ve politik zarar ve kayıpları önlemek ya da etkilerini azaltmak ve depreme dirençli, güvenli, hazırlıklı ve sürdürülebilir yeni yaşam çevreleri oluşturmaktır.”

Bu kapsamda oluşturulan amaçlara uygun stratejiler üç başlık altında özetlenebilmektedir. Bunlar;

- Depremleri öğrenmek,
- Deprem güvenli yerleşme ve yapılaşma,
- Depremlerin etkileriyle baş edebilmektir.

Bu başlıklardan ‘Depremleri Öğrenmek’ ile hedeflenenler deprem bilgi altyapısının geliştirilmesi, deprem tehlike analizleri ve tehlike haritalarının geliştirilmesi gibi başlıklar altında ayrıntılandırılmıştır.

‘Deprem Güvenli Yerleşme ve Yapılaşma’ başlığı altında belirlenen hedefler ise, deprem güvenli yerleşme ve depreme dayanıklı yapılaşmanın sağlanması ile tarih ve kültür mirasının depremlerden korunması olarak verilmiştir.

Depremin Etkileriyle Baş Edebilmek başlığı altında belirlenen hedefler ise depremlere ve diğer afetlere ilişkin eğitim ve halkın bilinçlendirilmesi faaliyetlerinin geliştirilmesi, deprem stratejisinin bütüncül ve etkin bir hale getirilmesi için mevzuat düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi, depremlere ve diğer afetlere zamanında hızlı ve etkili olarak müdahale edilebilmesinin sağlanması olarak belirlenmiştir.

Görüldüğü üzere, UDSEP-2023’de deprem afeti ile ilgili kurumsal öğrenme önem kazanmış ve bu konuda bir takım adımlar atılmıştır. Bu adımların Türk Afet Yönetim Sistemi içerisinde riskin azaltılması açısından anlayış değişimi

yaşanmasına yol açabilecek düzeye gelmesi beklenmektedir. Beklenen etkinin oluşması afetlerin etkilerinin sınırlandırılması açısından önemli bir gelişme olacaktır.

3.2.6. Yerel Yönetimlerin Afetlere ve Kentsel Dönüşüme İlişkin Görevleri

Bir afet meydana geldiğinde, afetin meydana geldiği yere en yakın olan ve harekete geçebilecek birimler yerel yönetimlerdir. Türkiye'nin gelişen afet politikaları doğrultusunda yerel yönetimlere de bazı görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu görevler '5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu', '5393 sayılı Belediye Kanunu' ve '5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun ilgili maddelerinde düzenlenmiştir.

2004 yılında kabul edilen '5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun, Büyükşehir Belediyelerinin görev ve sorumluluklarını belirleyen 7. Maddesinde afetler ile ilgili hükümler şunlardır;

- İl düzeyinde yapılan plânlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili plânlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak,
- Gerekliğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek,
- İtfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek,
- Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etme ve yıkım konusunda ilçe belediyelerinin talepleri hâlinde her türlü desteği sağlamak,
- Patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek,
- Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etmek ve yıkmaktır.

2005 yılında kabul edilen ‘5393 sayılı Belediye Kanunu’nda ise ‘Acil Durum Planlaması’nın düzenlendiği 53. Maddede; ‘Belediye; yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla beldenin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapar, ekip ve donanımı hazırlar. Acil durum plânlarının hazırlanmasında varsa il ölçeğindeki diğer acil durum plânlarıyla da koordinasyon sağlanır ve ilgili bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleriyle üniversitelerin ve diğer mahallî idarelerin görüşleri alınır. Plânlar doğrultusunda halkın eğitimi için gerekli önlemler alınarak ikinci fıkrada sayılan idareler, kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapılabilir. Belediye, belediye sınırları dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir’ hükümleri yer almakta ve afet yönetimi konusunda belediyelere verilen görevler özetlenmektedir.

Aynı Kanunun 73. Maddesi, kentsel dönüşüm ve gelişim alanı projeleri ile ilgili belediyenin görevlerini tanımlamaktadır. Kentsel dönüşüm, diğer birçok işlevinin yanı sıra, afet yönetiminde risk azaltımı konusunda alınacak önlemlerden biridir. İlgili maddede ‘Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskijen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir’ diyerek belediyelerin üstleneceği görevi belirtmiştir. Maddenin devamında ise kentsel dönüşümün nasıl yapılacağı hususunda bilgiler verilmektedir.

Yerel düzeyde afet yönetimi ile ilgili bir diğer düzenleme 5302 sayılı İl özel idaresi Kanununun 69. Maddesidir. Bu madde, Belediye Kanununun 53. Maddesine benzer şekilde ‘İl özel idaresi, yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla ilin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapar, ekip ve donanımı hazırlar. Acil durum plânlarının hazırlanmasında varsa il ölçeğindeki diğer acil durum plânlarıyla da koordinasyon sağlanır ve ilgili bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleriyle üniversitelerin ve diğer mahallî idarelerin görüşleri alınır. Plânlar doğrultusunda halkın eğitimi için gerekli önlemler alınarak ikinci fıkrada sayılan idareler, kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapılabilir. İl özel idaresi,

il dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir' hükümlerine yer vermektedir.

3.2.7. Türkiye’de Afet Yönetiminin Değerlendirilmesi

Türkiye coğrafyası üzerinde bulunduğu alanın özellikleri sebebiyle tarih boyunca deprem başta olmak üzere birçok afetle karşılaşmıştır. Türkiye’de afet yönetimi ile ilgili çalışmalar neredeyse günümüze kadar yalnızca afet sonrası müdahale ve yeniden inşa aşamalarını içeren yara sarma anlayışına dayanan (konvansiyonel) bir anlayış hakim olmuştur. Fakat son yıllarda, önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde bahsedilen ve uluslararası alanda riskleri temel alan modern afet yönetimi ilkelerine paralel, kapsayıcı ve çok yönlü bir anlayışa doğru geçiş yaşanmaktadır. Özellikle 1999 Marmara Depremi bu dönüşümün hızlanmasında tetikleyici olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’nin mevcut afet yönetim politikası ve stratejileri tarihsel süreç analizi ile değerlendirilmiştir.

Buna göre, Kıyamet-i suğra olarak nitelendirilen 1509 İstanbul Depreminden başlayarak, 1944 yılına kadar geçen dönemde sınırlı iyileştirme politikaları uygulanmış, yalnızca müdahale etme ve yeniden yapım politikaları uygulanmıştır. Belirtilen yıllar arasında kalan dönemde iyileştirici devlet anlayışı hakim olmuştur. Ayrıca afetlere karşı çıkartılan kanunlar, ülkenin tamamını içerisine alan yapıda değil yalnızca afetin olduğu bölge ile sınırlı kalmıştır. 1944 yılında ‘4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Evvel Ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun’un çıkarılması ile müdahale ve iyileştirme odaklı afet yönetimi yaklaşımı etkin olsa da kanunun adından de anlaşılabilceği üzere afet öncesi alınacak önlemlere yönelik de bazı adımlar atılmıştır. 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığı’nın kurulması ile başlayan süreçte afetlere yönelik çalışmalar daha kurumsal bir yapıya kavuşmuş, afet öncesi çalışmaları ise yetersiz ve bütünlendirilememiş de olsa gelişmektedir. 1999 yılında meydana gelen Marmara Depremi sonucunda resmi rakamlara göre 18 bin civarında kişinin hayatını kaybetmesi, 48 bin civarında kişinin yaralanması ve 113 bin yapının yıkılması ya da hasar görmesi afet yönetimi açısından bir milat olmasına yol açmıştır. Bütüncül afet yönetimi anlayışı ve afet yönetiminin risk ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirmeden oluşan döngüsüne uygun, risk yönetimini öne alan yaklaşımlar bu dönem sonrasında önem kazanmıştır. Bununla beraber uluslararası etkinlikler bağlamında Doğal Afetleri Azaltma On yılı çerçevesinde RADIUS projesine İzmir’in dahil olması ve Hyogo Çerçeve Eylem Planı’na uygun projeler

geliştirilmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin afet mevzuatı da önemli ölçüde değiştirilmiştir. Bu kapsamda afet ve acil durumlarla ilgili yönetim yapısında düzenlemeler yapılmış, yapı yönetmeliği yenilenmiş, yapı denetim sistemi önemli hale gelmiş ve zorunlu deprem sigortası hayata geçirilmiştir. Ancak önceki dönemlerde uygulanan konvansiyonel anlayışın etkileri de devam etmiştir. Afetlere yönelik olarak birçok kuruma görev verilmesi karmaşık bir yapının oluşmasına yol açmıştır. 2009 yılına gelindiğinde ise merkezi yönetim ve yerel yönetimlerde afet risklerinin azaltılması ve afet sonrası etkililiğin artırılması ve kurumların daha iyi bir şekilde organize olabilmeleri adına bir merkezde toplanması amaçlarıyla AFAD kurulmuştur. 2012 yılında 'Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023' ün hazırlanması depreme karşı alınacak önlemlerin geliştirilmesi ve afet yönetimine yön vermesi bakımından önemlidir. Ayrıca '5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesine ek olarak 2012 yılında yürürlüğe giren '6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun' Türkiye'de kentsel dönüşümü formüle etmesi açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de süreç içerisinde afet yönetimine ilişkin önemli değişimlerin yaşandığı gözlemlenmiş, 1999 yılında yaşanan Marmara Depreminden sonra ise dünyada afet yönetiminde yaşanan paradigmadaki değişime yönelik önemli adımlar atılmıştır. AFAD'ın kurulması ise bu adımların daha koordineli atılması adına önem arz etmektedir. Klasik afet yönetiminin afet risklerini yadsıyan anlayışının etkilerinin en aza indirilmesi, modern ve bütüncül afet yönetimi anlayışının yerleştirilmesi ve mevzuattaki karmaşıklığın en aza indirilmesi afet yönetimindeki sorunların en aza indirgenmesinin yegane yolu olarak görünmektedir.

4. İZMİR'DE AFET VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Bu bölümde öncelikle, Türkiye'de kentsel dönüşümün gelişimi incelenmiş, özellikle afetler kapsamında yapılan dönüşümlere yer verilmiştir. Ardından tezin temel çalışma alanı olan İzmir'in tarihsel süreçte yerleşme ve kentleşme özellikleri ile önemli afetleri ve son olarak İzmir'de planlanan ve gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri incelenmiştir.

4.1. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm

Kentler, önceki bölümlerde de ayrıntılı olarak verildiği üzere, kent içerisinde yer alan tarihi bir yerleşme, işlevini yitirmiş bir sanayi alanı, sosyal ve mekânsal sorunları barındıran bir konut alanı veya hızlı ve sağlıksız gelişen kentlerde ortaya çıkan, yasadışı yapılaşma, ulaşılabilirlik, sağlıksız ve yetersiz altyapı arzı ve afetler gibi etkenlerle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarla şekillenmekte ve dönüşüme uğramaktadırlar (Genç, 2008c: 116). Kentsel dönüşüm, her kentin kendi gelişme çizgisi içinde olağan olarak ortaya çıkanlar ve beklenmeyen ve olağanüstü faktörlerden kaynaklananlar şeklinde ikiye ayrılabilir (Özden, 2000: 255).

Türkiye ölçeğinde olağan kentsel dönüşüm sürecinin, ülkeye özgü kentleşme özellikleri ve sorunları ile yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu sorunlar, aşırı nüfus yığılmaları, afet tehlike ve riskleri, yanlış yer seçimi kararları gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır (Genç, 2008c: 116). Depremler başta olmak üzere afetler ve afet riskleri ise olağandışı kent yenileme sebepleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de kentsel dönüşüm tarihsel süreçte değerlendirildiğinde, Osmanlı döneminden itibaren yangın ve depremler sonrası yeniden inşa uygulamalarının olduğu görülmektedir. Günümüze gelen süreçte, yaşam kalitesi düşük kentsel alanların sağlıklılaştırılması, prestijli yeni merkezi alanlar, gibi dönüşüm uygulamaları ile devam etmiştir. Son dönemde ise süreç içerisinde kentlerde oluşan ve riskli yapı olarak değerlendirilen gecekondular ve afet riski olan alanların dönüşümüne yönelik uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Dönemler bazında incelendiğinde kentsel dönüşüm uygulamalarını 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 yılı sonrası olmak üzere üç ayrı döneme ayırmak mümkündür (Özer, Yönten ve Yılmaz, 2013). 1950'li yıllar ve devam eden süreçte Türkiye'nin sosyo-

ekonomik yapısında yaşanmaya başlayan gelişmeler ile kentleşme hızının ve kentsel nüfusun artmış, bu durum kentlerin hızlı bir dönüşüm sürecine girmesine sebep olmuştur. Bu süreçte yeni kent merkezler ortaya çıkmış, kentlerin gelişme yönleri değişmiş, rantın artmasıyla da ekonomik ömrünü tamamlamadan binaların çoğu yıkılarak yerlerine çok katlı yapılar inşa edilmiş, yeşil alanlar ve tarım toprakları gibi yerleşime uygun olmayan alanlar konutlarla kaplanmaya başlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde kentler plansız gelişmeleri yanında hem doğal, tarihi ve kültürel çevreyi hem de afet risklerini göz ardı ederek büyümüşlerdir. 1950 ve 60'lı yıllardan itibaren İstanbul ve Ankara başta olmak üzere büyük kentler bu dönüşümün simgesi haline gelmiştir (Genç, 2008c: 118). Kentlerin merkezlerinde yaşanan dönüşümün yanı sıra, 1980'li yıllar ve sonrasında kentler, çevrelerine eklenen gecekondulaşma alanları, sanayi bölgeleri, devlet kurumları, üniversite kampüsleri vd. oluşumlar sebebiyle büyümeye devam etmiş, gecekondulaşma sorunu bu yıllardan itibaren önemli ölçüde yaygınlaşmıştır. 2000 ler itibariyle yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturmaya başlamış, gecekondulaşma bölgelerinde istihdam yapısındaki değişime göre konut biçimleri de değişmeye başlamıştır. Bu kapsamda, toplu konut kooperatifleri, özel sektörcü yapılan lüks konut siteleri, deprem riski olan alanlarda afet konutlarının yapımından bahsedilebilir (Ataöv ve Osmay, 2007: 60).

Olağandışı kentsel dönüşüm sebepleri açısından bakıldığında, önceki bölümde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere Türkiye'de yangınlar ve depremler vd. sebepler, kentleri dönüşüme zorlamaktadır. Örneğin tezin örnek alanı olan İzmir tarih boyunca çok sayıda büyük deprem, yangın ve sel gibi afetleri yaşamış, ve yeniden inşa edilmiştir. Son dönemlerde ise afet risklerinin azaltılması amacıyla riskli alanlarda ve riskli yapılarda dönüşümün afet riskleri kapsamında yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda olağan ve olağan dışı sebepler ile son dönemde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri aşağıda yer almaktadır (Genç, 2014b: 16):

- Merkezi iş alanlarının dönüşümü (Maslak-Büyükdere aksı, Şişli, Mecidiyeköy; Ankara'da Ulus ve çevresi);
- Sit alanlarının korunması ve turizm amaçlı dönüşüm (Tarlabaşı, Sulukule, Dolapdere, Ankara'da Hacıbayram Camii ve Ulus merkezi iş alanı; İzmir'de Kemeraltı Çarşısı);

- TOKİ'nin öncülüğünde başlatılan dönüşüm projeleri (İstanbul Park, Formula 1 Pisti, yat limanı, Sabiha Gökçen Havaalanı, Sabancı Üniversitesi; İzmir'de Konak, Uzundere Kentsel Yenileme Projeleri);
- Büyük altyapı yatırımları, metro, ekspres yollar (1980 sonrasında Ankara'da Eskişehir Yolu üzerindeki yapılaşmalar; İstanbul Bilgi Üniversitesi kampusu);
- Kentin boş ve uygun alanlarında yeni konut projeleri üretmek (Safir yaşam merkezi, Çekmeköy-Evidea Projesi);
- Soylulaştırma (İstanbul'da kıyı kesimindeki tarihi yapılarda; 1970 ve 1980'lerde Kuzguncuk, Arnavutköy, Ortaköy, Cihangir, Beyoğlu, Galata, Balat ve Fener);
- Çöküntü bölgelerinin/gecekondu alanlarının dönüşümü (Ankara'da Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Kentsel Dönüşüm Projeleri; Çankaya Belediyesi'nin GEÇAK, Koza Sokak ve Yıldızevler Özel Proje Alanı, Altındağ Aktaş-Atilla Dönüşüm Projesi, Mamak Belediyesi, Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi, Yenimahalle Belediyesi (Şirindere), Güneypark Konutları; İstanbul'da Tuzla, Beykoz, Sarıyer, Silivri'deki gecekondu bölgelerinin, eski sanayi alanlarının (Kağıthane Deresi ve çevresi, Pendik, Kartal sahili ve Maltepe'de eski mermer ocaklarının bulunduğu bölge; eski Beykoz Deri Kundura, Paşabahçe tesisleri), Sarıgöl-Yenidoğan, Tozkoparan Mahallesi; Ayazma, Esenler, Başbüyük, İzmir'de İzmir-Narlıdere Kentsel Dönüşüm Projesi, Zafertepe Gecekondu Çevresi Geliştirme Projesi, Kadifekale, Karşıyaka, Ege Mahallesi, Uzundere ve Ballıkuyu Mahalleleri; Bursa'da Doğanbey Kentsel Dönüşüm Projesi; Samsun'da Kıran ve Çay Mahalleleri).
- Doğal afetler nedeniyle kentsel dönüşüm (İstanbul'da Zeytinburnu, Bakırköy, Küçükçekmece; İzmir'de Kadifekale, Yeşildere, Gürçeşme, Uzundere; 1999 Marmara Depremi sonrası hasar gören kentler);

4.2. Tarihsel Süreçte İzmir' de Yerleşme ve Kentleşme Özellikleri

İzmir, Ege denizi kıyılarına kurulmuş ve doğal limanı sayesinde antik çağlardan günümüze kadar önemli bir ticaret merkezi olarak varlığını

sürdürmüştür. Bu özelliği, İon kentlerinin en erken dönemlerinden itibaren kentin gelişmesine katkı sunmuş ve İzmir'in ekonomik ve kültürel anlamda zengin bir kent yaşamına sahip olmasına olanak sağlamıştır.

İzmir kentinin tarihine ilişkin elde edilebilen veriler, arkeolojik çalışmalara, antik dönem tarihçilerinin aktarımlarına, 16 ve 17. Yüzyıllar itibariyle kenti ziyaret eden seyyahların araştırmalarına ve 19, 20 ve 21. yüzyıl tarihçi ve araştırmalarının verilerine dayanılarak elde edilebilmektedir.¹³

Yapılan kazılar sonucunda şehrin, milattan önce 3000'li yıllarda, bugün Bayraklı ilçesinin bulunduğu alanda kurulduğu yolunda bulgulara ulaşılmıştır (Çırak, 2010: 283). Cadoux (2004) milattan önce 300'lü yıllara rastlayan Hellenistik dönemde ise Pers imparatorluğu üzerine sefere çıkan Büyük İskenderin gördüğü rüya üzerine şehri Kadifekale (Pagos Dağı) eteklerine yeniden kurduğundan söz etmektedir.

Şehrin Roma İmparatorluğu dönemindeki yaşamını, antik dönem Yunan tarih ve coğrafyacısı Strabon (2000: 209-210) 'Geographica'da şu şekilde betimlemektedir (Genç ve Doğan, 2014: 426):

'...Kentleri şimdiki kentlerin en güzelidir. Kentin bir parçası tepededir ve surla çevrilidir, fakat büyük kısmı ovada limanın, 'Metreon'un ve 'gymnasium'un yakınındadır. Kentin caddelere ayrılışı özel bir şekilde düzenlenmiştir. Bunlar birbirine olabildiği kadar dik doğrular şeklindedir vetaşlarla döşenmiştir. Kentte, alt ve üst katları bulunan geniş 'portikler 'vardır. Bir'de içinde Homeros'un heykeli bulunan ve Homeiron adı verilen dör tkenarlı bir portik bulunur. Bu nedenle Smyrna'lılar Homeros üzerinde hak iddia ederler ve kentin bir tip tunç sikkesi Homerion adını taşır. Meles ırmağı, şehir surları boyunca uzanıp akıyordu. Kentin diğer bir özelliği de istenildiğinde kapatılabilen küçük bir limanı olmasıydı.'

¹³ Strabon (2000) vd. antik dönem tarihçileri ile Oikonomos, K. and Slaars (2001), Cadoux(2003), Doğer (2011), Tinal(2011) Beyru (2000),Georgelin(2008) gibi İzmir'i ziyaret eden seyyahların notlarını derleyen ve tarih araştırmalarında bulunan başlıca eserler aktarılabilir. Bunların yanı sıra Çırak (2010), Atik (2014) vd gibi kent tarihi üzerine yapılmış akademik tez çalışmaları da bu alanda önemli eserlerdir.

Strabon'un anlatımı dahilinde İzmir döneminin gelişmiş şehirlerinden birisi olarak betimlenmiştir. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasının ardından, İzmir Bizans İmparatorluğu olarak bilinen Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalmıştır. İzmir Hıristiyanlığın yayıldığı bu dönemde önemli bir piskoposluk merkezi olarak gelişmiştir. 7. Yüzyılın sonlarından başlayarak görülen İslam akınları sayesinde Anadolu'da ticari yaşam zarar görmüş ve bu dönem İzmir için de sönük geçmiştir. Bu dönemde yaşanan sürekli tehlike karşısında kent yaşantısında savunma öncelikli duruma gelmiştir (Çırak, 2010: 286).

1076 ve 1117 yılları arasında bölge Selçuklu İmparatorluğu tarafından kontrol altında tutulmuş devam eden süreçte Çaka Beyliği de 1081-1092 yılları arasında bölgede hüküm sürmüştür. Bölge, sahip olduğu stratejik değer yüzünden çekişme nesnesi olmaya devam etmiş; Bizans egemenliğinin sona ermesinin ardından, 1310'da İzmir kasabasının Müslüman kısmı, 1326'da ise Gayrimüslim (liman) kısmı Mübarüziddin lakaplı Aydınoğlu Mehmed Bey tarafından alınarak Aydınoğlu Beyliğinin bir parçası olmuş, devam eden süreçte Timur'un Anadolu'yu fethi ile tamamen Türk hâkimiyetine girmiştir (Uzunçarşılı, 1972: 66). Bu dönemin sürekli savaşlar ve çekişmeler ile geçtiği gözlemlendiğinden şehir yaşamında gerilemeler olduğu öngörülebilmektedir.

Osmanlı'nın 1424 yılından itibaren bölgeye hâkim olduğu süreçte İzmir küçük bir kasaba konumunda iken; özellikle 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyıldan başlayarak, Levanten ailelerin ticaretteki etkileri ile birlikte şehirde ve kent yaşamında büyük bir gelişim göstermiştir.

Levanten, sözlük anlamı olarak 'Avrupa asıllı olup yakın doğu ülkelerine yerleşmiş ve evlenmeler yoluyla soyu karışmış kimse' (YTE, 1985) olarak verilmektedir. Daha geniş bir tanımlama olarak batıdan ticaret yapmak için Orta ve Yakın Doğu ülkelerinin liman kentlerine (İstanbul'da Pera ve İzmir'de Bornova, Buca ve Karşıyaka gibi) gelip, yerel halkla (İzmir için yerleşik Rumlardan bahsedebiliriz) evlenerek gittikleri yerlere yerleşen, yaptıkları ticaret sonucu zenginleşen, zenginleştikçe de içinde buldukları şehirleri ve toplumları değişime zorlayan insanlar ve yahut toplumdur' diyebiliriz.

İzmir'in 17. Yüzyıl ve devam eden süreçte kent panoraması Georgelin (2008: 48) tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

‘İzmir, Küçük Asya kıyılarındaki en büyük doğal limana sahiptir. Körfez içi su derinliği fazla olan gemilerin de yaklaşık 50 km karanın içine sokulan limana kadar gelmesine imkân sağlıyordu. İzmir şehri Pagos Dağının (kadifekale bölgesinden bahsedilmekte) eteğinde Meles’in oluşturduğu delta ovasına yayılmıştır. Şehir adı geçen dağın akropol yerleşmesinin ve kalıntıları halen görülebilen bir Bizans kalesinin tepeden baktığı bir amfi tiyatro şeklindeydi. 1867-1877 arasında İzmir, açıklardan gelen yolculara uygar bir kıyı manzarası sunan bir rıhtıma sahipti. 17. yüzyılda Doğu’nun zenginlikleriyle Anadolu’dan gelen kervanların son durağıydı; bu sayede İmparatorluğun Doğuyla temas ettiği en önemli noktalardan biri haline gelecekti. İzmir’e denizden gelenleri, heyecan verici bir manzara karşılardı. Rıhtımlarının, belli başlı binalarının medeni, temiz görüntüsüne, Türk mahallesindekiler gibi küme küme küçük evlerin kırmızı tuğlaları ve o zamanlar gerek şehirde, gerek çevresinde hala çok bol olan Akdeniz bitkileri, özellikle servi ağaçları karışırdı ’

18 ve 19. yüzyıllarda aydınlanma ve modernleşme etkileri Osmanlıda da hissedilmiştir. Bu çalışmaların izleri dönemin önemli ticaret kentlerinden birisi olan İzmir üzerinden de izlenebilir. Osmanlı merkez hükümetinin modernleşme arayışlarının bir sonucu olarak ve levantenler ve diğer yerel aktörlerin İzmir’in büyümesine paralel olarak eski yönetim tarzının (feodal yapıya ait olan ve Kadi’nın denetleme mekanizması gibi çalıştığı sistemin) İzmir’in gelişimine ayak uyduramayarak çağ dışı kaldığı yönündeki fikir ve istençleri doğrultusunda 1848 tarihinde kentte ilk belediye teşkilatı kurulmuştur.

Dönemin koşullarında artan milliyetçi akımlar ve 1. Dünya savaşı sonrası milli mücadele döneminin yaşanması sonucu İzmir, geçmişten beri getirdiği kozmopolit yapıyı kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Daha sonra ayrıntıları ile bahsedilecek olan İzmir Yangını sonrası Ermeni, Frenk ve Rum mahallelerinin yanması, nüfus mübadeleleri gibi olaylar bu süreci hızlandırmıştır. Levantenlerden kalan köşkler ile Rum evlerinin yeterince korunmaması sonucu şehrin eski dokusu da yitirmeye başlanmış, son on yıllarda yaşanan hızlı kentleşme ile de kent farklı bir yapıya evrilmiştir. İzmir’de yaşayan Yahudiler 1950’li yıllara kadar şehirde bulunmuş olsalar da devam eden süreçte uluslararası konjonktüre uygun olarak İsrail’e yoğun olarak göç etmişlerdir. Günümüzde İzmir’de küçük bir Yahudi cemaati kalmıştır. 1950 sonrasında Yahudiler tarafından terk edilen bölgeye Orta ve Doğu Anadolu’dan göçle gelen gruplar

yerleşmiştir. Bu süreçte bölgede yer alan özgün Yahudi mimarisi evlerde eskime görülse de Dario Moreno Sokağı ve Nesim Levi tarafından yaptırılan Asansör, korunmakta ve dönemin izlerini yansıtmaktadır.

İzmir'in belirtilen gelişimine karşın bulunduğu coğrafi konumun önemli bir deprem kuşağı üzerinde yer alması sebebiyle depremlerden sıklıkla etkilenmiş; yapılaşmada kullanılan malzemelerin nitelikleri gibi durumlar ve diğer değişkenler sebebiyle yangın gibi diğer afetlerle de birçok kez karşılaşmış ve hasar görmüştür. Fakat devam eden süreçte yeniden inşa edilmiştir. Bu durum, İzmir'in dönüşüme alışı bir kent olma niteliğini göstermektedir. Oikonomos ve Slaars'ın (2011) 1868 yılında yayınladığı kitabın önsözünde belirttiği, 'yüzyıllarca geçmişi olan bu bir kentin, savaşımlara, büyük salgınlara, depremlere ve yangınlara rağmen adını koruyarak her zaman ve hala güzel, zengin ve bolluk içinde kalabilmesi bir mucizedir' cümlesi, İzmir'in bu niteliğini açıklayıcı niteliktedir.

İzmir, günümüzde de afet risklerini içerisinde barındırmaktadır. Özellikle 1950'ler ve onu takip eden yıllarda Türkiye'nin tamamında uygulanan politikalar ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısındaki değişimler ile köyden kente göç ve gecekondulaşma olgusu İzmir'de de yaşanmış; diğer büyük kentlerde olduğu gibi plansız gelişmenin yanında hem doğal, tarihi ve kültürel çevreyi hem de afet risklerini göz ardı ederek kontrolsüz bir şekilde büyüme eğilimi göstermiştir (Genç, 2008c: 117). Bu durum İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı (İKBNİP: 2009)'nda da belirtildiği üzere, İzmir'in %39'unun sağlıklı, güvensiz, standartlar açısından yetersiz konuma gelmesine yol açmıştır.

Belirtilen olgular çerçevesinde daha önce teorik alt yapısı çizilen afet riskleri nedeniyle kentsel dönüşümün İzmir'de gerekliliğini ön plana çıkartmaktadır. Ancak öncelikle İzmir'in tarihsel süreçte yaşadığı bazı önemli afetleri incelemek yerinde olacaktır.

4.3. Tarihsel Süreçte İzmir'de Yaşanan Önemli Afetler

Etkileri açısından baktığımızda İzmir'i günümüze değin etkileyen önemli bir takım afetler olduğunu görürüz. Daha önce belirtildiği üzere önemli bir deprem kuşağı üzerinde bulunması başta depremler olmak üzere diğer bazı afetleri de (yangın gibi) yaşamasına yol açmıştır (Genç ve Doğan, 2014).

Tarihsel süreçte İzmir'in yaşadığı ve kayıtlarına ulaşılabilen ilk afet, milattan sonra 17 yılında meydana gelen ve belirtilen bölgede geniş bir alanı etkileyen depremdir. Bölgede ciddi etkiler yaptığı açık olan ve tarihi kaynaklardan edinilen bilgilerin dâhilinde, ağır yıkımlara yol açan depremi ve deprem sonrasında yapılan yardım faaliyetlerini Romalı tarihçi ve senatör Tacitus şu şekilde açıklamaktadır (Doğer, 2011: 112; Tinal, 2011: 21):

'Aynı yıl Asya'daki 12 önemli kent bir depremle yerle bir oldu; gece meydana gelen ve bu nedenle sezilmeyen deprem çok hasara neden oldu. Bu tür afetlerde alışagelen çarelerden biri olan çabucak açık alana kaçmak bile fayda etmemiştir; sağa sola kaçışanlar derin oyuklarca yutulmuşlardı. Söylendiğine göre koca dağlar dümdüz olmuş, ovalar kabarıp yükselmiş, yıkıntılar arasından alevler fııkmıştı. Deprem en fazla Sardeslileri etkilediğinden, en çok şefkati onlar gördü; İmparator on milyon sesterius vaat etti, ayrıca ulusal ve imparatorluk hazinesine vermek zorunda oldukları vergiden 5 yıl muaf tuttu. Spylos Dağı yamacındaki Magnesialılar gördükleri hasar ve aldıkları tazminat açısından ikinci sıradadırlar. Temnoslular, Philedelphialılar, Aigailılar, Apollonideialılar, Mosteneliler, Hykarnia Makedonyalıları ile Hierokaisareia, Myrina, Kyme ve Tmolos kentleri de aynı süre içerisinde vergiden muaf tutuldular; durumu yerinde tespit ederek yardım organize etmek üzere bir senato memuru gönderilmesine karar verildi. Asya'nın yönetiminde Konsül rütbesine sahip bir vali bulunduğundan bu görev için eski bir preator (imparatorluk Muhafızı) olan Marcus Ateius seçildi. Böylece eşit yetki ve rütbeye sahip iki devlet görevlisi arasındaki kıskançlıktan çıkabilecek sıkıntıların önüne geçilmiş oldu.'

Alıntıdan anlaşılabilceği üzere bölgede yer alan birçok antik kent yıkılmış olmasına rağmen dönemin Roma İmparatoru ve yöneticileri afet sonrası meydana gelen hasarın giderilmesi ve yeniden inşa sürecinde destek faaliyetlerinde ve diğer bazı konularda yerelin yükünü hafifletici önlemler almışlardır. Bu faaliyetler sonucu kentin yeniden eski haline gelmesinin kolaylaştığı açıktır. Bu afet ve sonrasında yapılan faaliyetler yara sarma olarak adlandırılan afet sonrası müdahale faaliyetlerinin İzmir'deki ilk örneği olarak sayılabilmektedir. Devam eden süreçte meydana gelen afetlerde de bu tarz faaliyetlerin gerçekleştiği görülebilecektir.

İzmir ve çevresinde büyük yıkıma yol açan diğer bir önemli deprem milattan sonra 178 yılında gerçekleşmiş ve İzmir'in Agorası, amfi tiyatrosu da dâhil olmak üzere birçok önemli binasının yıkımına yol açmıştır. Romalı yöneticilerin kentin yeniden imarı için harekete geçmeleri ile kentin deprem yaralarının sarılması ve yeniden imarı sağlanmış ve halk 10 yıl süre ile vergiden muaf tutulmuştur (Cadoux, 2004: 362). 178 yılındaki deprem, İzmir tarihinde en büyük depremlerden biri olarak nitelendirilmekte ve daha sonraki dönemlerde yaşanan afetler için bir karşılaştırma nesnesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer önemli afet 550 yılında yaşanan depremdir. Bu deprem sonuçları açısından önem arz etmektedir. Smyrna antik kentinin kazıları sırasında ortaya çıkan bir yazıt, afetin kanıtı niteliği taşımaktadır. İzmir Tarih ve Toplum dergisinin bir sayısında Yolaçan (2008: 72), "İzmir ve Deprem" konulu çalışmada kentin yeniden imarında önemli bir rolü olan yargıç Damokharis'e övgü içeren şiire yer verildiğinden bahseder (Genç ve Doğan, 2014: 429):

"Ey maharette ünlü yargıç Damokharis! Bu başarı da sana ait. Bir depremin öldürücü felaketlerinden sonra çok gayretli bir çalışmayla Smyrna'yı tekrar bir şehir haline getirmeyi başardın."

Bu depremi izleyen yıllarda da diğer birçok afetin yaşandığı görülmektedir. Bunlardan en önemlileri, milattan sonra 253'te yaşanan ve Bergama çevresini yıkan deprem, 688 yılında 20.000 kişinin ölümüne yol açan deprem, 1039,1048 ve 1389 yıllarında yaşanan ve kentte ciddi yıkımlara yol açan depremlerdir (Tinal, 2011: 22-23; Beyru, 2011: 9).

Daha önce belirtildiği üzere İzmir'in önemli bir değişim geçirdiği 17. yüzyılda ve devam eden süreçte de bazı önemli afetler yaşanmıştır. Bu afetlere dair bilgiler, bu konuda araştırma yapanlar tarafından, İzmir'de bulunan konsoloslukların ülkelerine gönderdikleri dönemlik raporlardan, afetler sırasında şehirde bulunan gezginlerin eserlerinden ve o dönemde hem İzmir'de ve İstanbul'da bulunan yerli ve yabancı gazeteler ile uluslararası gazete ve dergiler aracılığıyla toplanması ile derlenebilmektedir. Kaynakların çeşitliliği, alınan bilgilerin daha tutarlı ve doğruya yakın olmasını sağlayabilmektedir. Bu dönemde, İzmir ve çevresinde ciddi yıkımlara yol açan birkaç büyük deprem olmuştur. Bunların en önemlileri 1654 ve 1688 depremleridir.

İzmir'in en büyük afetlerinden biri 1654 yılında meydana gelen depremdir (Genç ve Doğan, 2014: 429). Blackwood Magazine adlı dergide, depremin olduğu dönemde İzmir'de bulunan Chavalier Laurent D'Arvieux'un hatıratından bir bölümde, afetin meydana geldiği sırada yaşananlar müdahale faaliyetlerini anlatması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca bahsedilen dönemin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bakımından durumu da bu alıntıda yer almaktadır (Blackwood Magazine, 1922: 104):

'20 Mayıs 1654 te (...) yer öylesine şiddetli sallandı ki 15 dakika içinde herkes yaşamının sonuna geldiğini düşündü. Evlerin ve çatıların iskeletleri çatırdıyor, yapılar birbirini tutmuyor gibi sağa sola sallanıyordu, kiremitler her yana saçılıyor ve en kuvvetli adamlar bile ayakta duramıyordu. Katolikler Tanrının merhametine sığınmak için kiliselere gittiler (...) belki de taştan yapılar ahşap yapılardan daha tehlikeliydi.

Sarsıntılar ay boyunca günde beş veya altı defa tekrar etti ve bir o kadar da geceleri sürdü. Frenkler, en başta değerli eşyaları ve belgelerini alarak limanda demirli gemilere kaçtılar ama daha sonra zamanla alışarak gündüzleri ev ve işlerine gelip geceleri gemilere döndüler.

Türkler ve Yahudiler, yabancılara göre daha az telaş göstermişlerdi. Bunun sebebi Türklerin günü geldiğinde kaderin önüne geçemeyeceklerine olan inançları, Yahudilerin ise mallarını canları kadar sevmeleri ve olası yağmalardan dolayı evlerini terk etmek istemedikleri içindi. Nihayet 1 Haziranda yaşamın normale döndüğü görüldü.'

1688 yılında yaşanan deprem ise İzmir tarihinde kayda geçen en büyük deprem olarak bilinmektedir. Birçok araştırmacının eserinde ve tarihi kayıtlarda bu deprem ile ilgili bilgiler edinilebilmektedir (Genç ve Doğan, 2014: 429). Afetin meydana geldiği sırada bölgede bulunan Cizvit papazlarından François de l'Estringand'a göre 20.000 kişi bu depremde hayatını kaybetmiştir (Yolaçan, 2008: 74). Slaars ise depremin etkileri hakkında bilgi verirken 15000 ile 16000 kişi arasında bir kaybın olduğunu söylerken, Avrupalıların ve yerlilerin neredeyse bütün ticari mallarının zarar gördüğünden ve İzmir'in ekonomisinin bundan ciddi bir şekilde etkilendiğinden bahsetmektedir. Ayrıca, bu depremde kıyı şeridinde topografik değişiklikler olduğunu ve büyük bir yangının çıktığı da belirtilmektedir

(Oikonomos ve Slaars, 2011). Afetin etkileri uluslararası alanda da hissedilmiştir. London Times, okur mektuplarından yararlanarak bu konuda bir haber yapmış, depremin etkilerinden ve halkın ihtiyaçlarının büyüklüğünden bahsetmiştir (Serçe, 2009: 82-83). Veriler ışığında etkileri büyük olan bu depremin yaralarının sarılmasının önemli bir süre aldığı anlaşılabilmektedir. Osmanlı Devleti ise bu depremin ardından bazı önlemler alma yoluna gitmiş, kentteki yardım çalışmalarını organize etmek, mal kayıplarının artmasına engel olmak ve güvenliği yeniden sağlamak üzere Dergâh-ı Ali Kapıcıbaşı Ahmet Efendi'yi İzmir'e göndermiştir (Tinal, 2011: 26).

1739 ve 1778 depremleri de İzmir'in yıkılıp büyük zararlara uğradığı depremler arasında yerlerini almaktadırlar. 1739 yılında yaşanan deprem daha çok Foça civarında hissedilse de İzmir'de de etkili olmuştur. 1778 depremi ise özellikle depremin arkasından Fransız Konsolosluğu çevresinde çıkan yangının büyümesi ile şehrin büyük zarar alması açısından önemlidir. Bu süreci önemli kılan olaylardan biri, birbirini tetikleyen afetlerin kayıpların büyüklüğü üzerinde etki göstermesidir. Beyru (2011: 32). Bu afetlerin ardından özellikle depreme karşı daha hafif malzemeler kullanmak ve daha sağlam bağlantılar kurarak önlem alındığından bahsetmektedir. Hafif malzeme olarak kastedilen ahşap, karkas, döşeme ile kerpiç gibi malzemelerin depreme karşı bir derece koruma sağlamasına rağmen yangınlara karşı savunmasız bırakılmaktadır. Paralel bir şekilde, Baykara (1974: 86), depremlerin yanı sıra kentte ağırlıklı olarak ahşap yapıların tercih edilmiş olmasının yangın afetini de beraberinde getirdiğinden ve bu yangınların kentin sosyal ve ekonomik yaşantısını yüzyıllar öncesine götürdüğünü belirtir.

19. yüzyılın ikinci yarısının tarihsel dönem depremleri arasında en sağlıklı bilgilerin alındığı 1880 ve 1881 yıllarının da, İzmir ve çevresi için sismik açıdan çok aktif bir dönem olduğunu görebilmek mümkündür. İzmir ve çevresinde hasara yol açan önemli depremler meydana gelmiş ve bu afetler şehirde yaşayan tüm etnik ve dini unsurları etkilemiştir. Bu dönem, Mithat Paşa'nın İzmir'de valiliğe başladığı döneme denk gelmektedir. Beyru (2011: 30- 41) Stamboul gazetesinden naklen, hasarların tespiti ve yaraların sarılması için incelemeler yapmak üzere Mithat Paşa'nın İzmir, Manisa ve ilçelerinde incelemelerde bulunduğunu belirtir. Afetlerin ardından yapılan çalışmalara bakıldığında ise İzmir'de ve diğer Türk şehirleri ile yabancı ülkelerde çeşitli cemaatların yardım organizasyonları yaptığı görülmektedir. Yapılan bu etkinlikler 1883 yılında yaşanan Çeşme Depremi'nde

de devamlılık göstermiştir. Sultan'ın emri ile Vali aracılığıyla yardımlar yapıldığı dönemin basınında yer almıştır (Genç ve Doğan, 2014: 430).

1883 yılında yaşanan Çeşme Depremi ise dönemin yerli ve yabancı basınında çıkan deprem sonrası yardım kampanyaları yönünden önem arz etmektedir. Deprem sonrasında İstanbul'da yardım konseri ve ardından kermesler düzenlenerek maddi yardımlar sağlanması, bugün halen afetler sonrası yardım için yapılan sosyal kampanyaları akla getirmektedir. Ayrıca, çeşitli illerde yardım komisyonları kurulması ile depremin yaralarının sarılması için merkezi yönetimin temsilcileri ve yerelde ileri gelenlerinin ortak hareket etmeleri afet yönetimi uygulamaları bakımından dikkat çekicidir (Satılmış, 2012: 504).

1899 yılında yaşanan Aydın-İzmir Depremi, Aydın yöresine verdiği hasarın dışında, bugünkü 'Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü' nün öncülü kabul edebileceğimiz ve 1868 yılında kurulan Rasathane-i Amire Müdürlüğünün bilimsel araştırmalar yapmak ve Avrupa Rasathanelerince istenen bilgileri hazırlamak üzere İzmir'de bir deprem şubesi oluşturarak incelemelerde bulunması açısından önem arz etmektedir (Genç ve Doğan, 2014: 430).

Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Milli Mücadele dönemlerinde İzmir'in işgali ve müteakip Türk ordusunca geri alınışı döneminde, şehir en büyük afetlerinden birini yaşamış ve merkezinin büyük kısmı yanmıştır. Shaw ve Shaw (2000: 432), bu yangını; 'tıpkı diğer Batı Anadolu şehirlerinde olduğu gibi İzmir, tarihinin en büyük felaketlerinden birini yaşamış ve Ermeni mahallesinde çıkan yangın birkaç gün içinde yaklaşık 25000 evin harap olmasına yol açmıştır.', şeklinde betimlenmektedir. Yangını kimin çıkardığına dair çeşitli görüşler olsa da (Georgelin, 2008; Atay, 2010), sonuçları İzmir'de ikamet eden her kesimi etkilemiştir. Yangının etkilerinin giderilmesi, şehrin yeniden inşası sürecinde Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı girişimler olmuş, özellikle şehrin 1931-40 yılları arasında belediye başkanlığını yapan Behçet Uz döneminde kentsel yenileme kapsamında bazı önemli adımlar atılmıştır. Öncelikle, yanan alanlardaki mülkiyet sorunu, 1882 tarihli 'Enbiye Kanunu'nun 20, 21, 22, 23, 24 ve 25. maddelerini değiştiren 22 Nisan 1925 (1341) Tarih ve 642 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile giderilmiştir. 150'den fazla yanan binası olan yerlerde belediyeler önemli düzenlemeler yapabileceklerdir. Yanan araziler tarla statüsüne alınacak sahipleri bulunan arazi maliklerine arazilerinin bedeli karşılığında bonolar verilecek ve

sahipleri bu bonoları arazi almak için kullanabileceklerdi. Sahipleri ülkeyi terk etmiş olan arazilerin ise mülkiyeti devletin olacaktır. Bu önlemler sonucunda yanan alanlar Paris kenti baş mimarı Prost ile Prof. Rene Danger'ın planları dâhilinde bugün halen hizmet etmekte olan Kültür Park ve Fuar Alanı olarak hizmete sokulmuştur (Tekeli, 2009: 103).

Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında İzmir'de meydana gelen önemli afetlerden bir diğeri 1928 yılında meydana gelen Torbalı Depremi olmuştur. 1924 Erzurum depreminin ardından olduğu gibi dönemin Valisi Kazım Paşa'nın başkanlığında Cumhuriyet Halk Fırkası, Hilal-i Ahmer, Ticaret Odası, İl Emniyet ve İl Jandarma teşkilatlarının temsilcilerinin yer aldığı toplantılar yapılmıştır. Afet Yönetimi açısından önemli olan kısmı afetin koordine edilmesi ve kriz yönetimi açısından örnek teşkil etmesidir. Toplantının ardından Hilal-i Ahmer cemiyetine çekilen telgrafta yer alan rapor, afetin boyutu ve alınan önlemlerin niteliği bakımından önemlidir. Buna göre:

- İzmir yangınında harap olmuş, 20 kadar bina yıkılmış, bazı binalarda ve fabrika bacalarında hasar oluşmuş ve saat kulesinin tepesi çökmüş ve bazı camilerin şerefeleri hasar görmüştür.
- 50 kişinin depremde zarar gördüğü, ölü veya yaralı olduğu bildirilmiştir.
- Özellikle Torbalıda 200 kadar evin yıkıldığı ve çadır ve acil yardım malzemelerinin hemen gönderildiği belirtilmiştir.
- Yeni kazalardan kaçınmak için hasarlı evler yıktırılmış ve hasar tespiti için okul ve işyerleri tatil edilmiştir.
- Valilik dâhilinde, resmi, özel ve Hilal-i Ahmer Teşkilatı sağlıkçılarının sürekli hazır bulunduğu yazılmıştır (Tinal, 2011: 53).

Devam eden süreçte, İzmir çevresinde 1939'da Dikili ve 1949 yılında Karaburun'da hasar verici bazı depremler yaşanmış; can ve mal kayıplarına yol açmıştır (Tinal, 2011). Bu afetler sırasında ve sonrasında, daha önceki afetlerde olduğu üzere afet sonrası müdahale anlayışı ön plana çıkmış ancak etkin bir afet yönetimi uygulanamamıştır. 1949 Depremi için kaydedilebilecek önemli bir bilgi, depremin ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bölgeyi ziyareti olarak dikkat çekmektedir.

İzmir'in merkezinde, 1974 yılında da 5.2 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiş, 2 kişi ölmüş ve 35 kişi yaralanmıştır. Bu deprem ile ilgili dikkat çekici olan hadise ise İzmir'in simgesi sayılabilecek saat kulesinin taç kısmının hasara uğrayıp yıkılması olmuştur. Bir diğer önemli gelişme ise dönemin İmar ve İskân Bakanı'nın yapı denetimi konusunda irade beyanında bulunmasıdır. Ancak 70'li yıllardan itibaren, neredeyse her afetten sonra dile getirilen bu beyanlar, 1999 depremi sonrası oluşturulan 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunu'na kadar hayata geçirilmeyecektir.

Günümüze gelen dönemde, İzmir ve çevresinde kronolojik olarak 1977 yılında İzmir'in merkezinde, 1979 yılında Foça'da, 1992 yılında Seferihisar'da depremler yaşanmış; daha yakın dönemde ise 1999 Marmara Depremi'nin ardından, 2003 ve 2005 yıllarında Urla-Seferihisar depremleri yaşanmıştır (Tinal, 2011). Ayrıca, jeolojik etütlerde, 1978 yılından beri kütle hareketliliği görülen Kadifekale bölgesinde 2012 yılında bir heyelan meydana gelmiş ancak can ve mal kayıpları yaşanmamıştır.

Tarihsel süreçte özellikle 19. Yüzyılda İzmir'de çekirge yağmurları da görülmüş ve özellikle geçimini tarımla sağlayanları büyük kayıplara uğratması sebebiyle gerekli önlemler alınmıştır. Örneğin 1889 yılında Halil Rifat Paşanın valiliğinde, herkese belirli oranda çekirge larvası toplaması veya karşılığı ceza ödemesi gibi uygulamalara gidildiği görülmüştür (Beyru,2011, 178-181).

İzmir sellerden de sıklıkla etkilenmiştir. 19. yüzyıl öncesinde yaşanan sellere dair yeterince bilgi olmasa da 19. Yüzyılda 1842, 1864 ve 1869 yıllarında önemli seller yaşandığı 1870'li yıllarda ise sel baskınları ile sıklıkla karşılaşıldığı bilinmektedir (Beyru, 2011: 165). Yakın dönemde ise 4 Kasım 1995 günü İzmir'de meydana gelen şiddetli yağış Karşıyaka ve Çiğli İlçelerinde etkili olmuş, bu afet sırasında 61 can kaybı yaşanmış, 560 ev yıkılmış ve yaklaşık 10 000 ev sular altında kalmıştır (Mutluer ve Işık, 2000: 57).

Görülüyor ki yakın döneme kadar İzmir ve çevresini başta depremler olmak üzere diğer bazı önemli afetler etkilemiş ve kent merkezi ve çevresinde birçok yapıyı tehdit etmiş, zaman zaman can ve mal kayıplarına yol açmıştır. Bu kayıpları azaltmanın yöntemi, afetler meydana geldikten sonra yapılacak iyi bir müdahale uygulamasının yanı sıra, afet yönetiminin döngüsüne uygun, risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme adımlarının tümünü içeren bütüncül politikaların

uygulanması ile mümkün olabilecektir. Bu bağlamda, İzmir’de risk azaltma çalışmaları kapsamında uluslararası işbirliği boyutuyla RADIUS projesine dahil olunmuş, İzmir Deprem Senaryosu ve Deprem Master Planı hazırlanmıştır. Bunların yanı sıra İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı ile de riskli alanlar belirlenmiş ve buna uygun kentsel dönüşüm projeleri oluşturulmuştur.

4.4. RADIUS Projesi, İzmir Deprem Senaryosu ve Deprem Master Planı

RADIUS projesi (Risk Assessment Tools for Diagnosis of Urban Areas Against Seismic Disasters), 1996 yılında IDNDR Bilim ve Teknik Komitesi tarafından başlatılmış, İzmir’in de içerisinde yer aldığı önemli bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Projenin Türkçe karşılığı ‘Şehirlerin Sismik Afetlere Karşı İncelenmesi İçin Risk Değerlendirmesinde Kullanılacak Araçlar’ olarak çevrilebilmektedir. İzmir’in deprem master planının oluşturulması ve afetlere karşı eylem planlarının oluşturulup büyük oranda farkındalık oluşturma girişimleri bu proje ile başlamıştır.

RADIUS Projesi’nin ana amacı, insanların bölgelerindeki deprem riskini anlamalarına ve deprem riskini azaltmanın ilk adımının kamuyu aydınlatmak olduğunu anlamasına yardım etmektir. Projenin amaçları;

- Deprem hasar senaryoları ve eylem planları geliştirmek,
- Dünyanın deprem riski altındaki herhangi bir şehrinde uygulanabilecek deprem risk yönetimi için pratik araçlar geliştirmek,
- Dünya üzerindeki kentlerin deprem riskini anlamak için karşılaştırmalı bir çalışma yapmaktır.
- Kent düzeyinde deprem risk azaltma bilgi alışverişini teşvik amaçlarıyla 9 örnek şehir, 59 aday şehir arasından bu proje için seçilmiştir (RADIUS,1996).

RADIUS Projesi çerçevesinde belirlenen amaçlara ulaşabilmek adına 4 adet çalışma grubu kurulmuştur. Bu gruplar sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Risk Analizi Grubu

- Bina ve Altyapı Değerlendirme Grubu
- Sosyal ve Ekonomik Durum Değerlendirme Grubu
- Kurtarma Çalışmaları ve Onarım Organizasyonu Grubu

Bahsedilen grupların çalışmaları sonucunda ise:

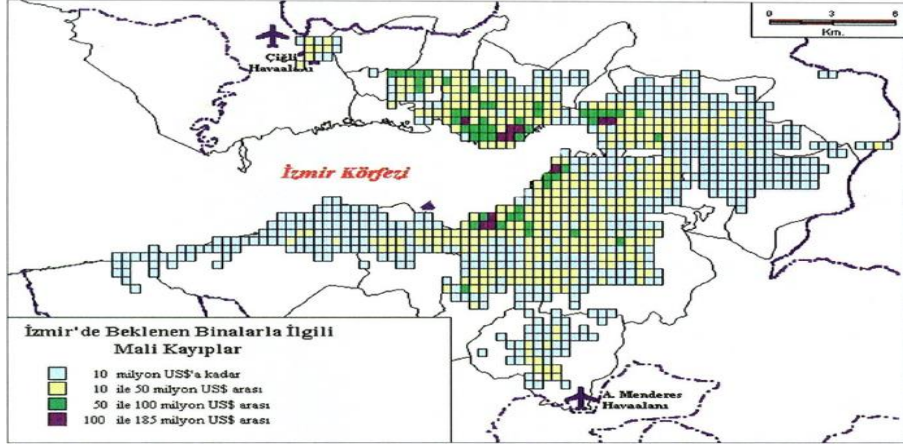
- İzmir genelinde bugüne kadar yapılmış tüm zemin sondaj verileri toplanmış ve kentin zemin yapısı hakkında bilgi edinilmesi sağlanmıştır,
- İzmir'in neredeyse tüm alt yapı bilgileri toplanmış, metro inşaatları, otoyollar ve viyadükler, benzin istasyonları, liman, demiryolu, havalanı, içme suyu sistemleri trafo ve enerji nakil hatları gibi bilgiler İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Boğaziçi Üniversitesi ile yapmış olduğu protokol doğrultusunda üniversite ile paylaşılmış,
- İnşaat Mühendisleri Odası tarafından İzmir'de yer alan konutların durumu incelenmiş ve üniversiteye aktarılmış ve 220 bin binaya ait istatistik elde edilmiş,
- Yapılan çalışmaların sonucunda, İl Sivil Savunma, Emniyet ve il Sağlık Müdürlüklerinin afet örgütlenme şemaları ve diğer toplanan bilgiler dikkate alınarak deprem senaryosu metni hazırlanmıştır (Selvitopu, 2000: 35).

Deprem senaryosu ve oluşturulan İzmir Deprem Master Planına göre 18 Kasım 2013 Pazartesi günü, saat 17.25'te meydana gelebilecek ve 6.5 büyüklüğünde 24 saniye sürecek bir depremin sonucunda daha önce elde edilen veriler sonucunda kentsel alanda günümüz koşullarında oluşabilecek kayıplar hesaplanmış ve etkiler değerlendirilmiştir. Bu kapsamda altyapıda meydana gelen hasarlar, binalarda meydana gelecek yıkılmalar ile sosyo-ekonomik kayıplar hesaplanmıştır (İDSMP, 2000).

Altyapı hasarları kapsamında sivilaşma olasılığının yüksek olduğu yerlerde köprü ve viyadüklerin hasar görebileceği belirlenmiş, elektrik dağıtım hatları ve içme suyu hatlarının hasar görebileceği gözlemlenmiş, ancak barajlarda ciddi bir tehlike olmayacağı tespit edilmiştir. Ayrıca Adnan Menderes Havalimanı'nda

ciddi bir kayıp gözlemlenmezken, Çiğli Hava Üssü'nde hasar olabileceği öngörülmüştür.

Binalar konusunda daha önce belirtilen 220 bin binalık envantere göre çok ağır, ağır, orta ve hafif hasar alabilecek binalar belirlenmiştir.

Şekil 4.1: Olası İzmir Depreminde Binalarda Oluşabilecek Mali Kayıplar (İDSMP, 2000).

Plan dâhilinde sosyo-ekonomik kayıplar da incelenmiştir. Buna göre bina tiplerine göre yaralanma oranları ve mali kayıplar verilerek, tek-ebeveynli aileler, kadın, engelliler, çocuklar ve yaşlıların depremden zarar görme olasılığının daha fazla olacağı belirtilmiştir (Selvitopu, 2000: 35).

RADIUS Projesi ve bu projeye bağlı olarak yapılan İzmir Deprem Senaryosu ve Master Planı (İDSMP) ile henüz tüm Türkiye'yi derinden etkileyen ve afetlere karşı farkındalık oluşturan 1999 Marmara Depremi gerçekleşmeden afetlere yönelik risk azaltma ve hazırlık aşamalarına yönelik eylemlerde bulunulması, İzmir'de afet yönetimine yönelik eylemler açısından önemli bir gelişme olarak sayılmalıdır. Belirtilen projelerde ortaya çıkan kentsel risk faktörlerinin en aza indirilmesi amacıyla daha önce defaatle belirtildiği üzere, İzmir'de afete maruz veya duyarlı bölgelerde kentsel dönüşüm projeleri geliştirilmesi zorunlu bir hal almaktadır. Bu kapsamda bundan sonraki bölümlerde kentsel dönüşüm uygulamalarına yer verilecektir.

4.5. İzmir’de Kentsel Dönüşüm

İzmir ve çevresi, afetlerden tarih boyunca depremler ve diğer afetlerden etkilenen bir yer olmuştur. Önemli bir fay hattının üzerinde bulunması bu durumun temel nedenidir. Bununla beraber Antik Dönem’den itibaren İzmir ve çevresinde yaşanan her yıkıcı afetin ardından şehir yeniden kurulmuş ve gelişimini sürdürmüştür. Doğal bir liman özelliği taşıması ve ticaret yolları üzerinde bulunması bu durumun en önemli sebebinin oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte ise özellikle 60’lı yıllar sonrası Türkiye’nin tamamında uygulanan politikalar sonucunda köyden kente göç ve gecekondulaşma olgusunu İzmir de yaşamış ve kontrolsüz bir şekilde büyümüştür. Özellikle, tarihsel süreçte de heyelanların yaşandığı, Bakanlar Kurulu kararları ile (1978, 1981, 1998, 2003) afete maruz bölge olarak ilan edilen ve yapı yasağı olan Kadifekale bölgesi gibi alanlara yerleşimler gerçekleşmiştir. Afet yönetimi kapsamında, planlı bir şekilde risk belirleme, tedbir alma gibi daha merkezi ve bütüncül politikalar belirlemeyi hedefleyen 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı (İKBNİP, 2009)’na göre, İzmir’in %39’unun sağlıklı, güvensiz, standartlar açısından yetersiz olduğu tespit edilmiştir. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında ilan edilen riskli alanlara bakıldığında ise 918,16 hektarlık bir alanı kapladığı ve 97. 950 kişilik bir nüfusu etkileyeceği öngörülmektedir (ÇŞB, 2015). Belirtilen alanların başta deprem olmak üzere afet riskleri barındırdığı hem belirtilen planlarda hem RADIUS projesinde hem de İzmir Deprem Senaryosu ve Master Planında ortaya çıkmıştır. Bu alanların afetleri önleme ve risklerin azaltımı kapsamında yenilenmesi amacıyla yapılacak kentsel dönüşüm uygulamaları çerçevesinde, İKBNİP’de 15 adet ‘Sağlıklaştırma-Yenileme’ Program Alanı belirlenmiştir (Çizelge 4.1). Planda bahsedilen alanlar incelendiğinde İzmir’in 10 farklı ilçesinde farklı büyüklüklerde alanları kapsadığı görülebilmektedir. Belirtilen bölgeleri temel alarak, İzmir Büyükşehir Belediyesince, Uzundere, Ballıkuyu, Ege Mahallesi, Bayraklı, Aktepe-Emrez, Örnekköy, Kadifekale ve Yeşildere Kentsel Dönüşüm Projeleri planlanmış ve herbiri farklı aşamalarda olsa da uygulamaya geçirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.¹⁴ Bunlardan Kadifekale (daha önce belirtildiği üzere),

¹⁴ Devam eden alt başlıklarda da kullanılan, konuya ilişkin bilgiler, İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama Raporu, İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel

Yeşildere, Gürçeşme bölgeleri ile ve Uzundere'nin bazı kesimlerinin heyelan tehlikesi barındırdıkları çeşitli belge ve raporlar tarafından belirtilmiş ve riskli alanlar kapsamında dönüşüm planlanmış veya uygulanmıştır. Geriye kalan bölgeler ise 1. Derece deprem bölgesi üzerinde yer alan İzmir'de meydana gelebilecek bir deprem sonrası, riskli yapı kapsamında değerlendirilmekte ve sağlıksız yerleşmeler sonucunda yıkılması ve yerinde dönüşümün yapılması planlanan alanları ifade etmektedirler.

Dönüşüm Projeleri, Bayraklı Belediyesi Stratejik Planı, ilgili bölümlerinden ve Bal (2008), Dengiz (2010) gibi araştırmacılarca yapılmış akademik çalışmalardan yararlanılmıştır.

Çizelge 4.1. İKBNİP Yenileme Sağlıklaştırma Program Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı (Dengiz, 2010:151)

İLÇE	PROGRAM ALANI	ALAN (ha.)	TOPLAM ALAN (HA.)
Bayraklı	2. Nolu sağlıklaştırma program alanı	315,8	772,9
	3. Nolu sağlıklaştırma program alanı	350,7	
	8. Nolu sağlıklaştırma program alanı	106,4	
Bornova	6. Nolu yenileme sağlıklaştırma program alanı	245,5	858,6
	Altındağ Çamdibi yenileme alanı	613,1	
Buca	7.Nolu yenileme-sağlıklaştırma program alanı	495,7	495,7
Buca- Konak	4.Nolu sağlıklaştırma program alanı	161,3	161,3
Çiğli	5.Nolu yenileme sağlıklaştırma program alanı	255,6	255,6
Karabağlar-Gazimir	1.Nolu yenileme sağlıklaştırma program alanı	1124,8	1124,8
Karşıyaka	Karşıyaka Yeni Girne Batısı-Anadolu Caddesi Çevre Yolu Arası	105,3	105,3
Konak	10. Nolu yenileme-sağlıklaştırma program alanı	81,1	365,3
	Yenişehir-Gürçeşme-Yeşildere sağlıklaştırma yenileme alanı	284,2	
Menemen	11.Nolu yenileme sağlıklaştırma program alanı	95,3	281,3
	12.Nolu yenileme-sağlıklaştırma program alanı	52,0	
	13.Nolu yenileme-sağlıklaştırma program alanı	27,0	
	14.Nolu yenileme-sağlıklaştırma program alanı	22,5	
	15.Nolu yenileme-sağlıklaştırma program alanı	61,0	
Narlıdere	9.Nolu sağlıklaştırma dönüşüm alanı	23,5	23,5
MERKEZ KENT YENİLEME SAĞLIKLAŞTIRMA ALANI			3265

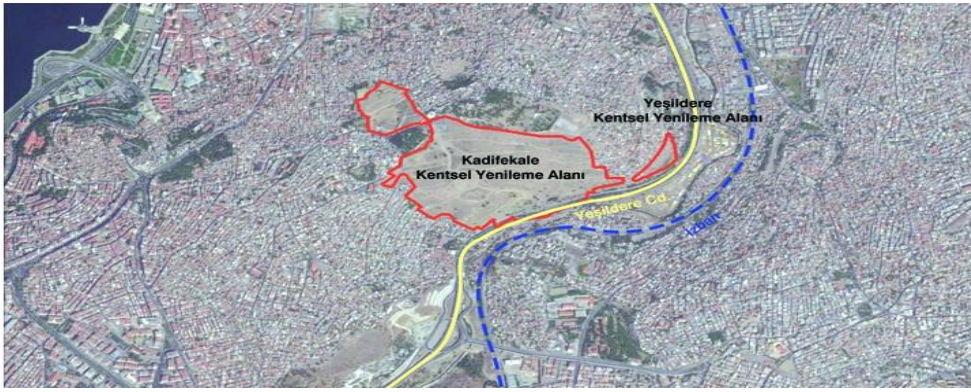
4.5.1. Konak İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Konak ilçesi hem nazım imar planlarında hem de planlanan ve hayata geçirilen kentsel dönüşüm projeleri bakımından yoğun bir il olarak karşımıza çıkmaktadır. 2006 yılında İzmir'in en önemli tarihi alanlarından biri olan Kadifekale ve devam eden süreçte Kadifekale'nin yakınında yer alan Yeşildere bölgelerinde kentsel dönüşüm projeleri oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştur (Şekil 4.2).

Tarihsel süreçte Milattan Önce (M.Ö) 300'lü yıllarda İskender tarafından İzmir'in kurulduğu bölge olarak bilinen Kadifekale bölgesi, dönem dönem heyelan gibi afetlere maruz kalmış bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu bölgeye dair 1962-2005 yılları arasında belirli aralıklar ile 8 adet jeolojik etüt raporu hazırlanmıştır. Hazırlanan raporlara göre bölgenin sınırlarında, 1978 yılından beri heyelan aktivitesi devam etmektedir. 1978, 1981, 1998 ve 2003 yıllarında ise bahsedilen alan Bakanlar Kurulu kararları ile 'Afete Maruz Bölge' olarak ilan edilmiştir. 2006 yılında ise Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırma kararı alınmış ve belirtilen sorunlar çözülmeye çalışılmıştır (Savcı, 2009: 250).

Bölgede, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 44 hektarlık alanda afete yönelik olarak kentsel dönüşüm projesi uygulanmış ve yıkılan alanlar ağaçlandırılarak kent ormanı oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, 2 bin civarı yapıda incelemelerde bulunulmuş ve durum tespiti yapılmıştır. Kentsel dönüşümden birinci derecede etkilenecek halkın bilgilendirilmesi amacı ile bölgede iletişim merkezleri açılmış, toplantılar düzenlenmiştir. Hak sahipleri ile birebir yapılan görüşmeler sonucu konut talep eden vatandaşlara TOKİ tarafından yaptırılan Uzundere toplu konut alanından belediye tarafından alınan daireler maliyet fiyatları üzerinden 15 yıl geri ödemeli olarak dağıtılmıştır. Daire talep etmeyenlere ise alanların değerine peşin olarak ücretleri ödenmiş, anlaşılamayan durumlarda ise mahkeme süreci işletilmiştir. Toplamda 1968 adet yapı yıkılan alanda yeni yapılaşma yapılmayıp 'Kent Ormanı' olarak planlanması, dönüşümün ranta yönelik olarak yapılandırılmadığı algısını oluşturmaktadır. Bölge ayrıca İzmir Adnan Menderes Havalimanı güzergahına doğru devam eden metro (İz-ban) hattına da yakın bir konumdadır. Kentsel dönüşüm ile bu hattan geçen trenlerden bakıldığında tarihi kalenin daha net görülmesi için bir imkân sağlamıştır.

Bölgede yaşanan kentsel dönüşümün sosyal boyutuna bakıldığında ise belediye tarafından, dönüşümden etkilenen ve büyük kısmı doğu ve güneydoğu bölgelerinden gelen halkın ekonomik etkinliklerine uygun olarak Uzundere toplu konut alanı yakınında steril midye tesisi ve satış stantları kurulması planlamış; bu sayede yapılan dönüşümün sosyal ayağının da güçlü olmasına çalışılmıştır. Fakat bu tesisin hayat geçirilememesi ve yaşam kültürünün Uzundere'deki yaşam alanıyla örtüşmemesi, mahalle komşuluk ilişkilerinin yitirileceği kaygısı, dahil oldukları ekonomik grubun yerleşecekleri konutların bedellerini karşılamada yaşayacağı zorluk, kent merkezine yakın olma talebi, yüksek kiracılık gibi sebepler ile projeye karşı olumsuz tutumların da var olduğu bilinmektedir (Dengiz, 2010: 145).

Şekil 4.2: Kadifekale ve Yeşildere Kentsel Dönüşüm Alanları (İzmir BŞB, 2015)

Kadifekale bölgesi ve Meles Çayı'nın yakınında bulunan Yeşildere bölgesi İzmir'in ilk gecekondulaşan alanlarından biri olarak önem arz etmektedir. Belirtilen alanda 2 hektarlık arazi ve Gürçeşmede 2 hektarlık arazi olmak üzere toplam 4 hektarlık arazide Kadifekale'dekine benzer şekilde heyelan tehlikesi bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gecekondolu tipinde sağlıklı yapılaşmanın bir deprem esnasında yıkılabileceği de bir gerçektir. Bu nedenle bölgede yer alan toplamda 273 yapının büyük kısmı anlaşma yoluna gidilerek yıkılmış; anlaşılamayan durumlarda ise belediye kamu yetkilerini kullanmış veya mahkeme süreci sonunda belirlenen bedeller ödenerek tahliye edilmiştir. Bu iki bölgede daha önce yaşayan kesimlerden konut talep edenlerin Uzundere Toplu Konutları'ndan, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından satın alınan konutlara yerleştirildiği bilinmektedir.

Projelerin tamamlanması ile:

- Afet gerçekleşmeden önlemlerin alınması sağlanmış,
- Tarihi Kadifekale'nin silüeti ortaya çıkarılmış
- Şehre bir kent ormanı kazandırılmıştır (İzmir BŞB, 2015).

Bölgede, 2012 yılında meydana gelen heyelan sonucunda can ve mal kaybı meydana gelmemesi proje açısından önemli bir başarı sayılabilmektedir.

Konak'ta, Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen bir diğer kentsel dönüşüm projesi Kadifekale ve Yeşildere bölgelerinin hemen yakınında bulunan ve Ballıkuyu Mahallesi'ni merkeze alan 480 bin metrekarelik alanda 4354 yapıyı kapsayan projedir. Yerinde dönüşümün hedeflendiği proje kapsamında henüz önemli bir aşamanın kaydedilmediği görülebilsede, alanda durum tespiti çalışmaları yapılmakta ve mimari tasarım çalışmaları devam ettirilmektedir. Ayrıca proje kapsamında Büyükşehir Belediyesi'nce diğer kentsel dönüşüm alanlarında da uygulandığı üzere, mahallede açılan iletişim ve tanıtım merkezi vasıtasıyla projeden etkilenecek hak sahiplerine doğrudan bilgilendirmeler yapılmaktadır.

Şekil 4.3: Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı (İzmir BŞB, 2015)

Konak ilçesinde gerçekleştirilmesi için adımlar atılan bir diğer proje 'Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi' dir. Projeye konu olan mahalle 70 ha lık bir alanı kapsamaktadır. Durum tespiti hak sahiplerinin belirlenmesi ve alanın ihtiyaçlar da göz önünde bulundurularak projelendirilmesini takiben görüşmelere başlanmıştır. Mahallede kurulan iletişim merkezinde görüşmeler devam ettirilmektedir.

Ege mahallesi, Roman vatandaşların yoğun yaşadığı bir bölge olması sebebiyle, yerinde dönüşüm mantığı çerçevesinde hak sahiplerinin yaşam tarzına uygun avlulu konutlar üretildiği, kültür merkezi planladığı, sosyal birlikteliğin korunmasına öncelik verildiği, altyapının yenilendiği, geniş ortak kullanım alanları ve yeşil alanlar oluşturulacağı ve mahallenin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden geliştirileceği Büyükşehir Belediyesi'nce belirtilmektedir.

Ege Mahallesi Konak'ın çok merkezi ve değeri yüksek bir yerinde bulunmaktadır. İzmir fuar alanına, İzmir limanına ve Alsancak mahallesine olan yakınlığı bu durumun göstergesi niteliğindedir. Belirtilen alanın yapısı, Türkiye'de daha önce yapılan dönüşüm projelerinde bir çok kez gözlemlenen, rant olgusu ve neo-liberal politikaların getirdiği, zamanla kentin merkezinde kalan alanlarda yaşayan düşük gelir grubuna mensup kesimin, merkezin dışına çıkmak zorunda bırakılması ve yıkılan alanın yeniden yapılanarak orta- üst gelir seviyesine mensup gruplara bırakılması gibi uygulamaların bu bölgede de yapılabileceği sorularını akıllara getirmektedir. Proje tamamlandıktan sonra bu bölgede yaşayan roman vatandaşların burada ikamet etmeye devam edip edemeyeceği soru işaretlerine yol açmaktadır. Buna karşın Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu'nun Proje tanıtımındaki konuşmasında yer alan sözler ve 'rant halka' söylemi dönüşümün sosyal boyutu açısından umut vericidir.

'...biz yerinde dönüşüm yaparak, vatandaşların hepsine burada başlarını sokacak bir yuva bulacağız(...) Orada oturanları toprağından, hatıralarından, komşularından, akrabalarından koparmadan dönüştüreceğiz. Kiracılar da mahalleden gitmeyecek ' (Hürriyet- 27.06.2014)

Şekil 4.4. Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı (İzmir BŞB, 2015)

Planlanan ve uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin yanı sıra İKBNİP (2009)'na göre de, 10 no.lu yenileme ve sağlıklaştırma plan alanı ilçede yer almaktadır. Bu plan ilçeye bağlı Gültepe, Saygı, 26 Ağustos, Mehmet Akif ve Ulubatlı Mahallelerini içerisine almaktadır ve belirtilen mahallelerde toplam 81.1 hektarlık bir alanı içermektedir. Planda belirlenen alan, çeşitli yüksekliklerde 5157 binayı barındırmakta ve 2000 yılı nüfus sayımına göre 20365 kişilik nüfusu kapsamaktadır. Plana göre konutların kullanımının devam ettirilmesi öngörülen alanın, yapılaşma ve yoğunluk gibi detay kararlarının alt ölçekli planlarda tanımlanması kararı alınmıştır.

4.5.2. Karabağlar ve Gaziemir İlçelerinde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Karabağlar ve Gaziemir ilçelerinde, 70'li ve 80'li yıllar arasında gecekondulaşmayla oluşmuş ve 1124,8 ha alanı kapsayan, Cennetçeşme, Bahriye Üçok, Salih Omurtak, Ali Fuat Erdem, Limontepe, Gazi, Umut, Yüzbaşı Şerafettin, Özgür, Uzundere, Yurtoğlu, Abdi İpekçi, Devrim, İhsan Alyanak, Emrez, Peker, Aktepe, Kibar, Barış, Günaltay, Selvili, Aydın ve Yunus Emre, mahallelerini içerisine alan bölge 1 no.lu yenileme-sağlıklaştırma program alanı olarak belirlenmiştir. 1 no.lu program alanınının, özellikle güney ve doğu kısmında bölgeye göç ile gelmiş ve gecekondulu tipi konutlarda yaşayan düşük gelirli nüfus grubu bulunmaktadır (Bal, 2008: 57).

Bölgenin bütünü sosyal ve teknik altyapı ihtiyaçları bakımından yetersiz durumdadır. Belirtilen alanın ihtiyaçları dâhilinde, bölge sakinlerinin yerinde daha güvenli ve düzenli yapılarda, standartları yükseltilmiş bir yaşama alanına kavuşturmak amacıyla mülkiyet dokusu, parsel yapısı, konut sayısı, teknik-sosyal altyapı alanlara kavuşturulması hedeflenmiş ve bu kapsamda 7 etap belirlenmiştir (Dengiz, 2010: 152) Ayrıca ilçede 540 ha. lık bir alan 2012/4048 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 31.12.2012 tarih ve 28514 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak 'Riskli Bölge' ilan edilmiştir (ÇSB, 2015).

Plan gereği, arazi kullanımı ve yapılaşma koşullarının, jeolojik raporlar ve diğer değişkenler doğrultusunda alt ölçekli planlarda belirlenmesi planda yer almıştır. Uygulamada ise kamu, yerel yönetimler, özel sektör ve maliklerin örgütlenmesi ile bölgenin gelişmesinin sürdürülebilirliğinin artacağı kabul edilmiştir.

1.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: Cennetçeşme Mahallesi 36.4 ha lık alanı kaplamakta, çeşitli kat yüksekliğinde 1286 adet yapıyı ve 3354 kişilik nüfusu (2000'e göre) içerisine dâhil etmektedir. Gecekondu tipi konut gelişiminin yoğun olduğu bölgede 1987 yılında ıslah imar planı yapılmıştır. Planda, dönüşüm uygulamasının kolaylıkla yapılabileceği belirtilen alanda, konut arazi kullanış kararının devam ettirilerek yeşil alan, eğitim, sağlık gibi donatı alanlarını kendi içinde sağlaması öngörülmüştür.

2.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: 126.5 ha bir alanda, Salih Omurtak, Limontepe, Ali Fuat Erden, Bahriye Üçok Mahallelerini içerisine almaktadır. Çeşitli kat yüksekliklerinde 3664 binayı ve 14801 kişilik nüfusu (2000 e göre) kapsayan alanda, konut kullanımının devam ettirilerek, eğitim, sağlık yeşil alan vb. alanları kendi içerisinde sağlaması planlanmıştır Gecekondu tipi konut gelişiminin yoğun olduğu bölgede 1987 yılında ıslah imar planı yapılmıştır (Bal, 2008: 58-59).

3.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: 167,5 ha bir alanda, Gazi, Umut, Özgür, Yurtoğlu, Yüzbaşı Şerafettin Mahallelerini içerisine almaktadır. Bölge çeşitli yüksekliklerde 5747 yapıyı ve 33144 kişilik nüfusu (2000 e göre) içerisinde bulundurmaktadır. Bölgede, konut kullanımının devamı sağlanarak yeşil alan, eğitim, sağlık gibi donatı alanlarını kendi içerisinde sağlaması öngörülmüştür.

4.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: 32.6 ha alanı kapsayan ve Uzundere Mahallesi içerisindedir, çeşitli yüksekliklerde 299 binayı ve 2932 kişilik (2000'e göre) nüfusu kapsamaktadır. Alanın konut arazi kullanış kararının devam ettirilerek yeşil alan, eğitim, sağlık gibi donatı alanlarını kendi içinde sağlaması öngörülmüştür.

5.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: Devrim, İhsan Alyanak, Abdi İpekçi, Peker, Uzundere Mahallelerini içine alan ve 147 ha jeolojik sakıncalı olmak üzere 314.8 ha'lık alanı kapsamaktadır. Çeşitli yüksekliklerde 4725 yapı ve 30353 kişilik (2000'e göre) nüfus bu bölgede yer almaktadır. Görülebileceği üzere alanın neredeyse yarısı zemin açısından sakıncalı alan olarak belirlenmiştir. Plan dâhilinde, jeolojik olarak sakıncalı alanın ağaçlandırılması ve güncellenecek jeolojik etüdlerin sonuçlarına göre belirlenecek konut alanlarında sağlıklaştırma ve yenileme yapılması öngörülmüştür.

6.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: Aktepe ve Emrez Mahallelerini içeren 154.5 ha büyüklüğündeki alan, çeşitli yüksekliklerde 2381 yapıyı ve 11267 kişilik nüfusu (2000'e göre) kapsamaktadır. Çevre yoluna yakınlığı nedeniyle, yeni fuar alanına erişiminin güçlü olması ve jeolojik sakıncalı alanın ağaçlandırılacak olmasının dönüşümü ve kentsel gelişimi olumlu etkileyeceği öngörülmüştür. Plan dâhilinde oluşturulacak konut alanında gelişecek nüfusun ihtiyacı olan eğitim, sağlık, kültür, yeşil alan vb. donatı gereksinimin alt ölçek planlarda yeterli standartlarda ayrılması öngörülmüştür. Emrez mahallesinde 1983 ve 1985 yıllarında, Aktepe mahallesinde 1994 yılında ıslah imar planı yapılmıştır (Bal, 2008: 59)

7.Etap Yenileme-Sağlıklaştırma Alanı: Kibar, Günaltay, Barış, Selvili, Yunusemre, Aydın Mahalleleri 292.5 hektar büyüklüğündeki alan, çeşitli yüksekliklerde 11118 binayı ve 53945 kişilik nüfusu (2000'e göre) kapsamaktadır. Alanın 6. Etap'ın devamı niteliğinde olması öngörülmüş ve bahsedilen alanın gelişiminin bu alanı da geliştireceği öngörülmüştür. Bölgenin Aydın ve Yunus Emre mahalleleri dışında tamamına yakın bir kısmında 1986, 1991 ve 1993 yıllarında ıslah imar planı yapılmıştır. Kibar, Günaltay, Barış, Selvili mahalleleri ise gecekondulaşma ile gelişen konut bölgeleridir.

İKBNİP (2009)'de öngörülen planlara paralel olarak, Gaziemir ilçesinde yer alan Aktepe ve Emrez Mahallelerinde, 'Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi' Planlanmıştır. Emrez mahallesinin bir kısmının arazi kullanışı konut dışı kentsel çalışma alanı, geri kalan kısmı da gecekodu tipi konutların bulunduğu alanlardır. Aktepe mahallesinin güney kısmında apartman tipi konut alanı olmakla beraber diğer alanların büyük bir bölümü boş arazi ve gecekodu alanıdır (Bal, 2008: 60).

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 122 ha alanlık bölgede öncelikle durum tespiti yapılmış, hak sahipleri ile yapılan toplantılarda ve mahallede oluşturulan iletişim merkezleri aracılığı ile beklentilerin tespit edildiği belirtilmiştir. Alanda mimari tasarım çalışmalarına devam edilmektedir. Bu kapsamda bir de mimari fikir projesi yarışması düzenlenmiştir. Yarışma sonucunda belirlenen 5 eşdeğer proje bölgede yer alan iletişim merkezinde halkın talep ve beklentilerini almak üzere sergilenmektedir. Bu süreçten sonra uygulanabilirlik kapsamında, mimari avan projelerinin hazırlanmasının ardından uzlaşma görüşmelerine başlanarak uygulama aşamasına geçilmesi öngörülmektedir. Projenin gerçekleşmesi ile altyapısı ve çevresi yenilenmiş

afetlere dayanıklı ve kentsel yaşam standartlarına uygun bir hale getirilmesi de söz konusu olabilecektir

Şekil 4.5. Aktepe-Emrez Kentsel Dönüşüm Alanları (İzmir BŞB, 2015).

Karabağlar İlçesinde yer alan, Yurtoğlu Mahallesi ve Uzundere Mahallelerinin önemli bir bölümünü içeren 32 ha. lık ve 497 yapıyı kapsayan bölgede 'Uzundere Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi' planlanmıştır. Büyükşehir Belediyesince başlatılan projede, alan ve sosyal yapı ile ilgili mevcut durum tespit edilmiş ve ardından bölgedeki hak sahipleri ile bilgilendirme toplantıları yapılmıştır. Hak sahiplerinin tespiti ve alanın projelendirilmesiyle de malikler ile görüşmelere başlanmıştır, konut ve işyeri sözleşmelerinin yapımına devam edilmektedir (İzmir BŞB, 2015). Proje kapsamında belediye, yerinde dönüşüm, sağlıklı, güvenli, ekonomik konut ve işyerleri konuları üzerine ilgi çekmekte ve alanın yaklaşık %21 inde rekreasyon, parklar ve oyun alanları yer alacağını belirtmektedir. Ayrıca İKBNİP (2009) a göre "Yapı yasağı olan bölge", "Ağaçlandırılacak Alan ve Jeolojik Sakıncalı Alan" olarak belirtilen alanlar için çalışmalar devam etmektedir.

Şekil 4.6. Uzundere Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı (İzmir BŞB, 2015)

Karabağlar ilçesinde ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da 540 hektar alanlık ‘Karabağlar Riskli Alanına’ ilişkin planlama ve konut tipolojilerine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Alanda bulunan 101.4 hektarlık kısma ait Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı Bakanlıkça onaylanmıştır ve itirazlar değerlendirilmektedir. Onaylanan plan doğrultusunda; 4000 Konut, Sosyal Donatı Alanlarının oluşturulması ve 350.000 metrekarelik alanın bölgede park olarak değerlendirilmesi planlanmaktadır. Sosyal alanlar kapsamında, eğitim, sağlık, spor alanları, otoparklar, yürüyüş yolları, çocuk oyun alanları, dini, kültürel tesisler ve yeşil alanlar yapılacaktır. Yapım işleri sürecinin İlbank A.Ş tarafından yürütüleceği ve projenin toplam yapım maliyeti yaklaşık 1 milyar lira olması beklenmektedir (ÇŞB, 2015).

4.5.3. Bayraklı İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Bayraklı İlçesi’nde, İKBNİP (2009)’e göre demiryolu ile çevre yolu arasında bulunan 315,8 ha. lık alan, 2 No.lu Sağlıklaştırma Program Alanı olarak belirlenmiştir. Bayraklı ilçesinde yer alan Çiçek, Alparslan, Fuat Edip Baksı, M.Erener, Cengizhan, R.Şevket, Çay ve İnce Mahallelerini içine almaktadır. Bayraklı bölgesinde, çeşitli kat yüksekliklerinde 16694 yapıyı ve 86491 kişilik nüfusu (2000’e göre) içine alan bölgede sağlıklaştırma yapılması ile sosyal ve teknik altyapı alanları geliştirip, bölgeyi daha yaşanabilir hale getirmek planlanmıştır. Konut kullanım kararının sürdürüldüğü program alanının, uygulama araçları, alt ölçek planlarda belirlenmesi öngörülmüştür.

Projede de belirtilen ve ilçede yer alan, Cengizhan, Alpaslan ve Fuat Edip Baksı Mahalleleri'nin büyük bir kısmını kapsayan 6 ha. lık bölgede Büyükşehir Belediyesi tarafından Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi başlatılmış, bu kapsamda çalışmalara mevcut durum tespitiyle başlanmıştır. Bahsedilen bölgede yer alan derneklerle bilgilendirme toplantıları yapılmış ve anket uygulamaları ile bölgede yaşayanların beklentileri tespit edilmiştir. Hak sahiplerinin belirlenmesi ve projelendirmenin ardından görüşme aşamasına geçilmiştir (İzmir BŞB, 2015).

Bayraklı Belediyesi'nin 2010 ve 2014 yıllarını kapsayan stratejik planında kentsel dönüşüme yönelik detaylı çalışmaların da yapıldığı görülebilmektedir. Stratejik planın hazırlanması sürecinde, Bayraklı'da 22 mahalleden 1004 kişiyle yüzyüze görüşülerek yapılan anket çalışması ile kent sakinlerinin planlanan kentsel projelere bakış açısı ve kentsel dönüşüme karşı düşünceleri ölçülmeye çalışılmıştır (BSP, 2010-2014). Buna göre, katılımcıların %38,2'si kentsel dönüşüme olumlu bakarken; %17,4 'ü kısmen desteklemiş, %17,4 'ü çekimser kalmıştır. Bu rakamlar, kentsel dönüşüme yönelik olumlu düşüncelerin çoğunlukta olduğunu göstermesinin yanı sıra, aksi görüşte olanlarında önemli sayılabilecek bir oranda olduğunu göstermiştir.

Şekil 4.7. Bayraklı Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı (İzmir BŞB, 2015)

Bayraklı’da planlanan diğer yenileme ve sağlıklılaştırma alanları, imar planına göre 3 ve 8 no.lu alanlardır. 3 no.lu alan, Onur Emek, Yamanlar, Gümüşpala, Orgeneral Nafiz Gürman, Mahallelerini içine alan 350.7 ha’lık bir bölümü içermektedir. Belirtilen alanda, çeşitli yüksekliklerde 6084 yapı ve 72213 kişilik (2010’a göre) bir nüfus barınmaktadır. 8 no.lu alan ise Adalet ve Mansuroğlu Mahallelerini içeren ve çeşitli yüksekliklerde 2450 yapıyı barındıran, nüfus olarak ise 33339 kişinin (2010’a göre) yer aldığı 106,4 ha bir alandır. İki projenin de jeolojik etüdler ve diğer değişkenler incelenerek, alt ölçekli planlarda yer verilmesi ve çok ortaklı olarak örgütlenmesi öngörülmüştür. Ayrıca 8 no.lu projenin tetikleyici etki yapacağı ve çevresini de geliştireceği belirtilmiştir.

4.5.4. Bornova İlçesi’nde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Bornova’da, Doğanlar ve Mevlana Mahallelerini içine alan 245.5 ha alanı kapsayan bölge İKBNİP (2009)’e göre 6 no.lu program alanı olarak belirlenmiştir. Bu alan, çeşitli yüksekliklerde 5111 yapıyı içerisine almakta ve 24559 kişilik nüfusu kapsamaktadır (2010’a göre). Konut kullanımı kararının sürdüğü bölgede, yaşayanların ihtiyaç duyduğu sosyal ve teknik altyapı alanlarının kendi içerisinde sağlanması öngörülmüştür. Jeolojik etüdler ve diğer değişkenler incelenerek alt ölçekli planlarda yer verilmesi planlanmaktadır ve uygulama aşamasında kamu, yerel yönetimler, özel sektör ve maliklerin örgütlenmesiyle gelişimin süreceği öngörülmüştür.

Altındağ-Çamdibi Bölgesi’nde, 1990’larda planlanan, fakat geliştirilemeyen 631.1 ha lık yenileme alanı, tamamı 2-3-4 katlı ve % 95 oranında bitişik nizam

yapılaşmış konutları içermektedir. Belirtilen alanda, sağlıklaştırma uygulamalarının geliştirilmesi kabul edilmiştir. Bu alanda yapılacak yenilemenin çevre alanları da tetikleme sinin beklendiği plan raporunda yer almıştır.

4.5.5. Çiğli İlçesi'nde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Çiğli'de, İKBNİP (2009) kapsamında, 255,6 ha alanda yer alan Köyiçi, Güzeltepe ve Şirintepe Mahallelerini içine alan ve çeşitli yüksekliklerde 4426 yapı ve 17031 kişiyi içerisinde barındıran bölge, 5. Sağlıklaştırma ve Yenileme Program Alanı'nı oluşturmaktadır. Belirtilen alanda, konutların kullanım kararının sürdürülmesi ve bölgede yaşayanların ihtiyaç duyduğu sosyal ve teknik altyapı alanlarının, alt ölçek planlarda, kendi içinde sağlayacak şekilde belirlenmesi öngörülmüştür.

4.5.6. Karşıyaka İlçesi'nde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Karşıyaka Yeni Girne Batısı - Anadolu Caddesi, çevre yolu arasında kalan alana yönelik dönüşüm çalışmaları İKBNİP (2009)'e göre 1990'lı yıllarda belirlenmiş fakat tamamlanamamış bir projedir. Anadolu Caddesi merkezli gelişecek 2. derece merkez fonksiyonu olan alanları ve daha iç kısımları etkilemesi beklenen plan dâhilinde bahsedilen 105,3 ha. büyüklüğündeki alanda uygulanabilirlik oranının artacağı ve alanda kamunun, yerel yönetimlerin ve özel sektörün birlikte örgütleneceği; yani yönetim anlayışına uygun modellerle hızlanması hedeflenmiştir.

Belirtilen bölgede, Örnekköy Mahallesi merkez olmak üzere 18 ha büyüklüğünde proje alanı oluşturulmuş; Bakanlar Kurulu'nun 10.09.2012 tarih ve 2012/3705 sayılı kararının, 10.10.2012 tarih ve 28437 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanması ile "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" olarak ilan edilmiştir. Durum tespiti ve hak sahiplerinin belirlenmesi, mimari tasarımı tamamlanan alan hakkında İzmir Büyükşehir Belediyesince tanıtım toplantısı gerçekleştirilmiş ve hak sahipleri ile görüşmelere başlanmıştır (İzmir BŞB, 2015). Proje ile ihtiyaç ve taleplere göre, 4 farklı blok tipinde, büyüklükleri 60 ile 123 metrekare aralığında 7 farklı konut tipi tasarlanmış ve alana yaklaşık 20 bin metrekare sosyal donatı alanı kazandırılması planlanmıştır.

Şekil 4.8. Örnekköy Kentsel Dönüşüm Projesi Alanı (İzmir BŞB, 2015)

4.5.7. Narlıdere İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Narlıdere İlçesi'nde, 23,5 ha bir alanda, 2. İnönü ve Atatürk Mahalleleri, Narkent Narbel toplu konut alanları ile Mithatpaşa Caddesi arasında yer alan 9 No.lu Sağlıklaştırma- Dönüşüm Program Alanı; çeşitli yüksekliklerde 1301 binayı ve 2000 yılı sayımına göre 9862 kişilik nüfusu içinde barındırmaktadır. Bölgedeki yapı stoğunun tamamının gecekondur tarzında ve müdahale edilebilir durumda olduğu bilinmektedir. Jeolojik etüdlere doğrultusunda bölgenin yenileneceği düşünülmektedir. Konumu, büyüklüğü ve yapılaşma düzeyi, alanın yenileme potansiyelinin yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Uygulamada, kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve maliklerin örgütlendiği çok ortaklı model ile uygulama araçları belirlenebilecektir (İKBNİP;2009). Narlıdere'de 6306 sayılı kanuna göre 43 ha lık bir alan 25.06.2013 tarih ve 28688 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 4831 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Riskli Alan" ilan edilmiştir (ÇSB, 2015).

4.5.8. Buca İlçesi'nde Yer Alan Dönüşüm Alanları

Buca'da yer alan ve 495,7 ha. alana tekabül eden 7. program alanı, İnönü, İnkilap, Osman Aksuner, Seyhan, Aşık Veysel, Binbaşı Reşatbey Hürriyet, Akıncılar, Göksu mahallelerini içerisine dahil etmektedir. Çeşitli yüksekliklerde 15391 yapı ve 58471 kişilik nüfusu barındıran bölümde, Devlet Demir Yolları ve Yeşillik Caddesi arası kentsel çalışma fonksiyonuna yönelik yapısal sağlıklaştırma ve sosyal donatı alanlarında geliştirmeler yapılması öngörülmüştür. Jeolojik raporların da dâhil olduğu çeşitli değişkenleri içeren detaylı planların alt ölçekli planlarda belirleneceği öngörülmüştür. Uygulama aşamasında ise kamu, özel

sektör, yerel yönetimler ve maliklerin örgütlendiği çok ortaklı model ile uygulama araçları belirlenebilecektir (İKBNİP, 2009). 7. Program alanını da içeren Karabağlar ve Buca ilçelerinde, Osman Aksüner, Aşık Veysel, Seyhan ve Aydın mahallelerinin bir bölümü içerisinde 191 ha. lık bir alan 25.07.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak “Riskli Alan” ilan edilmiştir (ÇSB, 2015).

Konak ve Buca İlçelerinde yer alan ve yapılaşması büyük oranda tamamlanmış; Hasan Özdemir, Aziziye, 1. Kadriye, Duatepe, 2. Kadriye, Çimentepe, 19 Mayıs, Zafertep ve Kocatepe mahallelerini içerisine alanda ise 163,3 ha. alanlık bölge, İKBNİP (2009)’e göre 4 no.lu program alanını oluşturmaktadır. Belirtilen alan çeşitli yükseklikte 11503 yapıyı ve 40064 kişiyi kapsamaktadır. Bu alanda hizmet vermek üzere rekreasyon alanının yapılması planlanmıştır.

4.5.9. Kemalpaşa İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları

İzmir kent merkezinin doğusunda yer alan Kemalpaşa ilçesinde 6306 sayılı kanun çerçevesinde Atatürk ve Soğukpınar mahallelerini kapsayan yaklaşık 80 ha. lık alan İKBNİP’te yer almamasına rağmen 2015/7341 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 08.03.2015 tarih ve 29289 sayılı Resmi Gazete’ de “Riskli Alan” olarak ilan edilmiştir. 16000 kişilik bir nüfusu barındıran alanda ayrıca 5000 civarı bina bulunmaktadır (ÇSB, 2015). Bakanlık ve belediye arasında yapılan protokol gereği yetkiler belediyeye aktarılsa da, alanda herhangi bir çalışma yapıldığına dair henüz bir veri bulunmamaktadır.

4.5.10. Menemen İlçesinde Yer Alan Dönüşüm Alanları

İzmir’in kuzeyinde ve merkeze kısmen uzak bir alanda kalan Menemen ilçesi İKBNİP (2009)’de en çok program alanının tanımlandığı bölüm olarak dikkati çekmektedir. Plana göre, 11, 12, 13, 14 ve 15 no.lu program alanları bu ilçede belirlenmiştir. Ayrıca 6306 sayılı kanuna göre Menemende toplamda 62 ha. lık bir alan da 05.05.2013 tarih /28638 sayı ve 4615 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 44 ha alan, 12.10.2013 tarih/28793 sayı ve 5432 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 18 ha alan Resmi Gazetelerde yayımlanarak “Riskli Alan” olarak ilan edilmiştir.

11 No.lu Yenileme-Sağlıklaştırma Program Alanı: Menemen'e bağlı bir mahalle olan Asarlık'ta 95,3 ha alanı kaplamaktadır. İKBNİP (2009)'e göre, sosyal donatı ve teknik alt yapı açısından eksikliklerin fazla olduğu bölgede, yakınlarında yer alan toplu konutların pozitif etkisi çerçevesinde sağlıklaştırma uygulamalarının yapılması öngörülmüştür. Uygulamanın yönetim anlayışına uygun olarak kamunun, yerel yönetimlerin, özel sektör temsilcilerinin ve mülk sahiplerinin işbirliği içerisinde bulunduğu daha ayrıntılı modeller ile geliştirilmesi öngörülmüştür.

12 No.lu Yenileme-Sağlıklaştırma Program Alanı: Yine Asarlık Mahallesi içinde bulunan ve 11 no.lu alanın yakınında yer alan 52 ha alanı kapsamaktadır. Program alanının sınırlarının belirlenmesinde sosyal ve yapısal özelliği etkili olmuştur. Alana ait uygulama programları alt ölçekli planlarda belirlenecek ve tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi, kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve maliklerin örgütlendiği çok ortaklı bir yapıyı içerecektir. Ayrıca yoğunluk, yapılaşma koşullarına ilişkin detaylı kararlar arazi jeolojik raporlarına ve diğer önemli bazı değişkenlerin raporlarına göre alt ölçekli planda tanımlanacağı belirtilmiştir.

13 No.lu Yenileme-Sağlıklaştırma Program Alanı: 12 no.lu program alanının kuzeyinde ve Yahşelli'nin güneyinde yer alan 27 ha. lık kısmı kapsamaktadır. Kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve maliklerin örgütlendiği çok ortaklı model ile jeolojik veriler ve diğer değişkenler kapsamında alt ölçekli planlar belirleneceği kabul edilmiştir.

14 No.lu Yenileme-Sağlıklaştırma Program Alanı: Menemende yer alan ve 22,5 ha alanı kapsayan bölümdür. Çevresindeki yer alan toplu konutların pozitif etkisi ve konumun avantajları, yerelde yenilenme sürecini olumlu etkileyecek dinamiklerdir. Orta gelir grubuna göre planlanan alanda, sağlıklaştırma yenileme alanlarında ivedilikle müdahale edilmesi öne çıkmaktadır. Kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve maliklerin örgütlendiği çok ortaklı yapı ile planın, yerel koşullara göre geliştirilmesiyle, jeolojik veriler ve diğer değişkenler kapsamında alt ölçekli planlar belirleneceği öngörülmüştür.

15 No.lu Yenileme-Sağlıklaştırma Program Alanı: Menemen'in merkezinde yer alan 61 hektarlık alan İKBNİP(2009)'e göre düşük nitelikli konutlardan oluşmaktadır. Konut arazi kullanım kararının sürdürüldüğü alanda,

nüfusun gereksinim duyduğu teknik ve sosyal altyapı alanlarının kendi içinde sağlanması öngörülmüştür. Jeolojik veriler ve diğer değişkenler kapsamında alt ölçekli planlar belirleneceği belirtilen projede, kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve maliklerin örgütlendiği çok ortaklı yapının geliştirilmesi öngörülmüştür.

5. AFET RİSKLERİ NEDENİYLE KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİ: İZMİR ÖRNEĞİ

Bu bölüm altında, İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm proje alanlarına yönelik olarak, politika yapıcı ve uygulayıcılar ile politikalarından etkilenenler ile gerçekleştirilen, Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nin yol gösterici ilkeri kapsamında uygulanan yarı yapılandırılmış görüşmelerin içeriği ve bulguları incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

5.1. Alan Araştırmasının İçeriği ve Bulguları

Bütünleşik afet yönetimi anlayışına paralel olarak afetler meydana gelmeden önce yapılması gereken hazırlık ve risk azaltma çalışmaları kapsamında uygulanan yöntemlerden birinin kentsel dönüşüm projeleri olduğu çalışmanın içerisinde farklı yerlerde belirtilmiştir. İzmir özelinde ise Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi gibi etkinlikler ile alınan, afet risklerini anlamak, afet risklerini yönetebilmek için ‘afet risk yönetişimi’ ni güçlendirmek, dirençlilik için afet risk yönetimine yatırım yapmak, eski haline getirme, yeniden inşa ve iyileştirme uygulamaları ile ‘yerine daha iyisini inşa etmek’ ve etkili yanıt verebilmek için afet hazırlıklarının artırılması gibi ilke kararlar ışığında kentsel dönüşümün incelenmesi gerekmektedir.

İzmir, tarihsel süreçte birçok kez afetlerden etkilenmiş olması, yakın geçmişte ve günümüzde de afet risklerini barındırması gibi sebeplerle, önce de belirtildiği üzere ‘Doğal Afetleri Azaltma Onyılı Bilim ve Teknik Komitesi’ tarafından yapılan RADIUS (1996) projesinde yer almış ve devam eden süreçte ‘İzmir Deprem Senaryosu ve Master Planı’ oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan nazım planlarında da İzmir’in %39’unun afetlere karşı risk altında olduğu tespit edilmiş; belirlenen 15 adet yenileme ve sağlıklaştırma program alanı oluşturulmuştur. Kentsel dönüşüm projeleri de genel olarak bu alanlar üzerinde oluşturulmuştur. Tüm bu bilgiler kapsamında, çalışmanın ana hipotezi:

- İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, afet risklerinin azaltılması amacına hizmet etmektedir.

Çalışmanın alt hipotezleri ise,

- İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları Sendai Risk Azaltımı Rehber İlkeleri ile büyük oranda örtüşmektedir.
- sorumlu yerel politika yapıcılar, kentsel dönüşüm uygulamalarında, afet risklerini azaltma ekseninde/yönünde kararlar vermişlerdir.
- İzmir’de afet nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamalarının hayata geçirildiği bölgelerde yaşayan halk, karar alma sürecine etkin olarak katılmamıştır.
- İzmir’de kentsel dönüşüm projesi uygulama alanlarında yaşayan halkın “afet riski gündemi” bulunmamaktadır.
- İzmir’de, afet risklerini azaltma amacıyla yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları başarıya ulaşmıştır.

Alan araştırması, İzmir İli bütününde 6306 sayılı Kanun kapsamında 918,2 hektar, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. maddesi kapsamında 305,47 hektar olmak üzere toplam 1223,67 hektarlık “Riskli Alan / Kentsel Dönüşüm Ve Gelişim Proje Alanı” ilan kapsamında gerçekleştirilen, Bayraklı, Kadifekale, Yeşildere, Aktepe-Emrez, Uzundere, Örnekköy, Ballıkuyu, Ege Mahallesi kentsel dönüşüm alanlarını kapsamaktadır.

Tez kapsamında yapılan alan araştırmasında, nitel araştırma tekniğine bağlı kalınmış¹⁵, seçilen çalışma alanlarında verilerin toplanması için görüşme yöntemi kullanılmıştır¹⁶. Bu çerçevede, 2015 yılı Aralık ayı içerisinde İzmir’de kentsel

¹⁵ Nitel araştırma yöntemi, insanların kendileri ve diğerleriyle olan ilişkilerinin incelenmesini sağlayan, etnografi, biyoloji, fenomenoloji, olay incelemesi ve yerleşik teori gibi karşılıklı iletişim stratejilerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemidir. Nitel araştırma yöntemlerinin başlıcaları: görüşme, gözlem, odak grubu görüşmesi ve içerik incelemedir (Böke, 2009: 16)

¹⁶ Görüşme yöntemi, nitel araştırma yöntemleri içerisinde en sık kullanılanlardan biridir. Görüşme, önceden hazırlanmış soruların sistematik bir biçimde görüşülene sorulması ve cevap alınmasını öngören sosyal bir etkileşim olarak nitelendirilebilir. Yüz yüze, internet, telefon vd. aracılığı ile yapılabilir. Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç çeşit görüşme türü vardır (Demir, 2009: 279).

dönüşüm politikalarının yapılması ve uygulamasında etkin görev alan İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ve başkanlığa bağlı olarak kentsel dönüşüm ilan edilen bölgelerde faaliyet gösteren iletişim ve tanıtım ofislerinden 10 yetkili ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Seçilen kurumlar, İzmir’de kentsel dönüşümü planlayan ve uygulayan kurumlar olması bakımından önem arz etmektedirler. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü görev alırken, 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi ile de İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, kentsel dönüşüm projelerini yönlendirmektedirler. İletişim ve tanıtım ofisleri ise, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan kentsel dönüşüm projelerinde tanıtım, tespit ve uzlaşma görevlerini üstlenmektedir. Bahsedilen görevleri icra ediyor olmaları, İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının tezin soruları ve hipotezleri kapsamında araştırılması sırasında görüşülmesinin temel nedenidir.

Tez kapsamında ayrıca 2015 Aralık ayı içerisinde, politikardan birinci derecede etkilenen kentsel dönüşüm alanlarında yer alan, Kadifekale, Yeşildere, Ballıkuyu, Ege, Örnekköy, Cengizhan, Fuat Edip Baksı, Alpaslan, Uzundere, Aktepe ve Emrez Mahallelerinin Muhtarları ve Mimarlar Odası, Örnekköy Roman Derneği, Emrez Mahallesi Kentsel Dönüşüm Derneği ve Yarımısır Kooperatiflerinden 14 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Kentsel Dönüşümün yapıldığı alanların mahallelerin muhtarlarıyla hem mahalle sakini olmaları ve dolayısı ile belirlenen projelerden kendilerinin de etkilenecek olması hem de uygulayıcı kurumlar olan İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ile temas halinde olmaları sebebi ile görüşülmüştür. Dolayısı ile mahalle muhtarlarının kentsel dönüşümde önemli bir aktör olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Dönüşümün sivil toplum ayağı olarak nitelendirilebilecek, oda, dernek ve kooperatifler ise tezin soru ve hipotezleri kapsamında kentsel dönüşüme örgütlü katılımın düzeyinin ölçülebilmesi amacıyla görüşülmüştür.

Hem politika yapıcılar hem de politikalarından etkilenenler ile görüşme yapılması ile bu iki grup arasındaki afet riskleri ve kentsel dönüşümle ilgili farkındalıkları ve kentsel dönüşüm sürecine ilişkin motivasyonları ile katılımcılığın seviyesi ölçülebilecektir. Bu sayede politika yapıcılar tarafından uygulanan bir politikanın etkilenenler tarafından nasıl algılandığı ölçülebilir, ayrıca kentsel dönüşüm sürecinin yönetim perspektifinden değerlendirilebilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nin yol gösterici ilkeleri kapsamında, politika yapıcı ve uygulayıcı kurum ve kuruluşlar ile yapılan görüşmelerde, katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme tekniği¹⁷ ile 10 adet soru sorulmuş (Ek.2.); politikalarından etkilenen kurum ve kuruluşların temsilcilerine ise aynı teknik ile 5 adet soru sorulmuş ve düşünceleri alınmıştır (Ek.3.). Sorulardan elde edilen cevaplar not edilmiş, betimsel ve sistematik analiz ile değerlendirilmiştir¹⁸.

Tezin soru ve hipotezlerini test edebilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmelerde kullanılan ve afet yönetiminde 2015-2030 yılları arasında bir yol haritası çizen Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinin yol gösterici ilkeleri, aşağıda sıralanmıştır:

- Devletlerin başlıca sorumluluğu işbirliği yolunu da içererek afet risklerini önlemek ve azaltmak.
- Merkezi hükümet ve ulusal yetkililer, sektörler, paydaşlar arasında ulusal koşullara uygun olarak sorumluluğu paylaşmak.
- Gelişme hakkını da kapsayan bütün insan haklarını korurken ve geliştirirken insanları ve onların varlıklarını korumak.
- Toplumun tümünden katılım sağlamak.

¹⁷ Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli bir sistematik ve yapı çerçevesinde, görüşme klavuzu takip edilerek açık uçlu sorular ile yapılan görüşmeleri ifade eder (Demir, 2009: 279).

¹⁸ Betimsel analiz ile farklı kişilerin aynı soru hakkındaki düşüncelerinin görüşlerden elde edildiği tarzda aktarılması esastır. Betimsel analiz: çerçeve oluşturma, çerçeveye göre verilerin işlenmesi, Bulguların tanımlanması ve yorumlanması süreçlerini içerir (Altunışık vd. 2010: 322)

- Ulusal ve yerel düzeylerdeki yürütme ve yasama niteliğindeki bütün devlet kurumlarının tam katılımını sağlamak.
- Kaynaklar, teşvikler ve karar verme sorumlulukları yoluyla uygun görüldüğü şekilde yerel otoriteleri ve toplulukları yetkilendirmek.
- Çoklu-tehlike yaklaşımını kullanırken karar verme sürecini kapsayıcı ve risk-bilindir[veya risk bilgisini dikkate alır] kılmak.
- Afet risk azaltımı ve sürdürülebilir kalkınma, planları, uygulamaları ve mekanizmalarının farklı sektörler boyunca uyumu.
- Riskleri azaltmak için önlemler belirlenirken afet risklerinin yerel ve spesifik karakteristiklerini dikkate almak.
- Öncelikli olarak afet sonrası müdahale ve kurtarmaya dayanmak yerine altta yatan risk faktörlerinin maliyet-etkin biçimde yapılacak yatırımlar yoluyla üzerine gitmek.
- Afet riski oluşumunu engellemek ve mevcut riski azaltmak için “Yerine daha iyisini inşa et” .
- Küresel ortaklığın ve uluslararası işbirliğinin kalitesi etkili, anlamlı ve güçlü olmak için önemlidir.
- Gelişmiş ülkelerin ve ortaklarının gelişmekte olan ülkelere olan desteğini onlar tarafından tanımlanan ihtiyaçlar ve önceliklere göre tasarlamak.

Görüşmelerde, sorulan sorular sonucunda alınan cevaplar, İzmir’de kentsel dönüşüm sürecine ilişkin elde edilen dökümanlar ve uluslararası belgelerce belirlenen ilkeler etrafında riskli alanlarda ve kentsel dönüşüm alanı ilan edilen bölgelerde afet risklerinin azaltımı, mülkiyet ve kişilik haklarının korunması, sürece katılım, kurumlar ve politikalar arası eşgüdüm, kaynak ayrımı, sivil toplumun desteklenmesi gibi faktörler çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca çalışma öncesinde, Artvin’in Hopa İlçesi’nde 24 Ağustos 2015’te meydana gelen sel ve heyelan felaketi sonrasında iyileştirme ve risk azaltma çalışmalarına yönelik olarak benzer sorular etrafında afete maruz kalan köy ve mahallelerin muhtarları

ile Aralık ayında bir pilot çalışma yapılmış, alınan geribildirimler doğrultusunda tez kapsamında görüşme soruları revize edilmiştir.

5.1.1. Politika Yapıcı ve Uygulayıcılar ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularına Yönelik Bulgular

Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nin rehber ilkeleri doğrultusunda tezin ana sorusu ve hipotezlerini açıklayabilmek için, İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şubesi'nden Şube Müdürü de dahil olmak üzere 3, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ile iletişim ve tanıtım ofislerinden 7 ve toplamda 10 yetkili ile 2015 Aralık ayı içerisinde çeşitli tarihlerde aşağıdaki sorular etrafında görüşülmüştür.

Çizelge 5.1. Görüşülen Kişi ve Kurumlar (Politika yapıcı ve uygulayıcılar)

Görüşülen Kurum	Görüşülen Kişi Sayısı
İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şubesi	3
İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı	2
İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm iletişim ve tanıtım ofisleri	5
Toplam	10

Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile yüzyüze, iletişim ofisleri yetkilileri ile de telefonda görüşme gerçekleştirilmiştir. Sorular şunlardır:

- Genel olarak İzmir'de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları devletin ilgili birimlerinin koordinasyonu ve sorumluluğunda mı gerçekleşti? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanıldı?
- Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, merkezi yönetim (Bakanlık), yerel yönetimler (Belediyeler), özel sektör ile ilgili paydaşlar arasında sorumluluk paylaşımı yapılarak mı gerçekleşti? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanıldı?

- İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşümde karar ve uygulama sürecine toplumun tüm kesiminin katılımı sağlandı mı? Dışarıda kalan kesim var mı?
- İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm sürecinde, karar birimleri (yasama, hükümet) ile uygulayıcılar (bürokrasi) uyumlu bir şekilde çalıştı mı? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanıldı?
- Kentsel dönüşüm sürecinde yerel birimlerin ve sivil toplumun güçlendirilmesi için çalışmalar yapıldı mı? Bu konuda kaynak ayrıldı mı? Yerel otoritenin katılımı için teşvikler var mıydı? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanıldı?
- Kentsel dönüşüm sürecinde muhtemel risk faktörleri ile ilgili detaylı çalışmalar yapıp risk unsurları belirlendi mi? Bunlar nelerdir?
- Kentsel dönüşümde afet risklerini azaltmak için önlemler belirlenirken yerel özellikler (yerel riskler, halkın karakteristikleri, özel durumlar vb.) dikkate alındı mı?
- Kentsel dönüşümle daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapı oluştuğuna inanıyor musunuz?
- Kentsel dönüşüm sürecinde küresel aktörlerin katılımı söz konusu oldu mu? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler araçlar vb. kullanıldı?
- Kentsel dönüşümde gelişmiş ülkelerle benzer durumdaki uygulamaları ile ilgili işbirliği yapıldı mı? Yapıldıysa hangi ülkelerle?

Bahsedilen sorulara katılımcılarca verilen cevaplar ve sorulara dair açıklama ve değerlendirmeler aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

5.1.1.1. Devletin İlgili Birimlerinin Koordinasyonu ve Sorumluluğu

Katılımcılara ilk olarak ‘Genel olarak İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları devletin ilgili birimlerinin koordinasyonu ve sorumluluğunda mı gerçekleşmiştir?’ sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi kapsamında belirlenen yol gösterici ilkelere ‘Devletlerin başlıca

sorumluluğu işbirliği yolunu da içererek şekilde afet risklerini önlemek ve azaltmaktır' kapsamında merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında afetlerin azaltılması bakımından kentsel dönüşüm konusunda işbirliğinin boyutu ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu soruya, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı tarafından; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun, 5998 sayılı Kanun ile değişen 73. maddesine göre kentsel dönüşüm konusunda Bakanlar Kurulu'na onay yetkisi verilmesi ile dönüşüm alanları belirlendikten sonra onay almak için Bakanlar Kurulu'na başvurulduğu; dolayısı ile bakanlıklar ile böyle bir ilişkinin söz konusu olduğu cevabı verilmiştir. Belirtilen kapsamda Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen projelerin 5393 sayılı kanunun 73. maddesine göre yapıldığı da eklenmiştir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise kısaca, İzmir'de 6306 sayılı yasa gereği yapılan kentsel dönüşüm projelerinin, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın projeleri olarak hayata geçtiğini ve dolayısı ile müdürlüğün, bakanlığın kararları ve politikaları doğrultusunda hareket ettiğini bu yönüyle de koordinasyonun olduğunu belirtmiştir.

5.1.1.2. Paydaşlar Arasında Sorumluluk Paylaşımı

Politika yapıcı ve uygulayıcılara sorulan ikinci soru 'Kentsel dönüşüm uygulamaları merkezi yönetim (bakanlık), yerel yönetimler (belediyeler), özel sektör ile ilgili paydaşlar arasında sorumluluk paylaşımı yapılarak mı gerçekleşmiştir?' ile Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinde yer alan 'Merkezi hükümet ve ulusal yetkililer, sektörler, paydaşlar arasında ulusal koşullara uygun olarak sorumluluğu paylaşmak' ilkesi sınanmaya çalışılmıştır. Bu ilke ile afetlere yönelik olarak tasarlandığı düşünülen kentsel dönüşüm uygulamalarında sorumluluk paylaşımının ne ölçüde olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 5393 sayılı Belediye Kanun'un 73. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'nun yetkisi ile kentsel dönüşüm projelerinin onaylanması sürecinde temas edildiğini belirtmiştir. Bu durumda belirtilen kanuna göre yapılan ve önceki bölümde ayrıntılı incelenen kentsel dönüşüm projelerinde Bakanlar Kurulu'nun

onay mekanizması olarak işlev gördüğü belirtilmekte, uygulama süreçlerinde ise Büyükşehir Belediyesi'nin yetkili olduğu belirtilmiştir.

Bir diğer ayak olan özel sektör ile işbirliği kapsamında ise projelerin inşaa aşamasına kadar bir bağlantı kurulmadığı belirtilmiştir. Belirlenen projeler uygulanma aşamasına geldiği takdirde planları hazır ve yapım aşamasına gelmiş alanlarda bina yapımı ve peyzaj vd. işlerin ihale yoluyla özel sektöre yaptırılabilceği ve bu yol ile de özel sektörün katılımının sağlanabileceği beklenmektedir. Fakat bu aşamada böyle bir çalışmanın henüz belediyece yapılmadığı da eklenmiştir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise kentsel dönüşüm projelerinin üç kanaldan devam ettirildiğini, bu kanallar vasıtasıyla sorumluluk paylaşımının gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bunlar:

- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun çerçevesinde Bakanlık tarafından 2012 yılından beri gerçekleştirilmektedir (Çizelge 5.2).
- Yine 6306 sayılı Kanun gereğince ilan edilen bölgelerde yetki ilgili belediyelere devredilmektedir.
- 5393 sayılı kanunun 73. maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde yerel yönetimler kentsel dönüşümü uygulamaktadırlar.

Dönüşüm alanları bazında ise özel sektörün inşaa sürecinde ve ihale aşamasında belirlenen projelerin müteahhitliğini yapmak üzere sürece dahil olması beklenmektedir. Ayrıca riskli yapı tespiti ve başvurularının değerlendirilmesi konusunda özel sektörün ve üniversitelerin sorumlu kılınması ile katılımın sağlandığı belirtilmiştir¹⁹.

¹⁹ İzmir için yetkili kılınan üniversiteler Katip Çelebi Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi'dir. Ayrıca İzmir genelinde riskli yapıların tespitine yönelik 45 özel sektör kuruluşuna yetki verilmiştir. Bahsedilen riskli yapıların tespiti için yetkili kılınan kurum ve kuruluşların tam listesine şu adresten erişilebilmektedir:

<http://www.csb.gov.tr/gm/altyapi/index.php?Sayfa=kategori&Id=35&k=5> (28.12.2015)

Çizelge 5.2. İzmir’de Ekim 2015’e kadar Tespiti Yapılan Riskli Yapıların Türleri ve Sayıları (ÇŞB, 2015)

05.10.2015 tarihi itibari ile İzmir’de Riskli Yapı Tespitleri	Sayısı
Müracaat yapılan Toplam Riskli Yapı	7.756
Konut Bağımsız Birim	15.333
İşyeri Bağımsız Birim	2.639
Toplam Bağımsız Birim	17.972
Yıkımı Gerçekleştirilen Toplam Riskli Yapı	3.790
Konut Bağımsız Birim	7.895
İşyeri Bağımsız Birim	1.039
Yıkımı Gerçekleştirilen Toplam Bağımsız Birim	8.934

5.1.1.3. Karar ve Uygulama Süreçlerine Toplumun Tüm Kesimlerinin Katılımı

‘İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşümde karar ve uygulama sürecine toplumun tüm kesiminin katılımı sağlanmış mıdır? dışarıda kalan kesim var mıdır?’ sorusu çerçevesinde, ‘Toplumun tümünden katılım sağlamak’ ilkesi hem politikaya yapıcı ve uygulayıcılarına hem de politikardan etkilenenleri ilgilendirmektedir. Bu kapsamda İzmir’de y kentsel dönüşüm sürecinin karar alma ve uygulanması süreçlerinde tüm kesimlerin katılımı önemli bir konudur.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı’na göre İzmir’de, Büyükşehir Belediyesi’nce yapılan dönüşüm projelerinde, bütüncül bakış açısı, disiplinler arası uyumlu çalışma, şeffaflık ve sürdürülebilirlik ilkelerinin yanı sıra katılımcı karar alma süreci de benimsenen ilkelere aittir. Şu an yapılan altı kentsel dönüşüm projesinde de katılım sağlanmaya çalışılmıştır. Bu süreç iki aşamalıdır: Bütün toplumu ilgilendiren genel konularda ticaret odaları, sanayi odaları ve diğer odalarda çeşitli aralıklarla sunumlar yapılmaktadır; diğer yandan, alanlar üzerinde yer alan mahallelerde, muhtarlar ve kentsel dönüşümüne yönelik olarak kurulan dernekler ve Roman dernekleri gibi sivil toplum kuruluşları aracılığı ile dönüşüm alanlarında yaşayan halk ile iletişim kurulmakta, dernekler ile toplantılar yapılmakta ve ‘kentsel dönüşümden ne anlıyorsunuz?’ ve ‘beklentileriniz nelerdir’ gibi sorular yöneltilmektedir. Bu kapsamda yapılan görüşmelerin tarihleri ve aralıklarına yönelik sorular alt soruya bu toplantıların belli tarihler arasında değil de sürekli bir aktivite olarak yapıldığı, hem iletişim ve

tanıtım merkezlerinin yetkilileri hem de Kentsel Dönüşüm Şube Başkanlığı yetkililerince dile getirilmektedir. Birkaç örnek olarak bu tez çalışmasına yönelik görüşmelerin devam ettiği süreçte, 28.12.2015 tarihinde Ege Mahallesi'nde bir bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Ballıkuyu Mahallesi'nde ise 24.12.2015 tarihinde kahvehane toplantıları yapıldığı belirtilmiştir. Bilgilendirme toplantılarının gündemine ilişkin sorulara ise sürecin geldiği son halde beklentiler ve talepler ile hak sahipliği konusunda uzlaşma adına mahalleli ile görüşmelerin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Görüşmelerin kapsamı, politikardan etkilenenler ile yapılan görüşmelerin açıklandığı kısımda belirtileceği üzere mülkiyet hakları kapsamında yapılan dönüşüm sonrasında kendilerine nereden ev verileceği, kaç metrekare olacağı nasıl bir ev veya işyeri olacağı konularını kapsamaktadır. Bu kapsamda uzlaşma görüşmelerinin devam ettiği Örnekköy ve Uzundere gibi mahallelerde de sözleşmelerin imzalanmasına devam edilmektedir²⁰.

Kentsel dönüşüm ilan edilen alanlarda yerel ve yerinden bilgilendirme amacıyla iletişim ve tanıtım ofisleri açılmıştır. Ofisler, proje alan sınırları içerisinde Kadifekale, Bayraklı, Uzundere, Aktepe ve Örnekköy de yer almakta ve Ege Mahallesi için ise Kültürpark içerisinde yer alan İzmir Kentsel Dönüşüm İletişim Merkezi hizmet vermektedir. Bu kapsamda belirtilen iletişim ve tanıtım ofislerinin görevlileri ile de görüşmelerde bulunulmuştur. Görüşmeler sırasında iletişim ofislerinin faaliyetleri ve katılım konusunda özellikle durulmuştur. Bu bağlamda kentsel dönüşüm alanlarında anketler uygulanmakta olduğu belirtilmiştir (Ek.5). Bu anketler kapsamında mahallede yaşayanların eğitim ve gelir düzeyi, nasıl bir çevrede yaşamak istedikleri, şu an yaşadıkları mahallenin artı ve eksileri ile kentsel dönüşüme bakış açıları ölçülmeye çalışılmaktadır. Ege Mahallesi'nde ise orada yaşayan Roman vatandaşların sosyal ve kültürel olarak adapte olabilecekleri özel bir proje tasarım alanı oluşturulmuştur. Bahsedilen alanın alternatifli bir proje olması için proje ihale edilmiş, ihale edilen kurumdan birkaç alternatifli planlar oluşturması istenmiştir. Ortaya çıkan planlar 'Danışma Kurulu' olarak oluşturulan ve üniversitelerden akademisyenlerin de bulunduğu kurul tarafından incelenip, yörede yaşayan kitlenin alışkanlıkları ve kültürü dikkate alınarak, bir tanesi seçilmiştir. Seçilen proje vatandaşlar ile paylaşılmış, eleştirileri

²⁰ Sözleşmelerin bir örneği EK.4 te yer almaktadır.

doğrultusunda revize edilmiştir (Şekil 5.1.). Bu kapsamda planlanan proje ile yerinde dönüşüm hedeflenmiş, mevcut kullanım ve yerel halkın yaşayış biçimi göz önüne alınarak 31 metrekareden başlayarak 114 metrekareye kadar avlulu konutların imal edilmesi, konut altlarına işyerleri yapılması, bodrum katlara bağımsız otopark kurulması, tüm altyapının yenilenmesi, yine geleneksel yapılarına bağlı olarak düğün ve diğer organizasyonların yapılabilmesi için çok amaçlı bir kültür merkezi yapılması, tarihi Aya Ligaria Kilisesi'nin restore edilmesi, geniş ortak kullanım alanları ve yeşil alanların oluşturulması ile sosyal kültürel ve ekonomik yönden mahallenin gelişimini önceleyen bir yapı planlanmıştır.

Şekil 5.1. Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Uygulama Planı (İzmir BŞB, 2015)

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise yüksek heyelan veya deprem riski taşıyan alanların belirlenmesinin planlar ile belirlenen ciddi ve teknik bir işlem olduğunu ve bu süreçte katılım sağlanamayacağını belirtmiştir. Ancak riskli yapılar bağlamında bireysel başvurular ve müteahhitler aracılığı ile katılımın sağlanabildiği belirtilmiştir. Ayrıca gerek ilgili Bakan, gerek İl Müdürü ve diğer yetkililerin televizyon kanalları vb. kitle iletişim araçlarını kullanarak her aşamada bilgilendirme sağladığı belirtilmiştir²¹. Ayrıca bu teze ilişkin görüşmelerin yapıldığı sırada sık sık vatandaşların gelip kentsel dönüşüm konusunda bizzat şube müdüründen bilgi almasında not düşülmesi gereken bir noktadır.

²¹ TV lerde kamu spotu olarak yayınlanan kentsel dönüşüm bilgilendirme videolarına kurumun web sitesinden ulaşılabilir.

5.1.1.4. Karar Birimleri İle Uygulayıcıların Uyumu

Afet yönetimi ve kentsel dönüşüm süreçlerinde kurumlar arasındaki uyum, etkinliğin ve uygulanan politikanın başarısı açısından önemli bir faktördür. Sendai Çerçevesinde de yer alan ‘Ulusal ve yerel düzeylerdeki yürütme ve yasama niteliğindeki bütün devlet kurumlarının tam katılımını sağlamak’ ilkesi bunun bir göstergesidir. Bu kapsamda ‘İzmir’de Gerçekleşen Kentsel Dönüşümü Sürecine Karar Birimleri (Yasama, Hükümet) İle Uygulayıcılar (Bürokrasi) Uyumlu Bir Şekilde Çalıştı mı?’ sorusu ile karar birimleri ve uygulayıcı kurumlar arasında işbirliğinin düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır.

Afet risklerinin azaltılması kapsamında değerlendirilen kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi Başkanlığı, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nce yapılan kentsel dönüşüm projelerinde, daha önce de belirtildiği üzere 5393 sayılı kanunun 73. Maddesi gereği, hükümetin rolünü proje alanlarının sınırlarının onaylanması olarak belirtmektedir. Dolayısı ile böyle bir ilişkinin varlığı söz konusudur. İlçe belediyelerinin katılımı çerçevesinde ise uzlaşma görüşmelerinde ilgili belediyelerden de temsilci istenmektedir. Veri alışverişi konusunda da belediyeler ile iletişim halinde olunmaktadır. İlçe belediyelerinin yetkilileri kentsel dönüşümüne yönelik yapılan yarışmalarda (örn. Uzundere Projesi) kıymet takdir komisyonunda da yer almaktadırlar, ancak kentsel dönüşümün yapılmasına yönelik esas yetki İzmir Büyükşehir Belediyesindedir²². Yapılan görüşmelerde, İlçe belediyelerine tüm yetkinin devredilmesi konusunda ise Büyükşehir Belediyesinde yalnızca bu iş için kurulmuş uzman bir ekip varken, direk ilçe belediyelerinin sorumlu kılınmasının maliyeti artırıcı bir etki yapacağı ve koordinasyon sorunları doğurabileceği çekincesinin olduğu da gözlemlenmiştir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile hiyerarşik ilişkiler çerçevesinde tam bir koordinasyon içerisinde bulunduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra bakanlık ve müdürlükçe kentsel dönüşümüne dair alınan kararların ve planların

²² Konak Belediyesi’ne çalışmanın ana ekseninde görüşme talebinde bulunulduğunda kendilerinin bu konuda yetkili olmadığı, kentsel dönüşümün İzmir Büyükşehir Belediyesi’nce planlanıp uygulandığını belirtmişlerdir.

askıda tutulduğu, internet sitelerinden yayınlandığı ve diğer birim ve ilgililer ile bu şekilde de haberleşmenin sağlandığını belirtmiştir.

5.1.1.5. Yerel Otoriteler ve Toplulukların Güçlendirilmesi

Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinde yer alan, ‘Kaynaklar, teşvikler ve karar verme sorumlulukları yoluyla uygun görüldüğü şekilde yerel otoriteleri ve toplulukları yetkilendirmek/güçlendirmek’ ilkesi çerçevesinde afet risklerinin azaltılması için öngörülen kentsel dönüşüm projelerinde yerel birimlerin ve sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik çalışmaların düzeyi ‘Kentsel dönüşüm sürecinde yerel birimlerin ve sivil toplumun güçlendirilmesi için çalışmalar yapıldı mı? bu konuda kaynak ayrıldı mı? Yerel halkın katılımı için teşvikler var mıydı?’ sorusuyla ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi Başkanlığı bir örnek olarak daha önce planlanan ancak onaylanmayan, daha sonra başka bir projenin içerisine dâhil edilen ‘Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm Projesi’ çerçevesinde yerele kaynak ayrıldığını belirtmiştir. Bu kapsamda 2008 yılında İzmir Kalkınma Ajansı’nın (İZKA) desteği ile ‘Cennetçeşme Kent İle Bütünleşiyor’ sosyal kalkınma projesi hayata geçirilmiştir. İstihdama yönelik olarak bazı adımlar atıldığı, kalorifercilik, konfeksiyon, yaşlı ve hasta bakımı gibi meslek edindirme kurslarının yanı sıra okuma yazma dikiş nakış gibi kursların da verildiği belirtilmiştir. Projenin toplam tutarı 156.603,30 TL olurken, bunun %75 lik kısmı İZKA tarafından karşılanmıştır.

Kentsel dönüşüm projelerinde, bahsedilen projeler kapsamında, dernekler, kooperatifler ve kentsel dönüşüme yönelik diğer sivil toplum kuruluşlarının katılımları dönüşümde söz sahibi olmaları bakımından onları güçlendirici bir uygulama olarak değerlendirilmekte, ayrıca bu kapsamda yerel otoriteler ile kentsel dönüşüm alanlarında bulunan iletişim ve tanıtım ofisleri aracılığıyla yapılan toplantılarla sürekli iletişim halinde bulunmaktadır.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, ilgili belediyeler ile ortak çalışmaların sürdürüldüğünü, bilgilendirme ve bilgi paylaşımına yönelik toplantılar ve etkinliklerin yapıldığını belirtmişlerdir. 10 Aralık 2015’te Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’ne İzmir’de yer alan tüm belediyeler davet edilmiş ve kentsel dönüşüme yönelik bir toplantı

gerçekleştirilmiştir. Bu toplantının geniş katılımlı ilk toplantı olduğu ve devam eden süreçte daha sık gerçekleştirilmesinin planlandığı da belirtilmiştir. Toplantı gündemine ilişkin sorulan alt soruya kurum yetkilileri, karşılıklı olarak kentsel dönüşüm sürecinde karşılaşılan sorunların gündeme getirildiğini belirtmiştir. Ayrıca kurumlar arasında eşgüdümün artırılmasına yönelik çalışmaların artırılmasının gerekliliğini de vurgu yapmışlardır.

5.1.1.6. Risk Faktörlerine İlişkin Çalışmalar

Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nin bir diğer önemli rehber ilkesi 'Çoklu-tehlike yaklaşımını kullanırken karar verme sürecini kapsayıcı ve risk-bililir [veya risk bilgisini dikkate alır] kılmak' tır. Bu kapsamda yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında risklerin bilinirliği ve buna uygun planlar geliştirilip geliştirilmediği 'Kentsel Dönüşüm Sürecinde Muhtemel Risk Faktörleri İle İlgili Detaylı Çalışmalar Yapılıp Risk Unsurları Belirlendi mi? Bunlar Nelerdir?' sorusu ile ölçülmeye çalışılmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, risk faktörlerinin ilgili stratejik planlarda²³ ve nazım imar planlarında belirlendiğini, uygulayıcı birimlerin ise bu belgeler çerçevesinde üzerlerine düşen görevleri gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Bu bağlamda, önceki bölümlerde incelenen Bayraklı Belediyesi Stratejik Planı'nda kentsel dönüşüme yönelik yapılan anket ve İKBNİP (2009)'de belirtilen dönüşüm alanlarına yönelik riskler örnek olarak gösterilmiştir. Afet risklerinin yanı sıra suç oranlarının azaltılması, dönüşüm ile ekonomik faaliyetlere yönelik olarak örneğin 'Cennetçeşme Projesi' kapsamında sosyal ve ekonomik risklerin de Büyükşehir Belediyesi'nce dikkate alınmaya çalışıldığı, fakat projelerde uzlaşma sürecinin uzamasının da belirtilen riskleri arttırdığından bahsedilmektedir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise hem alanlar bazında risklerin belirlenmesi hem de yapı stoğuna yönelik risk araştırmalarının yapıldığı, büyük ölçekli planlarda, nazım planlarda ve

²³ Büyükşehir Stratejik Planı (2010-2017), Bayraklı Belediyesi Stratejik Planı (2010-2014) ve diğer belediyelerin stratejik planlarında afet yönetimi ve kentsel dönüşüme yönelik bölümler mevcuttur.

uygulama planlarında belirlenen risklere yer verildiğini; bu riskleri göz önünde bulundurarak kentsel dönüşümün planlandığı belirtilmiştir.

5.1.1.7. Riskleri Azaltmak İçin Önlemler Belirlenirken Yerel Özelliklerin Dikkate Alınması

‘Riskleri azaltmak için önlemler belirlenirken afet risklerinin yerel ve spesifik karakteristiklerini dikkate almak’, Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nde yer alan bir diğer önemli ilkedir. Bu kapsamda, yerel risklerin belirlenmesi ve daha geniş bir bakış açısı ile o yörede yaşayan halkın özellikleri ve diğer özel durumlar dâhil edilerek ne derece önlem alındığı ölçülmeye çalışılmış; bunun yanı sıra ‘Öncelikli olarak afet sonrası müdahale ve kurtarmaya dayanmak yerine altta yatan risk faktörlerinin maliyet-etkin biçimde yapılacak yatırımlar yoluyla üzerine gitmek’ ilkesi gereğince de risk faktörlerinin ne derece dikkate alındığı ‘Kentsel dönüşümde afet riski azaltmak için önlemler belirlenirken yerel özellikler (riskler, halkın karakteristikleri, özel durumlar vb.) dikkate alındı mı?’ sorusu ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, özellikle afet riskleri kapsamında Kadifekale ve Yeşildere bölgelerinde yapılan çalışmaları örnek göstermektedir. Belirtilen bölgede mekânsal risklerin yanında sosyal risklerin de varlık gösterdiği belirtilirken, yalnızca mekânsal dönüşümün değil sosyal dönüşümünde dikkate alındığı belirtilmektedir. Belirtilen bölgede yapılan dönüşümün ardından, dönüşüme uğrayan bölgede yaşayan kesimin, Uzundere Toplu Konutlarına yerleştirilmeleri ile ilgili ise yatay bir yaşam biçiminden dikey bir yaşama geçmenin zorluklarını ilk dönemde yaşamalarına rağmen toplu bir yaşamı tecrübe ettiklerinden bahsetmektedir. Bu kapsamda ayrıca fayda maliyeti göz önüne alındığında yapılan dönüşüm ile yaşanan bazı sıkıntılara rağmen suç oranı gibi faktörlerde yaşanan düşüşün önemli olduğundan bahsedilmektedir. Yine aynı proje kapsamında, bölgede, doğu ve güneydoğudan gelen ve temel geçim kaynakları midyecilik olan halkın ekonomik faaliyetlerini devam ettirmelerine yönelik olarak midye işletme tesisi kurulması planlanmıştır. Ancak öncelikle imar planında kullanım kararı olmaması daha sonra ise bölgede yaşayanlardan bu yönde bir talep olmaması nedeniyle bu projenin rafa kaldırıldığını, buna rağmen dönüşüm projelerinde istihdamın geliştirilmesine çalışıldığını belirtmişlerdir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise kentsel dönüşüm yapılacak alanlarda risklerin analiz edildiğini ve buna uygun olarak yerinde dönüşümün planlandığını, dönüşüm aşamasında ise malikler ile anlaşma yoluna gidildiğini belirtmektedir. Bununla beraber kentsel dönüşüme yönelik itirazlar da bulunmaktadır. Örneğin Danıştay 6. Dairesi, Uzundere Bölgesi'nde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı aleyhine açılan davada, kentsel dönüşümde kullanılacak 400 dönüme yakın alan için alınan acele kamulaştırma kararının yürütmesini durdurmuştur. Kararın içeriğine bakıldığında acele kamulaştırma yönteminin hukuki güvenlik ilkesini ve mülkiyet hakkını zedeleyecek ölçüde kullanılamayacağına ve ayrıca mevcut imar planlarıyla çeliştiğine yönelik hükümler görülmektedir.

5.1.1.8. Kentsel Dönüşüm Sonucu Oluşacak Yapıya Dair Beklentiler

Afet riski oluşumunu engellemek ve mevcut riski azaltmak için “Yerine daha iyisini inşa et” ilkesi çerçevesinde uygulanan dönüşüm projelerinde daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapının oluşmasına dair algı ve izlenimler ‘Kentsel dönüşümle daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapı oluştuğuna inanıyor musunuz?’ sorusu ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, üzerinde çalışılan kentsel dönüşüm alanlarının neredeyse %90 ‘ının kaçak, sağlıksız yapılaşmanın olduğu alanlar olduğunu belirtmiştir. Afet riski altında, denetimsiz, hesaplamalara ve mevzuata uygun olmayan alanların, standartlara uygun hale getirilmesinin önemine vurgu yapılmış; dönüşüm projeleri ile daha iyi, güvenli ve afet risklerinden arınmış bir yapının oluşturulacağını belirtmişlerdir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise asıl amaçlarının riskli alan bazında dönüşümü sağlamak olduğunu belirtmişlerdir. Altyapı, yollar ve diğer tesislerin, içinde bulunduğumuz çağın ihtiyaçlarına yönelik olarak dizayn edilmesiyle çok daha insani bir dönüşüm olacağı görüşündelerdir. Bununla birlikte, riskli alanlarda yapılacak dönüşüm esas olsa da, riskli yapı bazında yapılacak dönüşümün de önemli bir kazanç olacağı ve bu yapıların dönüştürülmesiyle, oluşabilecek bir afet anında can kayıplarının düşürmesine katkısı olacağını belirtmektedirler.

5.1.1.9. Kentsel Dönüşüm Sürecine Küresel Aktörlerin Katılımı

‘Küresel ortaklığın ve uluslararası işbirliğinin kalitesi etkili, anlamlı ve güçlü olmak için önemlidir’ ilkesi, Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi rehber ilkeleri çerçevesinde uluslararası işbirliğine atıf yapan önemli bir maddedir. Bu kapsamda, İzmir’de kentsel dönüşüm sürecinde küresel aktörlerin projelere katılım durumu, ‘Kentsel dönüşüm sürecinde küresel aktörlerin katılımı söz konusu oldu mu?’ sorusu ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, kentsel dönüşüm projelerinde, finansman, projelendirme vb. alanlarda henüz böyle bir sürecin yaşanmadığını belirtmiştir. Yabancı firmaların, kentsel dönüşüm projelerinin, yapım aşamasında ihaleye çıktığında, sürece dâhil olması ile böyle bir durumun yaşanmasının ihtimal dâhilinde olduğu konusunda tahminleri dile getirmişlerdir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise bu konunun Türkiye ölçeğinde bakanlıktan sorulabileceği, ancak İzmir özelinde böyle bir küresel katılımın söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Bakanlık verilerini incelediğimizde ise 1999 Marmara Depremi sonrası kentsel yenileme, yeniden inşa ve afetin yaralarının sarılması sürecinde uluslararası yardımların (BM, OECD vd.) ulaştığı görülmekle beraber, Hyogo ve Sendai Konferansı gibi uluslararası etkinliklere Türkiye’nin katılımı dışında böyle bir veriye rastlanılmamıştır.

5.1.1.10. Kentsel Dönüşümde Gelişmiş Ülkelerdeki Benzer Durumdaki Uygulamalar İle İşbirliği

Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi rehber ilkeleri kapsamında ‘Gelişmiş ülkelerin ve ortaklarının geliştirmekte olan ülkelere olan desteğini onlar tarafından tanımlanan ihtiyaçlar ve önceliklere göre tasarlamak’ ilkesi değerlendirildiğinde, İzmir’de yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları dâhilinde gelişmiş ülkeler ile işbirliğinin düzeyi ‘Kentsel dönüşümde gelişmiş ülkelerle benzer durumdaki uygulamaları ile ilgili işbirliği yapıldı mı? Yapıldıysa hangi ülkelerle yapıldı?’ sorusuyla ölçülmeye çalışılmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, protokol anlamında bir işbirliğinden bahsedilemeyeceğini, ancak daire başkanlığının kuruluşunda, dünyadaki sürecin dışında kalmamak ve kurumda çalışacak personelin eğitimi için literatüre yönelik araştırmalar bağlamında, yurtdışındaki etkinliklere katılımın sağlandığı ve oradaki pratiklerin tecrübe edildiği belirtilmiştir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ise henüz tam kapsamlı bir işbirliğinin yapılmadığını ancak bakanlık çerçevesinde Fransa ve İngiltere’de gerçekleştirilen dönüşüm örneklerini inceleyen bir birimin mevcut olduğunu belirtmiştir.

5.1.2. Politikalardan Etkilenenler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularına Yönelik Bulgular

Afet risklerinin azaltılması amacıyla uluslararası alanda rehber bir doküman olan Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nin yol gösterici ilkeleri doğrultusunda tezin ana sorusu ve hipotezlerini açıklayabilmek için kentsel dönüşüm uygulamalarından etkilenenler olan Aktepe, Emrez, Uzundere, Kadifekale, Yeşildere, Ballıkuyu, Ege, Örnekköy, Fuat Edip Baksı, Cengizhan ve Alpaslan Mahallelerinin muhtarlarına, ayrıca Mimarlar Odası, Örnekköy Roman Derneği, Emrez Kentsel Dönüşüm Derneği ve Yarımısır Kooperatifi temsilcileriyle görüşülmüştür.

Çizelge 5.3: Görüşülen Kişi ve Kurumlar (Politikalardan etkilenenler)

Görüşülen Kurum	Görüşülen Kişi Sayısı
Aktepe Mahallesi Muhtarlığı	1
Emrez Mahallesi Muhtarlığı/ Emrez Kentsel Dönüşüm Derneği	1
Uzundere Mahallesi Muhtarlığı	1
Kadifekale Mahallesi Muhtarlığı	1
Yeşildere Mahallesi Muhtarlığı	1
Ballıkuyu Mahallesi Muhtarlığı	1
Ege Mahallesi Muhtarlığı	1
Örnekköy Mahallesi Muhtarlığı	1
Fuat Edip Baksı Mahallesi Muhtarlığı	1
Cengizhan Mahallesi Muhtarlığı	1
Alpaslan Mahallesi Muhtarlığı	1
İzmir Mimarlar Odası	1
Örnekköy Roman Derneği	1
Yarımasır Kooperatifi	1
Toplam	14

Bu kurum ve kişilere- aşağıdaki sorular yönlendirilmiş ve cevapları aranmıştır:

- İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm sürecinde kişilik ve mülkiyet hakları tamamen korundu mu? Herhangi bir problem yaşandı mı?
- Kentsel dönüşüm projeleri konusunda herhangi bir kurumca bilgilendirildiniz mi? Bu bilgilendirmeler hangi yöntemlerle yapıldı?
- İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarının, karar sürecine toplumun tüm kesimlerinin katılımı sağlandı mı? Dışarıda kalan kesim var mı?

- Kentsel dönüşümde afet riski azaltmak için önlemler belirlenirken yerel özellikler (riskler, halkın karakteristikleri, özel durumlar vb.) dikkate alındı mı?
- Kentsel dönüşümle daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapı oluştuğuna inanıyor musunuz?

Belirlenen sorular çerçevesinde elde edilen bulgular, açıklama ve değerlendirmeler aşağıda incelenmiştir.

5.1.2.1. Kişilik Ve Mülkiyet Haklarının Korunması

Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinde yer alan ‘Gelişme hakkını da kapsayan bütün insan haklarını korurken ve geliştirirken insanları ve onların varlıklarını korumak’ ilkesi çerçevesinde görüşülen katılımcılarla, afet risklerinin azaltılması sürecinde başvuru kentsel yenileme uygulamaları sırasında sınırlı aynı haklar arasında yer alan kişilik hakları ve mülkiyet haklarının korunup korunmadığı ölçmeye yönelik bir soru yöneltilmiştir.

Bu kapsamda, Konak İlçesi’nde yer alan Kadifekale ve Yeşildere Mahallelerinde yapılan kentsel dönüşüm projelerinde mülkiyet hakları konusunda bir takım sorunlar yaşandığından bahsedilmiştir. Bu kapsamda etkilenen kitlenin evine karşılık ev alamadığı, ekonomik değer baz alındığı, onunda da en düşük değerden hesaplandığı belirtilmiştir. Bir görüşmeciye göre;

‘Örneğin 2 katlı bir eve 50 bin tl değer biçilirken 2+1 yeni evin değeri 70 bin tl olarak belirleniyor bu da halkı borçlandırıyor. Tapusu olmayan evlerde ise bir muamma yaşanıyor.’

Benzer uygulama ve sorunların diğer mahallelerde de yer aldığı görülmektedir. Konak İlçesi’nde yer alan Ballıkuyu Mahallesi’nde, mülkiyet haklarının tapulu alanlarda korunduğu belirtilmiştir. Tapusu olmayanlar hakkında ise net bir şey söz konusu olmadığı, onların enkaz parası alacakları ancak arsa payı alamayacakları söylentilerinden bahsedilmektedir. Buna karşılık hak mahrumiyetine uğramamak adına yeminli özel teknik bürolar aracılığı ile tapu tahsisi yoluna da gidilmektedir.

Görüşmeci: 'Tapusuz evde bile otursa orada oturan kişi, 40 senedir burada oturuyorum benim hakkım neden olmasın, diye soruyor. '

Konak İlçesi'ndeki bir diğer dönüşüm projesinin yer aldığı Ege Mahallesi'nde yapılan görüşme sonucunda, mülkiyet hakları konusunda Büyükşehir Belediyesi ile tek sorunun 2 katlı evi olan birine örneğin 2 + 1 bir ev verilmesi ve daha büyük bir ev talep edildiği takdirde borçlandırılması olarak belirtilmiştir. Bu durumun dönüşüm olduktan sonra ekonomik sıkıntılar çıkartabileceğinden de bahsedilmiştir. Kiracı olanların da haklarının korunduğu ancak onların ev sahibi olabilmesi yönünde yapılan girişimlerden sonuç alınmadığı belirtilmiştir.

Görüşmeci: 'Bu proje bizim için yüzyılda bir olacak bir olay. Biz isterdik ki buradaki kiracılar da ev sahibi olabilsin ama maalesef olmadı. '

Karşıyaka İlçesi'nde yer alan Örnekköy Mahallesi'nde sorulan soru çerçevesinde mülkiyet ve kişilik haklarının genel olarak korunacağını öngördüğü teklifler verildiği ve iyi alternatifler sunulduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda dönüşüm yapılacak bölgelerde enkaz bedeli ve yer bedelleri verileceği de söylenmiştir.

Bayraklı Kentsel Dönüşüm Projesi ile dönüşüm alanı içerisinde yer alan Fuat Edip Baksı, Cengizhan ve Alpaslan Mahalleleri'nde de benzer şekilde mülkiyet konusunda mağduriyetler olabileceği belirtilmiştir. Gecekondu aflatı vb. politikalar ile bir şekilde yapımına göz yumulan alanların dönüştürülmesi sırasında yalnızca arsa veya üzerinde yapıları olan evin bedelinin değil, yıllardır o bölgede oturup kazancını o bölgeye yatıran ve bölgeyi yaşanır kılan halkın emeğinin de göz önünde bulundurulması gerektiğinden bahsedilmiştir.

Karabağlar İlçesi'nde yer alan Uzundere bölgesinde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca 6306 sayılı Kanun'a dayalı ve Büyükşehir Belediyesi'nce 5393 sayılı Kanun'un 73. maddesine dayalı kentsel dönüşüm projeleri yapılmaktadır. Bu kapsamda, bölgede mülkiyet haklarına yönelik olarak hak sahiplerine dönüşüm sonrası başka bölgelerden evler verilecek olmasının ciddi bir sorun olduğundan bahsedilmiştir.

Gaziemir İlçesi'nde yer alan Aktepe ve Emrez Mahallelerinde ise kentsel dönüşüm projelerinde planlama aşamasının tamamlanıp, uzlaşma görüşmelerine

henüz geçilmediği için fiili bir hak kaybı olmadığı belirtilmiştir. Ancak ‘hak verilmez alınır’ düşüncesiyle ileride yaşanabilecek hak kayıplarının önüne geçilmesi için Emrez Mahallesi’nde bir kentsel dönüşüm derneği kurulmuştur. Derneğin, kentsel dönüşüm konusunda halkın bilinçlendirilmesi, bilgi kirliliğinin önlenmesi ve beraber hareket edip mahallelinin ortak çıkarlarını korunması amaçlarını güttüğü belirtilmiştir: Dernek yetkilileri ile yapılan görüşmede ise, yaşanabilecek bir hak kaybı sonrası Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne kadar sürecin takipçisi olacaklarını belirtmişlerdir.

5.1.2.2. Yerelin Bilgilendirilmesi ve Farkındalık

‘Çoklu-tehlike yaklaşımını kullanırken karar verme sürecini kapsayıcı ve risk bilgisini dikkate alır kılmak’ ilkesini geniş bir anlamda yorumlayarak oluşturulan ‘Kentsel dönüşüm projeleri konusunda herhangi bir kurumca bilgilendirildiniz mi? Bu bilgilendirmeler hangi yöntemlerle yapıldı?’ başlıklı soruda hem afet riskleri konusunda hem de kentsel dönüşümün tüm seviyelerde bilinir kılınması amacıyla yönelik olarak ilgili kurumlarca yapılan bilgilendirmenin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Büyükşehir Belediyesi’nce kentsel dönüşüm bölgesi ilan edilen tüm bölgelerde bilgilendirme ofisleri açıldığı gözlemlenmektedir. Açılan ofislerde verilen bilgilerin sınırlı olduğu ve tam anlamıyla bilgilendirmenin sağlanmadığı görülen tüm mahallelerde ortak bir problem olarak belirtilmektedir.

Görüşmeci: ‘...Tam olarak nasıl bir bina, kullanımı nasıl olacak, bana hangi daire düşecek, komşularıyla beraber mi olacağım gibi sorular kapsamında yeterli bilgi verilmiyor.’

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin kentsel dönüşüm ofislerine yönelik olarak çeşitli mahallelerde farklı eleştiriler de gelmiştir. Kadifekale ve Yeşildere Mahallelerinde bu ofislerin tek etkinliklerinin “*evrakları getirin kaydınızı yapın*” anlayışından ibaret olduğu eleştirisi getirilmektedir. Ege Mahallesi’nde ise kurulan ofisin mahalle dışında olmasının önemli bir sorun olduğu dile getirilmiştir. Bu durumda bilgilenmek isteyen hak sahiplerinin diğer dönüşüm alanlarında olduğu üzere mahallenin içerisinde yer alan bir ofiste değil de Kültür Park içerisinde yer alan iletişim ve tanıtım ofisine gitmek zorunda olması rahatsız edicidir.

Ayrıca kentsel dönüşüm projelerinin yapıldığı mahallelerde yer alan dernekler ve kahvehanelerde de bilgilendirme toplantıları yapıldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda, örneğin Örnekköy Mahallesi'nde Roman Derneği, Emrez Mahallesi'nde Emrez Kentsel Dönüşüm Derneği ve Bayraklı kentsel dönüşüm alanlarında Yarımısır Kooperatifi gibi kentsel dönüşüm sürecinde hakların korunmasına yönelik sivil inisiyatif olarak kurulan yapılar, bilgilendirme ve halkı bilgilendirme aygıtları olarak konumlanmaktadır. Bu kapsamda belirtilen derneklerin temsilcileri ile de görüşmeler yapılmış kentsel dönüşüme yönelik olarak görüşlerine başvurulmuştur. Emrez Mahallesi Muhtarı aynı zamanda derneğin de başkanlığını yaptığından görüşleri her iki açıdan da metin içerisinde değerlendirilmektedir. Yarımısır Kooperatifi temsilcisi ise yerelin bilgilendirilmesi kapsamında gerek kendilerinin görüşme taleplerinde bulunduğu gerekse Kentsel Dönüşüm Dairesi Başkanlığı'nın yetkililerinin görüşme talepleri doğrultusunda biraraya geldiklerini belirtmektedir. Geline aşamada bilgilendirmenin dışında uzlaşma arayışlarının yoğun olarak yapıldığı belirtilmekte, aktörlerin mülk ve arazilere yönelik alınacak pay ve ne kadar borçlanılacağı konusunda görüşmeleri devam etmektedir.

5.1.2.3. Karar ve Uygulama Süreçlerine Toplumun Tüm Kesimlerinin Katılımı

Yalnızca kentsel dönüşüm ve afetler için değil, yönetim anlayışı çerçevesinde oluşturulan tüm politikalarda yer alan en önemli maddelerden biri olan 'Toplumun tümünden katılım sağlamak' ilkesi Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nin de yol gösterici ilkeleri arasında yer almaktadır. Buna yönelik hazırlanan 'İzmir'de gerçekleşen kentsel dönüşümde karar ve uygulama sürecine toplumun tüm kesiminin katılımı sağlanmış mıdır? Dışarıda kalan kesim var mıdır?' sorusu, Politikaları oluşturan ve uygulayan kurumların yanı sıra kentsel dönüşümün karar alma ve uygulama süreçlerine politikalardan etkilenenlerin de katılım düzeyini ölçmek amacıyla sorulmuştur.

Bu kapsamda, kentsel dönüşüm alanlarında Büyükşehir Belediyesi'nce açılmış olan iletişim ve tanıtım ofislerine başvurarak, dernekler ve muhtarlıklar aracılığıyla karar ve uygulama süreçlerine katılmak mümkün olabilmektedir. Örneğin, Bayraklı Kentsel Dönüşüm Alanlarında yer alan Cengizhan ve Alpaslan Mahallelerinde, Yarımısır Kooperatifi adıyla kurulan sivil inisiyatif aracılığı ile katılım sağlamaktadırlar. Önceki başlıkta belirtildiği üzere Yarımısır Kooperatifi,

kentsel dönüşüm sürecinde kurulmuş, mülkiyet haklarının savunulabilmesi, halkın önceliklerini Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı'na aktarması ve hak kayıplarının en aza indirilmesi amaçlarıyla kurulmuştur. Ayrıca bize göre değişik bir metot olarak, değişime uğrayacak olan Cengizhan ve Alpaslan Mahallelerinin sakinleri, tapularını kooperatife emanet etmiş kendi adlarına görüşme yetkisini de kooperatife vermişlerdir. Kooperatifin temsilcisi ile yapılan görüşmede Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ile son görüşmelerinin 29.12.2015 tarihinde olduğunu, projede razı gelmedikleri noktaları başkanlığa ilettiklerini bildirmişlerdir.

Benzer bir şekilde Örnekköy Mahallesi'nde de hem muhtarlık hem de Romanlar Derneği aracılığı ile katılım sağlanabilmektedir. Bu kapsamda Örnekköy Mahallesi'nde bulunan Önekkent İletişim ve Tanıtım Ofislerinde sürekli toplantılar gerçekleştirilmektedirler. Ayrıca 17.06.2015 tarihinde Deniz Baykal Kültür Merkezi'nde 'Kentsel Dönüşüm Tanıtım Toplantısı' yapılmıştır. Toplantı ile yapılacak olan projenin ayrıntıları anlatılmıştır. Buna göre, 18 ha. büyüklüğünde bir alanda 8 ile 14 kat arası ve 60 ile 123 metrekare arasında değişen binalar yapılacağı ve toplam 20 bin metrekarelik sosyal donatı alanı kazandırılacağı belirtilmiştir. Süreç içerisinde ise mahallelinin talepleri ve yerel ihtiyaçlar baz alınarak 60 metrekare olarak tasarlanan 2+1 konutların 70 metrekareye çıkartılması olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Fakat buna karşılık 'Uzlaşma Sözleşmesi'nde (Ek.4) yer alan, fazladan her metrekare için 1150 TL ek ücret ödenmesi düşündürücüdür.

Ege Mahallesi'nde ise Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ve İletişim ve Tanıtım Ofisi yetkilileri ile yapılan görüşmeler sırasında bahsedilen ve mahallenin muhtarı tarafından da teyit edilen, hazırlanan projenin mahallelinin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda tekrar gözden geçirilmesi ve revizyona uğraması iyi bir örnek olarak sayılabilmektedir.

Aksi bir görüş olarak, Kadifekale ve Yeşildere Mahallelerinin muhtarları, mahallelerinde yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında sivil toplum kuruluşları ve diğer organlar karar alma süreçlerine etkin katılmadıklarını toplantıların göstermelik olduğu kanaatini paylaşmaktadırlar. Bayraklı'da yer alan Fuat Edip Baksı, Alpaslan ve Cengizhan Mahallelerinin muhtarları da kurulan kooperatif aracılığıyla görüşmeler yapılsa da muhtarlar olarak yeterince muhatap alınmadıklarını bildirmişlerdir.

Aktepe ve Emrez Mahallelerinde ise sürecin henüz planlama aşamasında olduğu ve kesin bir planın olmadığı ancak katılımın sağlanabilmesi adına dernekleştiklerini ve derneklerinde yer alan hukukçu, mimar ve psikologlar ile süreci yakından izleyeceklerini belirtmişlerdir.

5.1.2.4. Riskleri Azaltmak İçin Önlemler Belirlenirken Yerel Özelliklerin Dikkate Alınması

‘Riskleri azaltmak için önlemler belirlenirken afet risklerinin yerel ve spesifik karakteristiklerini dikkate almak’ ilkesi Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nde yer alan en önemli ilkelerdendir. Bu ilke çerçevesinde İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştiği alanlarda bulunan mahallelerin yerel riskleri, halkın özellikleri ve diğer özel durumlar kapsamında alınan önlemler politikalarından etkilenenlere de sorulmuştur.

Bu kapsamda, Ege Mahallesi, en pozitif görüşü sergilemekte ve yerel risklerin dikkate alınacağını ve halkın özel durumuna göre dönüşümün yapılacağına inandıklarını belirtmektedir. Bu görüşe gerekçe olarak da planlanan projenin kendi onaylarından geçmiş olmasını ve yerinde dönüşüm projesi ile mahallelerinden ayrılmayacak olmalarına olan inançlarını göstermektedir. ‘Sizi buradan ayırmak isterse ne yaparsınız?’ diye sorulan alt soruyu ise ‘teminatları almadan mahallemizi asla terketmeyeceğiz’, şeklinde cevaplanmıştır. Ballıkuyu Mahallesi muhtarı ise benzer şekilde olumlu bir yorumda bulunmuş ve mahallede riskleri dikkate alacaklarını düşündüğünü belirtmiştir ancak mahallede yer alan projenin henüz o safhada olmadığını bu nedenle de kesin bir yargıya varmanın zor olacağını da eklemiştir. Karşıyaka’da bulunan Örnekköy Mahallesi’nde ise öncelikli olarak jeolojik etütlerin yapıldığı riskli alan ve yapıların belirlendiğini ve projelendirmenin buna uygun yapıldığını, daha sonra ise yerel özelliklerin dikkate alındığını ve bölgenin ekonomik durumuna ve yaşam standartlarına uygun bir projelendirmenin yapılacağına inanıldığı belirtilmiştir.

Görüşmeci: ‘Biz burada havuzlu villalar istemiyoruz. Sağlam, çocuklarımızla insanca yaşayabileceğimiz yerler istediğimizi söyledik. Mahallemizde yaşayanların neredeyse yüzde 80’i asgari ücretle geçiniyor. Bu kapsamda yapılacak projeler uygun ve isteklerimiz doğrultusunda görünüyor.’

Alpaslan, Cengizhan ve Fuat Edip Baksı Mahallelerinin muhtarları, yerel özelliklerin yeterince dikkate alınmadığını düşündüklerini belirtmektedirler. Belirlenen projede, internet sitesinde, İletişim ve Tanıtım Ofislerinde belirtilmesine rağmen dar sokaklar, araçlar için otoparklar, marketler gibi alanlara yönelik mahallelerde yer alan sorunlara yetkililerden tatmin edici cevaplar alamadıklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda, öncelikli olarak bu problemler konusunda ayrıntılı bilgilendirmenin gereğini hissetmektedirler.

Kadifekale ve Yeşildere Mahallelerinde ise afetlere yönelik alanların daha önce yapılan projeler ile yıkıldığını, şu an yapılan dönüşüm girişimlerinin ise yerel özellikleri dikkate almak değil bölgede yer alan gecekonduların tasfiye edilmesine yönelik olduğu görüşünde birleşilmektedir.

Aktepe ve Emrez Mahallelerinde ise yerel özelliklerin dikkate alınıp alınmadığını henüz görmediklerini belirtmektedirler. Ayrıca yerel riskler bağlamında bölgede daha önce yer alan daha sonra kapatılan kurşun fabrikasının bulunduğu bölgenin akıbetini merak etmekte ve dönüşümün etkileyeceği esnaflar konusunda endişelerini dile getirmektedirler.

5.1.2.5. Kentsel Dönüşüm Sonucu Oluşacak Yapıya Dair Beklentiler

Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nde yer alan ve kentsel dönüşümün de üzerine oturduğu ilke olarak kabul edebileceğimiz “Yerine daha iyisini inşa et” anlayışı ve ilkesi, afet riski oluşumunu engellemek ve mevcut riski azaltmak için elzemdir. Bu çerçevede görüşme yapılan muhtarlara ve sivil toplum kuruluşlarına, “Kentsel dönüşüm ile daha iyi güvenli ve risksiz bir yapı oluşacağına inanıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Görüşme yapılan muhtarların tamamı daha iyi, afet ve diğer risklere karşı güvenli bir yapı oluşacağı konusunda hemfikirlerdir. Bazı mahallelerin muhtarları kentsel dönüşümün soylulaşma etkisi yapacağını ve bunun bölgeyi olumlu etkileyeceğini suç oranlarının azalacağını, mahallede madde bağımlılarının dolaşamayacağını, mahalleye dışarıdan gelecek kişilerle beraber yeni ve daha iyi bir kültür oluşacağını belirtmiştir. Mahalleye huzur geleceğini, müzik, spor ve diğer sosyal aktiviteler ile daha yaşanır bir mahalle dokusu oluşabileceğinden bahsetmiştir. Ancak muhtarların bazı çekincelerinin de olduğu gözlemlenmiştir.

Daha iyi bir çevre oluşacağına inandıklarını belirttikten sonra koşul cümlesi olan 'ama' ile başlayan düşüncelerden bir kaçı aşağıda yer almaktadır.

Görüşmeci: 'Sosyal devlet ilkesi çerçevesinde ve halkın lehine yapıldığı takdirde kentsel dönüşümün daha iyi olacağını düşünüyorum ancak bir risk ortadan kaldırılırken başka riskler oluşturulmamalıdır. Afet risklerinden kurtulup, sosyal ve ekonomik riskler ile karşı karşıya kalmak bir çözüm değildir.'

Görüşmeci: 'Bu durum yerel yöneticilere bağlı(...) İmar sürecinde kontrol ve denetim mekanizmaları iyi olursa neden olmasın? Belediye yapı denetimi konusunda işi sıkı tutmazsa vatandaş tek başına müteahhit firmalara karşı bu durumla başa çıkamaz. Bu nedenle Belediye bu işin takipçisi olmalıdır.'

Görüşmeci: 'Kentsel dönüşüm projelerinden önce diğer öncelikli altyapı alanları gözden geçirilmeli, ulaşım ve altyapı sorunları aşılmalıdır. Ancak bu şekilde başarıya ulaşılabilir. Ayrıca metronun yer altına alınması bu aşamada yapılacak en olumlu şeydir.'

Görüşmeci: 'İki seçenek var burada... Ya halkın istekleri doğrultusunda ve lehine sonuçlanacak bir kentsel dönüşüm ya da rantsal dönüşüm. Bu bölge dünyada sayılı bir çekim merkezi olacak olsa bile eğer biz burada oturmaya devam etmeyip dışardan izleyeceksek bu dönüşüm bizim için bir anlam ifade etmeyecektir.'

'Görüşmeci: 21. Yüzyılın bütün kentlerinin gereksinimlerini karşılayan ve tüm donatılarına sahip, öncelikle iyi bir mimarlık ürünü olan, sağlıklı yaşam çevresinin oluşturulduğu bir alan oluşturmak gereklidir. Eğer bunun yerine iki katlı evlerin yıkılıp yerinde TOKİ'den hallice 8,10 katlı evlerin yapılması kentsel dönüşüm değil olsa olsa rantsal dönüşüm olabilir'

5.2. Alan Araştırmasından Elde Edilen Bulgularının Değerlendirilmesi

Afet riskleri nedeniyle İzmir'de kentsel dönüşüme yönelik olarak yapılan alan araştırma kapsamında, hem politika yapıcı ve uygulayıcı kurumlarla hem de bu politikalardan etkilenenlerle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış ve elde edilen veriler incelenmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi, ana ve alt hipotezler kapsamında incelenmesi ve politika yapıcı ve uygulayıcılar ile

politikalardan etkilenenlerin değerlendirmelerinin karşılaştırılması bu bölümde yapılmaktadır.

Öncelikle İzmir’de Kentsel Dönüşüm konusunda, ilgili birimlerinin koordinasyonu, işbirliği ve sorumluluk paylaşımları bağlamında bazı değerlendirmeler yapmak yerinde olacaktır. İzmirde kentsel dönüşüm ilgili bölümlerde de belirtildiği üzere hem 5393 sayılı Kanunun 73. maddesine göre İzmir Büyükşehir Belediyesi’nce hem de 6306 sayılı Kanun çerçevesinde Çevre ve şehircilik İl Müdürlüğü’nce gerçekteştirilmektedir. Bu durum il genelinde yapılan kentsel dönüşümde iki farklı anlayış ve uygulamanın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Büyükşehir Belediyesi’nce yapılan dönüşüm konusunda alanlar konusunda onay dışında merkezi yönetim ile bir ilişki kurulmaması, yerelin sorunlarının yerelde çözülmesi bakımından olumlu olarak değerlendirilmekle beraber, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması konusunda ise eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Yine koordinasyon çerçevesinde bakıldığında, Karabağlar İlçesi’nde bulunan ve Büyükşehir Belediyesi’nce kentsel dönüşüm yapılmak istenen fakat daha sonra Çevre ve şehircilik İl Müdürlüğünün Uzundere’de yaptığı proje kapsamına alınan ‘Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm Projesi’ gibi uygulamalar kurumlar arası iletişimin yeterliliği konusunda soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır. Bununla beraber Çevre ve şehircilik Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm şube Müdürlüğünün 10.12.2015 tarihinde İzmir genelinde yer alan belediyeler ile düzenlediği geniş kapsamlı toplantı ise koordinasyon adına olumlu bir durum olarak değerlendirilebilecek bir etkinliktir.

Karar alma süreçlerine tüm kesimlerin katılımı ile ilgili sorular, katılımın her kademedede nasıl algılandığının ölçülebilmesi amacıyla hem politika yapıcı ve uygulayıcı kurumlar hem de politikalardan etkilenenlere yöneltilmiştir. Böylece katılımın düzeyi iki taraflı ölçülebilmiştir.

Kentsel dönüşüm proje alanı olarak belirlenen yerlerde özellikle yerinde dönüşüm yapılacak alanlarda projenin oluşturulması ve değerlendirilmesi konusunda o yörede yaşayan halkın gerek sivil toplum kuruluşlarınca gerekse bireysel olarak katılım göstermesi önemli bir konudur. Bu sayede yerelin beklentilerinin iletilmesi ve uygulanması, projelerin sahiplenilmesi gibi olumlu etkiler oluşabilecektir. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nce gerçekteştirilen, rneğin Ege Mahallesi Projesi’nde, bu durumun yaşandığı hem Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı hem de mahalle muhtarı tarafından teyit edilmiştir. Bu kapsamda

projelerin öncelikle bir danışma kurulu tarafından incelenmesi ardından halkın beklentileri doğrultusunda revize edilmesi önemli bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan anket çalışmaları da projelerin oluşturulması ve uygulanması sürecinde önem arz etmektedir (Ek 1). Bir örnek olarak, en kapsamlı çalışma Bayraklı İlçesi'nde gerçekleştirilen ve Bayraklı Belediyesi Stratejik Planı'nda yer alan ankettir. 22 mahalleden 1004 kişiyle yüzyüze görüşülerek yapılan anket çalışması ile kent sakinlerinin planlanan kentsel projelere bakış açısı ve kentsel dönüşüme karşı düşünceleri ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre, katılımcıların %38,2'si kentsel dönüşüme olumlu bakarken; %17,4 'ü kısmen desteklemiş, %17,4 'ü çekimser kalmıştır.

Yine katılımçılık çerçevesinden bakıldığında kentsel dönüşüm alanlarında yer alan ve Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı'na bağlı olarak çalışan iletişim ve tanıtım ofislerinin yeri de tartışılması gereken konulardandır. Özellikle muhtarlar ile yapılan görüşmelerin ardından bu ofislerin bilgi verme ve uzlaşma görüşmelerinin yapılabildiği alanlar olması bakımından önem arz ettiği fakat ofislerde verilen bilgilerin yüzeysel kaldığı ve halkın yeterli bilgi alamadıkları birçok muhtar tarafından belirtilmiştir. Buna karşılık hem iletişim ve tanıtım ofislerinin yetkilileri hem de Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, olabildiğince fazla görüşme yaparak bilgilendirmeye önem verdiklerini belirtmektedirler. Bu kapsamda, çalışmanın içerisinde görülebileceği üzere toplantılar ve içeriklerine yer verilmiştir. Görüşmeler sırasında sorular aracılığı ile projelere yönelik olarak yeterince bilgi edinilmiş olmasına rağmen hak sahipliği devreye girdiğinde biraz daha detaylı bilgiye ihtiyaç duyulacağı açıktır. Yine bu kapsamda, Örnekköy iletişim ofisince yapılan uzlaşma sözleşmesi incelendiğinde (Ek 1) olabildiğince detay içerdiği görülebilmektedir.

Karar birimleri ile uygulayıcıların uyumu da belirlenen sorular ile ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 5393 sayılı kanununun 73. maddesine dayanarak kentsel dönüşümü gerçekleştirdiği görülmüş, buna yönelik olarak Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı teşkil edilmiştir. Bu kurum ve kuruma bağlı iletişim ve tanıtım ofisleri, daha önce belirtildiği üzere planlama, tespit, uzlaşma gibi işlemleri gerçekleştirmekteydiler. Büyükşehir Belediyesinin, belirtilen kanun çerçevesinde merkezi yönetim ile kentsel dönüşüm konusunda onay alma sürecinde temas etmektedir. Büyükşehir Belediyesine bağlı olarak faaliyet gösteren ilçe belediyeleri ile ise sürekli veri alışverişinde bulunduğu, ilçe belediyelerinin yetkililerinin kıymet- takdir

komisyonlarında yer aldıkları ve uzlaşma sürecinde de rol oynadıkları ifade edilmiştir. Ancak, ilçelerde yer alan kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yetkinin Büyükşehir Belediyesinde olduğu görülmüştür. İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün ise merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak görev almasının doğal sonucu olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığıyla tam bir uyum içerisinde bulunduğu anlaşılabilmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Müdürlüğün kentsel dönüşüme dair aldıkları kararların ve planların askıda tutulduğu, internet sitelerinden yayınlandığı ve diğer birim ve ilgililer ile bu şekilde de haberleşmenin sağlandığı da bu doğrultuda gözlemlenmiştir.

Yerel otorite ve toplulukların güçlendirilmesi, Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesinin, 'Kaynaklar, teşvikler ve karar verme sorumlulukları yoluyla uygun görüldüğü şekilde yerel otoriteleri ve toplulukları yetkilendirmek/güçlendirmek' ilkesi çerçevesinde İzmir'de kentsel dönüşümü planlayan ve uygulayan kurumlar bazında sorulmuş, etkilenenler açısından da sorulan sorular ile değerlendirilmiştir. Buna göre, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, İzmir Kalkınma Ajansı destekli 'Cennetçeşme Kent İle Bütünleşiyor' sosyal kalkınma projesi, istihdama yönelik olarak adımlar atması kalorifercilik, konfeksiyon, yaşlı ve hasta bakımı gibi meslek edindirme kurslarının yanı sıra okuma yazma dikiş nakış gibi kursların verilmesi ile gelişimin sağlanmasına yönelik adımların atıldığı görülmektedir. Ayrıca projelerin, planlanması, uzlaşma ve uygulama aşamalarına, yerel halkın, derneklerin ve kooperatiflerin katılımının sağlanmaya çalışılması, yerel otorite ve toplulukların güçlendirilmesi adına önemlidir. Bu kapsamda, politikardan etkilenenler ile yapılan görüşmelerde, yerel dernekler, kentsel dönüşüme yönelik kurulan dernekler ve kooperatifler ile daha etkin katılım sağlamaya çalıştıkları da görülebilmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinin yapılacağı alanların belirlenip projelendirilmesi sürecinde risk faktörlerini belirlemek ve riskleri azaltırken de yerel özellikleri dikkate almak projelerin amacına ulaşmasında önemli birer başlıktır. İzmir'de gerçekleştirilen dönüşüm projelerinde risklerin belirlenmesine yönelik olarak yapılan çalışmaların yer aldığı üst ölçekli nazım imar planları kentsel dönüşüme yönelik birer rehber olarak kullanılmış, proje alanları burada belirtilen riskli alanlarda oluşturulmuştur. Ayrıca jeolojik etüt raporları ve Bakanlar Kurulu kararları ile Kadifekale ve Yeşildere gibi alanların afere maruz bölge olarak belirlenmesi de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yerel risklerin dikkate alınması konusunda ise Ege Mahallesi ve Örnekköy Projelerinde

beklentilere yönelik olarak projelerin revize edilmesi olumlu örnekler olarak öne çıkmaktadır. Belirtilen başlık altında politikalardan etkilenenler arasında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Bazı mahallelerde, şu an yapılan dönüşüm girişimlerinin yerel özellikleri dikkate almak değil bölgelerde yer alan gecekonduların tasfiye edilmesine yönelik olduğu algısının varlığı, bazılarında ise tam tersi bir düşünce olarak yapılacak dönüşümün mahallelerde yaşayanların yaşam tarzına uygun riskleri azaltan bir yapıyı oluşturduğu fikri paylaşılmıştır. Devam eden sorularda ise kentsel dönüşüm sonucu oluşacak yapıya dair beklentiler kentsel dönüşümü uygulayan ve etkilenenlere sorulmuştur. Politika yapıcı ve uygulayıcılar üzerinde çalışılan kentsel dönüşüm alanlarının neredeyse %90'ının kaçak, sağlıksız yapılaşmanın olduğu alanlar olduğunu; afet riski altında, denetimsiz, hesaplamalara ve mevzuata uygun olmayan alanların, standartlara uygun hale getirilmesine çaba gösterdiklerini belirtmişlerdir. Politikalarından etkilenenler ise genel olarak daha risksiz bir yapı oluşabileceğini kabul etmekle beraber dönüşüm sonucu mahallelerinden ayrılmak zorunda kalma ihtimali, ekonomik riskler ve buna bağlı olarak dönüşüm sonrası borçlanma ile ortaya çıkabilecek sorunlar gibi başlıklar altında çekincelerini sıralamaktadırlar.

Politika yapıcı ve uygulayıcı kurumların 'Küresel ortaklığın ve uluslararası işbirliğinin kalitesi etkili, anlamlı ve güçlü olmak için önemlidir' ve Gelişmiş ülkelerin ve ortaklarının geliştirmekte olan ülkelere olan desteğini onlar tarafından tanımlanan ihtiyaçlar ve önceliklere göre tasarlamak' ilkeleri kapsamında İzmir'de yapılan kentsel dönüşüm projeleri bağlamında küresel aktörler ile ilişkilerine baktığımızda ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir. Ulusal ölçekte baktığımızda Türkiye'nin katıldığı uluslararası etkinlikler ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kentsel dönüşümün uluslararası örneklerini incelediği birimler dışında, yerel ölçekte, Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı'nın kuruluşunda personelin eğitimi açısından uluslararası etkinliklere katılımın sağlanması gibi faaliyetler görülmektedir.

Alan araştırması, hipotezler kapsamında incelendiğinde ise tez çalışmasının temel hipotezi olan 'İzmir'de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları, afet risklerinin azaltımı kapsamında yapılmıştır.' başlığı çerçevesinde incelenen plan ve programlar, politikaları planlayan ve oluşturan kurumlar (İzmir'de Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi Başkanlığı ile bağlı İletişim ve Tanıtım Ofisleri ve İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü) ve etkilenen mahallelerin muhtarları (Kadifekale, Yeşildere,

Ballıkuyu, Ege, Fuat Edip Baksı, Cengizhan, Örnekköy, Emrez, Aktepe ve Uzundere mahalleleri) ve sivil toplum kuruluşlarına (Romanlar Derneği, Emrez Kentsel Dönüşüm Derneği, Yarımısır Kooperatifi) yönelik görüşmeler çerçevesinde yapılan alan araştırmasında ve Bakanlar Kurulu Kararları ve jeolojik etüt raporları incelendiğinde, Uzundere, Kadifekale, Yeşildere ve Gürçeşme alanlarının ciddi riskleri içerisinde barındıran alanlar olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan bu bölgelerde yapıyı tamamlanan dönüşümün kesinlikle afet risklerinin azaltımı kapsamında yapıldığı ortaya çıkmıştır. Diğer kentsel dönüşüm alanlarında ise birinci derece deprem bölgesi üzerinde yer alan İzmir'in riskli yapı stoğunun eritilmesi sağlıksız yapıların ortadan kaldırılması gibi nedenlerle afetlere yönelik yapıldığını söylemek mümkündür. Fakat dönüşüm sonrası ortaya çıkacak rantın bölüşümü konusunda dönüşüm alanlarında yaşayan halk ve onların temsilcilerinin endişeleri olduğu yapılan görüşmeler sırasında gözlemlenmiş ve metin içerisinde bu çekincelere yer verilmiştir. Uzlaşma görüşmelerinin sürdürüldüğü tüm mahallelerde arsa ve enkaz bedellerinin düşük olduğuna ve borçlandırılmalarının yaratacağı sorunlara dikkat çekilmekte buna dair görüşmeler gerek Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, gerekse ofisler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin Yarımısır Kooperatifi'nin 2015 Aralığının son haftasında Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ile yaptığı görüşmeler sonrası bu konu gündeme getirilmiş, planlar doğrultusunda hak sahiplerine kolaylık sağlanması ve değerlerin artırılması konusunda görüş alışverişinde bulunulmuştur. Bu anlamda Büyükşehir Belediyesi Başkanı Aziz Kocaoğlu'nun 'Rant Halka' söyleminin gerçekleşmesi halk arasında en büyük beklentidir.

'İzmir'de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi rehber ilkeleri ile büyük oranda örtüşmektedir.', alt hipotezi çerçevesinde politikaları planlayan ve oluşturanlar ile bu politikalardan etkilenenlere yönelik görüşmeler yoluyla yapılan alan araştırmasında Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nde yer alan yol gösterici ilkeler temel alınarak görüşmeler yapılmış ve sorular yöneltmiştir. Yöneltilen sorulara verilen cevaplar çerçevesinde özellikle mülkiyet haklarının korunması, katılımcılık ve küresel aktörler ile işbirliği konularında bazı eksiklikler gözlenmiş olsa da genel olarak belirtilen ilkeler çerçevesinde Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'ne büyük oranda uyduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Afet risklerini anlamak başlığı altında değerlendirildiğinde politika yapıcı ve uygulayıcı kurumların riskler konusunda duyarlı görüldüğü söylenebilir. Afet riski altındaki Kadifekale ve Yeşildere gibi

bölgelerin boşaltılması, bu bölgede yaşayan halkın Uzundere toplu konutlarına yerleştirilmesi ve bu bölgelere yeniden yapılaşmaya izin verilmemesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Politikalardan etkilenenler açısından ise gecekonduların ortadan kaldırılması sosyal dokunun bozulması ve rant başlıkları altında hassasiyetler olduğu gözlemlenmekte buna rağmen yeniden yapılacak alanların daha sağlıklı, standartlara uygun ve afetlere karşı dirençli olacağı konusunda hemfikirlerdir. Bazı sivil toplum kuruluşu yetkilileri ise kentsel dönüşüm konusunda kendilerine danışılmadığını ancak 21. Yüzyılın bütün kentlerinin gereksinimlerini karşılayan ve tüm donatılarına sahip, öncelikle iyi bir mimarlık ürünü olan, sağlıklı yaşam çevresinin oluşturulduğu afetlere karşı dirençli bir alan oluşturarak kentsel dönüşümün başarılı olabileceğini aksi takdirde amacından saparak rantsal dönüşümün ortaya çıkacağını belirtmiştir.

Bu kapsamda, ‘yerine daha iyisini inşa et (Built Back Better)’ ilkesi gereğince politikalardan etkilenenlere sorulan ‘kentsel dönüşümün daha iyi bir yapı oluşturacağına inanıyor musunuz?’ sorusu çerçevesinde genel olarak olumlu tepkilerin alındığı fakat sosyal ve ekonomik risklerin oluşacağına yönelik çekincelerin varlığı ifade edilmiştir.

‘İzmir’de afete yönelik olarak yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında politika yapıcılarının afet riski eksenli kararlar vermişlerdir.’ alt hipotezi çerçevesinde, İzmir’de kentsel dönüşümü planlayıp organize eden, İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi Başkanlığı ile yapılan görüşmeler sonucu kurumların temel motivasyonlarından birinin afetleri önleyici çalışmalar yapmak olduğu görülmektedir. Bu bakımdan bu hipotezin kanıtlandığı söylenebilir. Ancak bu amacın yanı sıra, yerinde dönüşümü sağlama, mevcut kültürel zenginlikleri koruma, sosyal dönüşümü destekleme, toplumsal barışa katkı sağlama, tarihi ve kültürel mirası geleceğe taşıma ve sosyal ve teknik altyapıyı güçlendirme hedeflerini benimsediklerini de belirtmektedirler. Politikalardan etkilenen mahallelerin muhtarları ile yapılan görüşmelerde ise daha önce de belirtildiği üzere Kadifekale, Yeşildere gibi mahallelerde tamamlanan projelerde afetlere yönelik dönüşümün yapıldığı büyük oranda kabul görmekte ve şu an planlanan dönüşüm projelerinin daha sağlıklı riskleri azaltıcı bir yapıya yol açacağı kabul edilmektedir.

İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşümde politikalarından etkilenenlerin afet riski gündemi bulunmamaktadır’,alt hipotezi çerçevesinde politikalarından etkilenen mahallelerin muhtarları ile dernek ve kooperatiflerle yapılan görüşmelerde, ‘Kentsel dönüşümde afet riski azaltmak için önlemler belirlenirken yerel özellikler hesaba alındı mı?’ ve ‘Kentsel dönüşümle daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapı oluştuğuna inanıyor musunuz?’ soruları çerçevesinde verilen cevapların içeriği ile ölçülmeye çalışılmıştır. Bu sorular çerçevesinde ayrıca ‘mahallenizde afet riski olduğunu düşünüyor musunuz?’ alt sorusu da yöneltilmiştir. Bu kapsamda Kadifekale, Yeşildere ve Uzundere Mahallesi muhtarları, mahallelerinde zemin açısından afet riskleri olduğunu kabul etmektedir. Bayraklı kentsel dönüşüm bölgesinde yer alan Fuat Edip Baksı, Cengizhan ve Alpaslan Mahalleleri ile, Gaziemir’de yer alan Aktepe- Emrez Mahallelerinin muhtarları zemin olarak afetlere dirençli bir alanda yaşadıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak dönüşümün yapılmasının arkasında yatan motivasyon bağlamında ise rant, sağlıklaştırma, soylulaştırma, sosyal dönüşüm gibi sebeplerinin üzerinde daha fazla durulmuştur. Bu bakımdan belirtilen hipotezin onaylandığı düşünülmektedir.

‘İzmir’de Kentsel Dönüşüm sürecinde politikalarından etkilenenler karar verme sürecine etkin olarak katılmamıştır.’ alt hipotezi çerçevesinde hem karar vericilere hem de etkilenen mahallelerin muhtarları ile sivil toplum temsilcilerine Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi’nin yol gösterici ilkeleri arasında yer alan ‘toplumun tümünden katılım sağlamak’ ilkesi çerçevesinde ‘İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşümde karar sürecine toplumun tüm kesiminin katılımı sağlanmış mıdır? Dışarıda kalan kesim var mıdır?’ sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda uygulayıcı kurumlar, uzlaşmanın esas alındığı konusunda birleşmektedirler. Politikalarından etkilenen mahallelerde yapılan anketler sonucu Örnekköy Mahallesi’nde, yerel ihtiyaç ve talepler baz alınarak 60 metrekare olarak tasarlanan 2+1 konutların 70 metrekareye çıkartılması, Ege Mahallesi’nde ise hazırlanan projenin mahallenin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda tekrar gözden geçirilmesi ve revizyona uğraması mahallelilerin katılımı konusunda iyi örneklerdir. Ancak bazı mahalle muhtarlarının, mahallelerinde yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında sivil toplum kuruluşları ve diğer organlar karar alma süreçlerine etkin katılmadıklarını toplantıların göstermelik olduğunu düşünmektedirler. Bazı mahallelerde ise yeterince muhatap alınmadıkları fikrinin

hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Bu bakımdan bu hipotezin kısmen doğrulandığı sonucuna varılabilmektedir.

‘İzmir’de afete yönelik olarak yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları afet riskleri yönüyle başarıya ulaşmıştır.’ alt hipotezi kapsamında, hem uygulayıcı kurumlar hem de dönüşümden etkilenen mahalle muhtarlıkları ve sivil toplum ile yapılan görüşmeler sonucunda bugüne dek yapımı tamamlanan Kadifekale ve Yeşildere alanlarında afet riskleri yönüyle başarıya ulaşıldığı; projelendirilmenin ve uzlaşma görüşmelerinin sürdüğü alanlarda ise süreçte gelinen nokta itibariyle kısmen başarılı olduğuna sonucuna varılabilmektedir. .

Kadifekale ve Yeşildere alanlarında tamamlanmış olan projeler kapsamında, daha önce de belirtildiği üzere, çeşitli zamanlarda ve jeolojik raporlarla afete maruz bölge olarak belirlenmesi sonucu alanın boşaltılması ve yerine yeni yapı kurulmaması, boşaltılan alanlarda yaşayanlar ile uzlaşma yolunun temel alınması gibi unsurlar bölgedeki dönüşümün başarılı olduğunun göstergesidir. Ayrıca Kadifekale’de 2012 yılında meydana gelen heyelan sonucunda can ve mal kaybı yaşanmamış olması bu olguyu destekler niteliktedir. Devam eden kentsel dönüşüm projelerinde, katılımcılığa önem verilmesi, yönetim anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde yerelin sürece dahil edilmeye çalışılması olumlu olarak değerlendirilmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nce yapılan dönüşüm projelerinde, bütüncül bakış açısı, disiplinler arası uyumlu çalışma, şeffaflık ve sürdürülebilirlik ilkelerinin yanı sıra katılımcı karar alma ilkelerinin belirlenmesi, dönüşüm alanlarında ofisler açılması sivil toplum kuruluşları ile toplantılar yapılması gibi etkinlikler başarıyı artırır niteliktedir. Ancak iletişim ofislerinin işlerliliğinin artırılması gerektiği, halkın ve sivil toplumun sürece daha etkin katılabilmesi için mekanizmaların artırılması da gerekmektedir. Politikalardan etkilenenler açısından ise sivil toplumun güçlendirilmesi, derneklerin sayıları ve etkinliklerinin artırılması ve örgütlü bir şekilde dönüşüme dahil olunması, yerel risk ve beklentilerin öne alınması, mülkiyet hakları konusunda kayıpların azaltılması gibi başlıklarda dönüşümün devam eden süreçte daha sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için önemlidir. Devam eden projelerde risk barındıran alanlara yeniden yapı yapılmaması, riskli yapı kapsamında ise yerinde dönüşümün sağlanması ve mağduriyetlerin önüne geçilmesi de İzmir’de kentsel dönüşümün başarısını artırıcı etki yapabilecektir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu tez çalışmasında afet ve afetlere ilişkin kavramlar ile afet yönetimine yönelik temel kavramlar ve sistemler incelenirken, dünyada ve Türkiye’de afet yönetimi anlayışının evrimi, kilometre taşları, son yüzyılda gerçekleşen paradigmadaki değişim incelenmiş, çalışmanın evren ve örnekleme bağlamında afet riskleri nedeniyle kentsel dönüşüm, İzmir’de yer alan kentsel dönüşüm alanları, politika yapıcı ve uygulayıcı kurumlar ile bu politikalardan etkilenenler ile yapılan görüşmeler kapsamında incelenmiştir.

Bu kapsamda, en başta afetler ve afet yönetimine yönelik temel kavramlara yer verilip son on yıllarda afet yönetimi anlayışında değişen ve dönüşen anlayışa paralel, dünyada gerçekleştirilen Hyogo ve devam eden süreçte Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi gibi etkinlikler ile alınan, (i) afet risklerini anlamak, (ii) afet risklerini yönetebilmek için ‘afet risk yönetimi’ ni güçlendirmek, (iii) dirençlilik için afet risk yönetimine yatırım yapmak, (iv) eski haline getirme, yeniden inşa ve iyileştirme uygulamaları ile ‘yerine daha iyisini inşa etmek’ ve etkili yanıt verebilmek için afet hazırlıklarının artırılması gibi ilke kararların, sebep-sonuç döngüsü içerisinde anlatılması; afetler nedeniyle kentsel yenileme ve kentsel dönüşümün yapılma motivasyonunun açıklanması; Türkiye’de afet yönetiminin gelişiminin tarihsel süreç analizi ile incelenmesi; İzmir’in afet tarihi ve kentleşme özelliklerini inceleyip günümüze uzanan süreçte sorunlarının tespit edilmesi ve risklerin azaltılması için bir çözüm önerisi olarak sunulan ve kentte gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının incelenmesi ile İzmir’de kentsel dönüşüm uygulamalarının ne derece afetlere yönelik ve riskleri azaltma motivasyonu ile yapıldığı tespit edilmiştir.

Afetlere ilişkin, antik dönemden itibaren genellikle, afetler meydana geldikten sonra müdahale etme olarak adlandırabileceğimiz, ‘yara sarma’ anlayışı ile sınırlı kalan, konvansiyonel afet yönetimi uygulamalarının geçerli olduğu görülmektedir. Özellikle 1970’li yıllar ve sonrasında sosyo-ekonomik koşullar, nüfus ve yapıların fazlalığı ve sağlıksız kentleşme gibi sebepler ile afetlerden etkilenme oranı hayli artmıştır. Etkilenen nüfusun, afetler meydana geldikten sonra uluslararası kuruluşlarca yapılan yardımlara gereksinmelerinin büyümesi, yardım geri dönüşlerinin sınırlı kalması, tehlikelere karşı duyarsızlaşma ve risk alma eğilimlerinin artması gibi daha önce de bahsedilen sebepler klasik- konvansiyonel afet yönetimi anlayışının sorgulanmasına ve yeni çözümler aranmasına sebep

olmuştur. Bu kapsamda BM, OECD, IFRC vd. uluslararası kuruluşlarca yapılan toplantılar ve alınan kararlar ışığında politikalar oluşturulmuştur.

Dünyada gerçekleştirilen etkinlikler kapsamında oluşturulan belgeler metin içerisinde ayrıntılı olarak incelenmiş, afet yönetimi anlayışında yaşanan değişim ve dönüşüm bu belgeler aracılığı ile incelenmiştir. Bu belgelerde yer alan temel ilkeler ise genel olarak risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi, risk azaltmaya yönelik önlemlerin geliştirilmesi, ülkelerin politikalarıyla entegre edilmesi, afet eğitiminin ve farkındalığın artırılması ve katılımcılık mekanizmalarının etkin olarak kullanılması olarak özetlenebilmektedir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya da tarih boyunca birçok doğal ve teknolojik afet ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'de afet yönetimi ile ilgili çalışmalar uzunca bir süre yara sarma olarak adlandırılabilir konvansiyonel bir anlayışla değerlendirilse de dünyada bahsedilen ilkeler doğrultusunda son yıllarda daha kapsayıcı ve çok yönlü bir anlayışa doğru geçiş yaşanmaktadır. Özellikle 1999 yılında yaşanan ve etkileri çok büyük olan Marmara depremi bu dönüşümün hızlanmasında tetikleyici olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin mevcut afet yönetim politikası ve stratejileri dönemler bazında incelenmiştir.

Buna göre 1509 İstanbul Depreminden 1944 yılında çıkarılan '4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Evvel Ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun' a kadar geçen süreçte Afete müdahale etme ve yeniden yapım süreçlerini içeren sınırlı iyileştirme politikaları uygulanmıştır. Bu dönemde iyileştirici devlet anlayışı hâkimdir. Yalnızca afetin meydana geldiği bölge ile ilgili kanun çıkartma ve önlem alma anlayışı görülmektedir.

1944 yılından başlayarak, 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluşuna kadar geçen dönemde ise müdahale ve iyileştirme odaklı afet yönetimi yaklaşımı etkindir. Afet öncesi alınacak önlemler ile ilgili çalışmaları başlangıç seviyesinde görebilmek mümkündür. Geleneksel afet yönetim modelinin kurgulanması ve yerleşmesi bu dönemde başlamıştır. İyileştirici Devlet anlayışının afet yönetimi üzerine hâkimiyeti devam etmektedir.

1958 yılından başlayarak 1999 Marmara Depremine kadar gelen süreçte ise Müdahale ve iyileştirme odaklı afet yönetimi yaklaşımı devam etmektedir. Afet öncesi çalışmaları yetersiz ve bütünlendirilememiş de olsa gelişmektedir.

Geleneksel afet yönetim modelinin uygulanması ve iyileştirici devlet anlayışının etkinli devam etmektedir ancak koruyucu devlet anlayışının başlaması da bu dönemdedir.

1999 yılı Marmara Depremi sonucunda resmi rakamlara göre 18 bin civarında kişinin hayatını kaybetmesi, 48 bin civarında kişinin yaralanması ve 113 bin yapının yıkılması ya da hasar görmesi afet yönetimi açısından bir milat olmasına yol açmıştır. Afet yönetiminin bütüncül anlayışına ve afet yönetim döngüsüne uygun, risk yönetimini öne alan yaklaşımlar bu dönem sonrasında önem kazanmıştır. Ulusal ve uluslararası boyutta toplantılar yapılmış, Hyogo Çerçeve Eylem Planı'na uygun projeler geliştirilmiş ve afet mevzuatı önemli ölçüde değiştirilmiştir. Bu kapsamda afet ve acil durumlara ilgili yönetim yapısında düzenlemeler yapılmış, yapı yönetmeliği yenilenmiş, yapı denetim sistemi önemli hale gelmiş ve zorunlu deprem sigortası hayata geçirilmiştir.

2009 yılında ise merkezde ve yerelde etkililiğin artırılması, afet yönetimi ile ilgili kurumların daha iyi organize olabilmesi adına bir merkezde toplanması amaçlarıyla 5902 Sayılı yasa çıkarılmış; bu yasa ile 'Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı' (AFAD) Kurulmuştur. Devam eden süreçte 2012 yılında hazırlanan 'Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023' da önümüzdeki dönemde depreme karşı alınacak önlemlerin geliştirilmesi ve afet yönetimine yön vermesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca kentsel dönüşüme dönük olarak, daha önce çıkartılan '5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesine ek olarak 2012 yılında yürürlüğe giren '6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun' Türkiye'de kentsel dönüşümü şekillendirmiştir.

Tezde ortaya konulan durumdan hareketle iyi işleyen bir afet yönetimi için şunlara dikkat edilmelidir:

- Afet risklerini anlamak birincil öncelik olmalıdır.
- Afet Risklerini yönetebilmek için çeşitli düzeylerde paydaşların katılımı sağlanmalı, yönetim anlayışına uygun politikalar formüle edilmelidir,
- Afetlere karşı Dirençliliği artırabilmek için afet öncesi risklerin azaltılmasına ve buna bağlı olarak risk yönetimine yatırım yapılmalıdır,

- Afet yönetim döngüsü içerisinde yer alan yeniden inşa, iyileştirme uygulamalarına önem vermek ve bu süreçte daha sağlıklı alanlar inşa edilmelidir.

Afet risklerini azaltma kapsamında yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları için şunlara dikkat edilmelidir:

- Kentsel dönüşüm uygulamalarının tümünde yalnızca fiziksel yenilemeyi değil, kapsamlı bir sosyokültürel programı ve yerel kalkınmayı içermeli, katılımcılığı öne alacak şekilde hayata geçirilmelidir,
- Afet riskleri nedeniyle yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında kurumların ve mevzuatın uyumlu olmasına çalışılmalıdır. Bu kapsamda yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında koordinasyon geliştirilmelidir,
- Dönüşüm yapılacak alanlarda risklerin belirlenmesinde, jeolojik etütler, deprem master planları, nazım imar planları dikkate alınmalı, yerel riskler gözardı edilmemelidir,
- Karar ve uygulama süreçlerinde toplumun tüm kesiminin katılımı sağlanmalı yerel otoriteler ve topluluklar güçlendirilmelidir,
- Daha sağlıklı bir dönüşümün yapılabilmesi için, dünya ölçeğinde afetler nedeniyle daha önce yapılan projeler incelenmeli, gerekirse uluslararası kuruluşlar ile de işbirliği geliştirilmelidir,
- Dönüşüm yapılan alanlarda afet risklerinin önüne geçilirken sosyal risklerin de oluşmaması için önlemler geliştirilmeli, yerelde yaşayan halkın ihtiyaçları yaşam standartları ve beklentilerine göre sosyal dönüşümün de hayata geçirilmesine çalışılmalı, kişilik ve mülkiyet hakları korunmalıdır.

Tezin araştırma evreni ve örnekleme bağlamında ise öncelikle İzmir’de tarihsel süreçte kentleşme özellikleri ve afet tarihi incelenmiştir. Gerek antik dönem tarihçilerinin eserleri, gerekse 16 ve 17. Yüzyıl itibariyle kenti ziyaret eden seyyahların anılarını inceleyen çalışmalar aracılığı, gerekse de kentin afet tarihi ve yaşamına yönelik yapılan akademik çalışmalar vasıtasıyla bu süreç incelenmiştir. Antik dönemden itibaren kentin canlı bir yapıya sahip olduğu, liman kenti

olmasının bu durumun başlıca sebebi olduğu ve özellikle 17. Yüzyıldan itibaren Levantenlerin de etkisiyle gelişiminin hızlandığı, 20. Yüzyılda, Türkiye'nin İstiklal Savaşı sırasında ve sonrasında da önemli bir değişim geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Afetler kapsamında ise yapılan araştırmalar ve bilimsel veriler ışığında kentin antik dönemden itibaren başta depremler olmak üzere birçok afetten etkilendiği, birçok kez yıkıldığı ve yeniden tekrar inşa edildiği izlenmiştir. Dolayısı ile veriler ışığında İzmir'in dönüşüme açık bir kent olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İzmir ayrıca risk azaltma çalışmaları kapsamında uluslararası işbirliği boyutuyla IDNDR Bilim ve Teknik Komitesi tarafından başlatılan RADIUS projesine dahil olmuş, bu proje kapsamında Boğaziçi Üniversitesi ile yapılan protokol sonucunda İzmir Deprem Senaryosu ve Deprem Master Planı hazırlanmıştır. Bunların yanı sıra İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı ile de riskli alanlar belirlenmiş ve gerek Büyükşehir Belediyesi gerekse Çevre ve Şehircilik Bakanlığı aracılığıyla buna uygun kentsel dönüşüm projeleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda, uluslararası alanda 2015 ve 2030 yılları arası dünyada afet yönetiminin yol haritası niteliğindeki Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nde belirtilen yol gösterici ilkeler çerçevesinde, İzmir'de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin incelenmesi amaçlanmış ve politika oluşturucu ve uygulayıcı kurumlar, politikalardan etkilenen halkın temsilcileri ve sivil toplumun temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler çerçevesinde bulguların değerlendirildiği bölüme ek olarak, tezin ana ve alt sorularına yönelik bulgular ve değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

Çalışmanın ana sorusu olan 'İzmir'de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalar afet risklerinin azaltılması amacıyla mı hayata geçirilmiştir?' sorusu etrafında daha önce de belirtildiği üzere, Uzundere, Kadifekale, Yeşildere ve Gürçeşme alanlarının ciddi riskleri içerisinde barındıran alanlarda yapılan çalışmalar kapsamında özellikle tamamlanan projelerin risklerin azaltılmasında etkili olduğu izlenebilmektedir. Bakanlar Kurulu kararları ve jeolojik etüt raporları ile defalarca afet tehlikesi içerdiği belirtilen (örneğin: Kadifekale) alanlarda yapılan kentsel dönüşüm ile daha önce o bölgede yaşayan halkın daha güvenli alanlara nakli mümkün olabilmıştır. Belirlenen diğer alanlarda ise riskli yapı stoğunun eritilmesi gecekonduların daha standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması bakımından değerlendirildiğinde de politikanın başarıya ulaşacağı öngörülmektedir. Ancak daha geniş bir bakış açısıyla bakıldığında belirlenen

bölgelerde yapılan kentsel dönüşüm projelerinde politika yapıcı ve halkın önceliklerinin değerlendirilmesi, beklentilerinin gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda görüşmeler yapılırken Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nde de yer alan, kişilik ve mülkiyet haklarının korunması, kurumlar ve politikalar arası eşgüdümün sağlanması, katılımcılık ve sivil toplumun güçlendirilmesi gibi faktörlerinde değerlendirilmesi söz konusu olmuştur.

Bu kapsamda afetlere yönelik yapılan dönüşüm alanlarında kişilik ve mülkiyet hakları kapsamında yerelin belirttiği mağduriyetlerin giderilmesi yolunda çalışmalar yapılması, oluşacak rantın halka yansıtılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu konuda mahallelerde kurulan dernek ve kooperatiflerin faaliyetleri süreç içerisinde önemli bir veri olarak karşımıza çıkabilecektir. Kentsel dönüşümün yanında sosyal dönüşümün de sağlanması, riskli yapıya yönelik yapılan çalışmalar sırasında yalnızca arsa ve tapulu alan hesaplaması değil yörede yaşanan halkın mağduriyetlerinin giderilebileceği bir hesaplama yapmak önemli olacaktır. Yine ekonomik faaliyetler bazında kentsel dönüşümün yapılacağı alanlarda bulunan esnafın, süreçte geçimini nasıl sağlayabileceğine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar ile afet risklerinin yanı sıra sosyal risklerin de önüne geçilmesi sağlanabilecektir.

Kentsel dönüşüm projelerinin oluşturulması, planlanması ve uygulamaları aşamasında risklerin azaltılabilmesi bağlamında kurumlar arasında işbirliğinin de artırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Tez içerisinde belirtildiği üzere kentsel dönüşüm farklı yollar ile yapılabilmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun çerçevesinde Bakanlık tarafından
- 6306 sayılı Kanun gereğince ilan edilen bölgelerde yetki ilgili belediyelere devredilerek
- 5393 sayılı Kanununun 73. Maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde yerel yönetimlerce yapılabilmektedir.
- Buna bir de bireysel başvuru kanalı eklenebilmektedir.

İzmir'de yapılan kentsel dönüşümde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Büyükşehir Belediyesinin birbirinden neredeyse bağımsız olarak ve farklı

motivasyonlar ile dönüşümleri gerçekleştirdiğini söyleyebilmek mümkündür. Uygulayıcı kurumlarla ve etkilenen mahallenin muhtarları ile yapılan görüşmeler ve sahada yapılan incelemeler sonucunda iki farklı uygulamanın yapıldığı görülebilmektedir. Örneğin Büyükşehir Belediyesi'nce katılımı daha fazla öne çıkaracak uygulamalara rastlanmış, yerinde dönüşüm mantığı çerçevesinde kısmen, yerelin özellikleri doğrultusunda planlamalara gitmiştir. İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü'nün ise planlama aşamasında katılımcılığa daha az önem verdiği gözlenebilmektedir. Politikardan etkilenenler açısından da benzer bir durum söz konusudur. Büyükşehirin mi, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün mü yoksa müteahhitlerin mi dönüşümü gerçekleştirmesi gerektiği noktasında kafa karışıklıkları yaşanmaktadır.

Kurumların küresel aktörler ile ilişkileri konusunda ise. Merkezi yönetim vasıtasıyla uluslararası toplantılara katılımın sağlandığı ve modern ve bütünlük afet yönetim politikalarına uyum konusunda gelişmelerin olduğu gözlemlenmektedir. İzmir'in süreç içerisinde Radius projesi içerisinde yer alması da önemli bir faktör olarak belirlenmektedir. Ayrıca kentsel dönüşüm konusunda da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı içerisinde İngiltere ve Fransa gibi ülkelerdeki örnekleri inceleyen bir birimin olması, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi Başkanlığının ise kuruluş aşamasında personelin eğitimi, afet yönetimi ve kentsel dönüşüm süreçlerinde günceli takip edebilmek vb. amaçlar ile çalışanlarını yurtdışındaki etkinliklere göndermesi önemlidir.

Sivil toplum açısından bakıldığında ise mahallelerde yer alan derneklerin bilgilendirme ve bilgi paylaşımı konusunda daha fazla rol alması halk arasında dönüşümün bilinirliği açısından önem arz etmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere dönüşüm yapılan mahallelerde kurulan sivil toplum kuruluşları, kentsel dönüşüm sürecinde hakların korunmasına katkı vermektedir ve bu açıdan önemlidir.

Sonuç olarak, afetler tarihin her döneminde dünya üzerinde yaşayan toplulukları etkilemiştir ve bundan sonraki süreçte de etkilemeye devam edecektir. Geçtiğimiz ve içinde bulunduğumuz yüzyıllarda ise kentsel nüfus artışı, sağlıksız kentleşme, yerleşim yerinin jeolojik ve coğrafi özellikleri, sosyal yapısı ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak afetleri algılama düzeyi gibi unsurlar riskleri artırmış, afetlerde oluşan kayıpların miktarını bir hayli artırmıştır. Buna karşılık, BM, OECD, IFRC ve diğer uluslararası aktörlerinde etkisi ile afet yönetiminde

anlayış değişiklikleri yaşanmıştır. Tezin çeşitli yerlerinde belirtildiği üzere antik dönemden bugüne devam eden ve yalnızca afet sonrası çalışmalarını eksenine alan, müdahale ve yeniden inşa aşamaları gibi tepkisel ve kriz yönetimine özgü klasik anlayış yerine, afetler meydana gelmeden önce yapılacak çalışmalarını da içerisinde alan bütüncül bir anlayışa doğru bir anlayış değişikliği yaşanmıştır. Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi (2015-2030) gibi uluslararası politika belgeleri ile de bahsedilen politikalar formüle edilmiştir.

Afetlerden sıklıkla etkilenen ve 1999 Marmara Depremi'ni deneyimleyen Türkiye'de bu politikalara yönelik adımlarını hızlandırmış, buna göre mevzuatını şekillendirmeye çalışmıştır. Uluslararası alanda yapılan çalışmalara da gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak katılım göstermiştir. Bu kapsamda İzmir özelinde RADIUS projesi gibi projelere gösterilen katılım ve dünyada uzun yıllardır deneyimlenen kentsel dönüşüm uygulamalarını uygulamasını risk azaltma önlemleri kapsamında değerlendirilmektedir.

Tez çalışması ile İzmir'de gerçekleştirilen kentsel dönüşümün niteliği ve içeriği de literatür taraması, uluslararası politika belgeleri ve kentsel dönüşüm alanlarında yapılan alan araştırması vasıtasıyla incelenmiş ve tezin temel sorunsalı olan İzmir'de kentsel dönüşüm afetler kapsamında değerlendirilebilir mi? sorusu çerçevesinde bu kapsamda değerlendirmenin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak tamamlanan ve devam eden dönüşüm projelerinin gerçek etkisinin, istenmeyen bir durum olarak ifade edilse de, İzmir'de yaşanacak büyük bir afet sonrası ortaya çıkması beklenmektedir.

Bu tez dünyada ve Türkiye'de afet yönetiminin mevcut durumunu, tarihsel süreçte gelişimini incelemiş, Afet risklerinin azaltılması kapsamında, İzmir'de kentsel dönüşüm uygulamalarını, Sendai Afet Risk Azaltım Çerçevesi'nin yol gösterici ilkelerini temel alarak incelemiştir. Tez, bu anlamda daha sonra yapılabilecek çalışmalara ışık tutabilecek niteliktedir. Bu kapsamda, afet risklerinin azaltılması bakımından kentsel dönüşüm dışında yapılan diğer çalışmalar incelenebilir, afet riskleri nedeniyle kentsel dönüşümün incelenmesi bakımından diğer il ve bölgelerde yapılacak çalışmalara örnek oluşturabilir, İzmir bütününde ele alınan kentsel dönüşüm alanlarına yönelik çalışma, her bir dönüşüm alanını için derinleştirilebilir, devam eden projeler kapsamında ise ilerleyen süreçte tezde yer alan değerlendirmeler ile karşılaştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- 12777 sayılı Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik
- 1571 sayılı Bazı Tekel Maddeleri Fiyatlarına Yapılan Zamlardan Elde Edilen Hasılatın T.C Merkez Bankası'nda Açılacak Bir Deprem Fonu Hesabında Toplanmasına Dair Kanun
- 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yolları Kanunu
- 3056 sayılı 'Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun
- 3773 sayılı Erzincan'da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntıklarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun
- 4123 sayılı Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun
- 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu
- 4452 sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler Ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu
- 4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Evvel Ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun
- 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanun
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
- 5366 sayılı Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun
- 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 5525 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

583 sayılı ‘Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname

587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükmünde Kararname

5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun

6746 sayılı Aydın, Balıkesir, Bilecik, Edirne, Eskişehir, Konya ve Denizli Vilayetlerinde 1955-1956 Yıllarında Tabii Afetlerden Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkındaki Kanun

6785 sayılı İmar Kanunu

7116 sayılı İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş ve Vazifeleri Hakkındaki Yasa’

7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun

8716 sayılı Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği

AAYTS (2014). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü* 16.04.2015
<https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/101-2014112716301-sozluk.pdf>

ADRC (2005). Asian Disaster Reduction Center, *Total Disaster Risk Management- Good Practices*, UN WorldConferance on Disaster Reduction, Kobe, Japan.

AFAD (2015). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 02.01.2015
<https://www.afad.gov.tr/TR/Index.aspx>

Akbulut, M.T. ve Aytuğ, A. (2005). Deprem Hasar Görebilirlik Riskinin Gözleme Dayalı Belirlenmesine Yönelik Öneri Değerlendirme Yaklaşımı, *Ytü Mim.*

Fak. E-Dergisi, (1) 1, 88-98. 12.11.2014
<http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-51423-ARTICLE-AKBULUT.pdf>

Akyel, R. (2007). *Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit Ve Çözümüne İlişkin Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altunışık, R., Çoşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*(6. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Ataöv A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *METU JFA*, 24 (2), 57-82. 29.12.2015
http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2007/cilt24/sayi_2/57-82.pdf.

Aydiner, T. ve Özgür, H. (2014, Eylül). *Yönetişim Ve Doğal Afetler: Türkiye’de Doğal Afet Yönetişimi Ne Kadar Ve Hangi Biçimde Mümkün?*, Sözel Bildiri 12.Kamu Yönetimi Forumu, Aydın, 394-404..

Bal, Ö. H. (2008) *İzmir’de Kentsel Dönüşüm Sürecinin İzmir Cennetçeşme Mahallesi Üzerinden İrdelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Balamir, M. (2007). *Afet Politikası, Risk ve Planlama*. TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara, .1-8.

Başbuğ, B.B. (2007). Türkiye’de Doğal Afet Sigortaları Kurumu’nun Başlangıcı ve Geleceği, Nihal Ekin-Erkan, Ayşe Güner, KatalinDemeter (ed.) *Afet Risk Yönetimi Risk Azaltma ve Yerel Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınları.

Baykara, T. (1974). *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

Beck, U (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru* (çev.,Kazım Özdoğan, Bülent Doğan) İstanbul: İthaki Yayınları (orjinali 1986 ‘da yayınlandı).

Beyru, R. (2011). *19. Yüzyılda İzmir’de Doğal Afetler*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Bhopal (2015). *Bhopal Gas Tragedy Information*, 06.12.2015
<http://www.bhopal.com/>

- Blackwood Magazine (1922). *Smyrne in the 17th Century*, by A.C. Wratislav, C.B. C.M.G., C.B.E. 23.05.2015 archive.org
- BM (2000). *Milenyum Deklarasyonu* 23.05.2015
<http://www.un.org/millenniumgoals/>
- Bocutoğlu, E. (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi* (2. Baskı) Ankara: Murathan Yayınevi.
- Böke, K. (ed.) (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- BSP (2010). *Bayraklı Belediyesi Stratejik Planı 2010-2014* 03.12.2015
<http://bayrakli.bel.tr/upl/stratejik-2010-2014.pdf>
- BSTS (1971). *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü/Yerbilimleri Terimleri Sözlüğü* (yaz.) Pamir, H.M., Öztunalı, Ö. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BSTS (1980). *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü/Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cadoux, C. J. (2004). *İlkçağ'da İzmir: Kentin, En Eski Çağlardan İ.S. 324'e Kadar Tarihi* (çev. Bilge Umar), İstanbul: İletişim Yayınları İzmir Dizisi.
- Cübran, M. (2005). *Er-Raid*, Beyrut: Melayin Yayınları.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2012). *İş Sağlığı Ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği*.
- Çırak, A. (2010). *Bir Planlama Stratejisi Olarak Arkeolojik Envanterleme Ve Kentsel Arkeolojik Değer Yönetimi: İzmir Tarihi Kent Merkezi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çorbacıoğlu, S, Çelik, S. (2014, Eylül). *Sosyal Ağbağ Analizi Bağlamında Afet Müdahale Sistemleri Ve Resmi Örgütlenme Politikalarının Analizi: 2006 Kuş Gribi Ve 2011 Van Depremi Müdahale Operasyonları*, Aydın: Kayfor12, Aydın, 404-413..

- Çorbacıoğlu, S. (2005). Çevrelerindeki Değişime Adapte Olabilen Sosyo Teknik Sistemler ve Afet Yönetimi, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, (14) 2, 5-21.
- ÇŞB (2015). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 23.12.2015 <http://www.csb.gov.tr/iller/izmir/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=15529>
- DASK (2015). Doğal Afet Sigortalari Kurumu 23.04.2015 <http://www.dask.gov.tr/>
- Demir, O.Ö. (2009). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Kaan Böke(ed), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dengiz S. (2010). *Belediyelerde Kentsel Dönüşüm Projeleri İzmir Büyükşehir Bütünü İçin Bir Çözümleme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğer, E (2006). *İzmir'in Smyrna'sı: Paleolitik Çağdan Türk Fethine Kadar*, İstanbul: İletişim Yayınları-İzmir Dizisi.
- DRR (2015). *Afet Risk Azaltma Programı* 16.04.2015 https://www.wmo.int/pages/prog/drr/index_en.html
- EADRCC (2015). *Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Eşgüdüm Merkezi* 02.01.2015 <Http://Www.Nato.Int/Eadrcc/Mcda-E.Pdf>
- EM-DAT: The OFDA/CRED (2014). *International Disaster Database*, Université Catholique de Louvain, Brussels Belgium. 04.01.2016 www.em-dat.net
- Engin, F. (1997). *Kentsel Korumaya İlişkin Model Araştırması/Balat Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Ergünay, O (2011 Ekim). *1999 Depremleri Afet Mevzuatını Nasıl Değiştirdi: Mevzuat Açısından Neredeyiz?* 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 11-14 Ekim 2011, ODTÜ, Ankara, 1-9
- Ergünay, O. (1996 Şubat). *Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır? Erzincan Ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları*, T. Tankut(Ed.), Tübitak Deprem Sempozyumu, Ankara, 263-272.

- Ergünay, O., Gülkan, P, Güler, H. H. (2008). Afet Yönetimi İle İlgili Terimler Açıklamalı Sözlük. Mikdat Kadioğlu, Emin Özdamar (Ed.) *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*. Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No: 2.
- Erkal, T. Ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, (14) 22, 147-164. 02.01.2015 <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/view/1021006944>
- FEMA (2015). *Federal Emergency Management Agency* 06.04.2015 www.fema.gov
- Genç, F.N. (2005). ‘Türkiye’de Doğal Afet (Yıkım) Olayları Sonrası Kent Yenileme Uygulamaları’, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genç, F.N. (2007a Aralık). *Türkiyede Kentleşme Ve Doğal Afet Riskleri İle İlişkisi*, TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara, 349-358..
- Genç, F.N. (2007b). Türkiye’de Doğal Afetler Ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (5) 9, 201-226
- Genç, F.N. (2008a) Kriz İletişimi: Marmara Depremi Örneği, *Selçuk İletişim Dergisi*, (5), 3, 161-175. 28.03.2014 <http://www.selcuk.edu.tr/iletisim/birim/web/sayfa/ayrinti/3746/tr>
- Genç, F.N. (2008b) Doğal Afet Risklerinin Azaltılmasında Sigortacılığın Rolü: Zorunlu Deprem Sigortası Örneği ve DASK, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, (45) 517, 43-57.
- Genç, F.N. (2008c) Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 15 (1), 115-130.
- Genç, F.N. (2014a). Türkiye’de Afet Yönetimi Politikaları’nın Dönüşümü, M.Yıldız ve M.Z. Sobacı (ed) *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, Ankara: Adres Yayınları.
- Genç, F.N. (2014b). Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye’de Kentleşme Politikaları, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1) 1 s.15-30.

- Genç, F.N. ve Doğan, B. (2014). *Tarihsel Süreçte İzmir’de Afet ve Afet Yönetimi Uygulamaları*, 12.Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler Kitabı, Aydın, 426-433
- Genç, F.N. ve Koçak, S.Y. (2011). *Kriz Ve Afet Yönetiminde İletişim Teknolojilerinin Rolü*, Kayfor2010, Ankara: TODAİE Yayın No:360 . 320-339.
- Georgelin, Herve (2008). *Smyrna’nın Sonu-İzmir’de Kozmopolitizimden Milliyetçiliğe*, İstanbul: Birzamanlar Yayıncılık.
- Goodschalk R. D., Norton, R., Richardson, C., Salvesan D. (2000). Avoiding Coastal Hazards: Best State Mitigation Practices *Environmental, Geosciences*, (7) 1, 13-22.
- Göl, C. (2005). Çığ Olgusu ve Ormancılık, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* (1) 1, 49-63.
- GPDRR (2013). *Afet Riskini Azaltma Küresel Platformu* 02.01.2014 http://www.preventionweb.net/files/33306_finalchairssummaryoffourthsessi onof.pdf
- Griffiths, JHP, İrfanoğlu, A. ve Pujol, S. (2007). Istanbul at the Threshold: An Evaluation of the Seismic Risk in Istanbul, *Earthquake Spectra: February*, (23) 1, 63-75.
- Gülkan, P., M. Balamir Ve A. Yakut (2003), *Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri: Türkiye Ve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış*, Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Güvel, E. A. (2001). *Doğal Afetlerin Politik Ekonomisi*, İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
- GVP (2015). *Global Volcanism Program*, *Smithsonian Institution*. 06.12.2015 <http://volcano.si.edu/>
- HFA (2005). *Hyogo Framework for Action* 02.01.2015 <http://www.unisdr.org/we/coordinate/hfa>
- Hürriyet Gazetesi (2014). *İzmirli Romanlara yeni Ege Mahallesi*. 27. 06. 2014 <http://www.hurriyet.com.tr/izmirli-romanlara-yeni-ege-mahallesi-26696266>

- IDNDR (1999). *Doğal Afetleri Azaltma On yılı* 23.01.2015
http://www.unisdr.org/files/31468_programmeforumproceedings.pdf
- IFRC (2015). *Uluslararası Kızılhaç Ve Kızılay Dernekleri Federasyonu*, 02.01.2015 *Www.Ifrc.Org*
- ISDR (2002) *Living With Risk: A Global Review Of Disaster Reduction Initiatives*. Preliminary Version, International Strategy For Disaster Reduction Secretariat, Geneva. 23.01.2015
<http://www.unisdr.org/we/inform/publications/657>
- IDSMP (2000) *İzmir Deprem Senaryosu ve Deprem Master Planı* 26.11.2015
<http://www.izmir.bel.tr/izmirdeprem/izmirrapor.htm>
- İKBNİP (2009). *İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı*, 25.11.2015
http://www.izmimod.org.tr/docs5/İKBNİPR_PLANACIKLAMARAPORU.pdf
- İsbir, E ve Genç, F.N. (2008) Uluslararası Afet Müdahale Hukukuna Doğru Türk Afet Yönetim Sistemi, *Amme İdaresi Dergisi*, (41) 1, 15-41.
- İşler, E, Özay, İ (2012) *Türkçe Arapça Kapsamlı Sözlük*, Ankara: Fecr Yayın Dağıtım.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2015) *İzmirde Kentsel Dönüşüm* 27.11.2015
<https://www.izmir.bel.tr/Projeler/0/95/ara/tr>
- JICA (2004). *Japonya Uluslararası İş Birliği Ajansı* 23.05.2015
<http://www.JICA.go.jp/turkey/turkish/>
- JPI (1992). *Johannesburg Plan of Implementation* 23.05.2015
http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf
- Kadioğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri, Mikdat Kadioğlu, Emin Özdamar (ed.) *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No: 2.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet Yönetimi, Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını, Yayın No: 65

- Karancı, A.N. (2005). Afetlerde Psikolojisi Ve Hazırlıklı Olma/ Zarar Azaltma Davranışları, A. N. Karancı, (Ed.) *Afet Yönetiminin Temel İlkeleri*, Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı, Tıca Yayını.
- Kazgan, G. (2010). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi* (15. Baskı), Ankara: Remzi Kitabevi.
- Keleş, R. (2007). *Afet Yönetimi Açısından Türkiye’de Merkezi ve Yerel Yönetim*, Nihal Ekin-Erkan, Ayşe Güner, KatalinDemeter (ed.) *Afet Risk Yönetimi Risk Azaltma ve Yerel Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Keleş, R. (2008). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kentleşme Şûrası (2009). *Afetlere Hazırlık Ve Kentsel Risk Yönetimi Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Kızılay Tüzüğü, 2009
- Kuterdem, K. ve Akın D. (2011). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Ve Afet Risklerini Azaltma Çabaları Arasındaki İlişki*, 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 11-14 Ekim 2011 – ODTÜ, Ankara.
- Kutluk, E. (2013). Afet Yönetiminin Yerel Seviyede Uygulanabilirliği: Belediye Merkezli Yönetişim Modeli, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, (2) 1, 127-136.
- Mcdaniel, G. (2010). *Kentsel Dönüşüm Politikalarının Küreselleşme Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Sulukule Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meuleman, L. (2008). *Public Management and the Metagovernance of Hierarchies, Networks and Markets*, Physica-Verlag, Heidelberg.
- MGM (2014). *Meteoroloji Genel Müdürlüğü* 29.11.2014 <http://www.mgm.gov.tr/>
- Mutluer, M. ve Işık, Ş. (2000). Kasım 95 Karşyaka-Çiğli Sel Felaketi Sonrasında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bazı Gözlemler, *Ege Coğrafya Dergisi*, (11) 1 57-74.
- NPA (2015). *Töhoku Depremi Raporu*. 24.11.2015 https://www.npa.go.jp/archive/keibi/biki/higaijokyo_e.pdf

- OECD (2004) *Large Scale Disasters, Lesson Learned*. 16.04.2014
http://www.oecd-ilibrary.org/economics/large-scale-disasters/lessons-learned_9789264020207-2-en
- OECD (2010) *Policy Handbook on Natural Hazard Awareness and Disaster Risk Reduction Education, International Network on the Financial Management of Large-Scale Catastrophes*. 23.01.2015
<http://www.oecd.org/pensions/insurance/42221773.pdf>
- Oikonomos, K. ve Bonaventure F.S. (2001). *Destanlar çağından 19. Yüzyıla İzmir (çev. Bilge Umar)*, İstanbul: İletişim Yayınları-İzmir Dizisi.
- Öngür, T. (2002). *Ulusal Deprem Konseyi "Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi" Raporunu Açıkladı*, JMO Haber Bülteni, 2002-1
- Özcan, K. (2006). Tanzimat'ın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kurulu Ş Sürecinde Erken Plânlama Deneyimleri (1839–1908), *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* (7) 2, 149-180.
- Özden, P. P. (2000). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. (23) 24, 255-269. 27.12.2014
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusiyasal/article/view/1023011450>
- Özer, Y. E., Yönten, A. ve Yılmaz, F. (2013). “Afet Riski Taşıyan Bölgelerdeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyo Beşeri Faktörlerin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma: Uzundere Toki Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Örneği”, Hatay: 8. Kamu Yönetimi Sempozyumu. 23.05.2015
<http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozel/KENTSEL%20DONUSUM.pdf>,
- Özgür, H. ve Azaklı, S. (2001) Osmanlı'da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3 (1), 153-172.
- Özmen, B. ve Özden, A.T. (2013). Türkiye'nin Afet Yönetim Sistemine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (49) 10, 1-28.
- RADIUS (1996). *Risk Assessment Tools for Diagnosis of Urban Areas Against Seismic Disasters*. 23.01.2015
http://www.unisdr.org/files/2752_RADIUSRiskAssessment.pdf

- Roberts, P.W. (2000). The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration. P. Roberts ve H. Sykes, (Ed.), *Urban Regeneration a Handbook*, London: SAGE Publications.
- Satılmış, S. (2012). Osmanlı'da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi. *History Studies*, (4) 1, 503-527.
- Savcı, S.S. (2009). *İ.B.Ş.B. Emlak Yönetimi Daire Başkanlığı Kentsel Dönüşüme Yönelik Afet Riski Azaltma Çalışmaları*. İzmir: Afet Riskini Azaltma Sempozyumu.
- Selvitopu, F. (2000) Deprem Hasar Senaryoları Ve İzmir Radius Projesi, *Mimarlık Dergisi*, (295) 5, 34-37.
- Serçe, E. (2009). İngilizce Yazılmış Bazı Eserlerde İzmir Depremleri, *İzmir Tarih ve Toplum Dergisi*. (1) 6. 23.01.2015
https://www.academia.edu/1820864/%C4%B0ngilizce_Yay%C4%B1nlanm%C4%B1%C5%9F_Baz%C4%B1_Eserlerde_%C4%B0zmir_Depremleri
- SFDR (2015) *Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi Raporu 2015-2030*. 23.05.2015
http://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordren.pdf
- Shaw, S.J. ve Shaw, E.K. (2000) *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (2.Cilt, 4. Baskı), İstanbul: E Yayınları.
- Strabon (2010) *Antik Anadolu Coğrafyası, Geographika XII, XIII, XIV* (çev.) A.Pekman, İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2009) *Doğal Afetler Ve Türkiye*. (4. Baskı) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, G.A.(2009) *Kentsel Afet Risklerine Yönelik Zarar Azaltma Stratejilerinin Geliştirilmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şengezer, B ve Kansu, H. (2001). *Kapsamlı Afet Yönetimi*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.
- Şişman, A. ve Kibaroglu, D. (2009 Mayıs). *Dünyada Ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları*, Ankara: TMMOB Harita Ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel Ve Teknik Kurultayı., .

- TAMP (2013). *Türkiye Afet Müdahale Planı*, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Tekeli, İ. (2003). *Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek*. P. Özden, i. Karakuş, S. Turgut, H. Yeter, D. Erdoğan ve N. Palaoğlu (edt.). *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler* içinde İstanbul: YTÜ Basım-Yayın Merkezi.
- Tekeli, İ. (2009). *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezgider, G. (2008). *Yerel Yöneticiler Saha Uygulayıcıları İçin Afet Risk Yönetimi Ve Zarar Azaltma Stratejileri, Afet Zararlarının Azaltmanın Temel İlkeleri*, (Ed.), Mikdat Kadioğlu, Emin Özdamar, Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın no.2.
- Thomas, S. (2003). *A Glossary of Regeneration and Local Economic Development*, Manchester: Local Economy Strategy Center.
- Tinal, M. (2011). *İzmir Depremleri*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
- Tokmak, M. (2012). *Doğal Afetlerde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (Tsk) Etkin Kullanımı: Kocaeli Ve Van Depremi Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tosun G. ve Tosun, T (1997). Kamu Sektöründe Tky, *Görüş Dergisi* (29) 1, 51-60.
- Tüz, M. V. (2014). *Kriz Yönetimi, Uygulama İçin Temel Adımlar* (5.Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- UDK (2002). *Ulusal Deprem Konseyi Raporu "Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi"*
- UDSEP-2023 (2012). *Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı 29.12.2015*
https://www.afad.gov.tr/UserFiles/File/udsep_1402013_kitap.pdf
- Uluğ, A. (2009). *Nasıl Bir Afet Yönetimi*, TMMOB İzmir Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir, 1-18

- Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (2001). *Riskin Azaltılması-Afetlere Hazırlık ve Müdahale Eğitimi Programı*, Ankara: Yorum Matbaacılık.
- UNDP (2004). *Reducing Disaster Risk- a Challenge for Development* 12.11.2014 http://www.preventionweb.net/files/1096_rdrenglish.pdf
- USGS (2015). *U.S. Geological Survey*, 06.12.2015 <http://www.usgs.gov/>
- Waugh, W.L. ve Hy, R.J (1990) *Handbook Of Emergency Management: Programs and Policies Dealing With Major Hazards and Disasters*, London: Greenwood Press.
- WCDR (2005). *World Conference On Disaster Reduction* 02.1.2015 <http://www.unisdr.org/2005/wcdr/wcdr-index.htm>
- WDR (2014). *Dünya Afet Raporları* 12.11.2014 [Http://Www.Ifrc.Org/World-Disasters-Report-2014](http://www.ifrc.org/World-Disasters-Report-2014)
- Wisner, Ben, P. Blaike, T. Cannon, I. Davis (2003). *At Risk-Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*. (Second Edition), London-New York: Routledge (Taylor And Francois Group) Press. 25.11.2015 http://www.preventionweb.net/files/670_72351.pdf
- WMO (2015). *Dünya Meteoroloji Örgütü* 02.01.2015 [Https://Www.Wmo.Int/Pages/Index_En.Html](https://www.wmo.int/Pages/Index_En.Html)
- WWW (2015). *Dünya Hava İzleme Programı* 02.01.2015 <https://www.wmo.int/pages/prog/www/>
- Yokohama Strategy (1994). *Yokohama Strategy And Plan Of Action for a Safer World: Guidelines for Natural Disaster Prevention, Preparedness and Mitigation* 02.01.2015 <http://www.unisdr.org/we/inform/publications/8241>
- Yokohama Stratejisi (1994). *The Yokohama Plan of Action for a Safer World* 23.01.2015 <http://www.ifrc.org/Docs/idrl/I248EN.pdf>
- Yolaçan, B. (2008). *İzmir ve Deprem*, İzmir Tarih ve Toplum, (1) 4.
- YTE (1985). *Yeni Türk Ansiklopedisi*, (Cilt: 6), İstanbul: Ötüken Yayınları.

EKLER

Ek.1. Görüşme Yapılan Kişi ve Kurumlar

Görüşme Yapılan Kurum ve Kuruluşlar (1-28 Aralık 2015)	
Politika Yapıcı ve Uygulayıcı	Politikalardan Etkilenen
İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü	Aktepe Mahallesi Muhtarlığı
İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı	Alpaslan Mahallesi Muhtarlığı
İzmir Kentsel Dönüşüm Projeleri İletişim ve Tanıtım Merkezi	Ballıkuyu Mahallesi Muhtarlığı
Aktepe-Emrez İletişim ve Tanıtım Merkezi	Cengizhan Mahallesi Muhtarlığı
Ballıkuyu İletişim ve Tanıtım Merkezi	Ege Mahallesi Muhtarlığı
Ege Mahallesi İletişim ve Tanıtım Merkezi	Emrez Mahallesi Muhtarlığı/
Örnekköy İletişim ve Tanıtım Merkezi	Emrez Kentsel Dönüşüm Derneği
Uzundere İletişim ve Tanıtım Merkezi	Fuat Edip Baksı Mahallesi Muhtarlığı
	Kadifekale Mahallesi Muhtarlığı
	Mimarlar Odası
	Örnekköy Mahallesi Muhtarlığı
	Örnekköy Roman Derneği
	Yarımasır Kooperatifi
	Yeşildere Mahallesi Muhtarlığı

Ek.2. Politika Yapıcılara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Genel olarak İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları devletin ilgili birimlerinin koordinasyonu ve sorumluluğunda mı gerçekleşmiştir? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanılmıştır?
2. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, merkezi yönetim (Bakanlık), yerel yönetimler (Belediyeler), özel sektör ile ilgili paydaşlar arasında sorumluluk paylaşımı yapılarak mı gerçekleşmiştir? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanılmıştır?
3. İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşümde karar ve uygulama sürecine toplumun tüm kesiminin katılımı sağlanmış mıdır? Dışarıda kalan kesim var mıdır?
4. İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm sürecinde, karar birimleri (yasama, hükümet) ile uygulayıcılar (bürokrasi) uyumlu bir şekilde çalıştı mı? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanılmıştır?
5. Kentsel dönüşüm sürecinde yerel birimlerin ve sivil toplumun güçlendirilmesi için çalışmalar yapıldı mı? Bu konuda kaynak ayrıldı mı? Yerel otoritenin katılımı için teşvikler var mıydı? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler, araçlar vb. kullanılmıştır?
6. Kentsel dönüşüm sürecinde muhtemel risk faktörleri ile ilgili detaylı çalışmalar yapıp risk unsurları belirlendi mi? Bunlar nelerdir?
7. Kentsel dönüşümde afet riski azaltmak için önlemler belirlenirken yerel özellikler (yerel riskler, halkın karakteristikleri, özel durumlar vb.) hesaba alındı mı?
8. Kentsel dönüşümle daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapı oluştuğuna inanıyor musunuz?
9. Kentsel dönüşüm sürecinde küresel aktörlerin katılımı söz konusu oldu mu? Evet ise nasıl? Hangi yöntemler araçlar vb. kullanılmıştır?
10. Kentsel dönüşümde gelişmiş ülkelerle benzer durumdaki uygulamaları ile ilgili işbirliği yapıldı mı? Yapıldıysa hangi ülkelerle?

Ek.3. Politikalardan Etkilenenlere Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm sürecinde kişilik ve mülkiyet hakları tamamen korundu mu? Herhangi bir problem yaşandı mı?
2. Kentsel dönüşüm projeleri konusunda herhangi bir kurumca bilgilendirildiniz mi? Bu bilgilendirmeler hangi yöntemlerle yapıldı?
3. İzmir’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarının, karar sürecine toplumun tüm kesimlerinin katılımı sağlanmış mıdır? Dışarıda kalan kesim var mıdır?
4. Kentsel dönüşümde afet riski azaltmak için önlemler belirlenirken yerel özellikler (riskler, halkın karakteristikleri, özel durumlar vb.) hesaba alındı mı?
5. Kentsel dönüşümle daha iyi, güvenli ve risksiz bir yapı oluştuğuna inanıyor musunuz?

Ek.4. Karşıyaka Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Hak Sahibi Uzlaşma Sözleşmesi

KARŞIYAKA, ÖRNEKKÖY KENTSEL DÖNÜŞÜM VE GELİŞİM PROJESİ

HAK SAHİBİ UZLAŞMA SÖZLEŞMESİ

İzmir İli, Karşıyaka İlçesi, Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje alanında, 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesi ve ilgili diğer yasal düzenleme hükümleri doğrultusunda, İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 10.06.2015 tarih 05.606 Sayılı Kararı ile onaylanan uygulama esasları kapsamında, iş bu uzlaşma sözleşmesinde belirtilen hükümler çerçevesinde Belediye ve hak sahibi/hak sahipleri arasında mutabakat sağlanmıştır.

1. GENEL SÖZLEŞME ESASLARI

- 1.1. Proje alanı içerisinde bulunan hak sahipleri, sahip oldukları taşınmazlara (arsa, bina, işyeri, müstemilat, vb.) karşılık, mevcut kullanımları dikkate alınarak ve uygulamaya esasları ve iş bu uzlaşma sözleşmesi ile belirlenen kriterler çerçevesinde, konut ve/veya işyeri alma talebinde bulunabilecektir.

Proje alanında üretilecek konutlar yaklaşık 60 m² ile 151 m² arasında değişen büyüklüklerde ve üretilecek işyerleri ise bölgede faaliyet gösteren işyeri hak sahiplerinin talebine istinaden belediyenin uygun gördüğü büyüklüklerde Belediye tarafından projelendirilerek inşa ettirilecektir.

İş bu uzlaşma sözleşmesindeki kriterlere göre hak sahibinin taşınmazları karşılığı belirlenen inşaat hakkı, uygulama esaslarının 3. Maddesinde belirtildiği gibi brüt alan üzerinden hesaplanmıştır.

- 1.2. Hak ettiği inşaat alanı konutlarda 20 m²'den (20 m² dâhil), işyerlerinde 10 m²'den (10 m² dâhil) fazla olan hak sahipleri ile uzlaşma sözleşmesi yapılır.
- 1.3. İnşaat alanları Madde 1,2'de belirtilen sınırların altında kalan hak sahipleri, aralarında anlaşarak haklarını birleştirirler ise uzlaşma sözleşmesi yapılabilir. Eksik kalan kısmı borçlanma şartı ile hissedar sayısına ve hak sahiplerinin mevcutta buldukları konuma bakılmaksızın Belediye'ce uygun bulunan bölgede 1 adet konut/işyeri sözleşmesi yapılabilir.
- 1.4. Hak sahibi olan kişiler, fazla olan inşaat alanlarını 3. Şahıslar adına herhangi bir şekilde devir veya ferağda bulunamaz.
- 1.5. 2981 Sayılı Kanununun uygulaması neticesinde oluşan hissedarlık durumları hariç, Uygulama Esaslarının Belediye Meclisi'nce onaylandığı tarih olan 10.06.2015'den sonra, gerek veraseten gerek satış vesair surette oluşan hissedarlık halinde, "hak edilen konut/işyeri inşaat alanı" tüm hissedarların haklarının toplamı üzerinden hesaplanır. Toplamda birden fazla konut ya da işyeri hak edilmesi halinde, toplamda hak edilen konut/işyeri sayısını aşmamak koşulu ile, hissedarlar 1.2. ve 1.3. maddelerindeki koşullar dâhilinde müstakil konut/işyeri sözleşmesi imzalayabilirler. Aksi takdirde, uzlaşan tüm hissedarlar bir arada sözleşme imzalar.

- 1.6. İş bu uzlaşma sözleşmesi ile hak sahibi; BELEDİYE tarafından tasfiye edilecek yapı/arsa ve işgal ettiği alanı tahliye edeceğini ve arsasını takyidsız/şerhsiz, Belediye'ye devir edeceğini gayri kabili rücu olmak üzere kabul ve taahhüt eder. Tapu devri dolayısıyla oluşacak her türlü vergi, resim, harç Belediye'ce ödenecektir.
- 1.7. İş bu uzlaşma sözleşmesinin imzalanmasının ardından hak sahipleri kendilerine ait yapı ve eklentileri ile buna ilişkin tapu kaydındaki mülkiyet hakları ile ilgili tüm şerh/takyidat ve kısıtlılık halinden arındırarak Belediye'ye devir edecektir. Daha sonra kendisine tebliğ edildiği tarihte belirlenecek süre içerisinde ilgili tüm işiğini (elektrik, su, doğalgaz ve emlak vergi borçlarını vb.) kapatarak yapı ve müstemilatı boş olarak Belediye'ye teslim edecektir.

1.8. Borçlanma Durumu ve Koşulları

- a. Uygulama esasları ve işbu uzlaşma sözleşmesi koşulları çerçevesinde, hak sahibinin talep ettiği konut/işyeri birimlerinin toplam alanın, hak ettiği toplam inşaat alanından eksik kalması durumunda hak sahibi eksik her 1 m² konut için 1.150,-TL, her 1 m² işyeri için 1.840,-TL borçlanır.
- b. Hak sahibi, hesaplanan yekûn borçlanma bedelini kendi kaynaklarından veya Banka kredisi kullanma yolu ile BELEDİYE'ye öder. Bu bedel, konut ve işyeri tesliminden itibaren 30 gün içerisinde ödenir.
- c. İş bu uzlaşma sözleşmesinde belirtilen toplam borçlanma bedeli "*İzmir Karşıyaka, Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Uygulama Esasları*"nın Belediye Meclisimizce onaylandığı 2015 yılı için hesaplanmış olup; konut/işyeri tesliminde, bu yıldan itibaren her yıl, yıllar itibarıyla gerçekleşen yıllık memur maaş artış oranı, TÜFE veya ÜFE oranları arasından en düşük olanı nispetince güncellenir.
- d. Kura sonrasında Hak sahibi tarafından borçlandığı bedelin Belediye'ye ödenmemesi ve Gayrimenkul Satış Sözleşmesi'nin imzalanmaması halinde; hak sahibinin borçlandığı konut/işyeri biriminde hak sahibi tarafından sağlanan inşaat alanı, işbu sözleşmede belirtilen borçlanma birim bedelleri üzerinden BELEDİYE'ce hak sahibine ödenmek suretiyle satın alınmış olur.

1.9. Kira Yardımı

Tahliyeye ilişkin bildirimden tebliğinden itibaren, tapu devrini yapmış olan ve madde 1.7'de belirtilen koşulları sağlayan hak sahibine; sahip olduğu her bir konut/işyeri bağımsız birimi için, 1.7. madde koşullarının sağlandığı tarihten itibaren en fazla 18 ay boyunca, aylık 450 TL bedel ile kira yardımı yapılır.

Taşınma masraflarının desteklenmesi amacı ile kira yardımının ilk 3 aylığı Belediye'ce hak sahiplerine peşin olarak ödenir.

Aylık kira bedeli, her yıl ocak ayında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan Tüketici Fiyatları Endeksi dikkate alınarak Belediye Encümeni'nce güncellenir.

Konut veya işyerinin kira yardımı süresinden önce teslim edilmesi halinde, teslim tarihinden itibaren kira yardımı yapılmaz.

1.10. Konut/İşyeri Kuralları ve Şerefiye Payları

- a. Karşıyaka, Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi kapsamında yapılacak olan konutlar ve işyerlerine ilişkin bağımsız bölümler, Noter huzurunda çekilecek kura sonucunda belirlenecektir. Kura sonucu denk gelecek bağımsız bölümlere ilişkin şerefiye farkları, Uygulama Esaslarında belirtilen kriterler çerçevesinde hesaplanır.
- b. İş bu uzlaşma sözleşmesinde belirtilen Konut/İşyeri birimlerinin büyüklükleri mimari avan projeye göre hesaplanmıştır. Buna göre, bu büyüklüklerde uygulama projesi aşamasında ve sonrasında teknik zorunluluktan kaynaklı değişiklik olması halinde, şerefiye farklarının belirlenmesi aşamasında dikkate alınarak borçlanma bedeline (+), (-) yönde yansıtılır.

1.11. Yeni konut/İşyeri tapularının hak sahiplerine verilmesi sırasında oluşacak KDV bedeli hak sahibinden talep edilmeyecektir.

1.12. Vaziyet Planı ve Mimari Projeler

- a. Hak sahiplerinin imkânlar doğrultusunda buldukları bölgeye yakın konumda konut/İşyeri almaları esastır. Buna göre vaziyet planında 9 bölge belirlenmiştir. Hak sahiplerine öncelik olarak buldukları bölgede üretilen konut/İşyeriden teklif edilir. Zorunlu hallerde, öncelikli olarak, hak sahibinin bulunduğu bölgeye en yakın bölgelerden olmak üzere tüm bölgelerden konut/İşyeri teklifi yapılabilir.
- b. BELEDİYE, vaziyet planı ve mimari projelerde konut/İşyeri büyüklüklerini korumak şartıyla, gerektiğinde değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu kapsamda yapılacak tüm değişiklikleri hak sahibi gayri kabili rücu kabul eder.

1.13. İş bu uzlaşma sözleşmesi hükümleri kapsamında, taraflar arasında herhangi bir ihtilaf meydana geldiği takdirde İzmir Mahkemeleri ve İcra Daireleri yetkilidir.

2. UZLAŞMA ESASLARI

- 2.1. Hak sahibinin toplam konut/İşyeri inşaat alanı hakkı, arsası karşılığı oluşan inşaat alanı hakkı ile yapı, muhdesat ve ağaçları karşılığı oluşan inşaat alanı haklarının toplamıdır.
- 2.2. Yeni konut/İşyeri inşaat alanı hakkı; öncelikle yapı, muhdesat ve ağaçlara denk gelen inşaat alanı hakkı olmak üzere hak sahibinin toplam yeni konut/İşyeri inşaat alanı hakkından verilir. Bu suretle yeni konut/İşyeri inşaat alanı hakkı verilemeyecek şekilde artan bir hak kalır ise bu hak, hak sahibinin arsası karşılığı hesap edilen konut/İşyeri inşaat alanı hakkından kalmış kabul edilir. Hesaplama sonucunda hak sahibinin artan inşaat alanı hakkı kalır ise; hak sahibinin konutlarda 20 m²'den, işyerlerinde 10 m²'ye kadar olan inşaat alanı hakkı arsa değerine dönüştürülerek bu bedel Belediye'ce hak sahibine ödenir.
- 2.3. Uygulama Esaslarında belirtilen ticaret kullanımına ilişkin tanımlamalar ve koşullar dâhilinde ticaret kullanımı bulunmayan hak sahipleri yalnızca konut hakkı talebinde bulunabilirler, işyeri

hakkı talebinde bulunamazlar. Hak sahibinin hem işyeri hem de konutu bulunuyor ve hak sahibinin hak ettiği işyeri ve konut inşaat alanları talep ettiği işyeri ve konut birimlerin alanlarından eksik kalıyorsa; hak sahibi tek sözleşme içerisinde talep ettiği konut/işyeri birim(ler)ine sözleşme esasları çerçevesinde ayrı ayrı ödemelerde olacak şekilde borçlanabilir. Bununla birlikte, önce işyerinin hak sahibinin haklarından mahsup edilmesi, ardından kalan haklar ile konut sözleşmesi koşullarının sağlanması da mümkündür. Buna göre, talep edilen işyeri inşaat alanı ile hak edilen işyeri inşaat alanları arasındaki fark, hak edilen konut inşaat alanının işyeri inşaat alanına dönüştürülmesi ile tamamlanır. Hak edilen konut inşaat alanının işyeri inşaat alanına dönüşümü 0,625 katsayısı ile sağlanır. Hak sahibi talep ettiği konutu kalan konut inşaat alanı ile konut uzlaşma esasları çerçevesinde alabilir.

2.4. Arsanın, yapının ve muhdesadın yeni konut inşaat alanına dönüşümü

Arsanın yeni konut inşaat alanına dönüşüm katsayıları 25.06.2015 tarih 01.661 sayılı İzmir Büyükşehir Belediye Encümeni Kararı ile onaylanmış olup, imarlı tapulu arsası olan, tapu tahsis belgesi olan veya bu hususta müracaatı bulunan, tapulu arsası üzerinde yapı ruhsatlı binası bulunan hak sahipleri için ayrı ayrı belirlenmiştir.

GRUP	ARSA DÖNÜŞÜM KATSAYISI	1 M2 YENİ KONUT İÇİN GETİRİLMESİ GEREKEN ARSA M2Sİ
9. GRUP		

Kat mülkiyetli ve kat irtifaklı yapılar hariç olmak üzere, yapı ve muhdesadın yeni inşaat alanına dönüşüm katsayısı 25.06.2015 tarih 01.661 sayılı İzmir Büyükşehir Belediye Encümeni Kararı ile onaylanmış olup,'dir.

2.5. Kat irtifakı veya kat mülkiyeti yapıların dönüşümü

2.5.1.1. Kat irtifakı veya kat mülkiyetine geçmiş binalardaki hak sahipleri için yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre kat irtifakı veya kat mülkiyetli konut ve işyerlerinin *bağımsız bölüm brüt alanı* m²'lerine karşılık yeni konut/işyeri inşaat alanı hakkı hesaplanır.

Bu hesaplamalar *Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzük 'ün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Tüzük'e Bir Ek Madde Eklenmesine İlişkin Tüzükte yer alan "Aşınma Paylarında İlişkin Oranları Gösteren Cetvel"* e göre yapılır.

Ancak, dönüşüm katsayılarının 2.4. Maddesine göre hesaplanan hak edilen inşaat alanının, bu cetvelde belirtilen katsayılar çerçevesinde hesaplanarak hak edilen inşaat alanından daha yüksek olması halinde 2.4. Maddesine göre işlem yapılır.

2.5.1.2. Ruhsatlı bina içerisinde ruhsat harici yapılan bağımsız birim/müştemillatlara ait yapı bedeli, 2.4. Maddesi kapsamında belirlenecek yapı dönüşüm katsayısı çerçevesinde inşaat alanına dönüştürülerek bulunan miktar toplam konut/işyeri inşaat alanına ilave edilir. Ancak hak sahibi, ruhsat harici bu yapılar karşılığında, hak ettiği inşaat alanı ile fazladan bir konut/işyeri daha talep edemez.

**Ek.5. İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarafından 2015 Yılında Yapılan
Kentsel Dönüşüm Anketi**

Anket Sıra No:

Tarih:/....../201.

Görüşülen kişi (Hak sahibine yakınlık derecesi):

Tapu sahibinin adı:

Telefonu:

Yapının Adresi: Sokak:

No:

Kat:

Daire:

Kroki No:

1- Adınız soyadınız?

2- Yaşınız?

1) 18–27

2) 28–37

3) 38–47

4) 48–57

5) 58–67

6) 68+

3- Doğum Yeriniz? İl:

4- Eğitim düzeyiniz?

1) Okur-yazar değil

2) Okur-yazar

3) İlkokul

4) Orta ve dengi

5) Lise ve dengi

6) Yüksek okul veya fakülte

5- İşiniz?

1) İşçi.....

2) Memur.....

3) Esnaf ve zanaatkâr.....

4) Emekli.....

5) Ev hanımı

6) Geçici İşler.....

7) Diğer (İş türü ve konumu bakımından yazın)

6- Aylık ortalama hane geliriniz ne kadardır?

- 1) 0–249 TL 2) 250–499 TL 3) 500–749 TL 4) 750–999 TL
- 5) 1000–1499TL 6) 1500–1999 TL 7) 2000 ve üstü

7- Sosyal güvenceniz var mı?

- 1) Var 2) Yok

8- Oturduğunuz evin oda sayısı nedir?

- 1) 1+1 2) 2+ 1 3) 3+1 4) 4+1 5) Diğer
-

9- Memleketiniz?İl:

10- Kaç yıldır bu mahallede yaşıyorsunuz?

- 1) 1 yıldan az 2) 1–5 yıl 3) 5–10 yıl 4) 10–15 yıl
- 5) 15 yıldan fazla

11- Buraya nereden geldiniz?

- 1) İzmir içi (Hangi Semtten?)
-

- 2) İzmir dışı (Hangi Şehirden?)
-

- 3) Diğer.....

12- Sizde en yaşanabilir semt neresi? Neden?

13- Bu mahallede yaşamaktan hoşnut olmadığınız 3 sebep sayınız

- 1) Park, yeşil alan yok 2) Kültürel tesis yok 3) Çocuk oyun alanı yok
4) Alışveriş merkezi yok 5) Ulaşım sorunu var 6) Bağımlılık sorunu 7) Otopark
8) Güvenli değil (asayiş kastedilmektedir) 9) Diğer

14- Bu mahallede yaşamaktan hoşnut olduğunuz 3 sebep sayınız

- 1) Bildiğim bir çevre 2) Hemşehrilik 3) Komşularım
4) Akraba ve çocuklarımız ile birlikte yaşadığım için 5) Doğma-büyüme buralı olduğum için
6) Kiralar daha ucuz 7) Ev veya arsa sahibi olmak
8) İş yerime/okuluma yakın
9) Sosyo-ekonomik nedenlerle göç ettiğimiz için
10) Diğer

15- Oturmak istediğiniz evin m² büyüklüğü ne kadardır?

- 1) 50 m²'den küçük 2) 50 – 100 m² 3) 100 – 125 m² 4) 125 – 150 m²
5) 150 m² üzeri

16- Oturmak istediğiniz evin oda sayısı nedir?

- 1) 1+1 2) 2+ 1 3) 3+1 4) 4+1

17- Nasıl bir konutta yaşamak istersiniz? (tek şık işaretleyiniz)

- 1) Daha büyük m² li dairede 2) Depreme dayanıklı yapılarda
3) Merkezi ısıtması olan dairelerde 4) Diğer

18-Yaşayacağınız konutta aşağıdakilerden hangisi daha önemlidir? (100 m² 1 adet konut mu; 50 m² 2 adet konut mu talep edildiğini öğrenmemiz gerekiyor)

- 1) m²'sinin fazla olması (büyüklük) 2) adet (1'den fazla konut almak) 3) Diğer

19-Bu mahallede nelerin olmasını ya da arttırılmasını istersiniz? (en fazla 3 sık işaretlenecek)

- 1) Eğitim 2) Kültür 3) Sağlık 4) Spor alanı 5) Pazar alanı
6) Çocuk oyun alanı 7) Park 8) Düğün salonu
9) Diğer.....

20- Kentsel Dönüşüm hakkında ne düşünüyorsunuz?

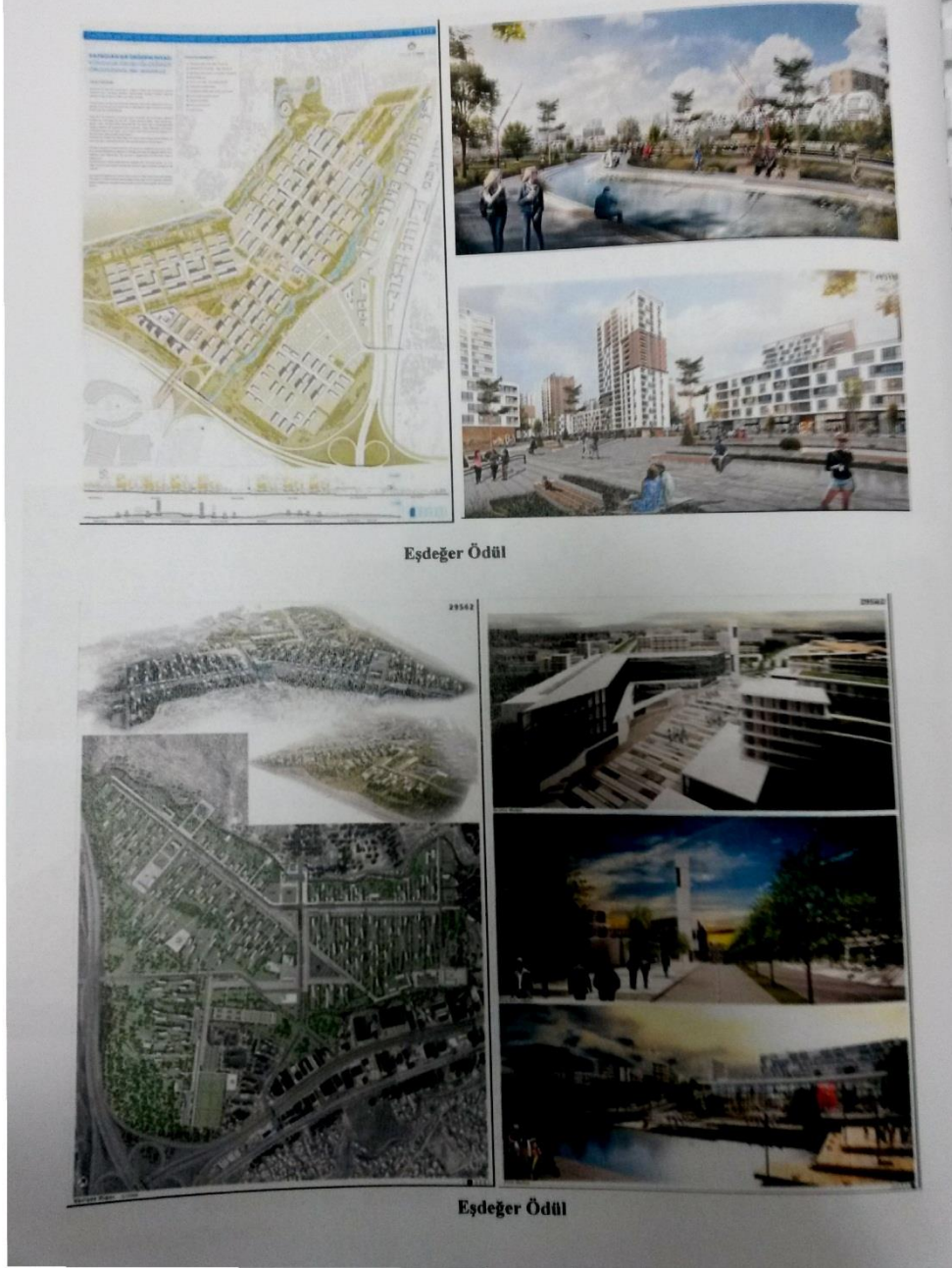
- 1) Olumlu 2) Olumsuz 3) Kararsız 4) Fikrim yok 5) Cevap yok

21- İzmir'de yapılan kentsel dönüşüm projelerinden haberdar mısınız? Cevap evet ise hangileri?

- 1) Evet 2) Hayır

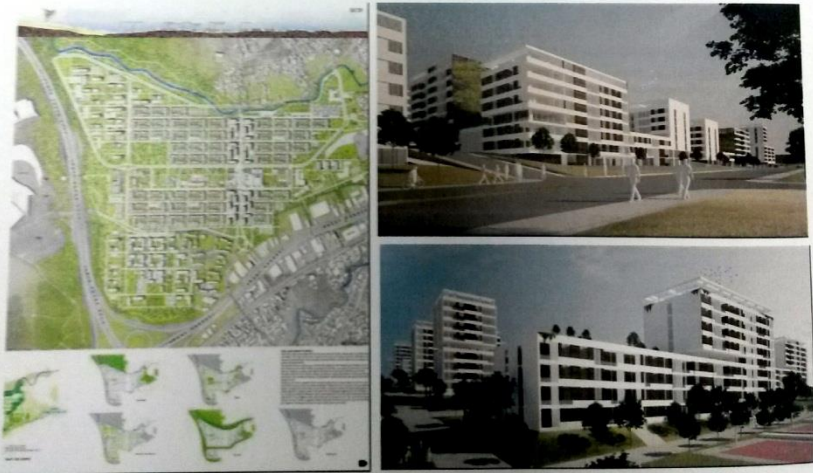
22- İzmir'de uygulanan kentsel dönüşüm projeleri ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

EK.6 Aktepe-Emrez Kentsel Dönüşüm Eşdeğer Projeleri

Eşdeğer Ödül

Eşdeğer Ödül

Eşdeğer Ödül

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Bulut DOĞAN

Doğum Yeri ve Tarihi : Elazığ/1988

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLER

Ulusal Bildiriler

2015: 6. Kamu Politikaları Çalıştayı

Türkiye’de Afet Yönetim Politikalarının Analizi: Paydaşlar, Etkinlik, Sorunlar

2015: Hopa Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrencileri Çalıştayı

Türkiye’de Afet Politikalarının Süreç Analiziyle İncelenmesi

2014: 12.Kamu Yönetimi Forumu, Aydın

Tarihsel Süreçte İzmir’de Afet ve Afet Yönetimi Uygulamaları (ikinci yazar)

Uluslararası Bildiriler

2014: Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası ‘Quo Vadis’ Sosyal Bilimler Kongresi

Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Mahremiyet Hakkının İzlerini Sürmek (ikinci yazar)

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar : Artvin Çoruh Üniversitesi 2013 halen

Tekfen İnşaat ve Tesisat A.Ş. 2012

İLETİŞİM

Telefon :05056599041
E-posta Adresi : bulutdogan@artvin.edu.tr
Tarih :05.01.2016